Олександр ГАРКАВЕЦЬ

ВІРМЕНО-КИПЧАЦЬКІ РУКОПИСИ В УКРАЇНІ, ВІРМЕНІЇ, РОСІЇ

КАТАЛОГ

Науково-довідкові видання з історії України

Випуск 26

Східні джерела з історії України

Олександр ГАРКАВЕЦЬ

ВІРМЕНО-КИПЧАЦЬКІ РУКОПИСИ В УКРАЇНІ, ВІРМЕНІЇ, РОСІЇ

КАТАЛОГ

ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE OF UKRAINIAN ARCHEOGRAPHY
THE A.KRYMS'KYJ INSTITUTE OF ORIENTAL STUDIES
THE CENTRAL STATE HISTORICAL ARCHIVE OF
UKRAINE, KIEV

Oleksandr HARKAVETS'

ARMENO-KIPCHAK MANUSCRIPTS IN UKRAINE, ARMENIA, RUSSIA

CATALOGUE

KIEV
UKRAINIAN STUDIES
1993

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім.А.КРИМСЬКОГО
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ
УКРАЇНИ, м.КИЇВ

Олександр ГАРКАВЕЦЬ

ВІРМЕНО-КИПЧАЦЬКІ РУКОПИСИ В УКРАЇНІ, ВІРМЕНІЇ, РОСІЇ

КАТАЛОГ

КИЇВ
УКРАЇНОЗНАВСТВО
1993

Праця присвячена опису кипчакомовних писемних пам'яток українських вірменів, що проживали окремими самоврядованими колоніями у Кам'янці-Подільському, Львові та інших містах України в 14-18 ст. Самі пам'ятки, що зараз зберігаються у Києві, Львові, Єревані та Санкт-Петербурзі, укладено в 16-17 ст., коли офіційною мовою в цих колоніях була вірмено-кипчацька.

У вступній статті з'ясовуються питання історії та історіографії українських вірменів, а в додатках подано скорочений опис усіх відомих науці вірмено-кипчацьких пам'яток, що нині знаходяться в архівосховищах Австрії, Італії, Польщі, Румунії та Франції.

Видання розраховане на дослідників середньовічної історії України та західної вірменської діаспори.

Відповідальний редактор *Омелян ПРІЦАК*

Видавництво "Українознавство"
створено за участю Фонду Катедр Українознавства (ФКУ),
заснованого 1957 року
при Гарвардському університеті (США).
Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є
ФКУ, фінансується за рахунок благодійницьких пожертв
українських громад США та Канади

Серія "Науково-довідкові видання з історії України"
в рамках Державної програми фінансується
Державним комітетом України з питань науки і технологій

© Вступна стаття, опис,
покажчики О. Гаркавець, 1993

ISBN 5-7702-0532-6

Передмова

У каталозі описано 67 унікальних писемних пам'яток вірмено-кипчацької (вірмено-половецької) мови 16—17 ст.

28 актових книг кам'янець-подільського вірменського війтівського суду з Центрального державного історичного архіву України в м.Києві (ф. 39, оп. 1, од. зб. 8, 11, 12, 14, 15, 17, 19а, 20, 22, 24—37, 40—42, 157, 158) — *ркп. 1—28*;

рукопис Андрія Торосовича "Таємниці філософського каменя" з цього ж архіву (ф. 250, оп. 3, од. зб. 34) — *ркп. 29*;

22 окремих документи з Центрального державного історичного архіву України в м.Львові (ф. 9, оп. 1, од. зб. 381: 1901—1904; ф. 52, оп. 1, од. зб. 136: 421—423, 426; ф. 52, оп. 1, од. зб. 863: 2, 3, 4, 5—6, 7, 8—9, 10, 11; ф. 52, оп. 1, од. зб. 889: 15, 22; ф. 52, оп. 2, од. зб. 177: 229, 1196—1198; ф. 52, оп. 2, од. зб. 545: 357—360; ф. 52, оп. 2, од. зб. 546: 78—90, 374—375,1099—1102, 1186—1187, 1194—1197; ф. 52, оп. 2, од. зб. 548: 101—104) — *ркп. 30—51*;

2 документи зі Львівської наукової бібліотеки ім.В.Стефаника Академії наук України (ф. Баворовських, ркп. 1660 III: 6—9; ф. Оссолінських, ркп. 1658 II: 11—12) — *ркп. 52—53*;

1 словник із Наукової бібліотеки Львівського державного університету (відділ рукописів, ркп. вірм. 51 I) — *ркп. 54*;

1 напис на дерев'яному сволоку зі Львівського державного історичного музею (Д 435/1) — *ркп. 55*;

9 рукописів із Матенадарану ім.Маштоца, Єреван (ркп. 1232, 1763, 2267, 2403, 2493, 3521, 3522, 3883, 5985) — *ркп. 56—64*;

3 рукописи із Державної публічної бібліотеки ім.М.Є.Салтикова-Щедріна, Санкт-Петербург (Арм. 2, Арм. 8, Dorn 636) *ркп. 65—67*.

Турецькі й татарські вірменописемні пам'ятки, які раніше помилково було віднесено до вірмено-кипчацьких, тут залишено поза увагою. Зокрема, це стосується рукописів 1764, 3291, 7117, 7316 Матенадарану ім.Маштоца, що насправді є турецькими, вірмено-татарського збірника псалмоспівів із Західнонімецької (Пруської державної) бібліотеки в м.Марбурзі (Ms. or. oct. 3145) [Абдуллин 1974: 170] та ін.

Археографічний опис включає тексти з перекладом на українську мову. Тим самим автор намагається дати до рук дослідників не використані і практично невідомі джерела.

Кипчацькі тексти, українізми й інші запозичення даються в транскрипції — задля відображення звукової специфіки вірмено-кипчацької мови.

Власне вірменські вирази транскрибуються за західновірменським типом — згідно з характером читання вірменських літер у пам'ятках даного ареалу.

Скорочення типу *а[ну]н а[сдуадз]ой* „в ім'я бога", *с[ур]п* „святий", *тваган* „рік", *тв[аганныц]* „року", *фл[ор]і* „флорин", *сб[іда]г[а]* „гроші; гріш", г[е]с „половина", *б[а]р[он]* „барон, пан", *йерес[похан]* „священик" і літерні позначення дат розкриваються без застережень.

При відтворенні польських текстів носові голосні передаються літеросполученнями, а тверді й м'які свистячі та плавні з допомогою спеціальних графем не розрізняються — відповідно до специфіки їх вірменського позначення.

Скорочення назв пам'яток розкриваємо розгорнуто — вказуючи, які їх частини й в якому вигляді опубліковано.

У списку літератури подано лише назви видань, на які у вступній статті або в самому каталозі робляться посилання.

Автор вважає своїм приємним обов'язком висловити щиру вдячність колегам-архівістам — киянам Г.Боряку, Л.Гісцовій, Н.Грабовій, Г.Сергієнко, В.Страшку, Н.Яковенко, львів'янину Я.Дашкевичу та Г.Пінгірян з Єревана за діяльну допомогу в виявленні й опрацюванні писемних пам'яток, а так само Мар'янові та Іванні Коць, Ярославу Шепелявцю, українській громаді Нью-Гейвена в особі Христини Мельник та їх представникам Роману Воронці й Тарасу Гунчаку за надання комп'ютерної системи, що на ній було виготовлено друкарський оригінал цього видання.

Українські вірмени та їхня писемна спадщина

Перше слово про дану етнічну групу в українській науці належить видатному нашому орієнталістові академіку Агатангелу Юхимовичу Кримському. У своїй оглядовій монографії про тюрків, їхні мови та літератури 1930-го року він пише:

„Тюркомовні вірменські колонії в галицько-подільській Україні вперше з'явилися, мабуть, іще за монгольської епохи за часів Золотої орди, десь близько 14 в., себто більш-менш рівночасно з колоніями караїмів або й литовських татар. Далі сюди долучивсь великий колонізаційний потік наприкінці 15 в., відколи турки-османи здобули місто Кафу (Феодосію) в Криму (1475); тамошні вірмени масово Кафу покинули й попереселялися до своїх одновірців на українське Поділля (осередок — Кам'янець) та в Галичину (осередок — Львів). За нашого часу ці вірменські колоністи уже перестали бути тюркомовними: вони говорять тепер так, як і всенька інша місцева людність — по-українськи, по-російськи, по-польськи. Але як саме говорили вони давніш, про це нам виразно свідчать їхні немалочисленні документи 16 та 17 вв., що їх писано мовою тюркською, а буквами вірменськими. Література ця — то побільше протоколи вірменського суду; але трапляються й писання релігійні, є й літописи і ін. Аж 32 книги кам'янець-подільського вірменського суду, котрі з 16 в. збереглися до 19 в., перевезено було з Кам'янця до Києва, до Київського архіву давніх актів, що міститься в будинку університету. Влітку 1894 р.,— згадує А.Ю.Кримський,— московське Археологічне товариство вирядило до Києва свого члена Х.І.Кучук-Іоаннесова оглянути ті судові книги кам'янець-подільських вірмен. Він для проби повиписував звідти якийсь десяток таких тюркомовних актів 16—17 вв., привіз до Москви, і Археологічне товариство доручило окремій комісії в складі Ф.Корша, С.Са-

кова та А.Кримського заналізувати привезені документи. Результатом спільної нашої роботи була лінгвістична доповідь Ф.Корша 1896 р.; од себе Корш наводив чимало паралелів, узятих з мови північнокавказьких степовиків-кумиків, що її він саме тоді студіював. Ані заналізовані од нас тії тексти київського архіву, ані Коршева доповідь не були тоді надруковані [*Виноска:* Тепер над київськими документами працює моя Тюркологічна комісія Української Академії наук]. Найперше видрукував такого тюрко-вірменського зразка в Австрії Kraelitz-Greifenhorst [1912]; тут він подав тюрко-вірменський переклад 50-го псалма. У Парижі в Bibliotheque Nationale теж є тюрко-вірменські документи правничого характеру кінця 16 в. та уривки з літопису за роки 1610—1612 вірменської колонії в Кам'янці-Подільському" [Кримський 1974: 512—513]. Далі А.Ю.Кримський наводить також слова Ж.Дені [Deny 1921: 134—135] й Т.Ковальського [Kowalski 1929: 59, 57] про подібність вірмено-кипчацької мови до мови пам'ятки 13—14 ст. "Codex Cumanicus", до діалекту луцьких караїмів та до кумицької [Кримський 1974: 514], цебто до тих західнокипчацьких мов, що тоді вже були якось досліджені. Поза увагою залишилися, таким чином, кипчацькі говори кримськотатарської й урумської мов та кримський діалект караїмської мови — серед живих тюркських мов найбільш близькі походженням та структурою до вірмено-кипчацької.

Учень А.Ю.Кримського Т.І.Грунін, що певний час працював під його керівництвом у Тюркологічній комісії Всеукраїнської Академії наук, займався й вірмено-кипчацькими писемними пам'ятками. Тоді ж він подав згадку про свої студії [Грунін 1930: 254], а згодом приділив певну увагу мові кам'янець-подільських книг у кандидатській дисертації 1944 року "Половецька мова: Її місце серед тюркських мов", що тепер зберігається в бібліотеці Московського університету, та пізніше опублікував 298 записів за 1559—1567 рр. із загубленої під час другої світової війни найдавнішої актової книги вірменського суду міста Кам'янця-Подільського [Документы 1967]. Шкода лише, що автор публікації на деякий час мимоволі ввів в оману наукову громадськість хибним повідомленням про загибель усіх кам'янець-подільських вірменських актових книг, з числа яких насправді не віднайдено дотепер тільки чотири, в тому числі та найперша, з якої сам Т.І.Грунін повиписував опубліковані записи. Однак своїм виданням він зумів стиму-

лювати широкий інтерес до вірмено-кипчацької проблематики. На попередніх матеріалах грунтується дослідження О.Пріцака [Pritsak 1959].

Появу вірменів на теренах сучасної України традиційно пов'язують із занепадом вірменської держави Багратидів (886—1045) зі столицею в м.Ані [Бжшкянц' 1830].

Частина вірменських емігрантів перебралася до Північного Надчорномор'я та до Київської Русі. Саме на 11 — першу половину 12 ст. відносять і початок вірменської колонії в Києві [Хачикян 1967: 110], який у вірменських, тюркських та вірмено-кипчацьких джерелах зветься Манкерманом.

Чи справді київські вірмени утворювали в ті часи колонію, з певністю сказати не можна. Однак значно пізніше, а саме 1410 року, в кондаку Агопа III поряд з відомими вірменськими парафіями в Кам'янці й інших містах, де, як це добре відомо, були самоврядовані вірменські громади, згадується й парафія в Києві [Алішан 1896: 221]. У 16—17 ст. такої самоврядованої громади в Києві не було, і ті окремі вірменські громадяни міста, що прибували до Кам'янця, ніколи не посилалися на будь-які привілеї, що їх звичайно повинна була б мати такого типу київська вірменська громада. Однак церкву свою вірмени в Києві мали, і кам'янецький архієпископ Міхно у своєму заповіті 1609 р. відписує на неї частину своєї спадщини [Акт.КП 24: 45]. Що стосується мови, то київські вірмени, так само як і кам'янецькі, відповідно до свідчень актових книг, були кипчакомовними і, переселяючись до Кам'янця, приймали присягу перед місцевим вірменським війтівським урядом кипчацькою мовою.

На Поділля й до Галичини вірмени прибували з Молдавії й Валахії, де головними їхніми осідками були Акерман, Серет, Сучава, Хотин, та з Криму.

Найчисельнішою на території Криму була вірменська колонія в Кафі (Феодосії), що теж вважається заснованою в середині 11 ст. [Małowist 1947: 22, 49—67, 90—106]. У другій половині 15 ст. очевидці нараховують тут 35—40 тисяч вірменів [Микаелян 1965: 15—17]. Другою значною вірменською колонією був осідок у Сугдеї (Солдайї — Судаку), відомий з житія Кирила-Костянтина (12 ст.) [Брун 1890: 129]. Вірменські поселення відзначалися також у Козлеве (Євпаторії), Карасубазарі, Акмечеті (Сімферополі), Інкермані (в межах сучас-

ного Севастополя), Сурхаті (Старому Криму) та ін. Остаточно вірменські колоністи Криму були виселені звідси разом із румеями (грекомовними греками), урумами (тюркомовними греками), волохами та ґюрджі (тюркомовними грузинами) до Надазов'я в 1778—1779 роках. Тут на території сучасного Ростова-на-Дону кримські вірмени заснували Нахічевань-на-Дону і ще декілька сіл [Собрание 1838, ч. 1: 178—180; Присоединение 1885, т. 3: 317, 322, 557, 588, 710].

Виникнення вірменської колонії у Львові відносять на час заснування міста (середина 13 ст.) [Крипякевич 1965: 122—123]. У кожному разі, 1363 року тут уже була кафедра вірменського єпископа [Сецинский 1895а: 176].

У згаданому кондаку католікоса Агопа III з Сіса 1410 року згадуються, крім київської та кам'янецької, вірменські парафії в Луцьку, Володимирі, а також у містах Сучаві й Сереті [Алішан 1896: 221], що входять тепер до складу Румунії.

Багато пізніше з'явилися вірменські осідки в цілому ряді інших міст краю: Балті, Барі, Белзі, Бережанах, Бороці, Бродах, Бучачі, Варах, Городенці, Дубні, Жванцях, Жовкві, Жукові, Замості, Золочеві, Коломиї, Кутах, Лисці, Могилеві, Обертині, Підгайцях, Рашкові, Самборі, Сатанові, Скалі, Смотричі, Снятині, Станіславі, Студениці, Тисмениці, Хотині, Чернівцях, Чорткові, Ягільниці, Язлівці, Ярославі та ін. — разом, за даними С.Баронча [Barącz 1869], Т.Громницького [Gromnicki 1891: 392—449] й наступників [Вірменські колонії 1969], у понад 70 містах, містечках та селах України.

З кінця 14 ст. відома значна вірменська колонія в Кам'янці-Подільському, що незаперечно підтверджується написом на оригінальній, пізніше вмурованій у стіну нової споруди, фундаційній плиті місцевої вірменської церкви св. Ніґола 1398 року [Müller 1896: 5—7], будівництво якої фінансував відомий вірменський купець на ім'я Сінан Хутлубей. 1577 року зведено сучасну будівлю церкви св.Ніґола, акт про прийняття якої 27 жовтня 1577 року подано нижче за актовою книгою вірменського суду м.Кам'янця-Подільського [Акт.КП 8: 20 зв.].

Припускають, що два вірменських села на околиці Кам'янця — Великі й Малі Вірмени — засновано ще давніше [Сецинский 1895б: 195—199; Barącz 1896: 163].

З усіх названих вірменських осідків кам'янецька колонія була найбільшою. Якщо 1575 року у Львові було 60 вірменських родин, то в Кам'янці їх нараховувалося близько 300 [Antoni 1869: 16]. Тут їм належала третина міста із власною ратушею, ринком, церквами, крамницями, шпиталем (притулком для немічних), лазнею тощо. Кам'янецькі вірмени орендували млини, власницькі села, садиби, пасіки, митницю, мали спеціалізовані ремісничі самоврядні цивільні й духовні органи, цехи, громадські об'єднання в вигляді братств, в тому числі молодіжне, школи і т. ін. Якщо говорити загалом, то це була велика, авторитетна й міцна міська громада.

Живучи окремими кварталами в містах, що здавна користувалися магдебурзьким правом, вірмени незабаром після свого оселення на нових землях утворили самоврядовані громади. Чимало авторів говорить про надання самоврядування вірменам Львова й Кам'янця 1344 року Казиміром III Великим [Macler 1927: 13; Matwijowski 1939; Oleś 1966]. Документально засвідчено, що львівським вірменам окремий суд за їхніми власними законами він затвердив своєю грамотою від 17 червня 1356 року [Acta, t.3, № 45].

Кам'янецькі вірмени перші свої привілеї одержали, очевидно, від литовсько-руських князів Коріатовичів 1374 та 1393 рр., що підтверджується привілейовою грамотою Яна з Чижова, намісника польського й угорського короля Владислава III, 1443 року [Przedziecki 1841: 147—148]. Остаточне юридичне самовизначення кам'янецькі вірмени здобули 1496 року, коли Ян I Ольбрахт королівською грамотою дозволив вірменам Кам'янця судитися за власними законами перед своїм війтом і старійшинами, не підлягаючи іншій юрисдикції [там же: 149].

Судилися вони за кипчацьким перекладом 1528 року "Судебника" Мхітара Гоша (12 ст.), польський переклад якого включено до указу Сигізмунда I від 5 березня 1519 року про надання відповідного права львівським та кам'янецьким вірменам [Lewicki, Kohnowa 1957: 158—160], та за процесуальним кодексом 1604 року [Porządek 1912]. Однак уже декретом Казиміра IV 1469 року компетенцію львівського вірменського уряду було значно обмежено на користь польської юрисдикції [Владимирский-Буданов 1868: 557; Кульчицкий 1965: 147], а 1496 року львівський вірменський війтівський уряд було

підпорядковано змішаному польсько-вірменському судові, де вірмени не мали вже вирішального голосу й який діяв у такому вигляді до 24 березня 1784 року [там же].

З 1444 до 1734 року поряд із названим діяв у Львові й очолюваний єпископом вірменський духовний суд, якому підлягали різноманітні духовні справи: шлюбні, духівничі тощо, про що, зокрема, довідуємося з декрету Сигізмунда II Августа від 16 травня 1569 року, що підтверджував за львівським вірменським єпископом право розгляду духовних справ,— видано І.Вагилевичем [Dodatek 1857].

У Кам'янці вірменський війтівський суд вів постійну боротьбу за свої привілеї. Приміром, у "Кам'янецькій хроніці" під 1565 роком повідомляється про смерть Ґріґора, сина Задіґа, котрий 25 разів їздив до польського короля добиватися щораз нового підтвердження за вірменами наданих раніше прав [Алішан 1896: 36]. Цей суд проіснував тут як повноцінна незалежна установа до 1786 року. Самостійність його була часами доволі значною. Про це говорить той факт, що вірменський уряд у присутності представників кам'янецького магістрату міг надавати місцеве громадянство [Документы 1967: 74, 225—226, 339—340; Акты 1963: 229—300], порядкувати власністю на грунти тощо.

Незалежність вірменського самоврядування багато в чому була пов'язана із самостійністю вірмено-григоріанської церкви в Україні. Тому польсько-католицький патриціат усіляко схиляв львівських і кам'янецьких вірменів до унії з римо-католицькою церквою, спираючись у цій місії на підтримку Ватікану [Pawiński 1876; Lechicki 1928; Petrowicz 1960]. Чимало зусиль доклали до цього і львівські вірменські душпастирі. — колишній ечміадзінський патріарх Мелкіседек та єпископ Нікол Торосович.

26 квітня [6 травня] 1627 року вірменська церковна й світська верхівка Львова з участю другорядних осіб із Кам'янця-Подільського, уболі-ваючи за свої приватні інтереси й нехтуючи громадськими, підписала з Ніколом Торосовичем угоду й визнала його за свого церковного ієрарха — див. нижче опис *ркп. 1(30)*. Громада Кам'янця тривалий час опиралася уніатській політиці Нікола Торосовича, але поборники унії врешті дістали перевагу, й 1 жовтня 1666 року в вірмено-

григоріанській церкві св.Ніґола м.Кам'янця службу божу вперше було відправлено за католицьким обрядом.

Велика частина кам'янецьких вірменів усе-таки унії не визнала, й за часів турецької окупації міста в 1672—1692 рр. тут іще був вірмено-григоріанський єпископ Іоанн Берестович [Езян 1884; Сецинский 1895а: 177—178; Пінґірян 1963].

Юридично-адміністративна й церковна автономія та релігійна осібність не перешкоджали вірменам брати активну участь в економічному житті краю, а подекуди навіть справляти вирішальний вплив на розвиток певних галузей виробництва й товарообміну в регіоні, через який пролягали найголовніші шляхи економічних контактів між Україною, Білорусією, Польщею, Литвою, Росією, дунайськими князівствами, Туреччиною, Кримським ханством і Персією.

Велике значення в цьому аспекті мала здійснювана вірменами торгівля в успадкованому від половців [Документы 1967: 107; Голубовский 1884: 219—222: Drüll 1980] та генуезців [Małowist 1947; Микаелян 1965] районі, де ключовими осередками товарообміну поряд зі Стамбулом, Едірною, Кафою, Кілією й Акерманом були саме Серет, Сучава, Могилів-Подільський, Хотин, Кам'янець-Подільський, Львів, Ярослав, Язлівець, Броди, Луцьк, а ще далі — Краків у Польщі, Вільно в Литві й Смоленськ та Москва в Росії.

В актових книгах кам'янецького вірменського суду є численні свідчення про пільги в торгівлі, які місцеві вірмени дістали, звичайно, саме через те, що ця їхня діяльність була вигідна державам регіону. Вірменська торгівля не припинялася навіть у воєнні часи й перебувала під охороною. Так, під час Хотинської війни 1620—1621 рр. турецькою адміністрацією кам'янецьким вірменам було видано одночасно від 8 до 13 охоронних грамот, що забезпечували їм без перешкодне пересування й торговельну діяльність на території Туреччини та васальних держав [Акт.КП 20: 50; Акт.КП 26: 40 зв., 63, 85 зв., 109 зв.; Акт.КП 28: 25].

Про обсяг товарообороту львівських та кам'янецьких вірменських купців певне уявлення дають такі приклади. 1574 року кам'янецький купець Торос Крікорович уклав із краківським купцем Єндрісом Фуґульбедром торговельну угоду на 1422 флорени [Акт.КП 8: 65]. 1577 року на спорудження нової будівлі вірменської церкви св.Ніґола в Кам'янці, що зберегла-

ся донині, було витрачено 1653 флорени, з яких 1150 литовських флоренів (цебто 1725 польських злотих) пожертвував купець Андріас [Акт.КП 8: 20 зв.]. 1600 року львівський купець Захарія Івашкович одержав із караваном зі Стамбула товарів на 12185 дукатів, а Нікол Торосович — на 15000 злотих [Линниченко 1895: 5—6].

Внутрішній ринок великою мірою забезпечували місцеві вірмени. Приміром, 30 вересня [10 жовтня] 1616 року у списку кам'янецьких вірменів, які сплатили мито за ввезення і вивезення товарів, значиться 43 особи: *Курило Богданович, Каракаш, Якуб і Татул, племінники Шибліста, Криштоф Голубович, Кіркорша Голубович, Вартерес, Миколай і Симон Якубовичі, Павел, Димитр, Бахси Вартересович, Захаріаш Мількович, Вартерес Мількович, Якуб Каспрович, Крікор Мількович, Якуб Августинович, Криштоф Ісайович, Криштоф Вартересович, Іваніс Манькович, Кіркор Ганусович, Норсес Ганесович, Іваніс Хинґіґович, Кіркор Ганусович, Бальцер, Хидир, Аракел, Криштоф і Ян Котлярі, Іваніс Синалович, Криштоф Кіркорович, Захаріаш Іванісович, Мартин, Мурат, Коста Лукашович, Миколай, Ісай Сергійович, Кіркор Чекель, Захаріаш Голубович, Августин, Богдан Торосович та Кіркор Мостробович* [Акт.КП 26: 235 зв.].

За даними Н.К.Кривоніс, 1685 року у Львові 10 із 14 багатих і 13 із 17 бідних крамниць належали вірменам [Кривонос 1971: 245.]. Через надмір імпортованих ними товарів місцеві ремісничі об'єднання, що продукували подібні вироби (тканини, гаптування, повсть, взуття, шкіру й шкіряні вироби, зброю тощо), зазнавали збитків і змушені були звертатися до урядових органів для обмеження вірменського імпорту. Згадаймо з цього приводу, наприклад, грамоту короля Михайла ткацькому цехові м.Кам'янця 1669 року й інші подібні документи [Сецинский 1904: 56; Акт.КП 8: 59 зв.].

Торгували вірмени й товарами місцевого виробництва, у тому числі пивом, медом, вином та горілкою „в домах і кам'яницях своїх", на що неодноразово діставали привілеї [Владимирский-Буданов 1868: 558]. Кам'янецька вірменська громада мала навіть корчму й шинок, що здавала їх в оренду корчмарям та шинкарям [Акт.КП 8: 4], а кам'янецькі купці були об'єднані в окремий цех [Акт.КП 42: 171 зв.].

Більшість місцевих вірменів, однак, займалася не торгівлею, а ремісництвом або принаймні поєднувала ці заняття. Так, згідно з податковими реєстрами 1407 року 80 % львівських вірменів становили саме ремісники.

Як і решта місцевого ремісництва, вірменські ремісники входили до спільних міжнаціональних або ж до своїх окремих вірменських цехів. Так, у Кам'янці на початку 17 ст. існувало, крім згаданого купецького, іще принаймні 4 вірменських цехи: шаповальський, шевський, золотарський та різницький [Акт.КП 26: 132; Акт.КП 27: 160—161 зв.; Акт.КП 28: 69 зв.].

У цей же час у Львові існував окремий вірменський сап'янницький цех, який виробляв шкіру для експорту до Молдавії, Росії та Угорщини і статут якого було затверджено 1620 року [Кись 1965]. Такі ж цехи були на початку 18 ст. у Станіславі [Barącz 1858: 89—90] та Могилеві [Krzysztofowicz 1864: 38—44]. Н.К.Кривоніс повідомляла також про цех нафтарів у Львові, до якого входили й вірмени [Кривонос 1962: 243].

У більшості ж випадків окремих національних цехів не було. Так, у Львові 17—18 ст. вірмени входили, крім нафтарського, також до складу цехів вишивальників і сідлярів, золотарського, кушнірського, кордибанників, кравецького, лучників, мечників, ковальського [там же] та малярського [Mańkowski 1936]. Чи мали вірмени свої папірні, невідомо, а от сировину на українські паперові млини вони постачали [Кривонос 1963: 272]. Працювали вірмени й на монетному дворі у Львові в 14 ст. [Крипякевич 1965: 127]..

Після скасування окремих вірменських цехів у Кам'янці місцеві вірменські ремісники почали входити до цехів змішаних [Сецинский 1904: 12].

Завдяки знанню кримськотатарської та турецької мов, близьких до їхньої рідної кипчацької, та обізнаності в турецьких і татарських справах вірмени часто залучалися до дипломатичних послуг — як перекладачі, радники, посередники, супроводжувачі або й як дипломати [Линниченко 1894: 230; 1895: 6—10; Baranowski 1946: 12].

Констатуються численні випадки, коли вірмени виконували або підозрювалися в виконанні шпигунських завдань [Кривонос 1971: 248]. Ці сфери діяльності вірменів, як і їхня

участь у воєнних діях [Шевченко 1965] або їхня роль у викупівлі та обміні бранців [Акт.КП 8: 149 зв.; 229 зв., 235, 239 зв., 245 зв.; Акт.КП 11: 14 зв.—15, 38; Акт.КП 12: 21; Акт.КП 14: 56 та ін.], а так само діяльність у різних галузях культурного життя краю (освіта, театр, архітектура, мистецтво, книгодрукування тощо) ще потребують глибокого вивчення, незважаючи на те, що література, присвячена українським вірменам, є доволі значною [Григорян 1980: 257—284].

Уся ця проблематика всебічно відображена в великій кількості джерел. Порівняно багато з них стало об'єктом наукового дослідження. Чимало пам'яток, писаних польською, українською, латинською, вірменською, а також вірмено-кипчацькою мовами, увійшло в науковий обіг [Deny, Tryjarski 1964a; Дашкевич 1962; 1979; Гаркавец 1980; 1987; 1988]. Це дозволить нам оглядати вірмено-кипчацькі пам'ятки щонайстисліше, відсилаючи до загалом доступних видань.

У пам'ятках вірмено-кипчацької мови сама вона визначається її носіями в три способи: більш старим терміном *хыпчах тілі* „кипчацька мова, мова кипчаків", присвійною конструкцією *бізім тіл* „наша мова" та більш пізнім порівняльним термінологічним сполученням, що набуло поширення завдяки перекладачам, знайомим із татарською мовою Криму,— *татарча* „по-татарськи".

Приклади з текстів:

көп хыйын білә чыхардых хыпчах тілінә ермені сагмосну, йаманламаңыз, зерә худрәтымыз бунча еді, артыхын к[рісто]с түгәлләгәй Венец. 359: 124$_{24\ пр.—11\ л.}$ „з великими труднощами переклали ми вірменський псалтир кипчацькою мовою; не ганьте, бо зроблено все, що було в наших силах, а решту довершить Христос";

батмутюн һайі йев хыпчах лезуі Мат. 2267: 43$_{1}$ „тлумачення вірменською й кипчацькою мовами";

башланійірләр төрәләры ерменіләрның ермені тіліндән Тіліндән ерменінің латінгә чыхарган-дыр, латіндән полскійгә, а полскійдән бізім тілгә ... Не түрлү кі бу бітіктә йазылып-тыр екі түрлү тіл білә — неміччә да татарча Вроц. 1916: 209$_{1-10}$; 297$_{11-13}$ „Права вірменів спершу було укладено вірменською мовою ... З вірменської мови перекалдено на латину, з латини на польську, а з польської — на нашу мову ... Як написано в

цій книзі — двома різними мовами: по-польськи і по-татарськи“;

ынкалтр татарча Мат. 2403: 3₁ „прости [господи] — по-татарськи“; у зв'язку з останнім визначенням, ужитим дияконом Миськом, сином Мурада, з міста Замостя, що написав цього молитовника на прохання барона Аґопші, намісника Сучави, викликає інтерес ототожнення автором перекладів Лусіґом біблійних східних мудреців (пастирів) саме з татарами:

Хачан көрді Іеродес кі алдадылар аны татарлар, йүрәкләнді Мат. 2267: 112₁₂₋₁₃ „Коли Ірод побачив, що татари його обдурили, розсердився“;

Йохесө ертәсына чобанлар келділәр башхышлары білә да кечрухун 3 хан келділәр бернәләры білә Мат. 2267: 112 зв.₁₈₋₂₀ „А наступного дня прийшли чабани зі своїми подарунками і пізніше троє царів із дарами“.

Знайомство із кримськотатарською й турецькою літературною мовою, наслідування даної літературної традиції позначилося й на мові перекладів, особливо що стосується "Судебника". Тому-то не дивно, що й свою кипчацьку мову перекладачі часом називають татарською за подібністю й за суміжністю, маючи на увазі передусім відрізнити її від вірменської мови оригіналу, а водночас і від мови турецької.

Вірмено-кипчацька писемна спадщина є жанрово доволі багатоманітною й охоплює різні сфери духовного й матеріального життя. Завдяки виявленню однієї унікальної пам'ятки виділяємо тепер уже не 5 [Гаркавец 1980], а 6 груп пам'яток: 1) історичні хроніки; 2) правові кодекси й актові матеріали; 3) художні твори; 4) філологічні праці; 5) церковно-релігійна література; 6) природнича наукова література;

Історичні хроніки. Дотепер з історичних вірмено-кипчацьких хронік збереглося три: "Кам'янецька хроніка", "Венеційська хроніка" та "Хроніка Польщі".

"Кам'янецька хроніка" укладена громадянами Кам'янця братами Аґопом і Авксентом вірменською й вірмено-кипчацькою мовами в 1650—1652 рр. Тут описано події, що відбувалися на Правобережній Україні з 1430 по 1652 р. Особливо важливою є частина хроніки, присвячена Хотинській війні 1620—1621 рр.

Літопис існує в двох варіантах: більш повний рукопис № 1700 Бібліотеки Конгрегації вірменських мхітаристів у Венеції й короткий рукопис № 194 (арк. 48—59) Національної бібліотеки в Парижі. Вірмено-кипчацька частина венеційського рукопису (арк. 74—160) відноситься до подій 1611—1624 рр. (якщо не враховувати датуючий запис 1627 р. без жодного повідомлення). Цей варіант хроніки наприкінці минулого століття в повному обсязі видано Г.Алішаном [1896: 15—112; вірмено-кипчацька частина: 68—110], а останнім часом перевидано, проте не повністю, Е.Шютцом [Schütz 1968: 40—84] та І.Вашарі [Vásáry 1969]. Видання Е.Шютца містить стисле історичне й лінгвістичне дослідження літопису. Вірмено-кипчацьку частину паризького списку, який охоплює події 1604—1613 рр., зі своїми коментарями видав дещо раніше Ж.Дені [Deny 1957]. Наш російський переклад кипчацької частини побачив світ у виданні "Османская империя в первой четверти XVII века" (М., 1984: 53—71; коментар: 168—171) та в українському викладі в журналі "Жовтень" (1985, № 4).

"Венеційська хроніка" та "Хроніка Польщі" відомі за публікацією Г.Алішана [1896: 115—121; 122—123], а перша з них також за фрагментом рукопису № 194 Національної бібліотеки в Парижі (арк. 60—67), виданим Ж.Дені [Deny 1957: 38—41]. "Хроніка Польщі" нещодавно перевидана в обох варіантах [Dachkévytch, Tryjarski 1981].

Обидва літописи, складені вірмено-кипчацькою мовою, є надзвичайно стислими й стосуються подій від Різдва Христового до 1537 і 1530 рр. відповідно. Незважаючи на уривчастість і непов'язаність повідомлень між собою, хроніки заслуговують на увагу оригінальністю й неповторністю свідчень, що їх ми не знайдемо в інших пам'ятках. Зокрема, про діяльність вірменів у Львові, про вірмено-григоріанську церкву в Україні тощо. Спеціально ці дві пам'ятки ще не досліджено.

Правові кодекси й актові матеріали. Юридично-кодифікаційна, судово-адміністративна, господарча й фінансова діяльність вірменських колоністів знайшла різноманітне документальне вираження.

З метою систематизації норм кримінального й цивільного права "Судебник" Мхітара Гоша 11 ст. [Паповян 1964], як уже сказано, спершу було перекладено латинською й польською

мовами і в такому вигляді затверджено 1519 р. Сігізмундом I. Але використовувся він у кипчацькому перекладі 1528 р.

Крім виданого списку 1528 року, що тепер зберігається під № 1916 у Національному інституті імені Оссолінських у Вроцлаві [Lewicki, Kohnowa 1957: 241—251; 274—277], відомо ще два списки:

— львівська версія 1568 року — ркп. № 176 (стор. 40—112) Національної бібліотеки в Парижі [Macler 1908: 97—98];

— кам'янецька версія 1575 року — ркп. № 468 (арк. 68—102) Бібліотеки Конгрегації вірменських мхітаристів у Відні [Daschian 1896: 220—221; 943—945].

Процесуальний кодекс 1604 р. відомий за рукописом № 1916 Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві (арк. 294 зв.—297).

Цивільні й духовні органи вірменського самоврядування, професійні організації й приватні особи фіксували результати своєї діяльності у книгах і в вигляді окремих документів. Це могла бути єдина (для всіх видів справ) актова книга вірменського уряду, як, наприклад, у Кам'янці, що велася впродовж століть. Могли це бути і спеціалізовані книги — метричних записів, духовних справ (шлюбних контрактів та заповітів), касових записів тощо, як у Львові. Актові книги цехів, що про них нерідко згадується в інших документах, поки що не виявлено.

Записи в актових книгах велися вірменською, вірмено-кипчацькою, латинською й польською мовами, а копії чи витяги з поданих до актів документів вносилися мовами оригіналів, зокрема й українською [Акт.КП 11: 16 зв.; 51 зв.; 276 зв.—277].

Найдавніші записи, відомі текстуально, зроблено 1521 року вірмено-кипчацькою мовою [Бжшкянц' 1830: 87]. Найпізніші, також судові, зроблено 1786 року польською мовою [Акт.КП 113: 116 зв.].

Найдовше судові записи велися вірмено-кипчацькою мовою в Кам'янці: останній датовано 10/20 березня 1112/1663 року [Акт.КП 42: 266]. Останній же окремий документ із Кам'янця вірмено-кипчацькою мовою — це заповіт дружини Симона Харахаша Зосі 8/18 грудня 1118/1669 року [Льв.1660 III: 6—9].

Найпізнішим вірмено-кипчацьким записом є все-таки львівський — це метричний запис, зроблений у Львівській вірменській церкві 1681 року [Від.440: 30 зв.].

Сьогодні текстуально відомо 40 актових книг вірмено-кипчацькою мовою. Три з них загублено, і маємо в своєму розпорядженні лише опубліковані фрагменти:

— 302 записи з найдавнішої актової книги вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського (1559—1567 рр.) за ркп. № 4386 колишнього Центрального архіву давніх актів у Києві, з яких 298 виписано й опубліковано Т.І.Груніним [Документы 1967], а 4 — І.Абдулліним за копіями Х.І.Кучук-Іоаннесова та Ф.Є.Корша [Абдуллин 1976];

— 2 записи з актової книги цього ж суду за 1585 р. за рукописом, що згодом зберігався у цьому ж архіві під № 4395, видав М.Бжшкянц [Бжшкянц' 1830: 158];

— йому ж належить публікація фрагмента одного запису вірмено-кипчацькою мовою, датованого 1521 роком, із книги Львівського духовного суду 1463—1564 рр. [Бжшкянц' 1830: 87].

Решта 37 книг зберігається в таких архівосховищах:

28 у ЦДІА України в м.Києві, ф. 39, оп. 1, од. зб. 8, 11, 12, 14, 15, 17, 19а, 20, 22, 24—37, 40—42, 157, 158 (опис у даному каталозі);

6 у Бібліотеці Конгрегації вірменських мхітаристів у Відні, ркп. № 440 (книга метричних записів Львівської вірменської церкви за 1636—1736 рр., 120 арк., по 1681 р. вірмено-кипчацькою мовою), ркп. № 444, 446 (дві актові книги Львівського вірменського самоврядування за 1608—1624 і 1564—1608 роки відповідно, 79 і 177 арк.; у рукопису 446 містяться також усі соборні послання апостола Павла; одне з них, а саме друге послання до коринтян — арк. 62—81 — опубліковано [Tryjarski 1974: 287—344]); № 452 (касова книга цього ж уряду за 1598—1637 рр., 140 арк.); № 441, 447 (актові книги Львівського вірменського духовного суду за 1572—1630 і 1643—1667 рр., 212 і 470 арк.) [Schütz 1971];

1 у Бібліотеці Конгрегації вірменських мхітаристів у Венеції, ркп. № 1788 — актова книга Львівського вірменського духовного суду за 1630—1642 рр., 89 арк.;

2 у приватних осіб у Польщі, що успадкували ці книги від Мар'яна Левицького, котрий тривалий час і доволі успішно займався виявленням і збиранням східних і, зокрема, вірмено-кипчацьких писемних пам'яток, мікрофільмів та фотокопій [Deny, Tryjarski 1964; Дашкевич 1977]. У його спадкоємців перебувають:

— актова книга Львівського вірменського війтівського уряду за 1625—1630 рр., 48 арк.;

— книга метричних записів Львівського вірменського архієпископату за 1660—1675 рр. невідомого обсягу.

В архівах Львова, Відня, Варшави зберігається також велика кількість окремих документів — оригіналів та витягів із актових книг [там же].

Філологічні праці представлені посібниками та вірменсько—вірмено-кипчацькими словниками, призначеними для вивчення вірменської мови й перекладу на мову кипчацьку.

Два граматичних посібники з вірменської мови, складених у Львові:

— ркп. 2267 Матенадарану ім.Маштоца в Єревані, арк. 29—42, 1581 року;

— ркп. № 84 Бібліотеки Конгрегації вірменських мхітаристів у Відні, 178 арк., 1613 року;

П'ять перекладних вірменсько—вірмено-кипчацьких словників:

— ркп. № 3 Національної бібліотеки в Відні, 106 арк.;

— № 311 (300 арк.) та № 84 (арк. 4—8) Бібліотеки Конгрегації вірменських мхітаристів у Відні;

— ркп. 51 I Бібліотеки Львівського університету, 366 стор.;

— ркп. Арм. 8 Державної публічної бібліотеки ім. М.Є.Салтикова-Щедріна в Санкт-Петербурзі, 280 стор.

Е.Триярським видано конкорданс до трьох віденських рукописів, а також факсиміле окремих сторінок усіх п'яти манускриптів [Tryjarski 1968—1972]. На підставі цієї лексикографічної праці Ґ.Дьорфером [Doerfer 1972], К.Менгесом [Menges 1972] та Дж.Клосоном [Clauson 1971] проведено цікаві етимологічні дослідження.

Зі зразків *художньої літератури* виявлено й опубліковано "Історію мудрого Хікара (Оповідь про Акіра премудрого)" за ркп. № 468 Бібліотеки Конгрегації вірменських мхітаристів у Відні (арк. 54 зв.—62) [Deny, Tryjarski 1964a; Кудасов 1990].

Із *християнських текстів* відомо п'ять псалтирів, чотири збірника проповідей, сім молитовників [Dubińska 1961], у тому числі надрукований у Львові 1618 року, єдиний відомий примірник якого зараз знаходиться в бібліотеці Лейденського університету [Schütz 1961; 1962; Дашкевич 1963], один служебник із поясненням знаків зодіаку [Tryjarski 1968], різьблений напис на дерев'яному сволоку зі Львова [Абдуллин 1973; Дашкевич, Трыярский 1973], покрайні нотатки та колофони в вірменських рукописах (крім описаних у даному каталозі, також колофон у молитовнику з румунського міста Герла [Коланджян 1969: 441—442].

Із *природничих наукових пам'яток* на сьогодні виявлено лише одну — це праця з алхімії й суміжних проблем "Таємниці філософського каменя" львів'янина Андрія Торосовича 1626—1631 рр. зі збірки ЦДІА України в м.Києві [Гаркавец 1981], опис якої подано нижче.

Центральний державний історичний архів України, м.Київ

Київська археографічна комісія:
Тимчасова комісія для розгляду давніх актів
(1842—1852)

Київський центральний архів давніх актів
при Київському університеті
(1852—1922)

Київський центральний історичний архів
(1922—1932)

Київський обласний історичний архів
(1932—1941)

Центральний державний історичний архів
Української РСР
(1941—1958)

Центральний державний історичний архів
Української РСР у м.Києві
(1958—1991)

1 ЦДІА України, м.Київ, ф. 39, оп. I, од. зб. 8 (4390[1])

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 10 березня 1021 [1572] р. (арк. 22, запис 2) — 23 вересня 1073 [3 жовтня 1624] р., четвер (арк. 155, запис 8). Початкову дату *тв[аганныц] 1021* („року 1572") написано чорнилом також на верхньому зрізі книги.

Перший запис: 15 липня 1026 [1577] р., понеділок (арк. 1).

Останній запис: 13 липня 1028 [1579] р., четвер (арк. 298).

Зміст: На перших 4-х аркушах містяться записи господарчо-урядового характеру, пов'язані з винайманням будинку під ратушу, зданням в оренду житлових будинків, шинку, млина, що належали вірменській громаді, наймання на службу до ратуші віжів (урядників), про податки на викуп полонених із турецької неволі, про виконання заповітів і розділ майна небіжчиків тощо.

Починаючи з арк. 3 і до кінця арк. 15 зв. записи про надання кам'янецького громадянства вірменам з таких місць, як Бучач, Карс, Кафа, Львів, Серет, Сіс, Сучава, Токат, Хотин, Ясси тощо (16 червня 1024 [1575] р. — 23 вересня 1073 [3 жовтня 1624 р.]).

Протоколи засідань суду — з арк. 18 зв. до кінця книги.

1 У дужках подано старий номер книги за каталогом Київського центрального архіву давніх актів [Список 1864].

Мова переважно кипчацька. Протоколи на арк. 18 зв.—87 ведуться вірменською, кипчацькою та польською мовами. Останній вірменський запис 24 грудня 1024 [1575] р. (арк. 86 зв.). Датування вірменських записів часто виконано кипчацькою мовою, наприклад: *абрілнін 6* („квітня 6") (арк. 34, запис 1). Далі до кінця книги записи лише кипчацькі.

Папір, формат 25 х 36,5 см. Водяний знак: лілея, 4 х 4,2 см. Обсяг 298 арк. Правий край арк. 2—21 обрізано уступами зверху донизу на ширину 1,5 см кроком 1,7 см під латинський алфавіт, літери якого виписано в традиційному порядку готикою. Проте до змісту записів, зроблених на цих аркушах, цей алфавітний зріз стосунку не має.

Палітурка. Книга реставрована, зшита, обрізана, оправлена в нову картонну палітурку. Оригінальна палітурка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 40—70 рядків на сторінці по 60—80 знаків у кожному.

Початок книги:

Тваганның 1026 йуліснің 15 йыхкүн войтлухуна Мілконың хулга туттулар Стасні места огланын. Берсәрләр кенсінә йылда 14 флорін. Бу йылның йалын алды Стас 14 флорінні түгәл (арк. 1, запис 1)

„Року 1026 [1577] липня 15, в неділю за війта Мілька на віжа найнято Стаса, магістратського урядника. Платити йому мають 14 флоринів на рік. 14 флоринів платні за цей рік Стас одержав сповна".

Вибрані записи:

Тваганның 1026 йуліс 2 нөгәрікүн войтлухуна Мілконуң берділәр кетхойалых Крікорга Йолбей оглуна 50 таләр аманат кі келтіргәй Түрктән посполітый потреба үчүн халі да торба (арк. 3 зв., запис 2)

„Року 1026 [1578] липня 2, у вівторок у присутності війта Мілька старійшини дали Крікорові, синові Йолбея, 50 талерів із дорученням привезти із Туреччини для громадських потреб килим і торбу".

Болду бу йыхпашкүн майіс 14 тваганның 1025 Мілко войт алнына да түгәл төрәчіләрнің. Келді Павел тійірмәнчінің хатуну орус Міхно білә Хачковіч да жадат еттіләр йогары йазылган

тійірмәнның чінчі үчүн хайсі кі борчлу халыптыр төрәгә Павел 27 флорін кі бу хадар сбідаганы төзгәй төрә бу йувух келір святкага дірә. Да тутунду кі бу 27 флорінні бергәй йазылган күнүнә святкада нахт сбідага білә. Недән утру йүк болду Міхно бу хатун үчүн төрәгә кі егәр хатун сөзүнә досіт етмәсә на кенсі төләгәй ол суманы йоғары йазылган. Хайда кі төрә холтхасына кәрә ол Міхнонуң обецатца болду төзмәгә ол күнгә дірә (арк. 2 зв., запис 3)

„Діялося в цей понеділок травня 14 року 1025 [1576] перед війтом Мільком та всіма суддями. Прийшла жінка мельника Павла, українка, разом із Міхном Хачковичем і зажадала щодо 27 флоринів чиншу за названий вище млин, які Павло не сплатив, щоб суд почекав ці гроші до наступних святок. І зобов'язалася сплатити ці 27 флоринів у записаний строк, на святки. Поручителем за цю жінку перед судом щодо цього виступив Міхно, що коли ця жінка не дотримає слова, то він сам сплатить цю записану вище суму. Тому суд на прохання цього Міхна пообіцяв зачекати до названого строку".

Тодорка ант ічті кәфәлі

Болду тваганның 1034 окосдоснуң 18 войтлухуна Һолубнуң да түгәл төрәчіләрнің. Келді Тодорка дер Һарбед оглу кәфәлі да ант ічті бій теңрігә да болду інәмлі подданійі Шдефаннос падшаһның аның бійлікінің да тутунду кі антына досіт еткәй не кі йергәсідір йазовуна көрә да барча келішләрін төрәнің бермәгә да послушенство етмәгә төрәгә харшы болмахтан башха. Хайсі антны выслухат етті раменясындан аның бійлікінің пан старостаның уродзоный пан Вісентій Волскій подстаростійі Каменецнің да неміч төрәсіндән Блажій войту немічнің да Станіслав Морішкапа да Міколай доктор. До того дагын не кі пріналежіт етій едір пан старостаның келіші урядына алай же ермені төрәсінә аны барчаны етіп беріп да болду волній не үчүн хойулду төрәгә паментный (арк. 5, запис 3)

„Тодорка з Кафи прийняв присягу

Діялося року 1034 [1585] серпня 18 в присутності війта Голуба та всіх суддів. Прийшов Тодорка, син Харбеда, з Кафи й прийняв присягу господу богу і став вірним підданим його милості короля Стефана, і зобов'язався дотримуватися присяги, відповідно до її порядку, згідно з записом, і сплачувати всі урядові податки, і виявляти безперечний послух урядові. Яку присягу за дорученням його милості пана старости вислухав шляхетний пан Вісентій Вольський, підстароста кам'янець-

кий, і від польського суду війт польський пан Блажій і Станіслав Моришкапа та доктор Миколай. При тому він сплатив податки, належні урядові пана старости, а так само вірменському судові, і був вільний, про що судові подано пам'ятного".

Йыгөвнүң йасалганы Міхно йереспоханның

Болду тваганның 1026 һрешдагабедләр улукүнү алнына кічіайнакүн йувухтәгі. Міхно йереспохан үндәтті барча каһаналарны хуцка да Һолуб войтну хайсі кі Міхно йерінә едір да түгәл төрәчілөрні да визнат етті Міхно йереспохан йоғары йазылган төрәнің алнына айтып кі не түрлү маңа кетхойалых беріп едір Андріасның сбідагасын кі сурп Нігол йыгөвүн йасаткай едім дағын ол сбідага доложіт етті Андріас кі болду барча сбідагасы 1150 флорін Літва сбідагасы, да не түрлү кі дер Крікор ахпаш та чыхарып едір 400 таләр ол йыгөвнү ж йасамага да Вартерес Торос оглу да 103 флорін берді йасатмага ол йыгөвну хайсі кі бу барча сбідага харж болду йасалмахына ол йыгөвнүң хайда кі һалі түгәл йасалды ол йыгөв барча йергәсі білә хайсі кі оддат етійірмен бійлікіңізгө вцеле. Төрә йоғары йазылган аңлап сөзүн Міхно йереспоханның да каһаналар білә барды ол йыгөвгә да прінят етті андан вдзєнчнє да йүгүндүләр кенсінә аның емгәкі үчүн да бу йоғары йазылган сбідаганы хайсі кі харж еттіләр ол йыгөв үснә прінят етті войтлух діфтәргә. Нені кі Міхно йереспохан беріп йаздырды (арк. 20 зв., запис 1)

„Спорудження церкви єпископом Міхном

Діялося року 1026 у ближчий четвер перед святом архістратигів [1577 року жовтня 27]. Єпископ Міхно запросив до ризниці всіх священиків, війта Голуба, який заступав Мілька, та всіх суддів, і засвідчив Міхно, єпископ, перед усім описаним урядом і сказав: "Як дали мені колись старійшини гроші Андріаса, щоб я збудував церкву св.Ніґола, а ще до тих грошей Андріас додав грошей, що вийшло разом 1150 литовських флоринів, а також єпископ отець Крікор дав 400 талерів на будівництво цієї ж церкви, і Вартерес, син Тороса, дав 103 флорини на побудову цієї церкви, то всі ці гроші було витрачено на зведення цієї церкви, котру тепер споруджено і котру оце зараз передаю з усім нарядом Вашим милостям повністю". Уряд, описаний вище, з'ясувавши слова єпископа Міхна, пішов разом зі священиками до тієї церкви, і прийняв її від нього із вдячністю, і вклонилися йому за його працю, а ті,

описані вище гроші, що витрачено на цю церкву, уряд занотував до війтівської книги. Про що єпископ Міхно, сплативши пам'ятного, дав записати".

Кінець книги:

Йурко Брыкскій — Сефер Султан оғлу

Болду тваганның 1028 йуліс 23 кічіайнакүн һолуб войт алнына да антічкәнләрнің Йакуб Ромашко Асвадур да өзгәләрі. Бүгүнгі төрә алнына туруп облічне Йурко Брыкскій пленіпотенті пан Фідріх Смалцнің Краков шәһәрлісінің да жадат етті Сефердән не түрлү кенсің пріпозват етіп едір бүкүнгә кі хойгай едір Султанны төрәгә. Хайда кі Сефер анда ж туруп хойду Султанны төрө алнына. Хайсі кі анда ж туруп айтылган Йурко да оповідатца болду Султан үснә айтып кі не түрлү төрә зказат етіп едір Султанга 3-үнчі күндә төләмөгә хайда кі досіт етмәді холармен төрәдән көнүлүк. Анда ж туруп Султан жүвап беріп айтты кі нахт сбідагам йохтур бар хумашым хайсі кі ол да менім дүгүлдүр тек йахшы кішіләр көрүп менім упадлостумну да закладат етійірләр мені хумаш білә до часу кі болгаймен кенсі борчумдан хутулмага хайда кі ол рокта да кләдім кенсінә хумаш білә төләмәгә да Йурко кләмәді прінят етмәгә а так һалі да һадірмен төләмәгә хумаш білә хайсі кі будур мяновіце москов берелті ах песоклар да хына не түрлү төрә тапса. А Йурко айтты кі мен холармен тәрә запісінә кәрә хайсі кі Ілов төрәсі алнына обліговатца болуптур отступіт етіп кенсі юріздікц[ій]асын да барча поступокларын ні 1 түрлү хумаш білә төлөв етмәгә еркі болмагай тек нахт сбідага білә хайсі запіснің мінутасын көргүзүйүрмен төрө алнына да холармен кі болгаймен захованый бу запіскә көрә хайсін кі... [без продовження, оскільки наступний зошит книги загублено] *(арк. 298 зв., запис 6)*

„Юрко Брикський — Сефер, син Султана

Діялося року 1028 [1579] липня 23, у п'ятницю, перед війтом Голубом та присяжними Якубом, Ромашком, Асвадуром та іншими. Перед нинішнім судом поставши особисто, Юрко Брикський, уповноважений пана Фідріха Смальця, міщанина Краківського, зажадав від Сефера, як позвав був його на сьогодні, щоб той поставив перед суд Султана. Тоді ж Сефер поставив перед суд Султана. Тут же названий Юрко, уставши, оскаржив Султана, кажучи, що суд наказав Султанові сплатити борг протягом трьох днів, але він не сплатив, тому прошу від суду справедливості. Тоді Султан, уставши,

сказав у відповідь, що в мене немає готівки, є товар, який так само не є моїм власним, а тільки що добрі люди, бачачи мій занепад, на певний час позичили мені, аби я міг позбутися боргу; і в той призначений строк я теж хотів розплатитися товаром, але Юрко не схотів прийняти; а я, власне, й тепер готовий сплатити товаром, а саме: московські сіро-бурі песці і хна, як знайде суд. А Юрко сказав — я вимагаю, щоб він не міг розплачуватися жодним товаром, а лиш готівкою, згідно з судовим записом, що його зроблено перед Львівським судом, де він зобов'язався, відступаючи від власної юрисдикції, й без будь-яких судових відстрочок, витяг із якого запису я показую перед судом, і вимагаю, щоб я був захищений згідно з цим записом, котрий...“

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Друк: [Акты 1963] — окрім вірменських текстів, тут опубліковано також 4 кипчацьких із цієї книги: стор. 109, 172—173, 266, 300.

2 ЦДІА України, м.Київ, ф. 39, оп. І, од. зб. 11 (4392)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 21 липня 1028 [1579] р., вівторок (арк. 1) — 19 грудня 1030 [1581] р., вівторок (арк. 296 зв.).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

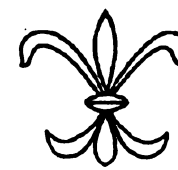

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою.

Папір, формат 25 х 35 см. Водяний знак: лілея, 4 х 3,9 см. Обсяг 296 арк.

Палітурка. Книга реставрована, зшита, обрізана, оправлена в нову картонну палітурку. Оригінальна зберігається окремо, її розмір 26,5 х 36,5 см. Прикрашена трьома горизонтальними плетеними пасами шириною 3—4 см з білої шкіри. На звороті верхньої обкладинки напис: *арі җан* „святий дух".

Письмо вірменське, нотрґір, 40—50 рядків на сторінці по 70—85 знаків у кожному.

Запис на контртитулі:

Тваганның 1028 нойемпернің 25 кічіайнакүн башта войт ḥолуб да барча агалар базар етіп алдых Хачерестән Аḥрон торнундан 2 ат 30 талергө да тутундух төләмәгө хачан теңрі йеткірсә войт келсә королдан ол 30 талерні Хачерескө. Бу атлар үчүн йоғары айтылған төләділәр Хачерескә

„Року 1028 [1579] листопада 25, в четвер ми, насамперед війт Голуб та інші старійшини, купили в Хачереса, онука

Аарона, 2 коней за 30 талерів і зобов'язалися сплатити ці 30 талерів Хачересу, коли, як дасть бог, війт повернеться від короля. За цих коней, що про них говориться вище, Хачересові сплачено".

Початок книги:

Анун асдуадзой

Башланды бу діфтәр ермені тваганның 1028-інә йуліс айының 21-інә Һолуб Крікор оғлунуң войтлухуна да ол заман болган ермені төрәчіларның на імє 2 йереспоханның Міхноның да Серһійның Демушның Торосның Зануның Мєлконың Йакуб Түгәлбейның Хачконың Хачересның Вартанның Асвадурның Оһанның да на тен час болган Һолуб йазучіның дер Йованнес оғлуның. Һолубдан соңра мен Кіркор дер Йованес оғлу башладым йазучілых тваганның 1028 нойемперның 6 айнакүн (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога

Розпочато цю вірменську книгу року 1028 [1579] місяця липня 21 за війта Голуба, сина Крікора, та тодішніх вірменських суддів, а саме: двох єпископів — Міхна та Сергія, Демуша, Тороса, Зану, Мілька, Якуба Туґалбея, Хачка, Хачереса, Вартана, Асвадура, Огана й тодішнього писаря Голуба, сина отця Йованнеса. Після Голуба обов'язки писаря почав виконувати я, Кіркор, син отця Йованеса, року 1028 [1579] листопада 6, в п'ятницю".

Вибрані тексти:

Акціа Міхно йереспоханның сбідаганы тапмах үчүн

Болду тваганның 1028 йуліс 21 нөгәрікүн Һолуб войт алнына да йанына болган түгәл төрәчіләрнің. Келді Міхно йереспохан да оповідатца болду йоғары йазылган төрәгә айтып кі менім власный кебітімны хайсі кі бузулуп едір знову башладым грунтундан йасамага. Бүкүнгі күнну хаздырғанда грунтну тапылды 1 бардаг сбідага хайсі кі холармен төрәдән 2 антічкән кі болгай маңа пріданый кі барып обвєдіт еткәймен да ол сбідаганы антіч- кәнләр алнына бардахтан бошатып да санаткаймен хайсін кі маңа теңрі берді бүкүн менім власный мүлкүм үснә (арк. 1, запис 2)

„Справа про знайдення грошей єпископом Міхном

Діялося року 1028 [1579] липня 21, у вівторок перед війтом Голубом та всіма суддями, що були при ньому. Прийшов єпископ Міхно і свідчив названому вище судові, кажучи,

що почав я відбудовувати мою власну крамницю, що була зруйнувалася, від підвалин. Сьогодні, коли копали ґрунт, знайшовся один горщик грошей, який, я прошу, нехай буде надано мені 2 присяжних, щоб я, пішовши, засвідчив і перед тими присяжними дав перелічити, висипавши з горщика, що бог послав мені на моєму власному ґрунті".

Лезко орус чакуч үчүн

Болду нөгәрікүн нойемпер 3 тваганның 1028 һолуб войт алнына. Келді Лезко Йаков оглу да оповідатца болду төрәгә айтып кі бу ашкан йыхкүн өвүмә огурлух болду хайсі кі һалі 1 кесәкі таныдым Мацкода хайсі кі вєнзєндір места өвүнә 1 чакуч. Холармен төрәдән віж кі біргәмә барып да соргай кенсіндән кі ол чакучну хайдан алыптыр зерә ол чакуч білә огурланыптыр 2 сом сбідага 3 сбідагасы ексіг да 1 опцук можовдзовый. Войт йогары айтылган ацлап оповєданєсін Лесконың да прідат етті хулну на імє Стазкону хайсі кі барып да застат етіп ол чакучну Мацкода места өвүнә да сорду кі кімдән алыптыр да келіп зезнат етті кі Мацко айтты өв ейәсі йанына 1 кушнірчік бар едір хайсі кі менім хыптымны позычіт етіп едір да бермәді мен дә бу чакучну алдым кенсіндән хыптым йерінә. Хайсі зезнанєсін хулнуң Лезко беріп йаздырды да ол чакучну халдырды төрәдә ол кіші тапулгінчә (арк 20 зв., запис 1)

„Діялося у вівторок листопада 3 року 1028 [1579] перед війтом Голубом. Прийшов Лесько, син Якова, і заявив судові, кажучи, що минулої неділі в моєму домі сталася крадіжка, і от тепер я впізнав одну з тих речей у Мацька, котрий ув'язнений у ратуші, — 1 молоток. Прошу від суду віжа, щоб той пішов зі мною разом і спитав у нього, звідки він узяв того молотка, оскільки разом із тим молотком було вкрадено 2 копи грошей без 3 грошей і 1 „опцук можовдзовий". Війт, названий вище, з'ясувавши заяву Леська, послав з ним віжа Стаська, котрий пішов, і застав той молоток у Мацька в ратуші, і спитав, у кого він його взяв, і, прийшовши, засвідчив, що Мацько сказав, що в господаря його дому був один кушнір, котрий позичив у мене ножиці й не віддав, то я взяв цей молоток у нього замість ножиць. Яке свідчення віжа Лесько дав записати і цього молотка залишив у суді доти, поки знайдеться та людина".

Норсес да хулухчі Ганна

Болду айнакүн нойемперніц 6 тваганның 1028 һолуб войт алнына. Келді Закровскій да һанна хулухчісі Нурсеснiц Кіркор

оғлунуң да пріпозват етті Норсесні ґіле етті үснә айтып кі келір байрамга анча йалга кіріп едім хайсі кі маңа бійәнмәды хатына кеттім кенсіндән ḥалі холармен кенсіндән кі маңа кенсі власный аріберімні маңа хайтаргай артых кенсіндән немә кләмән тек менім власныйым хайтарсын. Анда ж туруп Норсес да джуваи берді да айтты кі алайдыр тутуп едім кенсін байрамга дірә йалга білмән нек кләмәды хулух етмәгә да кетті мендән а мен аның аріберісін ḥамоват етмән кләрмен несі мендә бар кләрмен уряд алнына хайтармага а кләр есә келіп йалын дослужіт етмәгә на кләрмен халганын да бермәгә. А ḥанна джуваи беріп айтты кі мен аңар барман артых хулух етмәгә а тыж немә кенсіндән артых кләмән тек менім власныйімны берсін. Войт йоғары айтылган аңлап 2 стронаны да зказат етті да айтты ḥаннага кі барып дослужіт еткәй да алгай төлөвүн да Нурсесгә айтты кі ḥамоват етмәгәй аның власныйін. Хайда кі ḥанна подняця болма кләмәді кі барып дослужіт еткәй еді. А Нурсес келтіріп аріберісін уряд алнына да хайтарды кенсінә аның власныйін. Хайсі кі ḥанна одобрат етіп да айтты кі 1 кошілкамны бермәды. А Нурсес айтты кі аның үчүн бермәдым кі 1 вартух да 1 тесмә беріпмен хулух үснә аны маңа хайтарсын да кенсініңкін алсын. Хайда кі төрә айтты Норсескә кі аныңкін барын хайтаргай кенсінә а не кі Нурсесніңкін алып есә на барып позват еткәй төрәсінә кенсінің. Хайда Норсес прінят етмәді декретні да алды барча ағаларга. Хайда кі төрө ужіт етті кенсінә түгәл ағаларга да рок назначіт етті келір ханкүнгә. Ненің үснә екі строна да прізволіт етті да Нурсес беріп йаздырды (арк. 27—27 зв., запис 2)

„Норсес та наймичка Ганна

Діялося у п'ятницю листопада 6 року 1028 [1579] перед війтом Голубом. Прийшли Закровський та Ганна, наймичка Нурсеса, сина Кіркора, і припозвали Норсеса, і заявила вона на нього, кажучи, що до наступного великодня я пішла до нього в найми, але в нього мені не сподобалося, і я пішла від нього, і зараз я прошу від нього, щоб він повернув мені мої власні речі, більше нічого від нього не прошу, хай тільки поверне моє власне. Тут же Норсес відповів і сказав, що так, найняв я її до великодня, не знаю, чому не схотіла служити й пішла від мене, а я її речі не затримую, хочу повернути перед судом, що з її речей є в мене, а якщо хоче прийти й дослужити, то хочу дати й решту. А Ганна сказала у відповідь, що до нього я не піду служити, а так само нічого від нього більше не хочу, тільки нехай поверне моє власне.

Названий вище війт, зрозумівши обидві сторони, сказав Ганні, щоб пішла, дослужила й одержала платню, а Нурсесові сказав не затримувати її речей. Але Ганна не погодилася піти й дослужити. А Нурсес приніс її речі до суду й повернув їй. То Ганна забрала і сказала, що однієї моєї сорочки він не віддав. А Нурсес сказав, що я не віддав через те, що я дав був їй 1 фартух і 1 тасьму за службу — нехай поверне мені і забере своє. Тоді суд сказав Нурсесові, щоб усе її власне він їй повернув, а щодо того Нурсесового, що вона взяла, нехай іде й позиває до її суду. Але Нурсес не погодився з декретом і апелював до всіх старійшин. То суд дозволив йому апеляцію до всіх старійшин і призначив строк на наступну середу, з чим обидві сторони погодилися, і Нурсес дав записати".

Йакуб Волскій да Жарскій

Болду места өвінө тваганның 1030 йуқвар 25 ханқүн һолуб вөйт алнына да йанына болган төрәчіләрнің Зану Хачко Йакуб Хачерес өзгәләрі. Бүгүнгі выложоній төрә алнына келділөр шлахетній Йакуб Волскій да Серһій Жарскій да туруп облічнє жадат еттілөр төрәдән декрет не түрлү кі төрә алып едір кенсінә бүгүнгә зказат етмәгә. Бүгүнгі рокта төрә аңлап 2 йанны да до тего дағын таныхларның зезнанєсін да зказат етті Жарскійгө ант ічмәгә бүгүндән 3-үнчі күндә Йакуб Волскійгә харшы нечік барып Ах кермәндә төлөв алмійір бу вензенлөрнің прійателләріндән да нечік біргәсінә рок 4 һафта постановіт етмійір барып келгінчә Ах кермәндән да нечік өзгө адамның справасын справоват етмійір тек бу справаны пілноват етіп да старатца болуптур хайсі үчүн кі барып едір да ант ічкөндән соңра беріп ол задатокну 1 ручніца білә 1 талерны Волскійгә да болгай волній да төрә зказат етті Серһійгә кі йүк бергәй төрәгә по собє бунуң кібік збуреня үчүн кі справітца болгай төрәгә бітік елтіп келтірмәх үчүн хайсі кі берды Серһій йүк йезнәсін Кеворну. Хайсі кі декретны 2 строна да прінят етті да Жарскій хойду төрәгә паментный ант үчүн нені кі төрә прінят етті да Волскій беріп йаздырды (арк. 163, запис 1)

„Діялося в ратуші року 1030 [1581] січня 25, в середу перед війтом Голубом та чинними при ньому суддями Зану, Хачком, Якубом, Хачересом та іншими. Перед сьогоднішній повний суд прийшли шляхетний Якуб Вольський і Сергій Жарський і, ставши особисто, зажадали від суду декрету, відповідно до того, як суд узяв собі на сьогодні сказати його. У нинішній термін суд, зрозумівши обидві сторони, а також

повідомлення свідків, сказав Жарському на третій день від сьогодні присягти Якубові Вольському, що, поїхавши до Акермана, він не брав винагороди за тих бранців, їхніх близьких, і що не призначав з ними 4 тижнів строку на поїздку й повернення з Акермана, і що справ інших людей не виконував, а пильнував і старався лише в цій справі, після якої присяги мусить повернути панові Вольському 1 рушницю й 1 талер завдатку й буде вільний, і ще суд — через те збурення — сказав Сергієві дати по собі поруку, що він справиться перед судом і надішле й подасть папір, на що Сергій дав по собі поручителя свого швагера Кевора. Який декрет 2 сторони прийняли, і Жарський подав суду пам'ятного щодо присяги, яке суд прийняв, а Вольський дав записати".

Кінець книги:

Бу діфтәр түгәлләнді тв[аганның] 1030 тегдемпернің 19 нөгәрікүн Һолуб Кіркор оғлунуң войтлухуна да ол заман болган антічкәнләрнің 2 йереспохан Міхно да Серһій Демуш Торос Зану Мілко Вартан Хачерес Асвадур Йованес Гурйег да ол заман болган йазучінің Крікор дер Йованес оғлунуң (арк. 295, запис 4)

„Цю книгу закінчено року 1030 [1581] грудня 21 в вівторок за війта Голуба, сина Кіркора, і тодішніх присяжних: 2 єпископів — Міхна та Сергія, Демуша, Тороса, Зану, Мілька, Вартана, Хачереса, Асвадура, Йованеса, Ґур'єга і тодішнього писаря Крікора, сина отця Йованеса".

Опис: [Список 1864; Андріяшев. 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Друк: [Бжшкянц' 1830: 157—158 — початковий запис і початок протоколу за 22 липня 1028 [1579] року; Абдуллин 1980 — запис з арк. 122 зв.—123 зв.; Абдуллин 1982 — колофон зі звороту титульного аркуша].

Примітки. Написи на титулі: *№ 10; Numero 2do 1578, 79, 1580.* Під час реставрації переплутано місцями останні аркуші книги, й тепер вони розташовані в такій послідовності: 281, 282, 285, 286, 284, 283, 287, 288, 289, 290, 294, 293, 291, 292, 295, 296.

3 ЦДІА України, м.Київ, ф. 39, оп. I, од. зб. 12 (4393)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 19 грудня 1030 [1581] р., вівторок (арк. 1) — 25 листопада 1032 [5 жовтня 1583] р., середа (арк. 386 зв.).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою.

Папір, формат 20 х 31,5 см. Водяний знак: Абданк — тло нерозбірливе. Обсяг 391 арк. Нумерація: 0, 0, 0, 1—21, 21а, 22—110, 112—345, 345а, 387.

Палітурка шкіряна. Угорі на обкладинці вибито: REGESTRVM.

Письмо вірменське, нотрґір, 25—35 рядків на сторінці по 50—780 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой. Башланды бу діфтәр ермені тваганының 1030-уна тегдемпернің 19-уна Һолуб Крікор оглунуң войтлухуна да ол.заман болган ермені төрәчіләрнің на імє 2 йереспоханның Міхноның да Серһійның Демушнуң Торосның Занунуң Мелконуң Хачконуң Хачереснің Вартанның Асвадурның Йованеснің Гурйегның да на тен час болган Крікор йазучіның дер Йованес оглунуң (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога. Розпочато цю книгу вірменського року 1030 [1581] грудня 21 за війта Голуба, сина Крікора, й тодішніх

суддів, а саме: 2 єпископів — Міхна й Сергія, Демуша, Тороса, Зану, Мелька, Хачка, Хачереса, Вартана, Асвадура, Йованеса, Ґур'єга й тодішнього писаря Крікора, сина отця Йованеса".

Вибрані тексти:

Йованес Гагос да хулухчісі. Болду тваганның 1030 тегдемпернің 19 нәгәрікүн һолуб войт алнына. Келді Іван Кравец хулухчісі білә наймє һаска да пріпозват етті Йованесні Гагос оглун да туруп облічнсє һаска кенсі опекуну наймє Іван ашыра гіле етті үстнә айтып кі мені Йарасловда алды 4 йыл білә хулухка да мен дә прірікат етіп едім кенсінә прійателләрім ашыра кі кенсіләріндә 4 йыл хулух еткәй едім һалікә йыл гес хулух етіпмен а артых кләмән кенсіләріндә хулух етмәгә зерә маца бійәнмәс да мені төвүйүрләр. А так мен артых кләмән хулух етмәгә ані хулухум үчүн да кенсіләріндән упомінатца болман тек холармен кі менім аріберім бар аны маца выдат еткәйләр... (арк. 1, запис 1)

„Йованес Ґаґос і наймичка. Діялося року 1030 [1581] грудня 19, в вівторок перед війтом Голубом. Прийшов Іван Кравець зі своєю наймичкою на ім'я Гаска і позвав Йованеса, сина Ґаґоса, і, ставши особисто, Гаска через свого опікуна Івана заявила, що він найняв мене у Ярославі на 4 роки, і я обіцяла йому через своїх близьких, що служитиму в них 4 роки; тепер минуло півтора роки, але далі служити в них я не хочу, бо мені не подобається й мене б'ють. А тому я більше не хочу служити, ні платні за мою службу домагатися не буду, тільки прошу: у нього є мої речі, то хай мені їх віддасть..."

Міхно йереспохан да Йованес Тамгаҗі оглу. Болду тваганның 1031 абрілнің 20 айнакүн һолуб войт алнына да йанына болган антічкән төрәчіләрнің наймє Серһій йереспохан Зану Мілко Хачерес Йованес да әзгәләрі. Бүгүнгі потребній төрә алнына келділәр Йованес Серһій Тамгаҗі оглу да Крікор саргавак дер Йованес оглу плені потенті барон Міхно йереспоханның да туруп облічнє йогары айтылган Йованес кенсі йахшы еркі білә білініп айтты нечік кенсіндән алай кенсі сыцарындан наймє [Лусдігіндән да анасындан наймє] һрепсімедән кі халыпбіз борчлу барон Міхно йереспоханга певній да тәйін борч сума 189 флоріну неміч-сбідагасы һәр флоріну-сун саныи 30-ар неміч һрошу хайсі сумадан утру йахші кішіләр ашыра тохтаттых пан Міхно білә певній раталар будур кі тутунуйурбіз спулечнє а нє роздзєлнє анам білә менім төләмәгә әвәлгі ратаны келір сурп Асдуадзадзіндә Йараслов йармаркына 50 флоріну нахт сбідага білә не бір түрлү хумаш білә дүгүл. Алай же 2-інчі ра-

таны келір сурп Асдуадзадзіннің йылына Йараслов йармаркына хачан йазылса тваганның 1032-сі 50 флоріну ол түрлү ж нахт сбідага білә. А 3-үнчі ратаны тутунуйурбіз тәләмәгә келір аның йылына сурп Асдуадзадзіндә Йараслов йармаркына хачан йазылса тваганның 1033-сү 50 флоріну ол түрлү ж нахт сбідага білә. Алай же халган суманы будур 39 флорінуну келір аның йылына сурп Асдуадзадзіндә Йараслов йармаркына хачан йазылса тваганның 1034-сү ол түрлү ж нахт сбідага білә кі болгай бары сумасы йоғары айтылган 189 флоріну.

Хайсі сумада дағын артых көнүлүк үчүн мен Йованес менім анам білә наймс hрепсіме білә зволітца болуп йазыйірбіз пан Міхнога іcцізнага бізім турган өвүмүзнү хайсі кі йатыптыр межі да будованесі білә өвләрі арасына Саhагның Серәтлі да Хачко Зымрутнуң ол түрлү йазыйірбіз кебітімізні да таш хайсі кі йатыптыр межі білә кебітләрі арасына Вартан Ромашко оғлунуң да Міколайецнің учмахлы жанлы алай же барча добромузну не дә бар есә нечік рухомій алай нерухомій нечік мунда шәhәрдә алай өзгә йердә болган кі егәр йоғары айтылган раталарга әвәлгісінә албо хайсінә дә болса досіт етәлмәсәх назначоный суманы пан Міхнога на зараз ол же ілгәргі рокта албо хайсіндә дә колвек пріпадат етсә допустіт етійірбіз пан Міхнога вензанє рымованє покойній ужіванє барча төрә поступокундан башха нечік өвдә алай кебіттә ол түрлү ж барча добромузда рухомій нечік нерухомій тутма да ужіват етмәгә барча келішләрі білә да пожітокларын кенсінә прівлашчат етмәгә да не бір пожітокунда баш сумага кечмәгәйбіз тек баш суманы төләп будур 189 флорінуну албо не дә халса нахт сбідага білә пан Міхнога да волній еткәйбіз мүлкләрімізні йоғары айтылган сумада туснах хоймага йалга бермәгә нечік кенсі власныйін.

Негә анда ж туруп йоғары айтылган Кіркор пленіпотенті барон Міхно йереспоханның барчага прізволіт етті дозволенствосу білә кенсі прінціпалының да жадат етті йоғары айтылган тәрәдән 2 антічкән кі барып соргайлар анасындан Йованеснің наймє hреп сімедән да ол түрлү ж сыңарындан Йованеснің наймє Лусдігіндән кі бу зезнанєгә бүгүнгі еткән Йованеснің төрә алнына кі прізволіт етійірләр мі йохесә йох. Нені кі төрә жаданясына кәрә стронаның узычіт етті 2 інәмлі наймє Зануну да Мілкону антічкәнләрін ермені төрәсінің кі барып соргайлар. Хайсіләрі кі барып сордулар да келіп төрәнің алнына зезнат еттіләр айтып кі бізім алнымызга зезнат еттіләр 2-сі дә нечік анасы Йованеснің алай сыңары кі барчага прізволіт етійірлөр нечік назначоній раталарга спулечній төләмәхкә алай іcцізна показат еткәнына Йованеснің айтып кі бі-

зім дозволенствомуз білə етійір аныҥ кібік запісны да кləрбіз барчага досіт етмəгə хайсі зезнанесы үчүн антічкəнləрніҥ хойду анда ж туруп Крікор төрəгə паментній нені кі төрə прінят етті да Йованес кенсі ḥрошу блə йазылды (арк. 86—87 зв.)

„Єпископ Міхно та Йованес, син Тамгаджі. Діялося року 1031 [1582] квітня 20, в п'ятницю перед війтом Голубом та чинними при ньому присяжними суддями, а саме: єпископом Сергієм, Зану, Мільком, Хачересом, Йованесом та іншими. Перед нинішній потребний суд прийшли Йованес, син Сергія Тамгаджі [„митника"], і дяк Крікор, син отця Йованеса, уповноважений барона Міхна, єпископа, і, поставши особисто, названий Йованес зі своєї доброї волі визнав і сказав як від себе особисто, так і від своєї матері на ім'я Грепсіме і від своєї дружини на ім'я Лусдіґін, що ми завинили баронові Міхнові, єпископові, певну суму боргу — 189 флоринів польських грошей, рахуючи кожен флорин по 30 грошів, щодо якої суми через добрих людей з паном Міхном ми встановили певні строки, тобто ми разом, а не окремо з моєю матір'ю зобов'язуємося сплатити першу частку на наступну св.Богородицю на Ярославський ярмарок 50 флоринів готівкою, а не жодним товаром. Так само маємо сплатити 50 флоринів другої частки через рік на св.Богородицю на Ярославський ярмарок 1032 [1583] року, також готівкою. А третю частку зобов'язуємося сплатити ще через рік на св.Богородицю на Ярославський ярмарок 1033 [1584] року, 50 флоринів, також готівкою. І решту суми, тобто 39 флоринів, ще через рік на св.Богородицю на Ярославський ярмарок 1034 [1585] року, 50 флоринів, теж готівкою, так що це й буде вся названа сума в 189 флоринів, під яку суму для більшої певності я, Йованес, зі своєю матір'ю на ім'я Грепсіме згідно записуємо в заставу панові Міхнові наш будинок, у якому ми мешкаємо й який своїми межами й будівлями розташований між будинками Сагаґа з Серета й Хачка Зимрута, а так само записуємо нашу кам'яну крамницю, що розташована між крамницями Вартана, сина Ромашка, і покійного Миколайця. А так само записуємо все наявне наше як рухоме, так і нерухоме майно, як тут, у місті, так і в інших місцях, і якщо в названі вище строки, в перший чи наступні, ми не відшкодуємо названі суми панові Міхнові, то зараз же, в той же перший строк або в будь-який інший, на який припаде, допускаємо панові Міхнові ув'язання, римовання, спокійне уживання без жод-

них судових кроків, як у будинку, так і в крамниці, і в усьому нашому майні, рухомому і нерухомому, утримувати, уживати, з усіма прибутками й пожитками привласнювати, і ні в одному пожитку ми не маємо винятку, тільки мусимо сплатити панові Міхнові всю головну суму чи скільки лишиться і тільки так звільнити наше майно. І поки не звільнимо, він має право закласти наше майно в названій сумі, здати в оренду, як власне. На що, тоді ж уставши, погодився в усьому названий вище Кіркор, уповноважений барона Міхна, єпископа, з дозволу свого принципала й зажадав від названого суду 2 присяжних, щоб пішли й запитали в матері Йованеса на ім'я Грепсіме і в його дружини на ім'я Лусдіґін, чи згодні вони з заявою Йованеса, що він зробив сьогодні перед судом, чи ні, що суд і дозволив і на вимогу сторони послав 2 вірних вірменського суду на ім'я Зану й Мілька, присяжних, щоб пішли й запитали. Котрі пішли і, повернувшись до суду, засвідчили і сказали, що перед нами вони обидві, мати Йованеса й його жінка, заявили і згодилися на все: як на призначені терміни, так і на спільну сплату, так і на заставу, показані Йованесом, кажучи, що цей запис він робить з нашої згоди і ми бажаємо в усьому його виконати. Щодо якого свідчення присяжних Крікор, поставши тут же, дав судові пам'ятного, якого суд прийняв, а за гроші Йованеса було записано".

Ханухна Сімон хатуну да оглу Норсес блә роздзял еткәні. Болду тваганның 1031 себдемпер 3 йыхпашкүн Ҳолуб войт алнына. Келді Ҳанухна Сімон хатуну кенсі оглу Норсес білә да туруп облічне, Ҳанухна кенсі опекуну найме Дахнодан өтләш зезнат етіп айтты кі Норсес оглумну менім бүгүн оддаліт еттіх нечік ата алай ана пайындан беріп кенсінә гс өвну хайсі кі учмахлы ҳанлы пан Ҳріҳордан пріпадат етій едір учмахлы ҳанлы ейәмә менім Сімонга да алай же барча пріпадокну не кі да учмахлы ҳанлы Ҳріҳордан келір есә бізгә ол да барча болгай Норсеснің. До того дағын бахчадагі йарым йуртну бізім өвүмүздә болган кі болгай ол да Норсеснің да аның потомокларының меңілік кі артых Норсескә не менім ані бір оглумнуң сөзү болмагай. Алай же Норсеснің артых пайы ані дәвісі болмагай не мендән ані бір оглумдан дәвіләмәгә кенсі аналарының. Хайсі кі анда ж туруп Йованес да Бедрос Сімон огланлары муңар барчага прізволіт еттіләр еткәнінә кенсі аналарының. Алай же Норсес дә оглу Сімоннуң туруп облічне буну барчаны прінят етті да тутунду кі артых бір немә дағын іздәмәгәй нечік ата алай ана пайындан тек не дә халійір есә болгай ананың

да Йованеснің да Бедроснуң меңілік. Недән утру хойдулар төрәгә паментні да беріп йаздырдылар (арк. 166—166 зв.)

„Розділ між Ганухною, жінкою Симона, і її сином Норсесом. Діялося року 1031 [1582] вересня 3, в понеділок перед війтом Голубом. Прийшла Ганухна, жінка Симона, зі своїм сином Норсесом, і, поставши особисто, Ганухна через свого опікуна на ім'я Дахно визнала і сказала, що сьогодні відділяю мого сина Норсеса як від батьківської, так і від материнської спадщини, даючи йому півбудинку, який припав покійному моєму чоловікові Симону від покійного пана Григора, а також увесь спадок пана Григора, що припав нам, нехай належить Норсесові. До того, також половина садиби в саду на нашому обійсті нехай буде навіки Норсесові й його нащадкам, і більше до Норсеса ні від мене, ні від жодного мого сина нехай не буде в цьому жодних претензій. А так само і Норсесові більше не буде жодного паю ні від мене, ні від жодного мого сина, ані права судитися [щодо решти майна]. І сини Симона Йованес та Бедрос, поставши тут же, погодилися на все це, про що розпорядилася їхня мати. Також і Норсес, син Симона, поставши особисто, усе це прийняв і зобов'язався, що більше нічого не вимагатиме як у батьковій, так і в материній спадщині, але все, що лишиться, нехай належить Йованесові й Бедросові навіки. Про що судові подали пам'ятного й дали записати".

Кінець книги:

Бу діфтәр түгәлләнді тваганның 1023 себдемперның 25 ханкүн Зану войтнуң войтлухуна да ол заман болган антічкәнләрнің 2 йереспохан Міхно Саркіс Вартан Хачерес Һолуб Асвадур Йованес Гурйег Нігол Йакуб да ол заман болган Крікор йазучінің дер Йованес оғлунуң (арк. 386 зв.)

„Ця книга закінчена року 1032 грудня 25 [1584 січня 4], в середу за війтівства війта Зану й тодішніх присяжних: 2 єпископів — Міхна та Саркіса, Вартана, Хачереса, Голуба, Асвадура, Йованеса, Ґур'єга, Ніґола, Якуба й тогочасного писаря Крікора, сина вітця Йованеса".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на звороті першого непронумерованого аркуша: *нум[е]ро 4*; на звороті другого: *No 11; 1580, 81, 82; 231 Lat.*

4 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 14 (4394)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 25 вересня 1032 [5 жовтня 1583] р., середа (арк.1) — 16 [26] липня 1034 [1585] р., п'ятниця (арк. 197 зв.).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою.

Папір, формат 29 х 43 см. Водяний знак: корона, увінчана лілеєю, 4,8 х 5,5 см. Обсяг 198 арк. Нумерація: 0, 1—197.

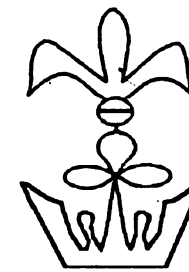

Палітурка з білої шкіри, що зовні нагадує пергамен.

Письмо вірменське, нотрґір. 45—55 рядків на сторінці по 60—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой

Башланды бу діфтәр ермені тваганның 1032-сінә себдемпернің 26-сына кічіайнакун войтлухуна Зану войтнуң Хачко оглунуң да ол заман болган ермені төрәчіләрінің найме 2 йереспоханның Міхнонуң да Саркіснің Демушнуң Мелконуң Һолубнуң Хачереснің Вартанның Йованеснің Гурйегның Ніголнуң Йакубнуң да на тен час болган Крікор йазучінің дер Йованес оглунуң да саргаваркның (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога

Розпочато цю вірменську книгу року 1032 вересня 26 [1583 жовтня 5], в четвер за війтівства війта Зану, сина Хачка, і тодішніх присяжних, а саме: 2 єпископів — Міхна та Саркіса, Демуша, Мелька, Голуба, Хачереса, Вартана, Йованеса, Ґур'єга, Ніґола, Якуба та тодішнього писаря Крікора, диякона, сина отця Йованеса".

Вибрані тексти:

Мустафа Чәләбі да Ісгендер. Болду мєста өвүнө тваганның 1032 себдемпернің 28 шапаткүн Зану войт алнына да йанына болган антічкәнләрның наймє Серһій йерес[похан] Асвадур Нігол Йованес да өзгәләрі. Бұгүнгі төрә алнына келді Мустафа Чәләбі Едырналы да пріпозват етті Ісгендерні да Мгрдічні Йагуб оғланларын да туруп облічнє үстләрінә гіле етті айтып кі борчлудурлар 2-сі спулечне маңа 12000 осман сбідагасы недә кі бар запісләрі да а так холармен төләгәйләр. Анда ж туруп Ісгендер да Мыгырдіч білініп айттылар кі алайдыр борчлубіз Мустафага 12000 сбідага йохесә на тен час нахт сбідагамыз йохтур төләв етмәгә хумашымыз бардыр будур тоз да екі араба аты кләрбіз аның білә кенсінә шачункка көрә төләв етмәгә. Төрә йоғары айтылган аңлап 2 йанны да алай гілейін нечік җувапын да зказат етті Ісгендергә да Мыгырдічкә 3-үнчі күндә ант ічмәгә бүгүндән нечік нахт сбідагалары алтун күмүшләры інҗіләрі ані өзгә хумашлары да йохтур тек бу хайсін кі төрә алнына мяноват еттіләр да ант ічкәндән соңра зараз ол же рокта повінен болгайлар шачункка көрә хумаш білә төләв етмәгә хайсі декретні 2 йан да прінят еттіләр да Ісгендер Мгрдіч хойдулар паментній ант үчүн да Мустафа беріп йаздырды (арк. 3 зв., запис 3)

„Мустафа Челебі та Ісґендер. Діялося в ратуші року 1032 вересня 28 [1583 жовтня 7], в суботу перед війтом Зану й присяжними, що були при ньому, а саме: єпископом Сергієм, Асвадуром, Ніґолом, Йованесом та іншими. Перед нинішній суд прийшов Мустафа Челебі з Едірни і припозвав Ісґендера та Миґирдича, синів Ягуба, і, поставши особисто, заявив і сказав, що вони обоє разом винні мені 12000 османських грошей, на що є їхня розписка. Тоді ж Ісґендер і Миґирдич, уставши, визнали і сказали, що так, ми винні Мустафі 12000 турецьких грошей, але зараз ми не маємо готівки, маємо товар, а саме сіль і двох простих коней, і хочемо сплатити борг оцим згідно з оцінкою. Названий вище суд, зрозумівши обидві

сторони, як заяву, так і відповідь, сказав Ісґендерові та Миґирдичеві на третій день присягти, що вони не мають готівки, золота, срібла, перлів, ані іншого товару, крім названого, і зразу ж після цього мусять згідно з оцінкою заплатити борг тим товаром. Який декрет обидві сторони прийняли, і Ісґендер та Миґирдич сплатили пам'ятного щодо присяги, а Мустафа дав записати".

Норсес Һануско оґлу да Нігол дер Һанус оґлу. Болду тваганның 1033 абрілнің 2 кічіайнакүн Зану войт алнына. Келді Норсес Һануско оґлу да Нігол дер Һанус оґлу да туруп облічнє Норсес зезнат етіп айтты кі Нігол строны хардашының учмахлы жанлы Йакубнуң борчун будур 10 талер хайсі кі Адырнада төләп едім түгәл маңа төләді недән мен Ніголну бу 10 талердән волній етіп да квітоват етійірмен. До тего даґын строны ол борчтан утру хайсі кі спулечнє Нігол білә етіп едіх Адырнада Хайім жуһуттан да запіс да беріп едіх кенсінә кенсі үстүмүзгә кі егәр немә трудност келсә Ніголга Хайім жуһуттан бу борчтан утру Адырнада на мен тутунуйурмен скоро келгәчох Нігол Түрктән төләмәгә нечік борчну алай же зійәнін да накладын нахт сбідага білә зерә Нігол мяноват етійір кі маңа аның кібік сбідаганы йебергән болгай Амамбегнің огланы Дөлвәтліәр ашыра а менім вдалецє есімә йох а хачан кі Нігол хойса слушній довод Дөлвәтліәрдән кі нечік йеберіптір маңа сбідаганы на мен [кләрмен] зараз йоғаргі облігац[іама] кәрә нахт сбідага білә төләмәгә не бір хумаш білә дүгүл барча төрә ділаційасындан башха. Алай же егәр кі бу 10 талерні да тутуп 2-інчі Ніголдан алсалар Адырнада на мен кләрмен кенсінә төләмәгә даґын артых певност үчүн йазыйірмен бу сумада ісцізна Ніголга кенсі власній барча ойцізнамны не дә бар есә кі егәр борчлу халсам да досіт етіп кенсінә төләмәсәм на еркі болгай Ніголнуң дохожат етмәгә ол суманы не кі дә төләсә менім барча добромда ойцізнам үснә төрә йергәсінә кәрә барча төрә ділаційасындан башха недән утру анда ж туруп Нігол прізволіт етіп зезнанєсінә Норсеснің да хойду төрәгә паментній да Норсес кенсі Һрошу білә йазылды (арк. 67, запис 3)

„Норсес, син Гануска, і Ніґол, син вітця Гануса. Діялося року 1033 [1584] квітня 2 [12], в четвер перед війтом Зану. Прийшли Норсес, син Гануска, і Ніґол, син вітця Гануса, і, ставши особисто, Норсес заявив і сказав, що Ніґол повністю сплатив мені 10 талерів боргу свого покійного брата Якуба, який я відшкодував в Едірні, і щодо цих 10 талерів я Ніґола квитую і звільняю. Також щодо боргу євреєві Хаїму, який ми

разом з Ніґолом мали в Едірні і на який ми дали йому розписку від себе, то якщо якісь труднощі виникнуть у Ніґола з приводу цього боргу в Едірні від Хаїма, я зобов'язуюся, як тільки Ніґол прибуде з Туреччини, сплатити йому як борг, так і збиток і наклад готівкою, оскільки Ніґол закидає мені, що буцім мені ті гроші послано через Долветліяра, хлопця Амамбеґа, а я зовсім нічого про те не відаю, а якщо Ніґол привезе слушні докази від Долватліяра, що він передав мені ті гроші, то я хочу зразу ж відповідно до мого зобов'язання сплатити готівкою, а не жодним товаром без ніяких судових відстрочок. Так само, якщо в Едірні Ніґола затримають і вдруге візьмуть з Ніґола ті 10 талерів, то я хочу йому відшкодувати; і для більшої певності записую я в цій сумі Ніґолові всю мою власну вітчизну, яка тільки є, і якщо лишуся винен і не сплачу боргу, то хай буде Ніґолові право відсудити ту суму, яку він сплатить, на всьому моєму майні, на моїй вітчизні, судовим порядком, без жодних судових відстрочок; в чому Ніґол, поставши тут же, погодився із заявою Норсеса і сплатив судові пам'ятного, а за власні гроші Норсеса було зроблено запис".

Кінець книги:

Бу діфтəр түгəлləнді тваганның 1034-сінə йуліснің 16 айнакүн войтлухуна Ħолубнуң Кіркор йереспохан оғлунуң да ол заман болган антічкəнлəрнің 2 йереспоханның наймє Міхнонуң да Серħійнің Демушнуң Мілконуң Занунуң Хачереснің Асвадурнуң Вартанның Йованеснің Гурйеғның Ніголнуң да Йакубнуң алай же ол заман болган Крікор йазучінің дер Йованес дер авакерец оғлунуң да саргаваркның (арк. 197, запис 4)

„Цю книгу закінчено року 1034 [1585] липня 16, в п'ятницю за війтівства Голуба, сина Кіркора, і тодішніх присяжних: 2 єпископів — на ім'я Міхна і Сергія, Демуша, Мілька, Зану, Хачереса, Асвадура, Вартана, Йованеса, Ґур'єга, Ніґола та Якуба, а також тодішнього писаря Крікора, диякона, сина отця Йованеса, архієпископа".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи на обкладинці: *АЙОЦ' Т'В...; Тв 1032, 3, 4, № 12;* на звороті аркуша, підклеєного до обкладинки: *мен; нум[е]ро 5;* на титулці: *№ 12, 1582, 83, 84.*

5 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 15 (4397)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 26 червня 1038 [6 липня 1589] р., понеділок (арк. 1) — 14 [24] липня 1040 [1591] р., четвер (арк. 393 зв.).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою.

Папір, формат 20 х 31 см. Водяний знак: Еліта, 5 х 7 см. Обсяг 394 арк. Нумерація: 0, 1—393.

Палітурка з темної брунатної шкіри. Угорі вибито дату: *1541*.

Письмо вірменське, нотрґір, 40 рядків на сторінці по 40—55 знаків у кожному.

Запис на титулі:

Мен Һолуб войт алдым бу діфтәрны тваганның 1038 абрілнің 10-уна Варшовда 3-үнчі Зігмунт патшаһ заманына да 2-інчі еткән сеймында сума 40 һрш

„Я, війт Голуб, купив цю книгу року 1030 [1581] квітня 10 у Варшаві в часи короля Сигізмунда III й його другого сейму за 40 грошів".

Початок книги:

Анун асдуадзой. Башланды бу діфтәр ермені тваганның 1038-інә йуніс 26-сына йыхпашкүн войтлухуна Һолубнуң Крікор йе-

респохан оғлунуң да ол заман болған антічкәнләрнің йереспоханның Міхнонуң да Серһійнің Демушнуң Мілконуң Занунуң Хачереснің Асвадурнуң Вартанның Йованеснің Гурйегның Ніголнуң Йакубнуң да алай же ол заман болған Крікор йазучінің дер Йованес дер авакерец оғлунуң да алай же саргаваркның. Аммен (арк. 1, запис 1)

„В ім'я господа. Розпочато цю вірменську книгу року 1038 червня 26 [1589 липня 6], в понеділок за війтівства Голуба, сина єпископа Крікора, і тодішніх присяжних: єпископів Міхна та Сергія, Демуша, Мілька, Зану, Хачереса, Асвадура, Вартана, Йованеса, Ґур'єга, Ніґола, Якуба, а також тодішнього писаря Крікора, диякона, сина отця Йованеса, архієпископа".

Вибрані тексти:

Тваганның 1038 йуніснің 18 ханкүн Һолуб войт алнына да йанына болған төрәчіләрнің Міхно Серһій йереспохан Зану Гурйег Йакуб да өзгәләр[інің]. Бүгүнгі төрә алнына келді Йані урум Константін оғлунуң сыңары Йакуб бакалар райцасы білә Каменецнің да туруп облічнє жадат етті төрәдән облігаціасына көрә Бедроснуң Сімон оғлунуң вензанє да рымованє барча пайларында не дә бар есә атасындан халған айтып кі кенсін позват етті бір дә, екі дә, 3 дә нені кі показат етті төрә актасы білә. Войт аңлап жаданєсін айтылған Йані сыңарының да вездріт етіп облігаціасына Бедроснуң да кәрүп кі облічнє да позваній болуптур да турмійір аның үчүн айтылған войт алып біргәсінә 2 антічкәнні найме Серһійні йереспохан да Гурйегні да барды әвүнә Сімоннуң да берді вензанє рымованє барчада нечік өвдә алай хахрада азбарда да йоғары барча будованєдә 3-үнчі пайында Бедроснуң Йані Константін оғлуна айтылған сумада 40 флоріндә йазовуна көрә кі ангінчә туткай ужіват еткәй тек 3-үнчі пайын ол өвдә болған алай же кебітнің да базның йалының 3-үнчі сбідагасы айлангай бүгүндән Йанігә не ангінчә кі кенсінә сума 40 флоріну болғай түгәл досіт недән утру хойулду төрәгә паментній да Йані хатуну беріп йаздырды (арк. 1 зв., запис 1)

„Року 1038 [1589] червня 18 [28] в середу перед війтом Голубом та чинними при ньому суддями: єпископами Міхном та Сергієм, Зану, Ґур'єгом, Якубом та іншими, Прийшла жінка грека Яні, сина Константина, з бакаларом Якубом, райцею кам'янецьким, і, ставши особисто, зажадала від суду згідно з зобов'язанням Бедроса, сина Симона, ув'язання й римовання в усіх його паях, які тільки дісталися йому від його

батька, кажучи, що позивала його і раз, і другий, і третій, що й показала судовими актами. Війт, зрозумівши вимогу названої жінки Яні і побачивши, що Бедроса позивано особисто і він не з'являвся, на цій підставі названий війт, узявши з собою двох присяжних на ім'я Сергія, єпископа, і Ґур'єга, пішов до будинку Симона й надав ув'язання, римовання Яні, синові Константина, в усьому, як у будинку, так у подвір'ї, у городі, і в верхніх будівлях, у третій частці Бедроса — у названій сумі в 40 флоринів, згідно з його записом, щоб він доти тримав, уживав саме третю частку в тому будинку, а так само в оренді крамниці й базу, доки йому вся сума у 40 флоринів не буде віддана сповна, щодо чого судові було сплачено пам'ятного і жінка Яні дала записати".

Задігнің заповіді Каспар Корол

Болду тваганның 1038 йуніс 19 кічіайна[күн] һолуб войт алнына. Келді Задіг һріцко оглу да холду войттан віж кі барып заповідат еткәй теріләрін Каспар Королнуң нені кі войт прідат етті Охрім хулну хайсі кі хул барып өвүнә Кіркорнуң Йолбей оглу да заповідат етті теріләрін Каспар Королнуң кі выдат етмәй до розправы. Кенсі Кіркор өвдә дүгүл еді сыңарына айтты да сыңары да прінят етті заповідні недән утру хойду паментні да беріп йаздырды (2 зв. запис 3)

„Заборона Задіґа на [майно] Каспара Короля

Діялося року 1038 [1589] червня 19 [29], в четвер перед війтом Голубом. Прийшов Задіґ, син Грицька, і зажадав від війта віжа, щоб той пішов і наклав заборону на шкури Каспара Короля, у зв'язку з чим війт надав віжа Охріма, який віж пішов до будинку Кіркора, сина Йолбея, і наклав заборону на шкури Каспара Короля, щоб їх не видавав до розправи. Самого Кіркора вдома не було, і він сказав його жінці, й та прийняла заборону, щодо чого [Задіґ] подав пам'ятного і дав записати".

Гурйегның оведіт еткәні йараларын

Болду тваганның 1040 йуніс 22 нөгәрікүн Йованес лентвойт алнына. Келді Гурйег дер һанус оглу да таныхлатты төрәгә айтып кі бу кечә Йахно Авак оглу сучсуз үстүмә хылыч білә порватця болду мен есә квапітця болмійін бардым атасына үстнә гіле етмәгә кі үстүмә һеч йергәдән порватця болду на ол һеч немә дбат етмійін атасы үстнә да мені уруп йаралады анда ж зараз атасының алнына

сучсуз. А так ḥалі зараз болман йарамны көргүзмәгә зерә бек забунмен. А так мен хабар етіп холдурурмен антічкәнләрні кі келіп бахкайлар да көргәйләр.

Хайсі кі келді бүгүнгі рокта акт тібінә Задіг саргаварк дер ḥанус оглу да жадат етті төрәдән 2 антічкән айтып кі хардашым Гурйег ол йаḥадан йатыптыр да клійір йарасын оведіт етмәгә нечік кі йоғары кенсі дә облічнє оповідатця болуп таныхлатыптыр төрәгә Йахно үснә Авак оглу. Нені кі войт прідат етті 2 антічкәннінайіме Йованесні Левон да Агону хайсіләрі кі барып бахып йарасын Гурйегның дер ḥанус оглу да зезнат еттіләр төрә алнына айтып кі көрдүләр түз холунуң орта улу бармахын узунуна кескәндір хайсі йараны мяноват етті Гурйег Авак оглу Йахно үснә нечік кі илгәртін дә мяноват етіптір хайсі зезнанєләрін антічкәнләрнің Задіг саргаварк беріп йаздырды да заховат етті хардашына етмәгә Йахно білә заманы болса йарасы үчүн (арк. 358—358 зв., запис 3)

„Засвідчення Ґур'єгом своїх ран

Діялося року 1040 червня 22 [1591 липня 2] перед лентвійтом Йованесом. Прийшов Ґур'єг, син вітця Гануса, і засвідчив судові і сказав, що цієї ночі Яхно, син Авака, без вини кинувся на мене з шаблею, а я, не кваплячись, пішов до його батька заявити на нього, що він на мене зовсім недоречно напав; то він, зовсім не дбаючи на свого батька, ударив і поранив мене там же, при батькові, безповинно. Але тепер, зараз я не можу показати мою рану, оскільки я дуже хворий. А тому, подавши звістку, я через когось проситиму присяжних, щоб прийшли й побачили.

У зв'язку з цим [згодом] прийшов диякон Задіґ, син вітця Гануса, й зажадав від суду 2 присяжних, кажучи, що мій брат Ґур'єг від тієї рани зліг і просить засвідчити його рану, як раніше заявив про це особисто і свідчив судові на Яхна, сина Авака. На що війт послав двох присяжних на ім'я Йованеса Левона й Аґо, котрі пішли, подивилися рану Ґур'єга, сина вітця Гануса, і засвідчили перед судом, кажучи, що вони бачили, що середній палець на правій руці розрізаний повздовж, і що цю рану Ґур'єг заявляє на Яхна, сина Авака, як і перше заявляв, яке свідчення присяжних диякон Задіґ дав записати і запевнив за своїм братом право судитися з Яхном щодо цієї рани, як прийде час".

Йахнонуң оведіт еткәні йараларын

Болду тваганның 1040 йуніс 23 ханкүн Йованес лентвойт алнына. Келді Йахно Авак оғлу да жадат етті төрәдән антічкәнләр кенсі йарасын оведіт етмәгә нені кі войт кенсінә прідат етті антічкән Йованесні Левон оғлун да Крікор йазучіні хайсі кі барып бахып йарасын да зезнат еттіләр кі көрдүләр Йахнонуң башына соң роһуна кескән йара да үснә ол же йараның 2-інчі йара чатлаткан таш йарасы хайсі кі йараларны Йахно мяноват етті Гурйеғ үснә дер Һанус оғлу айтып кі ашкан йыхпашкүн кечәгә нөгәрікүнгә ічій едіх Кіркор Ромашко оғлунуң өвүнә анда келді Гурйеғ дә дер Һанус оғлу анда есә олтурдух бір йердә аның арасына мен чыхтым чыхары анда еді Коста Йакуб оғлу ешікні артымдан бекләді да кләмәс едір ачмага соңра көп хахмах артындан ачтылар кірдім ічкәрі башладым айтмага ол огланга кі нек булай еттің на ол хылычка порватця болду аның арасына чыхып өв ейәсі да башлады мені өвдән сүрмәгә мен есә чыхып кеттім да айттым кі кеткәндә ол Коста біраз кенсін сачындан салғалағаймен алар есә чыхып кеткәндә мен кләдім огланны ол Костані біраз карат етмәгә Гурйеғ порватця болуп хылычка да мені уруп хылыч білә йаралады да Коста таш білә урду башыма ол же йара үснә да чатлатты не үчүн заховат етійірмен етмәгә Гурйеғ білә алай же ол Коста білә бу йараларым үчүн заманы болса. Недән утру хойдулар төрәгә паментній да беріп йаздырдылар (арк. 361, запис 1)

„Засвідчення ран Яхном

Діялося року 1040 червня 23 [1591 липня 3] перед лентвійтом Йованесом. Прийшов Яхно, син Авака, і зажадав від суду присяжних засвідчити його рани, на що війт послав присяжних Йованеса, сина Левона, і писаря Крікора, котрі пішли, подивилися рани і засвідчили, що вони побачили на лівому розі голови Яхна різану рану і поверх цієї рани також другу, биту рану від каменя, які рани Яхно заявив на Ґур'єга, сина вітця Гануса, кажучи, що минулого понеділка, в ніч проти вівторка ми випивали в хаті Кіркора, сина Ромашка, туди прийшов також Ґур'єг, син вітця Гануса, сиділи там разом, тим часом я вийшов назовні, був там Коста, син Якуба, він зачинив за мною двері і не хотів відчиняти, потім, після довгого гримання, відчинили, я ввійшов до хати, почав казати тому хлопцеві, що навіщо ти так зробив, то він схопився за шаблю, тим часом господар вийшов і почав мене проганяти з хати, то я вийшов геть і, виходячи, сказав, що я тому Кості надеру трохи чуба, а вони, коли я виходив і хотів того хлопця,

того Косту, трохи покарати, то Ґур'єг схопився за шаблю і мене вдарив і поранив, а Коста вдарив мене по голові камінюкою по тій же рані і розбив, у зв'язку з чим я запевняю за собою право судитися з Ґур'єгом, а так само з тим Костою відносно моїх ран, коли настане час. Щодо чого судові подали пам'ятного й дали записати".

Кінець книги:

Бу діфтәр түгәлләнді тваганның 1040-ына һогдемперның 14-сүнә кічіайнакүн войтлухуна Һолубнуң Кіркор йереспохан оглунуң да ол заман болган антічкәнләрнің 2 йереспоханның наймє Міхнонуң да Серһійнің Демушнуң Мілконуң Занунуң Вартанның Йованеснің Гурйегның Ніголнуң Йакубнуң Йованеснің Левон оглу Агонуң алай же ол заман болган Крікор йазучінің дер Йованес дер авакерец оглунуң да саргаваркның. Аммен (арк. 197, запис 4)

„Цю книгу закінчено року 1040 [1591] жовтня 14 [24], в четвер за війтівства Голуба, сина архієпископа Кіркора, і тодішніх присяжних, а саме: 2 єпископів — Міхна та Сергія, Демуша, Мілька, Зану, Вартана, Йованеса, Ґур'єга, Ніґола, Якуба, Йованеса, сина Левона, Аґо, а також тодішнього писаря Крікора, диякона, сина вітця Йованеса, архієпископа".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на обкладинці вгорі: *тв 1038*; унизу: *1040*; арабськими цифрами: *1541*; на звороті: *нум[е]ро 7*; на титулі: *№ 15; № 6 1588, 89, 1590*; на внутрішньому боці задньої дошки палітурки: *һайоц тв 1039 майісі 8 орн урпат* „вірменського [літочислення] року 1039 [1590] травня 8 [18], п'ятниця".

6 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 17 (4402)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 27 червня 1038 [7 липня 1589] р., середа (арк.1) — 20 [30] грудня 1040 [1591] р., понеділок (арк. 460).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою.

Папір, формат 20 х 31,5 см. Водяний знак: стрибаючий лев на овальному щиті, 4 х 4,8 см. Обсяг 461 арк. Нумерація: 0, 1—460.

Палітурка з темної брунатної шкіри, із металевими застібками.

Письмо вірменське, нотрґір, 30—40 рядків на сторінці по 40—60 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой

Башланды бу діфтәр ермені тваганның 1042-сінә йуніс айының 27 ханкүн войтлухуна Һолубнуң Крікор йереспохан оглунуң да ол заман болган антічкәнләрінің 2 йереспоханның найіме Міхнонуң да Саркіснің Занунуң Мілконуң Вартанның Гурйегның Йакуб Бенешның Йованес Гагосның Ніголнуң Агонуң Йованес Левонның Һанусның да алай же ол заман болган Крікор саргаварк йазучіның дер Йованес дер авакерец оглунуң (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога

Розпочато цю вірменську книгу року 1042 червня 27 [1593 липня 7], в середу за війтівства Голуба, сина єпископа Крікора, і тодішніх присяжних — єпископів Міхна та Саркіса, Зану, Мілька, Вартана, Ґур'єга, Якуба Бенеша, Йованеса Ґаґоса, Ніґола, Аґо, Йованеса Левона, Гануса, а також тодішнього писаря диякона Крікора, сина отця Йованеса, архієпископа".

Вибрані тексти:

Йакуб Бенеш да Апраһам

Болду тваганның 1042 тегдемпер 31 йыхпашкүн һолуб войт алнына. Келді Апраһам Мурад оглу да туруп облічніе зезнат етті кі халды борчлу Йакуб Бенешкә сума алтмыш флорін нахт неміч сбідагасы да санову да тутунду төләмәгә бу келір Йазловца йармаркына тваганның 1043 нахт сбідага білә не бір хумаш білә дүгүл барча төрә ділаційасындан да апелаційасындан башха заклад тібінә бір сума дагын 60 флоріну егәр допустіцця болса позватця болмага одійдіт етмійін төрәдән нечік баш суманы алай закладны бірдән төләгәй йа барында вензен болгай кенсі дә Апраһам. А дагын артых певност үчүн йазды нечік баш сумада алай закладта ісцізна кенсі барча добросун нечік рухомій алай нерухомій несі һалі бар да соңра да болса допустіт етіп айтылган Йакубга алма вензанє рымованє жержене волній ужіванє барча добросунда да ангінчә тутма ужіват етмә кенсінә сума болгай досіт. Негә кі анда ж туруп Йакуб Бенеш позволіт етіп хойду паментній төрәгә да Апраһам кенсі һршу білә йазылды (арк. 64 , запис 2)

„Якуб Бенеш і Апрахам

Діялося року 1042 грудня 31 [1594 січня 10] перед війтом Голубом. Прийшов Апрахам, син Мурада, і, ставши особисто, заявив, що завинив Якубу Бенешу суму в шістдесят флоринів готівкою, польськими грішми й польського рахунку, і зобов'язався сплатити на наступний Язлівецький ярмарок року божого 1043 [1594] готівкою, не яким-будь товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій, під заставою ще однієї суми в 60 флоринів, а якщо допуститься бути позваним, то, не відступивши від суду, мусить сплатити як головну суму, так і заставу, і сам Апрахам буде ув'язнений. А для ще більшої певності він записав як у головній сумі, так і в заставі усе своє власне майно, як рухоме, так і нерухоме, яке є зараз і яке буде

потім, допускаючи названому Якубові діставати ув'язання, римовання, утримання, вільне уживання в усьому майні й утримуавти доти, доки вся сума не буде сплачена. На що Якуб Бенеш, тут же поставши, погодився і подав судові пам'ятного, і за гроші Апрахама було записано".

Магда моцній оглу Хачконы

Болду тваганның 1043 йуліс 19 айна[күн] һолуб войт алнына. Келді Магда Марко хатуну да Хачкону оглун кенсіның пленіпотент тохтатты кенсі йерінә беріп аңар түгәл моц барчада утма уттурма ант прінят етмә алма квітоват етмә еткәнын барын вҗенцнє тутунуп прінят етмәгә недән утру хойду тәрәгә паментній (арк. 140, запис 1).

„Уповноваження Маґди своєму синові Хачку

Діялося року божого 1043 [1594] липня 19 [29] перед війтом Голубом. Прийшла Маґда, жінка Марка, й призначила своїм уповноваженим свого сина Хачка, надавши йому всіх прав в усьому — вигравати, програвати, вислуховувати присяги, відбирати борги, квитувати, зобов'язавшись із вдячністю прийняти всі його вчинки, про що судові подано пам'ятного"

Ованес Гагос да Ованес

Болду тваганның 1045-сінә һогдемпер 20-сінә ханкүн һолуб войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің наімє Міхно Серһій Гурйег Нігол да өзгәләрі. Бүгүнгі тәрә алнына келді Ованес Рак торну да жадат етті төрәдән 2 антічкән айтып кі Ованескә Гагос оглуна запіс зезнат етсәрмен да забундур бунда төрәгә прібыт етмә болмас да холуйр кі алларына зезнанє еткәймен прі бытності аның нені кі төрө жаданесінә көрә аның прідат етті кенсінә 2 антічкәнні на імє Ованесні Левон оглун да Бедросну йазучіні хайсіләрі кі бардылар өвүнә Ованеснің Гагос оглунуң да айтылган Ованес алларына зезнат етті кі ол борчну хайсін кі Ованес Рак торну борчлу едір Агопка учмахлы җанлы фурманга хайсі борч түштү Асвадур Ованес оглуна спадок да бліскост блә да Асвадур төрө алнына маңа злят етті сума 30 талер кі біттіргәймен айтылган Ованестән бүгүн айтылган Ованес блә тохтаттым кі маңа ол 30 талергә бүгүндән 4 һафтада Каменецтә менім азбарыма хойсар 1 куфа ігі чағыр харҗсыз наһородасыз негә кі анда ж туруп Ованес Кіркор оглу білінді да тутунду бүгүндән 4 һафтада хоймага 1 куфа чағырны азбарында Ованеснің харҗсыз налсыз да наһородасыз барча төрә поступокундан башха а хоймаса на ол бір

бочка чағыр үчүн халгай борчлу Ованескә Ґагос оғлуна 40 талер ескі да допустіцца болса позвацца болма одыйдіт етмійін төрәдән борчлу болсар төләмәгө до тего 40 флорін өзгә борчтан утру ол же Ованеснің заховат еттіләр 2-сі дә зволіцца болуп Асвадурнуң келгәнінә анча недән утру һем төрәгә хойулду паментній нені кі төрә прінят етті (арк. 441, запис 1).

„Ованес Ґаґос і Ованес

Діялося року божого 1045 [1596] жовтня 20 [30] в середу перед війтом Голубом та присяжними, що були при ньому, а саме: Міхном, Сергієм, Ґур'єгом, Ніґолом та іншими. До нинішнього суду прийшов Ованес, онук Рака, і зажадав від суду двох присяжних, щоб пішли до Ованеса, сина Ґаґоса, бо я мушу засвідчити запис, а він хворий, і не може прибути сюди до суду, і просить, щоб цю заяву я зробив перед ними в його присутності, у зв'язку з чим суд на його прохання надав йому 2 присяжних на ім'я Ованеса, сина Левона, та писаря Бедроса, котрі пішли до будинку Ованеса, сина Ґаґоса, і названий Ованес перед ними засвідчив, що той борг, який Ованес, онук Рака, винен Аґопу, покійному фурманові, який борг дістався у спадок як родичеві Асвадуру, сину Ованеса, а Асвадур перед судом відступив мені, на суму 30 талерів, щоб я виправив його з названого Ованеса, то сьогодні я постановив з названим Ованесом, що протягом 4 тижнів він привезе до мого двору в Кам'янці 1 куфу доброго вина без жодних витрат і винагороди [з мого боку], що Ованес, син Кіркора, тут же уставши, визнав і зобов'язався протягом 4 тижнів від сьогодні привезти 1 куфу вина на подвір'я Ованеса без видатків, платні й винагороди, без жодних судових учинків, а якщо не привезе ту 1 бочку вина, то лишиться винен Ованесові, синові Ґаґоса, 40 старих талерів, і якщо допуститься до позову, то повинен буде сплатити, не відходячи від суду; а що до іншого боргу того самого Ованеса в 40 флоринів, то обидві сторони погодилися відкласти до приїзду Асвадура, про що судові подано пам'ятного, якого суд прийняв".

Һолубнуң аресті Хачерес үснә

Болду тваганныц 1045-сі нойемпер 18-інә кічіайнакүн Һолуб войт алнына. Келді Һолуб Кіркорша оғлу войт Святоянскій Ілов передмістясында турган да етті арест Хачерес Білаш торнуңуң барча добросу үстүнә алай лежонцы нечік рухомій бунда да өзгә йердә дә болган сумада певный төрәдә болган йазовга көрә 283

флорін неміч сбідагасында артых йа ексік заховат етіп төрәсін бекліктә немәдә нарушіт етмійін да төрәгә хойду паментній (арк. 443—444 зв., запис 3)

„Арешт Голуба на [майно] Хачереса

Діялося року божого 1045 [1596] листопада 18 [28] в четвер перед війтом Голубом. Прийшов Голуб, син Кіркорші, війт святоянський, що живе в передмісті Львова, і вчинив арешт на все майно Хачереса, онука Білаша, так лежаче, як і рухоме, тут і в інших місцях, у певній сумі — згідно з судовим записом більше або менше 283 польських злотих, непорушно запевнивши за собою належні права, і подав суду пам'ятного".

Мілконуң дастыменті подат еткәні төрәгә

Болду тваганның 1045-сінә нойемпер 27-сінә шапаткүн Һолуб войт алына. Келді Бедрос Хачко оглу йазучісі ермені төрәсінің да аты блә Мілко Йакуб оглунуң кенсі-дядусунуң жадат етті йоғары йазылған войттан кі алып біргәсінә 2 антічкән да келгәй өвүнә айтылған Мілконуң айтып кі потребоват етійр төрәні нені войт аңлап жаданесін айтылған Бедроснуң да алып біргәсінә 2 антічкән на імє Серһій йереспоханны да Ованесні Левон оглун да барды өвүнә Мілконуң да устнє кенсіндән Мілкодан ішітті хайсі кі айтты кі тохтатыйрмен өлумүндән соңра кенсімә опєкунлар будур Задігні Бедрос оглун Туманны Хачко оглун Йакубну Оһан оглун да Бедросну Хачко оглун кенсі хардаш огланларымны бу түрлү подат етіп кенсі дастыментімні мөһүрүм блә мөһүрләгән төрә узахына кі егәр келсә үстүмө менім буйруху теңрінің будур өлум на айтылған опєкунлар скупіцца болуп 4-сү дә да бірләніп жадат етсәләр төрәдән айтылған дастыментімні болғай төрә повінен бермәгә аларга хайсі дастыментімні алып да ачып аңар көрә справовацца болғайлар нені йоғары айтылған төрә подат еткән дастыментін мөһүрү тібінә мөһүрләгән Мілконуң прінят етті кенсі төрә узахына додержат етмәгә обятына көрә Мілконуң айтылған 4 опєкуннуң 1 йердә болғанынанча. Недән утру төрәгә хойулду паментній (арк. 446 зв., запис 1).

„Подання Мільком заповіту судові

Діялося року божого 1045 листопада 27 [1596 грудня 7] в суботу перед війтом Голубом. Прийшов Бедрос, син Хачка, писар вірменського суду, й від імені Мілька, сина Якуба, свого дядька, зажадав від названого війта, щоб той прийшов до дому названого Мілька, кажучи, що він вимагає потребного суду, на що війт, зрозумівши вимогу названого Бедроса, узяв

із собою 2 присяжних на ім'я єпископа Сергія та Ованеса, сина Левона, і пішов до будинку Мілька й усно вислухав Мілька, який сказав, що я призначив собі опікунів після моєї смерті, а саме: Задіґа, сина Бедроса, Тумана, сина Хачка, Якуба, сина Огана, і Бедроса, сина Хачка, своїх племінників, і подаю так само свій заповіт, запечатаний моєю печаткою, до замкнення в суді, й коли на мене зійде воля божа, тобто смерть, і названі опікуни, зібравшись і об'єднавшись усі вчотирьох, зажадають від названого суду мій заповіт, то суд повинен буде видати його їм, а вони, узявши й відкривши мій заповіт, повинні будуть виконувати його й чинити відповідно до нього, по чому названий суд прийняв поданий заповіт Мілька, запечатаний його печаткою, до замкнення в суді для його збереження доти, доки, згідно з розпорядженням Мілька, названі 4 опікуни не зберуться разом. Про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді бу діфтәр ермені тваганның 1045-сіндә тегдемпер айының 20-сінә йыхпашкүн войтлухуна һолубнуң Кіркор йереспохан оглунуң да ол заман болган антічкәнләрнің 2 йереспоханның Міхнонуң да Серһійнің Зану Вартан Гурйег Ованес һаңос Нігол Аңо Ованес Левон Ганус Юрко да на тен час мен йазыхлы Бедрос Хачко оглу йазучінің холу білә йазган (арк. 460, запис 3)

„Закінчено цю книгу року 1045 [1596] грудня 20 [30], в понеділок за війтівства Голуба, сина архієпископа Кіркора, і тодішніх присяжних, а саме: 2 єпископів — Міхна та Сергія, Зану, Вартана, Ґур'єга, Ованеса Ґаґоса, Ніґола, Аґо, Ованеса Левона, Гануса, Юрка і тогочасного писаря, що ним був я, грішний Бедрос, син Хачка, чиєю рукою писано".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на звороті обкладинки: *нум[е]ро 9*; на титулі: *№ 20; № 8 1592, 93, 94, 1595.*

7 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 19а (4405)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 13 [23] березня 1047 [1598] р., понеділок (арк.1) — 28 липня 1052 [7 серпня 1603] р., четвер (арк. 290).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою у вірменській графіці, є також копії документів, виконані латинкою (арк. 154—154 зв., 183—183 зв.).

Папір, формат 20 х 42 см. Водяний знак: змій у короні, 2,5 х 11,5 см. Обсяг 392 арк. Нумерація: 1а, 1б, 1—390.

Палітурка з темної брунатної шкіри.

Письмо вірменське, нотрґір. 35—45 рядків на сторінці по 65—75 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой

Башланды бу діфтәр йазылма ерменіләр тваганның 1047-сінә мард айының 13-сүнә йыхпашкүн войтлухуна Йакуб Бенешнің да ол заман йанына болган антічкәнләрінің на імє Міхно да Сергій, 2 йереспоханның Зану Вартан Ованес Гагос Гурйег Нігол Ованес Левон Аго Һанус Йурко Вартерес да на тен час болган Бедрос Хачко оғлунуң йазучінің холу блә йазылган мәңәрмәхлыхка. Амен (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога

Розпочато цю вірменську книгу року 1047 [1098] березня 13 [23], в понеділок за війтівства Якуба Бенеша та чинних при ньому присяжних, а саме: Міхна та Сергія, 2 єпископів, Зану, Вартана, Ованеса Ґаґоса, Ґур'єга, Ніґола, Ованеса Левона, Аґо, Гануса, Юрка, Вартереса, а писано навіки рукою тодішнього писаря Бедроса, сина Хачка. Амінь".

Вибрані тексти:

Тавіт Чырахчі хатуну йүк ейәсі үчүн

Болду тваганның 1047-сінә мардның 29-уна Йакуб войт алны-на. Келді Петрухна Тавіт Чырахчі хатуну да түрүп облічнє болду йүк кепсі ейәсі Тавіт үчүн 2 талрні төләмә Һавріш һайдукка келір сурп Оксенттә бізім бу йыл болган нахт талер блә не бір хумаш блә дүгүл барча төрә ділаційасындан апеляційасындан башха. А егәр Һавріш кепсі бунда болмаса позволіт етті Савкага орус аныцкібік 2 талерні төләмәгә. Не үчүн төрәгә хойулду памєнтный (арк. 12 зв., запис 2)

„Жінка Тавита Чирахчі поручилася за свого чоловіка

Діялося року 1047 березня 29 [1098 квітня 8] перед війтом Якубом. Прийшла Петрухна, жінка Тавита Чирахчі, і, ставши особисто, поручилася за свого чоловіка Тавита сплатити 2 талери гайдукові Гавришу на нашого св. Оксента цього року готівкою, а не яким-будь товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій. А якщо самого Гавриша тут не буде, то дозволив сплатити ті 2 талери українцеві Савці. Про що судові подано пам'ятного".

Түкчіләр кандзанакы да Власкій Панте

Болду тваганның 1048-інә мардның 13-сүнә нөгәрікүн Йакуб войт алнына. Келділәр Йолбей Власкій да Сергій Панте да 2-сі дә спулнє а не розжєлнє борч білінділәр түкчіләр кандзанакына сума ігірмі сом бу йер сбідагасы да тутунду төләмәгә келір Йазловца йармаркына нахт сбідага блә не бір хумаш блә дүгүл барча төрә ділаційасындан апеляційасындан башха не үчүн йазылдылар (арк. 99 зв., запис 2)

„Шаповальський цех і Панте та Власький

Діялося року 1048 [1599] березня 13 [23], у вівторок перед війтом Якубом. Прийшли особисто Йолбей Власький та Сергій Панте й обоє разом, а не окремо визнали борг шапо-

вальському цеху на суму двадцять кіп місцевими грішми, і зобов'язалися сплатити на наступний Язлівецький ярмарок готівкою, а не яким-будь товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій, про що дали записати".

Уһодасы Боһданның кушнірләр блә

Болду тваганның 1048-інә йуліснің 23-сүнә нөгәрікүн Йакуб войт алнына. Келді Боһдан Олюхна кійөвү да строны анттан утру хайсін кі оддат етсәр еді кушнірләргә харшы бүгүн поһодіцца болду кі артых тутунду айтылган Боһдан теріләр хозунуң скуповат етмәмә тек йармаркларда- еркли заховат етті. Негә кушнірләр дә позволіт етіп төрәгә хойдулар памятный (арк. 127 зв., запис 2)

„Угода Богдана з кушнірами

Діялося року 1048 липня 23 [1599 серпня 2], у вівторок перед війтом Якубом. Прийшов Богдан, зять Олюхни, і з приводу тієї присяги, яку мав прийняти проти кушнірів, погодилися сьогодні, що названий Богдан зобов'язується більше не скуповувати ягнячі шкури, за винятком ярмарків. На що кушніри погодилися й дали судові пам'ятного".

Декларацийасы райцаларның прівілійләрін кравецкій цехның хайсі кі болду журумдан утру нецеховыйгә іш бермәх үчүн ортамызга бізім да ол же кравецләрның актікованый

Болду тваганның 1050-сінә йуліснің 20-сінә шапаткүн Нігол войт алнына дайанына болган антічкәләрның на іме барон Міхно да Йакуб йереспохайларның Зану Вартан Ованес Гагос Йурко да өзгәләрның. Келді Бедрос Хачко оглу йазучісі ермені төрәсінің да аты блә барча Реч Посполітыйның отріманый декларацийасын райцаларның неміч төрәсінің певный артікулун прівілійләріндә кец опісаный кравецкій цехның Каменец шәһәріның строны журумдан утру нецеховыйларга іш бермәх үчүн хайсі декларацийа акталарында райцаларның айтылган датасы тібінә [далі до кінця рядка пропуск] *дагы кец опіват етійр жадат етті кі актікованый болгай немич тілі блә да ермені йазову блә хайсі кі прстлумачоный болду латін тіліндән неміч тілінә* [далі до кінця аркуша залишено чисте місце] *(арк. 284 зв., запис 1)*

„Декларування райцями привілеїв кравецькому цеху, внесених до актів з приводу встановленого між нами й тими кравцями штрафу за замовлення роботи нецеховим

Діялося року 1050 [1601] липня 20 [30], в суботу перед війтом Ніґолом та присяжними, що були при ньому, а саме: бароном Міхном та Якубом, єпископами, Зану, Вартаном, Ованесом Ґаґосом, Юрком та іншими. Прийшов Бедрос, син Хачка, писар вірменського суду, і [вніс] від імені всієї Речі Посполитої отриману декларацію райців польського суду з широко описаними в привілеях кравецького цеху міста Кам'янця певними статтями з приводу замовлення роботи нецеховим, яка декларація в актах названих райців під датою ... ще ширше викладена, і зажадав, щоб вона була внесена до актів польською мовою вірменським письмом, як була перекладена з латинської мови на польську..."

Кінець книги:

Анун асдуадзой меро Йісусі Крістосі

Түгәлләнды да йазылды акталар шәһәр справаларының ермені төрәсінің холу блә йазыхлы Бедрос Хачко оғлу йазучінің войтлухунда пан Нігол дер Һанус оғлунуң да антічкәнләрның барон Міхно йереспохан Вартан Зану Ованес Гагос Гурйыг Ованес Левон Һанус Йурко Йакуб Лукаш да өзгәләрінің тваганның 1052-сінә йуліснің 28-інә (арк. 390, запис 6).

„В ім'я бога нашого Ісуса Христа

Закінчено писати акти міських справ вірменського суду рукою грішного Бедроса, сина Хачка, писаря за війтівства пана Ніґола, сина вітця Гануса, та присяжних барона Міхна, єпископа, Вартана, Зану, Ованеса Ґаґоса, Ґур'їга, Ованеса Левона, Гануса, Юрка, Якуба, Лукаша та інших. Року 1052 липня 28 [1603 серпня 7]".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1981].

Примітки. Написи — на титулі: *№ сто; 1597, 98, 99, 600, 601, 1602*; на наступному аркуші: *№ 23.*

8 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 20 (4406)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 28 липня 1052 [8 серпня 1603] р., четвер (арк.1) — 22 вересня 1055 [2 жовтня 1606] р., понеділок (арк. 188 зв. — 189 зв.).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою, подекуди навіть польським письмом (40—42, 90 зв.—92).

Папір, формат 26,5 х 39,5 см. Водяний знак: квітка 3,8 х 4,3 см. Обсяг 191 арк. Нумерація: 1, 1а—190. Рукопис замочений, текст першої й останньої третини книги розмито справа, внизу і зліва. Останні 8 аркушів збереглися на третину.

Палітурка нова, картонна. Оригінальна обкладинка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 40—60 рядків на сторінці по 50—80 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой. Башланды акталары ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің холу білә Бедрос Хачко оглу йазучісінің бу ж ермені төрәсінің йазылма войтлухуна Нігол дер Һанус оглунуң да антічкәнләрінің на тен час болган на іме 2 йереспоханның найіме Міхно да Вартан 2 йереспохан Зану Ованес Гагос Гурйег Ованес Левон Аго Һанус Йурко Йакуб да Лукашның тваганның 1052-сінә йуліснің 28-інә (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога. Розпочато акти вірменського суду міста Кам'янця рукою Бедроса, сина Хачка, писаря цього ж вірменського суду, за війтівства Ніґола, сина вітця Гануса, і тодішніх присяжних, а саме: Міхна та Вартана, двох єпископів, Зану, Йованеса Ґаґоса, Ґур'єга, Йованеса Левона, Аґо, Гануса, Юрка, Якуба та Лукаша, року 1052 липня 28 [1603 серпня 7]".

Вибрані тексти:

Лукіан іловлу моцный Станіслаусну. Болду тваганныц 1052-сінə йулісніц 28-інə кічіайнакүн Нігол войт алнына. Келді Лукіан іловлу да етті моцный кенсі йерінə Станіслаус прокураторну беріп кенсінə түгəл пленіпотенціа утма уттурма алма квітоват етмə ант ічмə ант хулах хойма анттан волный етмə а бу Хачко Сімон оглуна харшы тутунуп еткəнін вҗєнчнє прінят етмə не үчүн төрəгə памєнтный хойулду (арк. 1, запис 2)

„Уповноваження львів'янина Лукіяна Станіславусу. Діялося року 1052 липня 28 [1603 серпня 7] перед війтом Ніґолом. Прийшов львів'янин Лукіян і уповноважив замість себе прокуратора Станіславуса, надавши йому всіх повноважень вигравати, програвати, отримувати, квитувати, присягати, присягу вислуховувати, від присяги звільняти, і це у справах проти Хачка, сина Симона, зобов'язавшись усе ним учинене прийняти вдячно, про що судові подано пам'ятного"

Оһан да Бедрос судка үчүн. Кіч[іайнакүн тваганныц 1053-сүнə абрілніц 19-уна]. Нігол войт алнына. Не түрлү кі бүгүнгə Оһан харт пріпозват етті Бедросну Хачко оглун хөншусун гіле етті үснə строны судка йері үчүн хайсі судка будованєлəры арасынайды строналарныц алай Оһанныц нечік Бедроснуц айтып кі айтылган Бедрос ол судка йерін прівлашчат етті кенсінə прето холду кі төрə узнат еткəй кімгə ол судка належіт етійр гды ж ол судка йері власный менімдір да менім өвүмə належіт етійр.

Анда ж туруп Бедрос позваный җуван беріп айтты кі певный доводларым артындан ол судка йері менім власный грунтумдур да менім өвүмнүц азбарыдыр əвəлгі довод көргүзүйүрмен не кі мур менім власный азбарыма узунлуху тутуп маһаладан тылдан чах һалігі йаці будованеләрінə дег менім стайнама дег йатыйір хайсі ол ескі мурнуц учу урійр снор блə ол судкага хайсі ескі мурну һалігі пожога алнына көптəн замандан продекім менім власный кенсі грунту үснə смуроват етіп еді ровно йер блə терəнлыхы йер ічінə 1

йа гес локоттур а кеңлыхы 1-гә локот анчах бар да аны аның үчүн етіп әді кі вздлуж будованєсы агач ол продекымның менім мур үснә тургій еді нечік заховацца болур кі агач будованєләр тез чірімәйләр хайсі ескі мур һранічіт етійр менім грунтларымны да аның да грунтларын да буну доведіт етійірмен кенсі ж акторнуң харт Оһанның зезнанєсы блә кі прізнат етті кі ол мурнуң гесын тутуп маһала сартын хойуп еді Норсес хайнатам бу гсын һалігі судкага дег хойуп еді Һарбет учмахлы жанлы хайсі Һарбет менім же продекім еді да кенсі власный грунтлары үснә хойуп еділәр ол ескі мурну. А так ол ескі мурнуң учу снор блә судкага уруйр прето іш кі ол ескі мур менімдір менім власный грунтум үснәдір нені актор прізнат етті на ол судка да менім власный грунтумдур.

Дагы да бар доводум сорійрмен кім ілгәрі оттан соңгі хайсі 2 йылдан берідір побудоваца болду певній хоншум актор нені кенсі дә прізнават етійр да бүтүн шәһәр дә білір бо ол будованєсын будур алай ізбасын нечік хахрасын скоро оттан соңгі хойду хайсі кі 2 йылдан берідір а мен йаңі стайнамны будур будованємны 1 йыл да йох нечік хойупмен. А іш кі ол ілгәрі будоват етіптір ізбасыны хахрасы блә да іш кі аның еді ол кесәк грунт хайсі кі судка йерідір һалікә нек же аны да ол вахт занест етмәды да заложіт етті будованєсын алай нечік һалікә туруптур. А так нечік кенсі айтыйр кі власный һраніцам блә хойупмен будованємны да көргүзійр кі дахын ігі пріпустіт етіптір азбарыма менім ту розум кенсі көргүзійр да значнє показацца болійр кі ол судка йері менім власный грунтумдур да менім һраніцамдыр да ол дахын кі азбарыма пріпустіт етіһтір менім йаңі будованємны хайсі кі аның будованєсындан соңра 1 гес йыл да етіпмен стайнамны болмадым һраніцам блә хойма да сквапіцца болмадым кі ол дахын кестірткій едім бо клійр едім кі сөвүк блә көтүрткій еді дахын. А так іш кі ол ілгәрі побудовацца болуптур да кенсі һраніцасы блә хойуптур будованєсын на ол судка певне менім азбарымдыр да керәк мен дә будованємны ол судка йерінә хойгаймен да холармен кі дахын знесіт еткәй бо дахы алнына болман йаңі будованємны һраніцам үснә хойма да аның үчүн ол судка йерім халыйр.

Дагы да бар доводум. Строны ескі мур үчүн хайсі ескі мур айтыйр бізні дә көргүзійр кімгә належіт етійр ол судка будур кі ол будованєсын кенсінің хоймійр ол ескі мурнуң үстү блә йо хот по шнурові нечік ескі мурнуң һраніцасы снор блә көргүзійр ол һраніца үснә хоймійр евет хойуптур һраніцаның йаны блә кенсі азбарына не блә значіцца болійр кі ол ескі мурга немә іші йохтур да аның грунту

үснә дүгүл ол ескі мур бо кенсі һраніцасы блә власній немә одступіт етмійін хойуптур будованесын а менім стайнам будованем туруптур ол ескі мур үснә тылко кі хырғысы блә хойулуптур аныц үчүн кі дахы алнына бары мурну болмадым занят етмә да халды судка йері дүвәрләрымыз арасына хайсі үчүн һалі спордур. А так значный немәдір кі ол ескі мур менім власный грунтум үснәдір бо мен кенсін ужыват етійрмен а ол етмәс а іш кі мур менім грунтум үснәдір да урійр спор блә ол судкага напевне ол судка да менімдір. Прето көргүзүп доводларын позваный көргүздү төрәдә артікул 83-чү кі артых довод болганныц йанына тогрулух керәк прісондзоный болгай хайсі артікул кец опіват етійр.

Тәрә аңлап да зһодный бу түрлү декрет етті да аны потвердіт етті кі ол судка халгай меңілік заманларга дійін азбарына Бедрос позваныйныц да кі дахы алнына болмас стайнасын Бедрос прімкнут етмә хойма һраніцасы блә на Бедрос тутуп уһолундан хахрасыныц Оһанныц запіріт етсәр чах кенсі йаңі мурунуц роһунанча кі ол судка бары халгай азбарына Бедроснуц да Бедрос да тутунду кі ол йаңі мурдан кләсә дагы йогары мур тартма йа өзгә немә будоват етмә на мур йері алмісәр Оһандан ані дүвәрләрін тепрәтмісәр евет дүвәрініц йаны блә мурун тартсар а бу тенор хулух етсәр строны мур тартмах үчүн тылко кенсі Бедроснуц жывотунанча а потомокларына Бедроснуц Оһанныц потомоклары блә бу тенор хулух етмісәр евет ерклі болсар кләсә мур тартма Бедрос потомоку на төрәгә көрә заховацца болсарлар. А строны стайнясындан йогары болган һраніца үчүн 2 йанныц да алай Оһанныц нечік Бедроснуц бу түрлү халдырдылар кі комораныц Оһанныцкі роһундан хайсін Оһан хойуптур кенсі һраніцасы блә хойгайлар вшак же ол вахт хачан кләсәләр будоват етмә да зһодіца болалмасалар на тәрә чыхып керәк кенсіләрінә көргүзгәй доводларына көрә кі һәр бірі кенсініцкі үснә побудоваццa болгай не үснә 2 йан да хайіл болду недән утру төрәгә хойулду паментный нені кі төрә прінят етті (арк. 38 зв.—39)

„Оган і Бедрос щодо проходу. У четвер [року 1053/1604 квітня 19/29] перед війтом Голубом. Як на сьогодні старий Оган припозвав Бедроса, сина Хачка, свого сусіда, то й заявив на нього щодо проходу між будівлями сторін, як Огана, так Бедроса, кажучи, що названий Бедрос привласнив собі землю того проходу, та й вимагав, щоб суд розслідував, кому належить той прохід, адже земля того проходу є моєю власною і належить до мого дому.

Тут же позваний Бедрос, уставши, відповів і сказав, що згідно з певними моїми доказами земля того проходу є моїм власним ґрунтом і садибою мого дому. Перший доказ показую той, що мур проходить на всю довжину мого власного обійстя починаючи від тилу житлового кварталу і аж до нинішньої моєї будівлі, до моєї стайні, кінець якого старого муру по шнурові йде до того проходу. Який старий мур перед нинішньою пожежею давним-давно змурував на своєму власному ґрунті мій власний предок рівно по своїй землі, і глибина його в землі 1 або півліктя, а ширина сягає 1 ліктя. І тому він зробив його, щоб у довжину на ньому стояла дерев'яна будівля мого предка, бо турбувався, щоб дерев'яні будівлі швидко не згнили. Який старий мур розмежовує мої ґрунти і його ґрунти. І доказую я це заявою самого позивача — старого Огана, який визнав, що половину того муру починаючи від тилу кварталу поставив мій тесть Норсес, а цю половину, до нинішнього проходу, поставив покійний Харбет, який Харбет також є моїм предком. І поставили вони той старий мур на власних ґрунтах. І ось, кінець того старого муру по шнуру прямує до проходу. Отже, оскільки той старий мур є моїм і стоїть на моєму власному ґрунті, що позивач визнав, то й той прохід теж є моїм власним ґрунтом.

Є в мене ще один доказ. Запитую, хто першим із сусідів після останньої пожежі, що сталася 2 роки тому, побудувався? Позивач визнає сам, і все місто знає, що ті свої будівлі, як хату, так і сіни, він побудував незабаром після пожежі, два роки тому, а я свою нову стайню, мою будівлю, ще й року немає, як поставив. А оскільки він будував першим свою хату з сінями і якби та частина ґрунту, що є зараз під проходом, належала йому, то чому ж тоді він не зайняв більше землі, а звів свою будівлю так, як стоїть вона тепер? Отже, оскільки він сам говорить, що я поставив свою будівлю по моїй власній межі, і показує, що він навіть припустив на моє обійстя, то сам розум показує й явно з цього випливає, що земля того проходу є моїм власним ґрунтом, а також і те, що він припустив на моє обійстя, а мою нову будівлю, мою стайню, яку я робив через півтора року після нього, я вже не намагався ставити по моїй межі, прирізаючи ще більше, бо хотів, щоб він повівся приязно. А отже, оскільки він побудувався раніше і поставив свою будівлю по своїй межі, то цей прохід є напевно моїм обійстям і я повинен мою будівлю ставити в тому про-

ході, і вимагаю, щоб він зніс свою будову, бо я не можу будувати по моїй межі і втрачаю землю того проходу.

І ще стосовно того старого муру маю доказ, який говорить, що він наш, і показує, кому той прохід належить, а саме: він ту свою будівлю не поставив на мурі або хоч по шнурові, як межа старого муру показує по шнурові, по тій межі він не поставив, але поставив понад межею на своєму обійсті, а це означає, що до того старого муру він ніякого стосунку не має і той старий мур не знаходиться на його ґрунті, бо, ставлячи свою будівлю, він від своєї власної межі не відступив, а моя стайня, моя будівля стоїть на тому старому мурі, тільки що лиш краєм, а це тому, що раніше я не міг зайняти весь мур і лишився між нашими стінами прохід, через який нинішня суперечка. А тому важливо, що той старий мур на моєму власному ґрунті, бо я його вживаю, а він не може. А оскільки мур знаходиться на моєму власному ґрунті і сягає по шнурові проходу, то напевне і прохід є моїм. Навівши свої докази, позваний показав судові статтю 83 права, яка широко тлумачить, що справедливість має бути визнана судом за тією стороною, яка подасть більше доказів.

Суд, з'ясувавши і дійшовши згоди, виніс такий декрет і підтвердив, що той прохід на вічні часи має лишитися за обійстям Бедроса, позваного, і що раніше Бедрос не міг примкнути й поставити свою стайню по своїй межі, і тому мусив почати від рогу сіней Огана й вести аж до рогу свого нового муру, і що весь той прохід має лишитися в садибі Бедроса, і Бедрос зобов'язався, що як захоче від того нового муру протягти мур іще вище чи ставитиме якусь нову будову, то не займатиме місця під мур від Огана й не зрушуватиме його стін, але має тягти мур понад його стіною. І цей присуд слушний тільки щодо муру до кінця життя самого Бедроса, а для нащадків Бедроса й Огана цей присуд слушним не буде, і нащадок Бедроса, як захоче ставити мур, то має бути захищений за законом. А що до межі між обома сторонами, Оганом і Бедросом, вище стайні, то вирішили так, що хай проведуть її від рогу Оганової комори, що її Оган уже поставив, по її межі. А як колись захочуть будувати й не зможуть дійти згоди, то суд, вийшовши на місце, мусить показати за доказами кожного, де кому й як будувати. З чим обидві сторони погодилися. Що до чого судові подано пам'ятного, якого суд прийняв".

Һөкүмләры одданый болду Һолубкога. Болду тваганның 1053-сүнә йуліс 26-сына кічайнакүн Нігол войт алнына. Келді Һолуб Вартерес оглу да преложіт етті йоғары айтылған төрәгә йолун Түрккә холуп кі аңар Түрк мәмләкәтіндә хулух еткән һөкүмләрны албо түрк волностларын зверіт еткәйләр для потребы нені кі ағалар аңлап да кенсінә оддат еттіләр кі келіп йана йолундан вцале алганына көрә ағаларға оддат еткәй хайсі кі еді 8 хағыт айры айры йазған 1 бөлүк ічінә певный артікуллар һем һәр бірінің үснә ермені йазову блә термінованый сәз сөздән не түрлү кі бар актікованый төрә акталарында достатечнє датасы блә тваганның 1049 себдемпер 24-сүнә ханкүн Нігол войт алнына болған. Нені кі айтылған Һолуб вцале одобрат етіп тутунду йана келіп түгәл оддат етмә һем йолдашларны йолда трудностларда бороніт етмә нені ағалар актага йазма айттылар (арк. 50, запис 2)

„Охоронні грамоти видано Голубкові. Діялося року 1053 липня 26 [1604 серпня 5] перед війтом Ніґолом. Прийшов Голуб, син Вартереса, і сповістив названий вище суд про поїздку до Туреччини й зажадав, щоб йому було видано привілеї, чинні в Турецькій державі, або турецькі вольності, для потреби, що їх старійшини й видали йому, з тим щоб, повернувшись із поїздки, повернув усі, як і брав, старійшинам, яких було 8 окремих аркушів в одному футлярі, певних артикулів, кожен з яких викладений там же дослівно вірменським письмом, як записано в судових актах під датою року 1049 вересня 24 [1600 жовтня 4], в середу за війта Ніґола. Котрі названий Голуб отримав повністю й зобов'язався після повернення віддати та боронити своїх товаришів у труднощах під час поїздки. Що старійшини сказали записати в акти".

Йаңідән ағалар шафар таңладылар Міхно йереспохан. Шапаткүн [тваганның 1054 мард 23] Нігол войт спулечнє анті чкән хардашлар блә на імє Йованес Гагос Гурйег Ованес Левон Йурко Йакуб Лукаш Һолуб да өзгәләрі. Йоғары йазылған ағалар барчасы спулечнє йаңідән холдулар барон Міхно йереспоханны кі болғай бу йылга да шафарі Реч Посполітаның да йыхөв һем ахпашлых келішләргә барына інәніп кенсінә нені кі барон Міхно йереспохан уважыт етіп холтхасын ағаларның прінят етті да алды сбідагасын Реч Посполітаның сума секіз мің йүз флорін неміч сбідагасы (арк. 88—88 зв., запис 3)

„Старійшини знов обрали шафарем єпископа Міхна. У суботу [року 1054/1609 березня 23 / квітня 2] війт Ніґол спільно з присяжними браттями, а саме: Йованесом Ґаґосом,

Ґур'єгом, Ованесом Левоном, Юрком, Якубом, Лукашем, Голубом та іншими. Названі вище старійшини, всі разом знову просили барона Міхна, єпископа, щоб він і цього року був шафарем надходжень Речі Посполитої, церкви й єпископства, в усьому звірившись йому, з чим барон Міхно, єпископ, зваживши на прохання старійшин, погодився і прийняв гроші Речі Посполитої в сумі 8100 польських злотих..."

Етікчі цехы да Вартерес сыңары блә. Болду тваганның 1054-үсүнә абрілның 17 ханкүн Гурйеґ войт алнына. Келді Вартерес Назу оґлу кенсі сыңары білә Анніца да туруп облічне зезнат етті борч етікчі цехына йухөв сбідагасы канзанакка сума флорін 15 бу йер һесепі үснә да тутундулар сполнє а нє рождзєлнє төләмәгә барйамда тваганның 1055-сінә нахт сбідага білә не бір хумаш білә дүгүл барча төрө ділаційасындан апелаційасындан башха нені кі һршу білә йазылдалар (арк. 96, зап. 2)

„Шевський цех і Вартерес із жінкою. Діялося року 1054 [1609] квітня 17 [27] в середу перед війтом Ґур'єгом. Прийшов Вартерес, син Назу, зі своєю жінкою Анницею і, ставши особисто, визнав борг шевському цеху й церковній казні в сумі 15 флоринів місцевої лічби, і зобов'язалися спільно, а не окремо сплатити готівкою, а не яким-будь товаром на великдень року 1055 [1610] без жодних судових відстрочок і апеляцій, про що за їхні гроші й записано".

Кінець книги:

Болду тваганның 1055-сінә себдемпер 22-сінә йыхпашкүн Нігол йереспохан лентвойт алнына. Келіп облічнє Гөгчә дер Апраһам оґлу пріпозваный болуп Хачкодан Кіркор оґлу саргаварктан певный зезнанєгө жаданєсына аның болуп реквірованый уряддан анты тібінә бу сөзләр білә зезнат етті ...гій еді кенсінә потребный бүтүн кенс... (арк. 188 зв.—189 зв., запис 2)

„Діялося року 1055 вересня 22 [1606 жовтня 2] в понеділок перед лентвійтом Ніґолом, єпископом. Прийшовши особисто, Ґоґче, син вітця Апрахама, будучи позваний дияконом Хачком, сином Кіркора, для певного свідчення, на його прохання й вимогу суду заявив під присягою такими словами був би потребний, повний йому..."

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Напис на титулі: *№ 24; № 11то 1602, 603, 604, 605.*

9 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 22 (4407)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 22 вересня 1055 [2 жовтня 1606] р., понеділок (арк.10 зв.) — 10 [20] листопада 1057 [1608] р., четвер (арк. 199 зв., запис 4).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою, подекди навіть польським письмом (40—42, 90 зв.—92).

Папір, формат 27,5 х 40,5 см. Водяний знак: Держава, 4 х 5,5 см. Обсяг 199 арк. Рукопис замочений, текст згас. Багато аркушів на початку і в кінці книги збереглося фрагментарно. Під час реставрації до одних аркушів підклеєно частини інших, як, наприклад, до першого догори ногами підклеєно уривок 19, 20 або 21-го аркуша, на що вказує дата запису — 11 [21] жовтня.

Палітурка нова, картонна. Оригінальна обкладинка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—55 рядків на сторінці по 70—90 знаків у кожному.

Початок книги (фрагмент тексту на перевернутому уривку аркуша):

... төрә ... Міхно йерес[похан] да ...-сінә һогдемперніц 11-інә ... антічкәнләрныц на імє Ованес ... төрәдә Йурко Ованес оглу аты білә ... -а тріплікага ... о да ... кір... (арк.1, запис 1)

Вибрані тексти:

Болду тваканның 1055 һогдемперның 3-сүнә айнакүн. Нігол йереспохан лентвойт алнына да йанына болган антічкәнләрның на імє Йурко, Лукаш да Івашко. Не түрлү кєчкән йувух потребный төрәдә ханкүн Йурко Ованес оглу актор кенсі реплікасын да Хачкога Кіркор оглу позваныйга харшы выданый жадат етті төрәдән кі протоколда йазылган справалар Хачко Кіркор оглунуң холу білә ... ревідованый болгай (арк. 14 зв., запис 1)

„Діялося року 1055 [1606] жовтня 3 [13] в п'ятницю перед лентвійтом Ніґолом, єпископом, та чинними при ньому присяжними, а саме: Юрком, Лукашем та Івашком. минулого засідання потребного суду в середу позивач Юрко, син Ованеса, вимагав від суду, щоб його репліку, його справи проти Хачка, сина Кіркора, позваного, записані в протоколах рукою цього самого Хачка, сина Кіркора, було ревізовано..."

Настко квіт Гуґаркону

Болду тваканның 1055-інә һогдемперніц 18 шапаткүн Нігол йереспохан лентвойт алнына. Келіп облічнє Настко Ованес хатуну квітоват етті Гуґаркону Ован хатуну сума 46 флоріндән да йана башха отуз йеді флоріндән айтып кі түгәл төләді кенсінә да уморіт етіп төрә запісларын внівеч айләндірді не үчүн хойулду паментный (арк. 25, запис 1)

„Настко квитувала Ґугарко

Діялося року 1055 [1606] жовтня 18[28] в суботу перед лентвійтом Ніґолом, єпископом. Прийшовши особисто, Настко, жінка Ованеса, квитувала Ґугарко, жінку Ована, щодо суми в 46 флоринів і також щодо іншої суми в тридцять сім флоринів, кажучи, що вона повністю їй сплатила, й скасувала відвовідні судові записи, про що судові подано пам'ятного".

Кіркор квіт Харагөзнү

Шапаткүн Нігол йереспохан лентвойт алнына. Келіп облічнє Кіркор Коркодел оглу квітоват етті Харагөз Жамгочну сума он алты флоріндән төрә запісінә көрә айтып кі түгәл төләді кенсінә да уморіт етіп төрә запісларын внівеч айләндырды не үчүн хойулду паментный (арк. 25, запис 2)

„Кіркор квитував Хараґоза

В суботу перед лентвійтом Ніґолом, єпископом. Прийшовши особисто, Кіркор, син Коркодела, квитував Хараґоза

Жамґоча [„дзвонаря“] щодо суми в 16 флоринів згідно з судовим записом, кажучи, що він йому повністю сплатив, і скасував відповідний судовий запис, про що судові подано пам'ятного“.

Кіркор да Дзеріг

Шапаткүн Нігол йереспохан лентвойт алнына. Келіп облічнє Дзеріг Румхожа оглу борч білінді Кіркорга Коркодел оглуна сума 25 флорін неміч сбідагасы да тутунду төләмә келір Йазловца йармаркына тваканның 1056-сына болган нахт сбідага блә не бір хумаш блә дүгүл башха төрә ділаційасындан апеляційасындан башха не үчүн һршу блә йазылды (арк. 25, запис 3)

„Кіркор і Дзеріґ

У суботу перед лентвійтом Ніґолом, єпископом. Прийшовши особисто, Дзеріґ, син Румходжі, визнав борг Кіркорові, синові Коркодела, в сумі 25 флоринів польськими грішми і зобов'язався сплатити на наступний Язлівецький ярмарок 1056 [1607] року готівкою, а не яким-будь товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій, про що за його гроші й записано“.

[Тваканның 1055 һогдемперің 3-сінә айнакүн] Һөкүмләр Түрк йолуна хулух еткән одданый болду Петрегә Ромашко оглуна секіз кесөк (арк. 95, запис 5)

„[Року 1606 жовтня 13, в п'ятницю]. Привілеї для поїздки до Туреччини було віддано Петре, синові Ромашка, вісім частин“.

...-лный анттан Задігні

Болду тваканның 1057 [нойемпер 10] кічайнакүн Нігол йерес[похан] войт алнына. Не түрлү бүгүнгә -падат етті ант де... -ный Задігкә Доніг оглуна Хачко Кіркор оглуна х... -тентына учмахлы жанлы З... -ахлары үчүн айтылган Занунің не түрлү ілг... -алары ,ар шіре йазылган -ына айтылган Хачко бошатты антны Задігкә ... барча справадан да ... недән кі артых кімесәдән бір трудносту ані -мага аныңкі туснах -нахлар Задіг йанына не үчүн хойулду (арк. 199 зв., запис 4)

„[Хачко] звільнив від присяги Задіґа

Діялося року 1057 [1608 листопада 10/20], в четвер перед війтом Ніґолом, єпископом. Як на сьогодні припала присяга, призначена згідно з декретом Задіґові, синові Доніґа, проти

Хачка, сина Кіркора, уповноваженого покійного Зану, щодо застав, то названий Хачко звільнив Задіґа від присяги, і від усієї справи, і від позову, що більше вже ні з будь-чийого боку не буде до нього претензій щодо тих застав... котрі застави залишено у Задіґа. Про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді ... бу акталар справаларының ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің холу білә Йакуб Івашко йереспохан оглунуң войтлухуна Нігол йереспоханның да антічкәнләрнің ... тваканның 1057 нойемпер 10-үнә (арк. 199 зв., запис 5)

„Закінчено ці записи справ вірменського суду міста Кам'янця рукою Якуба, сина архієпископа Івашка, за війта Ніґола та присяжних року 1057 [1608] листопада 10 [20].

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

10 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 24 (4409)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 10 [20] листопада 1057 [1608] р., четвер (арк.1) — 12 [22] грудня 1060 [1611] р., четвер (арк. 220 зв., запис 4).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою, подекуди й польським письмом (32 зв.—33, 37—38 й ін.).

Папір, формат 26,5 х 36 см. Водяний знак: Держава, 4 х 5,5 см. Обсяг 220 арк. Рукопис замочений, текст розмито. Перші 9 і 10 останніх аркушів напівобірвані. Аркуші 123—128 вшито догори ногами й у зворотному порядку.

Палітурка нова, картонна. Оригінальна обкладинка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 50—55 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йесусі Крістосі

Башланды акталары ермені төрәсінің Каменец шөһөрінің йазылма тваганның 1057-сінә нойемпер 10-уна кічайнакүн войтлухуна барон Нігол йереспоханның дер Һанус оғлу да антічкәнләрнің на тен час болган на імє барон Міхно йереспохан Гурйеґ Дірадур оғлу Ованес Гагос Ованес Левон Аго Міхал оғлу Һанус

Кіркор оғлу Йурко Кійанін Йакуб Каспар оғлу Һолуб Вартерес оғлу Лукаш Һріцко оғлу Івашко Серһій йереспоханның оғлу ермені төрәсінің (арк. 1., запис 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Почали писатися ці акти вірменського суду міста Кам'янця року 1057 [1608] листопада 10 [20], в четвер за війтівства барона Ніґола, єпископа, та тодішніх присяжних вірменського суду, а саме: барона Міхна, єпископа, Ґур'єга, сина Дірадура, Ованеса Ґаґоса, Ованеса Левона, Аґо, сина Міхала, Гануса, сина Кіркора, Юрка Киянина, Якуба, сина Каспара, Івашка, сина єпископа Сергія".

Хачко да Задіг

Болду тваганның 1057-сінә нойемпер 10-уна кічайнакүн Нігол йереспохан войт алнына. Келіп облічнє Задіг Доніг оғлу білінді борч Хачкога Кіркор оғлу Йолбей торнуна сума он флоріи да тутунду төләмә бу борчну кенсінә келір паргендагта тваганның 1058-інә болган нахт сбідага блә не бір хумаш блә дүгүл барча төрә апеляційасындан башха заклад тібінә 1 сума дағын аныңкібік егәр рокунда төләмәсә да болса пріпозваный Хачкодан борчлу болур баш суманы заклады блә кенсінә төләмә не үчүн һршу білә йазылды (арк. 1., запис 2)

„Хачко і Задіґ

Діялося року 1057 [1608] листопада 10 [20] перед війтом Ніґолом, єпископом. Прийшовши особисто, Задіґ, син Доніґа, визнав борг Хачкові, сину Кіркора, онукові Йолбея, в сумі 10 флоринів і зобов'язався сплатити цей борг на наступні масниці року божого 1058 [1609] під заставою ще однієї такої ж суми: якщо не сплатить у строк і буде позваний Хачком, то мусить сплатити головну суму разом із заставою, про що записано за його власні гроші".

Ачылмахы тестамент Міхно йереспоханның

Болду тваганның 1058-інә йуліс 3-сүнә йыхпашкүн Аго войт алнына да болган антічкәнләрнің на імє барон Нігол йереспохан Гурйег Йурко Лукаш Һолуб Івашко Міклаш да өзгәләрі. Не түрлү учмахли җанлы Міхно йереспохан Дөнүш оғлу ермені Каменец шәһәрлісі за жывота свего беріп еді ермені төрәсінің секвестерінә певный справалар фасцікул ічінә мөһүрләгән да власный холу білә йазган холуп кі аныңкі справалар болгай төрәнің секвестеріндә өлүмүнә дірә айтылган Міхно йереспоханның а өлүмүндән соңра

ачкай ермені төрә ол фасцікулну мәһүрләгән да справаларны ічінә болган төрә акталарына күвүргәй не түрлү йазов ол же Міхно йереспохандан за жывота бу фасцікул үчүн еткән ермені төрәсіндә тваганның 1058-інә йунвар 39-уна дағын шіре обмавлят етійір а іш кі бій теңрінің буйрухундан айтылган Міхно йереспохан бу дүнйадан кечті аның үчүн төрә поменьоный заразем әлүмүндән соңра аның досіт етіп еркінә Міхно йереспоханның аныңкі фасцікулну мәһүрләгән ачма да справаларны ол фасцікулда болган акталарга йазма айтты хайсі кі сөз сөздән бу түрлү едір йазган.

Анун асдуадзой

Мен Міхно йереспохан Дөнүш оғлу болуп саг тенімдә да түгәл есімдә белгілі етійірмен бу менім йазганым білә кімгә дә потреба болса білмәгә кі менім болуп позволеням барча йувухларымдан розправа етмә доброларыма алай рухомый нечік нерухомый прето мен кләп жывотумда кенсімнің йахші көлнүмдән дә назначіт етмә алып алныма кі кечөвлүмен бу дүнйадан кі менім дә болгай йішадағым алай йыховларга нечік духовенствога алай кенсі жынсымның нечік әзгә наційаларга алай же йувухларыма да кревнийларыма хайсіләрінә барча йоғары поменьоный ішләргә в спосуб власнего і невонтплівего запісу запісоват етійірмен жівотумдан соңра кі певный заманларда ашага йазылган одданый болгай менім потомокумдан хайсін кі мяноват етәрмен окрум жаднє трудносттан башха вечнім часем беркітійірмен.

Баштан аторга Ечміадзін йыхөвүнә хачан нывіраг келсә нышан білә гатоғігостан адатымызга көрә нечік заховацця болуйур берілгәй флорін 100. Каменецтә болган ермені екі йыхөвүнә сурп Асдуадзадзінгә да сурп Ніголга берілгәй флорін 100. Аторагал ахпашка бу йердә болган ерменінің берілгәй флорін 20. Дін атама флорін 10. Халган бабасларга Каменецнің ермені йыхәвүнә хулух еткәнләргә барына берілгәй флорін 40. На тен час болган саргаваркларга барына флорін 10. Жамгочларга 2 йыхүвнүң флорін 4. Түз йыхөвләргә ігітләр кандзанакінә флорін 10. Дағын да йазыйірмен Іловда болган шәһәр йыхәвүнә ерменінің флорін 50. Ванк йыхәвүнә флорін 30. Сурп Хач йыхәвүнә флорін 10. Шәһәрдәгі бабасларга флорін 30. Ванк апеғаларына флорін 20. Алай же ванк хуцуна флорін 50 Шәһәрдәгі хуцка флорін 10. Дағын да йазыйірмен Замосця Манкермән Луцка йыхәвләрына һәр йыхөвгә берілгәй флорін 10-ар. Бу ж йыхөв бабасларына берілгәй һәр бабаска флорін 5-әр. Дағын да йазыйірмен Каменецтә болган неміч йыхөвләрына фарага флорін 20 каноніклләргә флорін 15 вікарійләргә флорін 15 сурп

Катеріна йыхөвүнә алай же шпіталга флорін 30 — 15-әр флорін келір. Сурп Нігол йыхөвүнә алай же барча законнікләрінә флорін 40. Панна Маріа йыхөвүнә да законнікләрінә берілгәй барына флорін 30. Дағын да йазыйірмен Каменецтә болған орус йыхөвләрінә кі бій теңрінің хулуху отправатца болуйур берілгәй барына флорін 50. Ол же йыхөвләрның наміснікінә на тен час болған берілгәй аңар флорін 5. Халған бабасларына флорін 20 ровный дзялга. Шпіталләрінә бу наційаның берілгәй флорін 15.

Дағын да йазыйірмен йувухларыма кі одданый болгай нечік ашага мянованыйдыр башта учмахлы җанлы Аксентнің стрійечный хардашымның огланларына Кевор торунларына Шымкога флорін 200 хардашына дер Кіркор апєгага флорін 100 пан Лукаш хатунуна флорін 100 алай же пан Нігол сыңарына флорін 100 дағын да берілгәй учмахлы җанлы Йованеснің Кевор оглу алай же стрійечный хардашымның огланларына Йакубга флорін 100 Івашкога флорін 100 Міскога флорін 100 дер Хачадурнуң бабадясына пан Йусконуң сыңарына ексінә дә флорін 100-әр. Екі хыз огланга Носкога да Герухнага 2-сінә дә флорін 100-әр. Дағын да йазыйірмен Греско оглуна Норсескә анамның хардашы оглуна флорін 200. Піліп оглу Васконуң потомокларына берілгәй флорін 200. Йакуб Вартерес оглуна берілгәй флорін 200. Міско Рабічка оглуна берілгәй флорін 100. Торос Рабічка потомокларына берілгәй флорін 100. Каспар Рабічка оглуна берілгәй флорін 100. Дер Мгрдічнің потомокларына берілгәй флорін 100. Дер Васко оглу Аведік сыңарына Рабічка хызына флорін 50. Ованес Дзолай хатунуна берілгәй флорін 50. Ованес Левон оглу сыңарына дер Мгрдіч хызына флорін 50.

Хайсі бу йоғары йазылған барчаны сімәрләгәныма кі досіт болгай етійірмен опєкун Йуркону Ованес оглун Кеворовіч стрійечный хардашымның оглун хайсін кі правнє огул йерінә прінят етіпмен нечік кревныйымны да пріспособіт еттім кенсімә кі ол барча бу ҳалігі менім йазганыма досіт еткәй менім майентностларымдан бір ексіксіз алай нечік менім власный потомокун да дүгүл өзгә түрлү хайсі кі жывотумдан соңра алай йыхөвләргә нечік духовенствога барчасына йоғары йазылған вінен болгай оддат етмә гес йылда а повінныйларыма бір йылда барча звлокалардан башха а одправіт етіп буну барчаны алай жох өзгә побожный учінокларны халганын не кі ҳалікә бунда мянованый болгай барчасы зевшысткім болгай Йуркога оглума менім запісоват етійірмен беріп бағышлыйырмен вєчный да неодменный да жівій башхыш білә халдырмійін 1 өзгә албо кімгә алай йувух нечік йырах болған пото-

мокларымдан халдырмійін бір төрә етмәхтә тек поменьоный Йуркога Йованес оглуна оглума менім нечік йедыный дзєдзіцкә барча поменьоный йахшілыхларымны алай рухомый нечік нєрухомый хайда да колвєк болган берійірмен да багышлыйірмен кенсінә да аның потомокларына зліват етійірмен да отступоват етійірмен меңілік заманларга.

Дагын вароват етійірмен буну да потомокума менім Йуркога нечік оглума бу одказаный доброларым үчүн алай йыхәвләргә барчасына нечік духовенстволарга алай же певный особаларга назначоный заманда кі егәр немә прічінадан слушный екзековат етмә одказларымны болалмаса да легале інпедіментум внесіт етсә на йогаргі мянованый одказларны ол персоналар барча алай же йыхәвләр дә упомєнатса болмісәрләр ані бір трудност етмәйләр оглума да потомокума менім ангінчә негә дірә ол легале інпедіментумдан хайсін кі внесіт етсә волный болгінчә. Строні пан Міско Рабічка оглу хайсі кі йазыпмен кенсінә флорін 100 булай деклароват етійірмен кі хайсі үснә пан Міско кләсә престат етмә 2-сінің бірінә албо ол 100 флорінгә кәрә йазылган дагын алгай 120 флорін кі болгай 220 албо халгай ол обітніца үснә рапның төләвүнә кенсінә обіцат еттім төләмә йылда 70 флорін еркінә болгай пан Місконуң 2-сінің бірін алгай нечік әзгәләрінә берілсәр. Дагын да Ованескә хулума менім йазыйірмен кебітімні менім Кіркорша оглундан Норсес ашыра достат еткән ол 50 флорін үчүн кі маңа беріп еді халганын кенсінә багышлыйірмен а егәр кләсә на йогаргі іш йерінә кенсінә берілгәй флорін 50 да аның сбідагасы ол еркінә болгай хайсін кләсә. Йазылды тваганның 1058-інә йунварның 17-сінә. Мен Міхно йереспохан кенсі власный холум білә йаздым (арк. 44 зв. —45 зв.)

„Відкриття заповіту єпископа Міхна

Діялося року 1058 [1609] липня 3 [13], в понеділок перед війтом Аґо й чинними при ньому присяжними, а саме: бароном Ніґолом, єпископом, Ґур'єгом, Юрком, Лукашем, Голубом, Івашком, Міклашем та іншими. Як покійний єпископ Міхно, син Донюша, вірменин, кам'янецький міщанин, за життя свого віддав до секвестру вірменського суду певні справи, запечатані в фасцикулі й писані його власною рукою, зажадавши, щоб ті справи знаходилися до смерті названого єпископа Міхна в секвестрі суду, а після його смерті щоб вірменський суд відкрив цей запечатаний фасцикул і справи, що знаходяться в ньому, вніс до судових актів, як іще ширше оповідає про це запис, зроблений за життя тим же єпископом

Міхном щодо цього фасцикула у вірменському суді року 1058 [1609] січня 19 [29]. А оскільки з волі божої названий єпископ Міхно пішов із цього світу, то згаданий вірменський суд зразу після його смерті, виконуючи волю єпископа Міхна, сказав відкрити той запечатаний фасцикул і вписати до актів справи, що були в тому фасцикулі, котрі дослівно написані так.

В ім'я бога

Я, єпископ Міхно, син Донюша, бувши здоровий тілом і сповна розуму, сповіщаю цим моїм записом усім, кому потрібно знати, що оскільки на те була моя воля учинити розправу щодо мого добра, як рухомого, так і нерухомого, відносно всіх моїх близьких, то я й побажав за свого життя від мого щирого серця попризначати, беручи до уваги, що я маю піти з цього світу, і щоб пам'ять про мене лишилася як церквам, так і духівовенству, як моєї власної народності, так і іншим націям, а так само моїм близьким і кревним, яким усім у спосіб власного і безсумнівного запису на згадані вище речі відписую, щоб моїм нащадком, якого називаю, по моїй смерті у певні призначені нижче строки було віддано [відписане], попри всі труднощі,— заповідаю на вічні часи.

Насамперед Ечміадзінському патріархату, його церкві, коли прибуде посол зі знаком від католікоса, за нашим звичаєм, як ведеться, хай буде віддано 100 флоринів. На дві вірменські церкви в Кам'янці, св. Богородиці і св. Ніґола, хай буде віддано 100 флоринів. Місцевому вірменському архієпископові, котрий тоді буде, хай буде віддано 20 флоринів. Моєму духовному вітцеві 10 флоринів. Решті вірменських священників, що служать у вірменських церквах, усім хай буде віддано 40 флоринів. Дияконам, що тоді будуть, усім 10 флоринів. Дзвонарям обох церков 4 флорени. На приміську церкву, на юначу казну 10 флоринів. Також записую на вірменську церкву у Львові 50 флоринів, на монастирську церкву 30 флоринів, на церкву св. Хреста 10 флоринів, міським священникам 30 флоринів, монастирським ченцям 20 флоринів, на монастирську ризницю 5 флоринів, на міську ризницю 10 флоринів. Також записую на вірменські церкви в Замості, Києві, Луцьку — кожній церкві хай буде віддано по 10 флоринів, священникам цих же церков хай буде віддано по 5 флоринів. Також записую на польські костели в Кам'янці — на парафіяльний костел 20 флоринів, канонікам 15 флоринів,

вікаріям 15 флоринів, на костел св. Катерини та на шпиталь 30 флоринів — по 15 флоринів, на костел св. Миколая, а також усім законникам 40 флоринів, на костел діви Марії та законникам — хай буде віддано всім 30 флоринів. Також записую на українські церкви в Кам'янці, в яких правиться служба божа, хай буде віддано на всі 50 флоринів, тогочасному намісникові цих церков хай буде віддано 5 флоринів, решті священників 20 флоринів, на всіх порівну, на шпиталі цієї нації хай буде віддано 15 флоринів.

Також записую моїм близьким, щоб їм було віддано, як загадано нижче. Насамперед дітям покійного Аксента, мого стриєчного брата, онукам Кевора: Шимку 200 флоринів, його брату диякону вітцю Кіркору 100 флоринів, жінці пана Лукаша 100 флоринів, також дружині пана Ніґола 100 флоринів. Також хай буде віддано дітям покійного Йованеса, сина Кевора, теж мого стриєчного брата: Якубові 100 флоринів, Івашкові 100 флоринів, Миську 100 флоринів, попадді вітця Хачадура і жінці пана Юська — обом по 100 флоринів, двом дочкам — Госці та Ґерухні, обом по 100 флоринів. Також записую Норсесу, сину Ґреська, племіннику моєї матері, 200 флоринів, нащадкам Васька, сина Пилипа, хай буде видано 200 флоринів, Миську, сину Рабички, хай буде видано 100 флоринів, нащадкам Тороса Рабички хай буде видано 100 флоринів, Каспару, сину Рабички, хай буде видано 100 флоринів, нащадкам вітця Миґирдича, хай буде видано 100 флоринів, жінці Аведіка, сина Васька, дочці Рабички, 50 флоринів, жінці Ованеса Дзолая, хай буде видано 50 флоринів, жінці Ованеса, сина Левона, дочці вітця Миґирдича, 50 флоринів.

А щоб усі ці мої розпорядження було виконано, уповноважую бути опікуном Юрка, сина Ованеса Кеворовича, мого стриєчного племінника як мого власного нащадка, котрого я законно всиновив, і прийняв як рідного, і приспособив собі, щоб він виконав усі мої нинішні відписи із моїх маєтностей, без жодного винятку, і не інакше, як через півроку після моєї смерті, він повинен віддати як церквам, так і всьому духовенству, описаним вище, а окремим особам протягом року, без жодних зволікань, а по відправі цього всього, а також інших побожних вчинків, решту мого майна, яке залишиться, без жодних винятків, так, як тепер отут призначено, усе повністю я записую моєму синові Юркові, даючи й даруючи вічним, і неодмінним, і живим даруванням, не полишаючи ні за ким,

ані за ближніми, ані за дальніми нащадками жодних прав на це майно за жодним судовим чином, тільки згаданому Юркові, синові Ованеса, моєму синові як єдиному нащадкові всього названого мого добра, як рухомого, так і нерухомого, де б воно не було, віддаю й дарую йому та його нащадкам, передаю й відступаю на вічні часи.

Також обумлюю щодо мого майна, відказаного на певні строки, і моєму нащадкові Юркові як моєму синові, і так само всім церквам, і духівництву, і певним особам: якщо з певних слушних причин він не зможе віддати відказане мною вище, то ті особи, а також церкви не повинні нагадувати, ані чинити певні ускладнення моєму синові і нащадкові доти, доки він від тих законних труднощів, які назве, не звільниться.

Щодо пана Миська, сина Рабички, якому я відписав 100 флоринів, декларую таке: на що б із двох він не пристав, то одне з них у його волі — або до тих 100 флоринів, які записано, іще 100 флоринів, щоб було 200, або згідно з тією моєю обітницею на борг Рапа, що я обіцяв йому сплатити протягом року 70 флоринів, то нехай буде воля пана Миська вибрати одне з двох, щоб і йому було сплачено, як і всім іншим. Також моєму робітникові Ованесу записую мою крамницю, яку я дістав від Норсеса, сина Кіркорші, в рахунок тих 50 флоринів, які він мені був дав, а різницю я йому дарую, а якщо захоче, то замість названого вище майша хай йому буде віддано 50 флоринів грішми, бо в його волі, що він захоче.

Писано року 1058 [1609] січня 17 [27], я, єпископ Міхно, написав моєю власною рукою".

Йакуб здат етті дзєдзічтвосун Кіркоршага

Айнакүн [тваганның 1059-уна йунварның 12-сінә]. Аго войт алнына. Бүгүнгі төрә алнына туруп облічнє Йакуб Багдасар оғлу Демуш торну доброволнє зезнат етті айтып кі кенсі сукцесійамны маңа халган атамдан менім отступіт етійірмен Ғолуб оғлу Кіркоршага швагерімә менім беріп бағышлап власный җеҗіствомну менім меңілік. А бу зглендем да слушный прічінадан будур хардаш сөвүкү үчүн хайсін кі ол же Кіркорша алсар кенсінә сыңарлыхка будур на імє Сарухнаны власный да тоғма хардашымны. А мяновіче одступіт еттім барча доброларны рухомый хайда да колвек бар есә нечік алтын алай күмүш алай сбідага нечік нахт алай елдә болган барчаны одступіт етіп да беріп бағыш-

лыйірмен айтылган Кіркоршага меңілік заманларга. Не үчүн хойулду памєнтне (арк. 92, запис 2)

„Якуб відступив свою спадщину Кіркорші

У п'ятницю [року 1059/1610 січня 12/22] перед війтом Аґо. Ставши особисто перед нинішнім судом, Якуб, син Багдасара, онук Демуша, добровільно заявив, кажучи, що мою спадщину, що лишилася мені від мого батька, я відступаю моєму швагеру Кіркорші, сину Голуба, даючи й даруючи мою власну спадщину навіки. А це з огляду на те і з тієї причини, тобто з братньої любові, що цей же Кіркорша має взяти собі за жінку мою власну й рідну сестру на ім'я Сарухна. А саме — відступаю все моє рухоме майно, де б воно не було, як золото, так і срібло, а також гроші, як готівку, так і в людей, усе його відступаю, даю й дарую названому Кіркорші на вічні часи. Про що подано пам'ятного".

Ованес ант ічті кушнірлəргə

Ханкүн [тваганның 1059-уна йунварның 31-інə]. Аго войт алнына. Не түрлү кі наказаный едір Ованес Броварга бүгүнгі күнү ант ічмəгə неміч кушнірлəрінə харшы хайсі декретінə кəрə агаларның айтылган Ованес ант ічті звыклый йердə артікулуна кəрə ермені тəрəсінің пры бытносці строналарның не түрлү кі ол теріні алып едір кенсі пожітокуна да потребасына хайсі кі кенсін хулах хойдулар да беріп досіт етмəхтын антына йаздырдылар һем тəрəгə хойдулар памєнтне недəн кі Ованес болду волный декретінə кəрə агаларның (арк. 97, запис 3)

„Ованес прийняв присягу проти кушнірів

У середу [року 1059 січня 31 / 1610 лютого 10] перед війтом Аґо. Як було наказано Ованесові Броварев сьогодні присягти проти польських кушнірів, то згідно з декретом старійшин названий Ованес прийняв присягу у звичному місці відвопідно до артикулу вірменського права в присутності сторін, що ту шкуру він узяв для своєї потреби й пожитку, то вони його вислухали і дали записати, що він присягу виконав, після чого Ованес був звільнений відповідно до декрету старійшин".

Багдасар квіт Асвадурну

Болду тваганның 1060-ына тегдемпер 20 айнакүн Гурйег войт алнына. Келіп облічнє Багдасар Ован кійөвү квітоват етті Асвадурну Торос оглун сума алты флоріндəн тəрə запісына кəрə

айтып кі бу суманы кенсінə досіт етіп төлəды недəн кенсін волный етіп төрə засісін уморіт етті не үчүн хойулду төрəгə паментный (арк. 220 зв., запис 1)

„Діялося року 1060 [1611] грудня 20 [30], в п'ятницю перед війтом Ґур'єгом. Прийшовши особисто, Багдасар, зять Ована, квитував Асвадура, сина Тороса, щодо суми в 6 флоринів згідно з судовим записом ... кажучи, що він сплатив йому цю суму, від якого боргу він його звільнив, скасувавши судовий запис, про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Болду тваганныц 1060-ына [тегдемпернiц 20 айнакүн] Йурко ... пріпозват ...ча ка... нечік йа... кенсі ... алтынмы .. келті... і те... на імє -га і төр... (арк. 220 зв., запис 3)

„Діялося року 1060 [1611 грудня 20/30, в п'ятницю] Юрко ... позвав ... як сам моє золото принести на ім'я і суд..."

Друк: [Абдуллин 1976: 5—23] — запис від 28. 04. 1609, арк. 6 за транскрипцією Х.І.Кучук-Іоаннесова й Ф.Є.Корша.

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

11 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 25 (4410)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 20 грудня 1060 [30 грудня 1611] р., п'ятниця (арк.1) — 23 листопада 1063 [3 грудня 1614] р., середа (арк. 253 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Є записи польською мовою у вірменській графіці, часто трапляються латинські вирази латинським скорописом.

Папір, формат 26,5 х 39 см. Водяний знак: Держава, 4 х 5,5 см. Обсяг 253 арк. Нумерація: 1—253. Рукопис замочений, текст згас. Від багатьох аркушів на початку і в кінці книги збереглися уривки, бракує кількох останніх аркушів.

Палітурка нова, картонна. Оригінальна обкладинка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—55 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

ермені төрәсін... (арк.1, запис 1)

„вірменсьвого суду" [єдиний уцілілий фрагмент першого запису].

Вибрані тексти:

Войт таных йаздырды

[Болду тваганның 10]60 тегдемпер 20 айнакүн Гурйег войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің ... Йурко Лукаш Міклаш Стецко да өзгәләры.

... осадіт етіп кенсі войтлухун Йурко Кіркор оглу антічкән блә да кен... -рәдән екі верный а бу бармахка пан Андрійгә Аведік оглуна Ілов шәһәр... (хайсі кі неподобный саглыхы артындан болмады кенсі облічнє урядга келмә)...

„Війт дав записати свідчення

Діялося року 1060 [1611] грудня 20 [30], в п'ятницю перед війтом Ґур'єгом і присяжними, що були при ньому... Юрком, Лукашем, Міклашем, Стецьком та іншими.

...посадивши на своє війтівське місце Юрка, сина Кіркора, присяжного, війт [зажадав] від суду двох вірних, щоб піти до пана Андрія, сина Аведіка, львів'янина... (котрий сам не може прийти до суду через недугу)...“

Нөгәрікүн [тваганның 1063-сүнә мард 15]. Славетный Лукаш войт алнына да йанына болган антічкәнләрніц на імє дер Нігол да Аго йереспоханлар Йакуб Івашко Міклаш Стецко Ісай да өзгәләры потребный төрәдә не түрлү бүгүнгі күнгә рок прыпадат етійр еді ділаційадан Ованес Гагос позваный өтләш отрыманый жуваб бермә гілейінә харші славетный Сефер Мурад оглу акторнуц на бүгүнгі рокта 2 строна да облічнє туруп да айтылган Ованес досыт етіп ділаційасына бу түрлү жуваб берді айтып кі бу справа хайсі үчүн гіле етійір болуптур пан войт алнына хайсі кі мені прызват етіп мунуц үчүн гіле етті а пан войт декрет етті хайсі справа уч алды през субмісійон декреттән соцра позваный өтләш еткән хайсі субмісійасына мен досыт етіп волный болдум хайсі справаны показат етті автентіце да холду гды ж бу справа скончоный болду да скутокун кенсінің алды кі кенсін актордан волный етіп ол справа йанына пан войт алнына болган заховат еткәйләр хайсінә харші актор айтты кі позваный показат етійір да закланітса болуйур пан войт алнына болган справа блә хайсі справада пан войтнуц декреті болмійір а кі айтыйір субмісійам үчүн ол ерклі едір маца айтма алайох позваныйга ант ічмә не түрлү 1 кез евет міц кез дә клясә поневаж пан войтнуц декреті бітірмійір да наказаный болмійір кенсінә ант на ол тутулмас йеднак мен аныц үчүн біргәсінә етійрмен кі ол поза контне

дебіторум блә білмәм не етті да кенсін волный етті нені кі мен кенсінә зліціт етмәдым тылко беріп едім хуват кі тәрә блә біргәсына еткәй еді да аныңкі сексән флоріну біттіргәй еді хайда кі тутундум не кі тәрәдән кечсә аны завҗенчнє прынят етмә а кі мяноват етійр кі менім борчум болгай ол Йусуфка хаша болсун ні борч ані запіс үчүн білмәм а йіш кі позваный тәрә блә дебіторум блә етійір бу поза тылнє біргәсына уһодалар еді недән мен зійәнлімен кі наказат еткәйсіз зійәнімні төләмә. Анда ж позваный айтты мен бір немәгә вдаватса болмам тылко холармен кі пан войтнуң алнына справа болган бунуң үчүн захованый болгаймен. Тәрә зрозуміт етіп 2 стронаның контроверсійаларын алайох акторнуң аллегаційасын пілнє уважыт етіп везріт етіп справага позваный өтләш показаный хайда кі пан войт алнына бу ж іш үчүн да бу ж строналар арасына справа болду да вченшчі пан войтнуң декреті зайдіт етті а вченшчі акторнуң субмісійасы болду хайсі субмісійасына позваный досыт етті да йаздырды а йіш кі декрет на декрет болмас етмә до того хайсінің үснә 2 строна да прізволіт етіп хойдулар тәрәгә паментне да апелаційа занесіт етмәдылар не кі 1 кез подобатса болду ол өзгә түрлү болмас болма аның үчүн позваный ол справа йанына пан войт алнына болган заховат етті да волный етті кенсін акторнуң пренагаданєсындан хайсі декретні 2 строна да прынят етті а Гагос беріп йаздырды не үчүн хойулду тәрәгә паментне (арк. 188)

„Сефер і Ґаґос

У вівторок [року 1063/1614 березня 15/25]. Перед славетним війтом Лукашем і чинними при ньому присяжними, а саме: вітцями Ніґолом та Аґо, єпископами, Якубом, Івашком, Міклашем, Стецьком, Ісаєм та іншими в потребному суді. Як на сьогоднішній день за отриманою відстрочкою припадало позваному Ованесові Ґаґосу давати відповідь на позов славетного Сефера, сина Мурада, позивача, то сьогодні обидві сторони прибули особисто, і названий Ованес згідно з відстрочкою таким чином відповів і сказав, що ця справа, в якій він позиває, точилася перед паном війтом, і тоді він мене позивав і оскаржував щодо цього ж, а пан війт видав декрет у цій справі, і справа була завершена внаслідок заяви про згоду з декретом, поданої тодішнім позваним після нього, і, вчинивши відповідно до його заяви, я був звільнений. Яку справу він тут же показав автентично і просив, оскільки ця справа була закінчена і дістала своє завершення, щоб пан війт звільнив його від позову в цій справі, що точилася перед ним. Супроти

чого позивач сказав, що позваний показує й намагається прикритися справою, яка була перед паном війтом і в якій справі не було війтівського декрету, а якщо говорить про мою заяву про згоду, то в його волі говорити, а так само присягати позваному скільки захоче — хоч один раз, а хоч і тисячу разів, оскільки він не виконував декрету пана війта і йому не було наказано присягати, то він нічого такого і не дотримується. Однак я маю до справи з ним щодо того, що він — поза повноваженнями — невідомо що чинив із моїм боржником і звільнив його, чого я йому не доручав, а тільки надавав йому повноваження чинити з ним у судовому порядку і стягти з нього ті 80 флоринів. То ж бо я й зобов'язався вдячно прийняти все, що вирішиться в суді, а коли він говорить, що заборгував Юсуфові я, так боронь боже — ні про борг, ані про розписку я нічого не знаю. А що позваний у судовому порядку вчинив із моїм боржником, то в нього з ним поза моєю спиною була угода, через що я маю збитки і прошу, щоб ви наказали йому мої збитки відшкодувати. Тоді ж позваний сказав, що я ні в що не вдаватимуся, тільки прошу, щоб мене було захищено, оскільки справа точилася перед паном війтом. Суд, з'ясувавши контроверсії обох сторін, так само пильно зваживши твердження позивача і розглянувши справу, показану позваним, що точилася з цього ж приводу і між цими ж сторонами перед паном війтом, і в якій справі почасти набув чинності декрет пана війта, а почасти заява про згоду позивача, згідно з якою заявою позваний виконав усе належне і дав записати, а оскільки декрету на декрет не буває, до того ж обидві сторони з ним погодилися, і подали судові пам'ятного, і не було внесено апеляції, то якщо одного разу сподобалося, то вже інакше бути не може, а тому позваний був захищений в тій справі, що точилася перед паном війтом, і звільнений від нових претензій позивача, який декрет обидві сторони прийняли, а Ґаґос дав записати, про що судові подано пам'ятного".

Задіг да Гребен

Болду тваганның 1063-сүнә мард 17-сінә кічайнакүн славетный Лукаш войт алнына. Келіп облічнє Аксейт Гребен борч білінді Задіг Дірадур оглу Патрарга өтләш беш көк хушах кец да ігі хайсі хушахларны тутунду оддат етмә келір йувух Йазловца йармаркына бу йылда болган а егәр хушахы болмас на сбідага блә борчлу болсар 7-шәр флорін дастасы үчүн төләмә нахт сбідага білә не бір хумаш білә дүгүл барча төрә ділаційасындан

апелаційасындан башха. Не үчүн хойулду төрәгә паментне, (арк. 188 зв.)

„Задіґ і Ґребень

Діялося року 1063 [1614] березня 17 [27], в четвер перед славетним війтом Лукашем. Прийшовши особисто, Аксент Ґребень визнав борг Задіґові Патрару, сину Дірадура, стосовно п'яти [дюжин] гарних синіх поясів і зобов'язався віддати на наступний цьогорічний Язлівецький ярмарок. А якщо поясів не буде, то повинен буде сплатити по 7 флоринів за дюжину, готівкою, а не будь-яким товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій. Про що судові подано пам'ятного".

Йакуб оповеданесы Нігол йереспоханның әвү үчүн Мовсескә

Болду тваганның 1063-сүнә абріл 16-сына шапаткүн Лукаш войт алнына. Келіп облічнє бүгүнгі тәрә алнына Йакуб ħолуб оглу Каменец шәħәрлісі да аты білә кенді хардашының Хачконың ħолуб оглу Парсел торну алай бірсі Хачконың ħолуб оглу Вартерес торну алай же халган повінныйларының на тен час нєбытный болган алай же ляталары болмаган в час і гоҗінє нім кі фаталіа сатыхның төрәдән заложоный йыл 6 ħафта чыхыптыр оповеданє да протестаційа занашат етійр бу төрәгә хайсіндә кі запіс болуптур сатыхка харші өвнүң барон Нігол йереспохандан дядусундан айтылган повінныйның Мовсескө Тавіт кійәвүнө еткән ермені төрәсында Каменец шәħәріның озватса болуп бліскостлары блә ол өвгә нечік повінныйлар саткан персонаның да перестеріħат етіп кенсіләрына бліскосту права ол өвгә сатылган належонцый кі егәр тым часем нім кі фаталіа чыхса төрәдән заложоный ол сатыхка айтылган повінный хардашлары йа повінныйлары прыбыт етмә болалмасалар розмайітый прычыналар артындан кі ол фаталіа аларга харші кетмә ані важный болгай гды ж ол тылко аларга харші хулух етійр 1 йыл 6 ħафта кімләр обічныйдырлар ħәр кез шәħәрдә 1 чаң тібінө евет кімләр өзгә веліатта бавітса болуйрлар бондз найука білә бондз безіргәнлік артына бондз тыж хуллух блә жолніра кі аларга харші төрә айтыйр зачнє кі нєрухомый добронуң будур мүлкнүң фаталіасы 3-ганча кетійр а хайсі нєчетный болгайлар аңар харші артых төрәгә көрә хайсі төрәләр үснә часу свего кі көргүздүләр угрунтоватса болуп повтуре оповідатса болуйр бліскостлары блә ол повінный хардашларының да холуйр кі болгай прыйентый оповеданесы нені кі отрымат етті да хойулду төрәгә паментный (арк. 202)

„Заява Якуба щодо будинку єпископа Ніґола Мовсесові

Діялося року 1063 [1614] квітня 16 [26], в суботу перед війтом Лукашем. З'явившись особисто перед нинішній суд, Якуб, син Голуба, міщанин кам'янецький, від імені свого брата Хачка, сина Голуба, онука Парсела, та Хачка, сина Голуба, онука Вартереса, та від решти своїх родичів, на той час відсутніх, а також неповнолітніх, в час і годину, перше ніж закінчиться рік і 6 тижнів, призначені судом для фатального продажу, вніс заяву й протест до суду, де зроблено запис проти продажу будинку барона Ніґола, єпископа, дядька названого родича, супроти Мовсеса, зятя Тавита, учинений у вірменському суді міста Кам'янця, з посиланням на спадкоємче право щодо того будинку як родичів особи, чиє майно продається, і застеріг за ними спадкоємче право на той будинок, що підлягає продажу, що якщо раніше, ніж вийде строк фатального продажу, призначений судом, його кревні брати й родичі не зможуть прибути з різноманітних причин, то щоб цей продаж не виявився для них згубним, ані істотним, оскільки він є чинним лише для тих, котрі протягом цих 1 року й 6 тижнів весь час присутні в місті, під одним дзвоном, а щодо тих, котрі затримуються в інших краях у справах науки, чи торгівлі, чи військової служби, закон говорить, що для них цей строк триває до 3 років, протягом яких вони не втрачають свого права на таке майно, і на підставі цього закону свого часу, на який вони вказали, він повторно нагадує про спадкоємче право тих кревних братів і просить, щоб його заяву було прийнято, на що дістав згоду, і судові було подано пам'ятного".

Кінець книги:

Ханкуи [тваганныц 1063-сунə нойемперніц 23-сунə]. Славетный Лукаш войт алнына да йанына болган антічкə... Аго йереспохан Йурко Гагос Йакуб Івашко Стецко Ісай... [далі текст польською мовою]

„У середу [року 1063 листопада 23 /1614 грудня 3]. Перед славетним війтом Лукашем і чинними при ньому присяжними єпископом Аґо, Юрком, Ґаґосом, Якубом, Івашком, Стецьком, Ісаєм..."

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

12 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 26 (4412)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 30 листопада 1063 [10 грудня 1614] р., середа (арк.1) — 20 лютого 1066 [2 березня 1616] р., четвер (арк. 253 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Є записи польською мовою у вірменській графіці, часто трапляються латинські вирази латинським скорописом.

Папір, формат 28,5 х 41,5 см. Водяний знак: лев на щиті з літерами V і B угорі, 6 х 7 см. Обсяг 277 арк. Нумерація: 0, 1—276. Останні 6 аркушів обірвані по краях.

Палітурка шкіряна, обклеєна папером.

Письмо вірменське, нотрґір, 40—50 рядків на сторінці по 65—75 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

Башланды акталары ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің йазылма тваганның 1063-сүнә нойемперніц 30-үнә ханкүн войтлухуна славетный Лукаш Ѣріцковіцніц да антічкөнләрніц на тен час болган на іме барон Нігол да Агоп йереспоханлар Гурйеґ Йурко Ованес Гагос Йакуб Івашко Міклаш Стецко Петре Ісай ермені төрәсінің (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Почали писатися акти вірменського суду міста Кам'янця року 1063 листопада 30 [1614 грудня 10], в середу за війтівства славетного Лукаша Грицьковича і тогочасних присяжних вірменського суду, а саме: барона Ніґола та Аґопа, єпископів, Ґур'єга, Юрка, Ованеса Ґаґоса, Якуба, Івашка, Міклаша, Стецька, Петре, Ісая".

Вибрані тексти:

Тваганныц 1064 мард 8 ханкүн

Һөкүмлөр түрк йолуна [на]лежонцый повероный болдулар пан Міклашка Йакуб оглуна хутісі блә сановда 12 кесәк да башха 5 кесәк Дуна кечітінә належонцый (арк. 40 зв.)

„Року 1064 [1615] березня 8[18], в середу

Права, необхідні для поїздки до Туреччини, були видані Міклашеві, синові Якуба, разом із футляром, числом 12 грамот, та окремо 5 грамот на переправу через Дністер".

Тваганныц 1064 майіс 16 өөгәрікүн

Өмүрлөрны түрк йолуна хулух еткән пан Міклаш Йакуб оглу хайсі кі кенсінә повероный еді түгәл оддат етті недән волный болду (арк. 63)

„Року 1064 [1615] травня 16 [26], у вівторок

Пан Міклаш, син Якуба, повернув грамоти, необхідні для поїздки до Туреччини, що були йому видані, повністю, від чого став вільний".

Тваганныц 1064 окостос 8 өөгәрікүн

Өмүрләр түрк йолуна належонцый повероный болдулар пан Міклашка Йакуб оглуна хутісі блә сановда 8 кесәк (арк. 85 зв.)

„Року 1064 [1615] серпня 8 [18], у вівторок

Права для поїздки до Туреччини було видано панові Міклашеві, синові Якуба, разом із футляром, числом 12 грамот".

Тваганның 1064 һогдемпер 3 нәгәрікүн

Өмүрләр одданый болду Дзаругга Хачерес оглуна түрк мемләкәтінә хуллух еткән певный справалардан утру хайсі кі Смайілгә кеткән кәрвән үчүн берілді (арк. 109 зв.)

„Року 1064 [1615] жовтня 3 [13], у вівторок

Права для поїздки до Туреччини було віддано Дзаруґові, синові Хачереса, задля певних справ, а саме — для відправлення каравану до Ізмаїла“.

Ермені резнікләрнің порядоку

Болду тваганның 1064-сүнә тегдемпер 25-сінә йыхпашкүн. Катогікослыхына дер Мелкесетнің падшахлыыхна 3-үнчі Зігмунтнуң старосталыхына Валентий Александр Каліновскійнің войтлухуна Лукаш Һріцковічнің да йанына болган антічкәнләрның на імє барон Нігол да Аго йереспоханларның Гурйег Йурко Ованес Гагос Йакуб Івашко Міклаш Стецко Ісай да әзгәләры.

Бүгүнгі зупелный төрәгә келділәр облічнє уццівый Бедрос Шнал оглу да Кіркор Сімон оглу нечік старшыйлары бу ішкә обраный да йанларына болган хардашларның на імє Мілко Мамочко Сімон Мамочко Алтынчі Сергій Йакуб оглу білә Богдан Ованес оглу да Харахаш Сергій Саһак Мамко Богос Богуцкій Бровар Ованес Задіг оглу блә Ованес Мануг оглу Степан Кіркор оглу Вартан Шибліст Хачко Закарйа оглу Кіркор Коркодел Каспар Сергій оглу Ованес Панларның Асвадур Һанес оглу. Холдулар ағалардан кі кенсіләрінә бу порядокну хайсін кі орталарына спулнє барчасы засіст етіп ухваліт еттіләр да тохтаттылар а бу побор вечіндән утру бу түрлү кі хачан наступіт етсә еді побор на непотребный зачьонглар һем спорлар орталарына болуй еді а бу ол прічінадан кі хайсіләры сойов етіп хачан побор болса сойовдан ваз келійрләр клән уйдіт етмә поборну айтып кі мен сойов етмәм өзгәләры есә йолга йүрүйүрләр да йолларындан келіп вымавлацца болуйрлар аның білә кі бунда дүгүл едім да түрлү түрлү оброналар білә засланяцца болуйрлар кі побордан вислізнуцца болгайлар а поборну одправіт еткәндән соңра йана сойов етійрләр зачым өзгәләрына улу агырлых білә келійір поборну төләмә.

1. Прето буңар барчага забіғат етіп булай тохтаттых кі болгай сундухумузда діфтәріміз брацкій кі һәр бірі кім кі сойов етмә кләсә діфтәрымызга йазылгай да йазылмахындан бергәй сундухка һрош 10 албо нечік упросіт етсә хардашларны.

2. А хайсі резнік йазылмаган болса албо йат шәһәрдән келсә да сойов етсә оповідаңця болмійін старшый хардашларга на ерклі болгай аныңкі резнікні пан войтнуң віжы білә забрат етмә хайсі забор айләнсәр сундухка а егәр ол резнік покора білә келсә хардашларга да холса на ол еркінә болур хардашларның җурумун алып заборну хайтарма а җуруму 12 һрош болур а кләсә ол резнік йазылма сойов етмәхкә ол аның еркі болгай беріп доходун йазылма.

3. Дағы да һәр резнік повінен болур һәр һафта тувар башындан 1 шелеһ бермә сындухка алайох хойдан да 1 шелеһ бу доклад білә кі егәр тувар йанына 10 хой да сойов борчлу болгай тек һафталых шелеһны бермә а егәр хайсі хардаш кләгәй бу шелеһ үчүн спор ведіт етмә да кләмәй бермә на аныңкі хардаш борчлу болсар шелеһны җуруму білә бермә җуруму 2 һрош болур.

4. До тего һәр хардаш кімнің үснә йергә блә келсә борчлу болсар пушка білә йүрүп вибірат етмә һафталых шелеһні тувар башындан бір немә блә забраняцца болмійін а хайсі хардаш спречівный болуп кләмәй пушка білә йүрүмә на аныңкі хардаш җурумгә подлігнут етәр хайсін хардашлар карат еткәйләр җуруму блә 12 һрош болсар.

5. Дағы да сбідага сундухта болса да хайсі хардаш албо әзгә кіші общый потребоват еткәй сундухтан сбідага на туснахсыз берілмәй тек туснах үснә.

6. Дағы да хайсі хардаш діфтәрымызга йазылган болгай да йолга кеткәй а тым часем побор наступіт еткәй а ол келіп бороніцца болгай кі бунда дүгүл едім да сойов етміймен на ол обронасы важный болмай евет һәр бірі подлиһат еткәй поборга хайсі кі йазылган болса діфтәрымызга бу ухваламызга көрә до тего һәр хардашка ерклі болур сойов етмә етмәмә дә.

7. Дағы да хачан побор наступіт етсә на ол заман борчлу болгайлар бары хардашлар алай старшый нечік млодшый спулнє засіст етіп ігі тергәмә да постановіт етмә не хадар хайсі хардаш повінен болгай хуватына да можностуна көрә побор бермә а не кі хардашлар спулнє барысы тапсалар аны борчлу болгай бермә сөзсүз гәләҗісіз а егәр хайсі хардаш спречівіцца болуп да бермә кләмәгәй на хардашлар аныңкі спречівный хардашны войтка үндәткәйләр хул ашыра анда ж одыйдіт етмійін төрәдән поборун

борчлу болсар оддат етмә журуму білә 10 һрош болсар до тего венжен дә болма.

8. Дагы да схацкалары болгай һәр 4 һафтада а потреба көргүзсә 2 һафтада да болгай да анда барчасы засіст етіп ішләрын кенсіләрінің порядокларына көрә одправоват еткәйләр.

Хайсі порядокну вөйт барча агалар білә зрозуміт етіп һем ігі тергәп да аны көрүп кі бу порядок да брацтво немә үчүн дүгүл тілко побор вечіндән утру кі орталарына алтеркаційалар да спорлар болуйр еді не түрлү йогары йазылган бар раційалар аның үчүн бу порядокну нечік слушный кенді поправасы білә апробоват етіп бекліктә халдырдылар да актага йазма айттылар не үчүн хойулду төрөгә паментне (арк. 132—132 зв.)

„Статут вірменських різників

Діялося за католікоса Мелкесета, короля Сигізмунда III, старости Валентія-Александра Калиновського, війта Лукаша Грицьковича та присяжних, що були при ньому, а саме: бароном Ніґолом та Аґо, єпископами, Ґур'єгом, Юрком, Ованесом Ґаґосом, Якубом, Івашком, Міклашем, Стецьком, Ісаєм та іншими.

З'явившись особисто до нинішнього повного суду, поштивий Бедрос, син Шиналя, і Кіркор, син Симона, обрані за старших у цій справі, і братчики, що були при них, а саме: Мілько Мамочко, Симон Мамочко, Сергій Алтинчі [„золотар"] із сином Якубом, Богдан, син Ованеса, Сергій Харахаш, Сагак Мамко, Богос Богуцький, Ованес Бровар із сином Задіґом, Ованес, син Мануґа, Степан, син Кіркора, Вартан Шибліст, Хачко, син Закар'ї, Кіркор Коркодел, Каспар, син Сергія, Ованес Панський, Асвадур, син Ганеса, і попросили старійшин, щоб затвердили їм цей статут, який вони, всі спільно засівши, ухвалили, а це через податок, бо коли настає час податку, то серед них виникають непотрібні зволікання й суперечки, бо декотрі займаються різництвом, але як надходить час податку, то, ухиляючись від податку, відрікаються від різництва, кажучи, що я різництвом не займаюся, інші ж перебувають у від'їздах, а повернувшись, відмовляються, говорячи, що мене тут не було, і, різними причинами обороняючись, намагаються уникнути податку, а коли податок нарешті

сплачено, знову займаються різництвом, через що іншим доводиться сплачувати податок із великими труднощами.

1. Отже, аби цього всього запобігти, ми ухвалили, щоб у нашій касі була братська книга і щоб кожен, хто захоче різникувати, записався до нашої книги і, записавшись, сплатив до каси 10 грошів або як домовиться з братчиками.

2. А коли якийсь різник не запишеться або прибуде з чужого міста і буде різникувати, не звідомляючись старшим братчикам, то буде вільно з допомогою віжа пана війта конфіскувати в такого різника [що він нарізникував] і передати до каси; а якщо той різник із покорою прийде до братчиків і попросить, то братчики вільні взяти з нього штраф і повернути конфісковане; а штраф має бути 15 грошів; а якщо той різник побажає записатися в різництво, то в його волі записатися, сплативши податок.

3. Також кожен різник мусить щотижня з однієї голови худоби давати до каси 1 шеляг, а так само з овець 1 шеляг, під тією засторогою, що за одну худобину й 10 овець разом мусить платити тільки тижневого шеляга; а якщо котрийсь братчик захоче вести суперечку з приводу цього шеляга і не побажає сплачувати, то такий братчик мусить сплатити цього шеляга разом із штрафом, а штраф має бути 2 гроші.

4. Також кожен братчик, на кого випаде черга іти зі скринькою збирати тижневе по шелягові з забитої худоби, не має права нічим боронитися; а якщо котрийсь братчик спротивиться й не захоче йти зі скринькою, то такий братчик підлягає штрафові і братчики мусять оштрафувати його на 12 грошів.

5. Також якщо в касі будуть гроші і якийсь братчик або стороння людина зажадає гроші з каси взяти, то без застави грошей із каси не видавати, а тільки під заставу.

6. Також коли якийсь братчик запишеться до нашої книги і кудись поїде, а тим часом треба буде платити податок, і він, повернувшись, боронитиметься тим, що мене тут не було і різництвом я не займався, то таке пояснення не вважатиметься слушним, але податкові має підлягати кожен, хто згідно з даною нашою ухвалою запишеться до нашої книги, а поза тим у волі кожного братчика різникувати йому чи не різникувати.

7. Також коли надійде податок, то всі братчики, як старші, так і молодші, повинні будуть зібратися разом, добре зважити і постановити, скільки податку повинен платити кожен братчик відповідно до його сил і можливостей; а що вже всі братчики разом визначать, те мусять сплатити без жодних заперечень; а якщо якийсь братчик спротивиться і не побажає платити, то такого непокірного братчика з допомогою віжа братчики мають покликати до війта, і він там же, не відходячи від суду, мусить сплатити як податок, так і 10 грошів штрафу, а також має бути ув'язнений.

8. Також збори мають бути що 4 тижні, а в разі потреби що 2 тижні, і на них, засівши всі разом, мусять відправляти всі свої справи згідно зі статутом.

Який статут війт і всі старійшини розглянули, добре обміркували і, з'ясувавши, що цей статут і братство не для чогось іншого, а тільки задля сплати податку, бо серед них трапляються незгоди і суперечки, як це правильно описано вище, ухвалили даний статут як слушний із власними виправленнями, апробували й надали йому чинності, і наказали записати до актів, про що судові подано пам'ятного".

Останній запис:

Задіг Броварга борч Кіркор Һанко

[Тваганныц 1066-сына педрвар 20-сінә] кічайнакүн славетний Лукаш Һріцковіц войт алнына. Келіп облічне уццівій Кіркор Һанко оғлу да борч білінді уццівій Задігкә Ованес Бровар оғлуна сума флорін отуз екі да тутунду төләмә ... -дан келіп нахт сбідага блә не бір хумаш білә барча төрө ділацій... -асындан башха не үчүн кенсі Һршу... -зылды (арк. 276, запис 4)

„Задіґу Броварeві борг Кіркора Ганка

Року 1066 лютого 20 [1616 березня 1], в четвер перед славетним війтом Лукашем Грицьковичем. Прийшовши особисто, поштивий Кіркор, син Ганка, визнав борг Задіґу, синові Ованеса Бровара, на суму тридцять два флорини і зобов'язався сплатити після повернення з поїздки готівкою, а не яким-будь товаром без жодних судових відстрочок і апеляцій, про що за його власні гроші зроблено запис".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки:. Напис на титулі: № 15, 1613, 614, 615, 616.

13 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 27 (4413)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 20 лютого 1066 [2 березня 1617] р., четвер (арк.1) — 6 [16] жовтня 1068 [1616] р., середа (арк. 314 зв., запис 3).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Є записи польською мовою у вірменській графіці; текст вірменською мовою (арк. 58 зв.—59).

Папір, формат 41,5 х 28,5 см. Водяний знак: два хрести один над другим на подвійному щиті, увінчаному короною, 4 х 8 см. Обсяг 315 арк. Нумерація: 0, 1—314. Останні 6 аркушів обірвані по краях.

Палітурка шкіряна.

Письмо вірменське, нотрґір, 40—50 рядків на сторінці по 70—80 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

Башланды акталары ермені төрәсініц Каменец шәһәрініц йазылма тваганныц 1066-сынә педрварныц 20-сінә кічайнакүн войтлухуна славетный Лукаш Һріцковіцніц да антічкәнләрніц на тен час болган на імє барон Нігол да Аго 2 йереспоханлар Гурйег Дірадур оглу Ованес Ґагос оглу Йурко Ованес оглу Кеворовіц Івашко

Сергій йереспохан оғлу Міклаш Йакуб оғлу Стецко һарбур[т] оғлу Петре Івашко оғлу де.,. -іркор а...ер... -ғлу І[сай] [Хачко Бе]зносый ермені төрәсінің (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Почали писатися акти вірменського суду міста Кам'янця року 1066 лютого 20 [1617 березня 2], в четвер за війтівства славетного Лукаша Грицьковича і тогочасних присяжних вірменського суду, а саме: барона Ніґола та Аґо, єпископів, Ґур'єга, сина Дірєдура, Ованеса, сина Ґаґоса, Юрка, сина Ованеса Кеворовича, Івашка, сина єпископа Сергія, Міклаша, сина Якуба, Стецька, сина Гарбурта, Петре, сина Івашка, вітця Кіркора, сина [...], Ісая, Хачка Безносого".

Порядокуетікчіләрнің

Болду тваганның 1067-сінә майісның 18-інә йыхпашкүн катоғікослухуна дер Мелкісетекнің падшахлыхына аның бійлікінің үчүнчі Зігмунтнуң старосталыхына пан Александер Валентый Каліновскійнің войтлухуна славетный Лукаш Һріцковіцнің да йанына болган айтічкәнләрнің на імє барон Ніғол да Аго йереспоханларның Гурйеғ Ованес Гагос Івашко Міклаш Стецко Петре Ісай Кіркор Хачко да өзгәләрнің.

Бүгүнгі зупелный төрәгә келділәр облічнє уччівій Ованес Куркуліс старшый да Гурйеғ дер Аго кійөву млодшый цехмістрлар да бары хардашлар етікчіләрі ермені төрәсінің да подат еттіләр кенсі цех синдухунуң ескідән наданый да постановьоный брацтволарын хайсін һалі поновіт еттіләр бары спулнє орталарына порядок білә послушенство үчүн алай төрәгә нечік орталарына а бу прівілейләргә көрә падшаһлардан аның бійлікләріндәншчодробліє бізгә наданый да төрә білә да неміч етікчіләрі үснә презысканый пешәдән утру хайсі үчүн неміч етікчіләрі білә вєчный згода акталар білә роборованый болду да падшаһның аның бійлікінің прівілейі білә конфірмованый хайсі порядокну спісат етіп подат еттіләр да жадат еттіләр ағалардан кі кенсі төрә хуваты білә апробоват етіп айткайлар Актаға йазмаға. Ағалар зрозуміт етіп жаданєларын етікчіләрнің вейріт етіп алай ескідән кенсіләрінә наданый брацтволарын тужіш һалы поновьоный порядокну хайсіләрін ігі тергәділәр да не кі слушный сөір

порядокка потребный аны кенсі поправасы білә апробоват еттіләр да барчаны вмоцы халдырып бекліктә заховат еттіләр хайсі порядок сөз сөздән бу түрлүдүр.

Белгілі етійірбіз барчасына һалігі болганларга да соңра келгәнләргә дә білмәгә кі біз Ованес Куркуліс старшый да Гурйег дер Агоп кійөвү млодшый цехмістырлар роковый бу йылга обраный да барча хардашлар на імє Харагөз Жамгоч Вартерес Назу оглу Сергій Хачерес оглу Дзеріг Румхоҗа оглу Вартерес Німка Йакуб Харататул кійөвү Вартерес Кіркор оглу Йурко Делідаду Султан Ованес кійөвү спулнє засіст етіп аны тергәдых кі ортамызга алай цеха справаларына нечік өзгә ішләрдә улу непослушенство да аның артындан сундухумузга улу ексіклік болуйір прето забіһат етіп аңар алдых алнымызга ескідән бізім цехамызга наданый брацтвону да порядокну послушенстводан утру алай төрәмызга нечік цехамызда ортамызга болган хайсін поновіт етіп бу түрлү постановіт еттіх.

1. Әвөлгі. Һәр йыл сурп Тороснуң 8-інә болгай ортамызга елекційа төрәнің білмөхы білә кі хардашлар кімні дә сөвсәләр да кләсәләр орталарындан 2 хардаш цехмістыр таңлагайлар бірін старшый да бірсін млодшый хайсіләрі борчлу болгайлар антны оддат етмә цехмістирлых үсінә кі төрәгә послушенство көргүзгәйләр а анттан соңра трват еткәйләр вмоцы чах бір йылга анча йана елекційаның күнүнө до тего борчлу болгайлар бары хардашлар араларына послушный болма җурум тібінә ашага йазылган порядокка көрә. А егәр хайсі хардаш кләмәсә послушенство цыхамызга көргүзмә да хайсі артікулуна порядокнуң спречівный болса на аныцкі хардашны ціхада схацка заманында җурум білә опісаный карат еткәйләр хайсі җурумларны кенсі араларына йыгып сундухка хойгайлар цеха керәкінә. До тего цехмістырларны таңлагандан соңра старшыйда болгай сындух діфтәрләрі білә да млодшыйда ачхычы цех сундухунуң.

2. Дагын да схацкамыз һәр 2 һафтада болгай хайда кі засіст етіп барча ішләрімізні да потребаны цехамызныц спулнє барымыз көргәйбіз. А схацка болгай старшый цехмістрныц өвүнә хайда кі сындух болса ціханыц анда олтургайбіз. Анда ж һәр уста борчлу болгай сындухка бірәр шелег бермә. А егәр уста кечікіп келсә сындух ачылгандан соңра аныцкі уста бергәй җурум 2 һрош. А егәр справа көрүлсә да сындух узахланса да соңрам келсә йа тыж келмәгәй схацкага шәһәрдә болуп аныцкі уста халгай җурум 6 сбідага.

3. Дагы да справа көрүлгәндә сындух артына егәр хайсі уста хулах етмәсә цех потребасын кі білгәй зданесын айтма келсә вотунк үснә бермә да өзгә непотребный гәләҗіні еткәйләр араларына йа өзгәсінә прешкода еткәйләр вотункта аныцкі уста халгай җурум һрош екі.

4. Дагы да болсун схацка вахтында болсун өзгә потребада хачан кі усталар йыгылсалар цехмістырныц өвүндә справа көрмә да хайсі уста холунмійін цехмістырдан кеткәй йа тыж узахланмійін сындух одыйдіт еткөй на аныцкі уста халгай җурум сындухка 6 сбідага да усталарга 6 сбідага.

5. Дагы да болсун схацкада болсун өзгә потребаларда сындух артындан олтурмага повінен болгайлар усталар һәр бірі кенсі йерінә олтурмага діфтәргә көрә хайсі дагы ілгәрі цехка кірді да йазылды аныц дагы ілгәрі йері болгай. А егәр хайсі уста кенсі йерінә олтурмаса да өзгә устаныц йерінә олтурса на халгай җурум 2 һрош сындухка а олтурмахлары болгай емін. А егәр хайсі уста нечік йогары йазылгандыр справаны хулах етмәй да гәләҗі еткәй аныцкі уста караный болгай йогары йазган җурум білә. А егәр хайсі уста танымійін һөрмәтін квнсінің сындух артындан хачан ачылган болса да дотыкат еткәй хайсі устаныц һөрмәтінә сөз білә на аныцкі уста халгай сындухка җурум 3 безмен балагуз да вензеплых білә да караный болгай.

6. Дагы да егәр раст келсә шәһәрдә өлү да ійәсы өлүнүц потребовать етсә ціхамызны бізнім борчлу болгай йыгмахтан хардашларны 4 сбідага бермәгә. Андан соңра бары усталар борчлу болгайбіз бармага 2 герон білә а ійәсі өлүнүц повінен болгай һәр герондан 3-әр сбідага бермә сындухумузга чыхарып цыхада болган хардашларны хайсіләрі бір немә борчлу болмайлар бермә.

7. Дагы да егәр потреба көргүзсә хардашларны йыгма цыха потребасына болсун өлүгә йа өзгә ішләрдә да цехмістр ншан йеберсә кі йыгылгайлар усталар борчлу болгай һәр уста ншанны бірсі устага йебермә затрімат етмійін. А хайсі уста ншанны затрымат етсә на халгай җурум 12 сбідага до того һәр уста борчлу болгай послушенство көргүзүп келмә. А хайсі уста болуп шәһәрдә келмәсә аныцкі уста халыр сындухка җурум 6 сбідагалых балагуз хайсі сбідагадан балагузга йыгган усталар цехмістырлар білә борчлу болгайлар 2-шәр герон етмә бірі болгай сурп Адзадзінгә да бірсі сурп Ніголга йішадаг кечмішләр җаны үчүн.

8. Дағы да егәр раст келсә кі ермені тәрәсіндән кіші тас етсәләр да тәрәдән аның үчүн аңлаткан болса на борчлу болсарлар цехмістырлар усталарны өбослат етіп аңлатма да барча усталар повінен болсарлар йараг білә чыхмага алай нечік алтынчіләр да түкчіләр ермені тәрәсінің. А егәр хайсі уста кләгәй харшы болма буңар да чыхмагай на халгай журум 3 сом сындухка.

9. Дағы да егәр ішчі кләсә уста йазылма әвәл борчлу болсар устасын кәргүзмә кімдә пешәмызны өврәніптір андан выведіцца болуп повінен болгай кенсі холунуң һүнәрін бізнім пешәмызның ішләп барча усталарга кәргүзмә будур штука етік түрк үслүпүндә албо не кі усталар айтсалар кі болмагай йанына не бір уста да не бір ішчі әврәтүчі хайсі штуканы хачан кләсә бічмә да ішләмә повінен болгай цыхага аңлатма кі хардашлар млодшый уста аның үснә хойгайлар кі аның алнына бічкәй да ішләгәй кі ол бахкай кі не бір уста да не бір ішчі өврәтүчі хатына болмай да кенсі дә өврәтмәй. А показат еткәндән соңра һүнәрін кенсінің усталарга егәр усталар бійәнсәләр на прінят еткәйлар кенсін араларына уста хайсі кі борчлу болур сындухка 5 флорін сбідага бермә да 2 безмен балагуз геронларга да 3 сбідага діфтәр һахы да усталарга колаційа чест еткәй андан соңра бары послушенствону да хулухну һәр іштә цеха потребасына оддават еткәй ангінчә негінчә кі өзгәсы артындан уста йазылгай.10. А егәр хайсі уста бу йерлі болуп кләсә пешамызны ішләмә борчлу болгай арамызга йазылма да діфтәр һахы 3 сбідага бермә андан соңра 5 флорін білә 2 безмен балагуз сындухка да усталарга чест етмә будур колаційа да хуллухун алай же һәр іштә нечік млодшый уста повінен болсар оддават етмә чах әзгәсі артындан йазылгінчә.

11. А егәр келгән болса йат мәмләкәттән да кләгәй уста йазылма етікчі пешәсында әвәл борчлу болгай выводун бермә не түрлү кі һәрмәтлі ложадандыр а хачан кі аны кәргүзсә на прійентый болгай усталыхка да йазылгай діфтәрімізгә беріп 3 сбідага діфтәр һахы андан соңра борчлу болсар 7 флорін сбідага бермә сындухка да 2 безмен балагуз да колаційа усталарга етмә да алай же хуллухун да бары послушенствону һәр іштә оддат етмә ангінчә негінчә кі өзгәсі артындан уста йазылгай.

12. Дағы да йолухса устага шегерт өврәтмә борчлу болгай кенсі үчүн усталарга аңлатмага да 2 йыл өврәтіп волный етмәгә кенсін кі ішчі болгай ашага йазылган порядокка көрә. Дағы да устага йазылган усталар арасына ерклі болмагай бір йылга анча йазылгандан соңра уста не шегерт әврәтмә не ішчі тутма. А егәр

кі важыцца болса йа шегерт әврәтмә йа ішчі тутма на халгай җурум сындухка 3 сом. А егәр раст келсә кі бергәйләр шегерт әврәтмә на уста ол шегерт үчүн алай же борчлу болгай усталарга ацлатма да ол шегертні 6 һафта йанына тутма аныц үчүн кі егәр бійәнсәләр бірі бірінә а бійәнгәндән соңра барышкай шегертніц ійәсі устасы білә нечә йылга тохтатсалар аны устасы шегертніц діфтәргә көвүргәй барышкан рокун да халгай шегерті устасы білә бермә сындухка 12 сбідага. А егәр кі шегерт әврәнсә уста йанына пешә да хулухун түгәл етмійін кеткәй устасындан аныцкі шегертніц җері болмагай не бір уста йанына ішләмә да ерклі болгай устасыныц хайда да кі кенсін тапса ціханыц білмәхы білә алмага кенсін. А егәр кі хайсі уста кләсә аныцкі кеткән шегертні да алып ішләткәй йанына на халгай җурум сындухка екі сом.

13. Дагы да егәр шегерт прыстойнє устасы йанына кечіпіп түгәлләсә хуллухун рокуна анча назначоный на повінєн болур ішчі йазылма да сындухка борчлу болур 6 сбідагалых балагуз да башха усталарга 6 сбідага бермәгә андан соңра устасы йанына кенсін әврәткән еткәй етікчілік 5 һафта да болгай һахы һафтада 3-әр һрош. А хачан 5 һафтасы чыхса на тен час ерклі болгай кенсінә хайсі устага да кләсә барма олтурма да һахы болсар 6-шар сбідага һафтада.

14. А егәр аныцкі ішчі болса кі башхаргай бічмә һәр түрлү ішләрні алай етік башмах чызма да һәр түрлү ішләр кі һадірні бергәй устасына аныц һахы болгай 15 сбідага накладдан башха. А егәр берсә наклад на һахы 6 һрош болгай до того ескі йасамахта ішчіләрніц болгай чыхарып буну егәр улу табан болса салма етіккә йа өзгә ішкә йа тыж бүтүн табан керәк болса ол болсар устаныц а сөкүк болса йа азгінә табан керәк болса ол болгай ішчіләрніц вшакуж не хадар да ішчі болса уста йанына ортах ішләгәйләр да сбідагасын пайлагайлар араларына дагы да егәр ішчі сәз еткәй бір уста білә кі барып йанына ішләгәй да беспечіт етіп устаны келмәсә да барса өзгә уста йанына ішләмә аныцкі ішчі халгай сындухка 2 безмен балагуз да усталарга 8 һрош җурум.

15. До того егәр хайсі уста цехта болган арамызда устаныц ішчісінә арткай йанындан йа йалын арттыргай да йанына алгай аныцкі уста халгай җурум сындухка екі безмен балагуз да усталарга 8 һрош.

16. Дагы да ішчіләр повінєн болсарлар_һәр ай схацкага келмә хачан усталар олтурма кләсәләр схацкада да повінєн болсарлар сындухка бермә айда бірәр шелеһ.

17. А егәр хайсі уста йанына ішләгәй ішчі ціхамізгә йазылмійін йа ол уста хайсінің йанына ішлійір аңлатмага цехмістырларга аныңкі уста халгай журум 8 һрош сындухка до того бір ішчінің да бір шегертнің еркі болмагай форма алма білмәхындан башха устасының журум тібінә.

18. Дагы да егәр хайсі уста ішчісі білә ортах пешәмызны ішләсә да аныңкі үчүн сезілсә на аныңкі уста халгай журум 14 һрівна сындухка.

19. До того егәр хайсі ішчі уста йанына ішләсә да саг ішін чатлатса йа тыж күйдүргәй йа харарткай йа тікішін алганда табанын кескәй йа сахтянын да аныңкі үчүн устасы келгәй ціха алнына да гіле етсә аныңкі ішчі бергәй журум сындухка бір безмен балагуз да усталарга журум 4 һрош да устасына зійәнін төләгәй.

20. Дагы да егәр болса аныңкі уста кі ціхамызда йазылмійін арамызга холунмійін да ознайміт етмійін ішләгәй пешәмызны аныңкібік устаны урядныңкі білмәхы да віжы білә еркіміз болгай забрат етмә хайсі забор йарымы болсар урядныңкі да йарымы ціхамызныңкі.

21. Дагы да егәр йолухса цехмістырга йолга кетмә борчлу болгай цехмістырлыхын хайсі устага сімәрләп здат етмә. А егәр хайсі уста кләмәсә прінят етмә аныңкі уста халгай сындухка журум 2 безмен балагуз. До того потреба көргүзсә кі цехмістырлар хайсі уста справасы үчүн хайдесә ішкә йеберсәләр аныңкі уста не бір маһана етмійін баргай. А хайда кі хулах етмәсә да барма кләмәсә на халгай сындухка аныңкі уста журум йарым безмен балагуз.

22. Дагы да егәр хайсі уста пешәдән кімсәгә йаман іш ішләсә да ішнің ійәсы келіп цехымызга гіле етсә ішләгән устаныңкі үснә на ол уста караный болгай журум білә будур бергәй балагуз 2 безмен сындухка да 4 һрош усталарга а ійәсін борчлу болгай холма зійәны үчүн.

23. Дагы да егәр уста огланлары кләгәйләр аталарыныңкі пешәсын өврәніп да уста олтурма кенсінә айры өлүмүндән соңра атасыныңкі тек борчлу болгай бермә усталарга колаційа да өзгә податоктан волный болгай. А егәр тірлікінә атасыныңкі кләсә уста кенсінә олтурма борчлу болгай бермә атасыныңкі еткән харжына көрә ціхага кіргәндә не кі атасы беріптір аныңкі йарымын да болгай уста.

24. А егәр хайсі уста кләгәй йогары йазылган порядокнуңкі артікулуна харшы болма да послушенство көргүзмәмә албо

цехмістырларның да усталарның тохтаткан ішләрына цыха олтурган вахтта алай же харшы болгай на аныңкі уста караный болгай білмәхы білә төрәнің йоғары йазылган җурум білә будур 14 һрівна хайсінің гесы төрәның болсар да гесы цыхамызның сындухуна болгай.

Бу порядокну етікчіләргә мен Йакуб Бартошовіц на тен час ермені йазучісі скоріговат етіп йаздым хайсі порядокну егәр кім дә колвск на потым сарнаса на унутмагай мені дә кечмішләр арасына һайр мер айтып аңмага (арк. 160—161 зв.)

„Статут (порядок) шевців

Діялося року 1067 [1618] травня 18 [28], в понеділок за католікоса вітця Мелкіседека, короля його величності Сигізмунда III, старости Александра-Валентія Калиновського, війта славетного Лукаша Грицьковича і чинних при ньому присяжних, а саме: бароном Ніґолом та Аґо, єпископами, Ґур'єгом, Ованесом, Ґаґосом, Івашком, Міклашем, Стецьком, Петре, Ісаєм, Кіркором, Хачком та іншими.

До нинішнього повного суду прийшли особисто поштивий Ованес Куркуліс, старший, та Ґур'єг, зять вітця Аґопа, молодший цехмістри, і всі братчики-шевці вірменської юрисдикції і подали здавна надані і встановлені [привілеї] свого цехового братства, яке вони тепер усі разом за існуючим між ними порядком поновили задля відповідальності як перед судом, так і між собою. А братство це було щедро надане нам їхніми королівськими величностями відповідно до тих привілеїв і здобуте щодо цього ремесла в судовому порядку перед польськими шевцями, вічна згода стосовно чого із польськими шевцями закріплена актами і підтверджена привілеєм його величності короля. Який статут, переписавши, вони подали й зажадали від старійшин, щоб ті своєю законною силою апробували і сказали записати до актів. Старійшини, зрозумівши вимогу шевців, звірили здавна наданий їм привілей на братство із нині поновленим статутом, проаналізували, і, оскільки він виявився слушним і потрібним задля порядку, апробували його зі своїми поправками і, лишивши все в силі, надали йому чинності. Який статут дослівно є таким.

Доводимо до відома всіх, нині сущих і тих, що прийдуть згодом, що ми, Ованес Куркуліс, старший, і Ґур'єг, зять Аґопа, молодший рокові цехмістри, обрані на цей рік, і всі братчики, а саме: Хараґоз Жамґоч, Вартерес, син Назу, Сергій, син Хачереса, Дзеріґ, син Румходжі, Вартерес Німка, Якуб, зять Харататула, Вартерес, син Кіркора, Юрко. Делідаду, Султан, зять Ованеса, спільно засівши, з'ясували, що серед нас як у справах цеху, так і в інших ділах трапляється велика непокора, а через неї й великий збиток нашій казні, а тому, запобігаючи цього, ми взяли до уваги здавна надане нашому цехові братство і порядок задля відповідальності як перед судом, так і поміж собою в нашому цеху, поновили його й постановили таке.

1. Перше. Щороку на восьмий день після св.Тороса серед нас із відома уряду мають відбуватися вибори, щоб братчики, кого вподобають і забажають, обирали з-поміж себе двох братчиків на цехмістрів, одного на старшого, а другого на молодшого, котрі повинні будуть присягти на цехмістрство, що будуть виявляти покору судові, а після присяги будуть повноважні протягом року аж до дня нових виборів. Також усі братчики повинні будуть дотримуватися дисципліни поміж собою під загрозою штрафу відповідно до статуту. А якщо котрийсь братчик не побажає виявляти покору нашому цехові всупереч певній статті статуту, то такого братчика під час цехових зборів каратимуть описаним штрафом, які штрафи, зібравши поміж собою, покладуть до скрині на потреби цеху. Також після обрання цехмістрів у старшого має перебувати скриня із книгами, а в молодшого ключ від цехової скрині.

2. Також кожні два тижні мають бути наші збори, на яких ми, засівши, повинні спільно всі разом розглядати всі наші справи і потреби нашого цеху. А збори мають бути в хаті старшого цехмістра: де буде цехова скриня, там ми й повинні засідати. Тоді ж кожен майстер повинен буде дати до скрині по одному шелягу. А якщо котрийсь майстер запізниться і прийде, коли вже скриня буде відчинена, то мусить сплатити 2 гроші штрафу. А якщо вже розглядатимуть справи і скриню буде зачинено, а він прийде після цього, а також якщо взагалі не прийде на збори, перебуваючи в місті, то такий майстер мусить сплатити 6 грошів штрафу.

3. Також якщо котрийсь майстер під час розгляду справ після зачинення скрині не надаватиме уваги потребам цеху, аби могти висловити свою думку й подати, коли прийдеться, свій голос, а тим часом вестимуть непотрібні балачки й перешкоджатимуть іншим у роботі, то такий майстер мусить сплатити 2 гроші штрафу.

4. Також під час зборів чи коли майстри задля інших потреб цеху зберуться в хаті цехмістра розглядати справи, і якийсь майстер, не відпросившись у цехмістра, піде геть, або так само коли піде до закриття скрині, то такий майстер мусить сплатити 6 грошів штрафу.

5. Також під час зборів чи коли засідатимуть в інших потребах, майстри повинні сидіти кожен на своєму місці, згідно з книгою: хто раніше вступив і записався до цеху, того місце має бути попереду. А якщо котрийсь майстер не сидітиме на своєму місці і сяде на місце іншого майстра, то мусить сплатити 2 гроші штрафу, а місце своє хай знають певно. А якщо котрийсь майстер, як описано вище, не слухатиме справи й правитиме теревеньки, то такий майстер має бути покараний штрафом, описаним вище. А якщо котрийсь майстер, забувши про сумління, після відкриття скрині словами зневажатиме якогось майстра, то такий майстер мусить віддати до казни 3 безмени воску штрафу й має бути покараний ув'язненням.

6. Також якщо в місті хтось помре і його родич вимагатиме участі нашого цеху, то ми повинні, зібравши братчиків, дати 4 гроші. Після цього всі ми, майстри, повинні піти із 2 великими восковими свічками, а родич небіжчика мусить за кожну свічку подати до нашої скрині по 3 гроші, за винятком цехових братчиків, які не повинні давати нічого.

7. Також коли виникне потреба зібрати братчиків у потребах цеху — чи задля небіжчика, чи в інших справах — і цехмістр пошле знак, щоб майстри зібралися, то кожен майстер повинен без затримки передати знак іншому майстрові. А хто з майстрів затримає знак, то мусить сплатити 12 грошів штрафу. До того, кожен майстер мусить виявити послух і прийти. А якщо котрийсь із майстрів, перебуваючи в місті, не прийде, то такий майстер мусить дати до казни воску на 6 грошів, з яких грошей, зібраних на віск, майстри з цехмістрами повинні виготовити по 2 великі свічки — одну до

пресв. Богородиці, а другу до св.Ніґола в пам'ять померлих душ.

8. Також якщо трапиться, що заб'ють людину вірменської юрисдикції і суд дасть знати про це, то цехмістри будуть повинні обіслати й сповістити майстрів, і всі майстри повинні будуть вийти зі зброєю, так само як золотарі й шаповали вірменської юрисдикції. А якщо котрийсь майстер буде проти цього й не вийде, то мусить сплатити 3 копи штрафу.

9. Також якщо робітник побажає записатися майстром, то спершу він повинен показати свого майстра, в кого він навчився нашого ремесла, і, рекомендувавшись від нього, повинен буде показати всім майстрам вправність своїх рук у нашому ремеслі, тобто мистецтво виготовлення чоботів турецького фасону або іншого, який скажуть майстри, і щоб не було при ньому жодного майстра, ані жодного робітника-наставника. І коли захоче показати своє мистецтво кроїти й виготовляти, то повинен заявити до цеху, щоб майстри посадили біля нього молодшого майстра, аби при ньому він кроїв і виготовляв, а той щоб стежив, аби жоден майстер, ані жоден робітник-наставник коло нього не був і його не навчав. А після того, як покаже майстрам свої здібності і майстрам сподобається, то вони приймуть його серед себе за майстра, за що він повинен буде дати до каси 5 флоринів грішми, й 2 безмени воску на свічки, і 3 гроші за запис до книги, і вечерю на честь майстрів, і після цього має виявляти покору й виконувати всіляку службу в усіх справах на потребу цеху доти, доки після нього не запишеться майстром хтось інший.

10. А якщо котрийсь майстер, бувши людиною місцевою, побажає займатися нашим ремеслом, то мусить записатися до нас і сплатити 3 гроші за запис до книги, а по тому дати 5 флоринів і 2 безмени воску до казни та вечерю майстрам, і так само повинен буде виконувати всіляку службу як молодший майстер, доки після нього не запишеться хтось інший.

11. А якщо прийде хтось із чужого краю й побажає записатися майстром до нашого шевського цеху, то спершу він мусить подати довідку, що він гідного походження, а коли її подасть, то має бути прийнятим у майстри й записаним до нашої книги, подавши 3 гроші за запис до книги, а по тому мусить дати 7 флоринів до каси і 2 безмени воску, і вечерю майстрам, а також виконувати всіляку службу в усіх справах

на потребу цеху доти, доки після нього не запишеться майстром хтось інший.

12. Також якщо трапиться майстрові навчати учня, то він повинен заявити про нього майстрам і після 2 років навчання звільнити, щоб став робітником згідно з описаним нижче порядком. Також майстрові, котрий записався у майстри, до одного року після запису майстром не можна тримати ні учня, ні робітника. А якщо зважиться взяти або учня, або робітника, то мусить сплатити до каси 3 копи штрафу. А якщо трапиться, що йому дозволять узяти учня, то майстер мусить так само заявити майстрам і тримати того учня 6 тижнів у себе, для того щоб з'ясувати, чи сподобаються вони один другому, а після того, як їм сподобається, опікун учня із майстром мають дійти згоди і встановити, на скільки років, і тоді майстер учня мусить дати записати до цехової книги встановлений строк, і учень разом із майстром мусять сплатити до каси 12 грошів. А якщо учень, навчаючись ремесла у майстра, не виконуватиме всіх наймитських обов'язків і піде від майстра, то для такого учня не повинно бути місця для роботи в жодного майстра, і за його майстром має бути право забрати його з відома цеху, де б він його не знайшов. А якщо котрийсь майстер захоче взяти такого учня-втікача й надати йому роботу, то він мусить сплатити до казни 2 копи штрафу.

13. Також якщо учень, пристойно живучи в майстра, дослужить до визначеного строку, то повинен записатися в робітники і мусить дати до казни воску на 6 грошів і 6 грошів іншим майстрам, а по тому хай займається шевством у майстра, що його навчав, 5 тижнів, і його щотижнева платня має становити 3 гроші. А коли мине ті 5 тижнів, то тоді його право піти жити до того майстра, до якого він захоче, а платня його має бути по 6 грошів щотижня.

14. А якщо той робітник виявиться таким, що зуміє виготовляти будь-які речі — чобітки, черевики, чоботи і які завгодно вироби, так що віддаватиме майстрові готове, то його платня має становити 15 грошів, окрім накладу. А якщо даватиме наклад, то платня його має бути 6 грошів. Крім того, що стосується ремонту старого взуття, то наклад хай буде за робітником, з тією засторогою, що коли треба ставити велику підошву на чобіт або на іншу річ, або також коли треба буде ціла підошва, то хай буде майстрова, а коли пошкоджена або

коли треба мала підошва, то хай буде робітникова. Втім, скільки б робітників не працювало в майстра, нехай працюють спільно і ділять гроші між собою. І також, якщо робітник домовиться з певним майстром, що піде працювати до нього, і, запевнивши майстра, не прийде, а піде працювати до іншого майстра, то такий робітник мусить дати до казни 2 безмени воску і 8 грошів штрафу майстрам.

15. Також якщо котрийсь майстер підіб'є робітника піти від майстра з нашого цеху, і набавить йому платню, і забере до себе, то такий майстер повинен сплатити штраф до казни два безмени воску і майстрам 8 грошів.

16. Також робітники повинні щомісяця приходити на збори, коли майстри бажають засідати, і повинні давати до каси по одному шелягу місячно.

17. А якщо в котрогось майстра працюватиме робітник, не записаний до нашого цеху, а той майстер, у якого він працює, не заявить цехмістрам, то такий майстер мусить сплатити 8 грошів штрафу до каси. Також жоден робітник і жоден учень не має права брати форму без відома свого майстра під загрозою штрафу.

18. Також якщо котрийсь майстер займається нашим ремеслом спільно зі своїм робітником і про це стане відомо, то такий майстер мусить сплатити до казни 14 гривен штрафу.

19. Також якщо котрийсь робітник працює у майстра і розірве якусь річ, або спалить, або зачорнить, або, вибираючи шов, поріже підошву чи сап'ян і його майстер прийде до цеху й заявить про це, то такий робітник мусить сплатити штраф до казни один безмін воску та майстрам 4 гроші, а своєму майстрові мусить компенсувати шкоду.

20. Також якщо виявиться такий майстер, що не записався до нашого цеху, й не попросився до нас, і не заявив про себе, але займається нашим ремеслом, то ми маємо право з відома суду і з допомогою віжа суду конфіскувати в такого майстра [наробок], половина якого має належати судові, а половина нашому судові.

21. Також якщо доведеться цехмістрові десь поїхати, то він мусить своє цехмістрство здати комусь із майстрів. А якщо той майстер не захоче прийняти, то такий майстер мусить сплатити до казни 2 безмени воску штрафу. Також якщо

виникне потреба у цехмістрів послати певного майстра куди-небудь у справах, то той майстер без жодних заперечень має піти. А якщо не послухає і не схоче піти, то лишиться винен казні півбезмена воску штрафу.

22. Також якщо котрийсь майстер зробить кому-небудь неякісну річ і власник тієї речі прийде до цеху й заявить на того майстра, то той майстер має бути покараний штрафом, тобто має дати да казни 2 безмени воску і 4 гроші майстрам, а власника мусить перепросити щодо збитку.

23. Також якщо сини певного майстра побажають, навчившись батькового ремесла, стати самостійними майстрами після смерті свого батька, то повинні будуть лише дати вечерю майстрам, а від інших податків мають бути вільні. А якщо за життя свого батька захоче стати самостійним майстром, то мусить дати половину того, що дав батько при вступі до цеху, і буде майстром.

24. А якщо котрийсь майстер не схоче підкорятися статтям написаного вище статуту або рішенням цехмістрів і майстрів, прийнятим на засіданнях, то такий майстер має бути покараний з відома суду названим вище штрафом, тобто 14 гривен, половина яких має належати судові, а половина казні нашого цеху.

Цей статут шевцям я, Якуб Бартошович, на той час вірменський писар, скоригував і написав, і якщо хтось потім читатиме цей статут, то нехай не забуде й мене серед покійних, проказавши „прости господи", пом'янути".

Кінець книги:

Түгәлләнді бу акталар атына бій теңрінің тваганың 1068-інә һогдемперің 6-сына (арк. 314 зв., запис 3)

„Закінчено ці акти в ім'я господа бога року 1068 [1619] жовтня 6 [16]".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964. Дашкевич 1969].

14 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 28 (4414)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 7 [17] жовтня 1068 [1619] р., четвер (арк. 1) — 29 грудня 1070 [8 січня 1622] р., субота (арк. 276 зв., запис 5).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою у вірменській графіці.

Папір, формат 26,5 х 40 см. Водяні знаки: 1) літери F—P під хрестом на щиті, 4,5 х 3,8 см — *див. ркп. 22*; 2) Лілея, 4,6 х 5,6 см; 3) гостроверхий шолом із підборідником на щиті і літерою V над щитом, 4 х 5,4 см — *див. ркп. 15*. Обсяг 392 арк. Нумерація: 0, 0, 1—276, 0, 0.

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo.

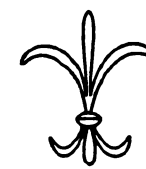

Письмо вірменське, нотрґір, 50—55 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

Башланды акталары ермені төрәсіның Каменец шәһәріның йазылма тваганның 1068-сінә һогдемперніц 7-сінә кічайнакүн войтлухуна славетный Івашко Серһій йереспохан оглунуц (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Почали писатися акти вірменського суду міста Кам'янця року 1068 [1619] жовтня 7 [17] в четвер за війтівства славетного Івашка, сина єпископа Сергія".

Вибрані тексти:

Магда Маларка башхыш Йурко оглуна

Нөгәрікүн [тваганның 1068-сінә һогдемперніц 26-сына]. Бүгүнгі төрәгә облічнє келіп учціва Магда учмахлы җанлы Вартерес Малар сыцары тул позосталый учцівый Вартерес кенсі кійөвү опєкун өтләш бу актка доброволнє привженты подат етті төрәгә йазов үснә певный зезнанє холуп кі болгай актларга прыйентый да інсерованый нені уряд прынят етті хайсі йазов сөз сөздән бу түрлүдүр.

Мен Магда Вартерес Маляр сыцары болуп саг тенімдә да фікірімдә түгәл болмійін кімсәдән прымушоный евет кенсі йахшы еркімдән Вартерес кійөвү опєкун өтләш зезнават етіп йазыйірмен оглума менім Йуркога оглум үснә прыпадат еткән бір пайны а кі менім үснә алтынчі пай нечік анага прыпадат етійір җан үлүшү ол пайны бу түрлү зезнават етійірмен кі егәр оглум менім Йурко мені ігі бахса өлүм күнүмә анча сахлама мені нечік тійәр һәр огулга ананы сахлама зерө көп прыпадок бар адам оглу үснә нечік хасталых алай хартлых да өзгә буцар подобный кі мені барчада бахкай йалгызымны да агыр күнләрімә харшы келгәй на йазыйірмен кенсінө ол менім үстүмә прыпадат еткән 6-ынчі пайны да аныц потомокларына кі өлүмүмдән соцра болгай аларныц дүгүл өзгә потомокума а егәр мені сахлама кләмәсә да хартлыхыма бахмаса на ерклі болгай маца ол пайны ацар йазма кім кі мені хартлыхыма бахса да агыр күнләрімә харшы келсә до того кі халыптыр өгәй атасындан Вартерес Малардан маларскій дазгаһ ол дазгаһні да бу түрлү йазыйірмен да багышлыйірмен меціліік заманларга оглума Йуркога да аныц потомокларына бу способ білә кі ерклі болгай маца нечә җаным тенімдәдір ішләмә үстүнә нечік оглум ішләсә алай же мен дә буну докладат етіп кі не менім еркім болгай да ні оглумнуц аныцкі дазгагні сатма йа туснахлама до того оглумнуц еркі болмай аныцкі дазгагні өгәй атасындан халган менім өвүмдән 1 йергә чыхармага менім өлүмүмә анча а өлүмүмдән соцра не кләсә аны еткәй ол дазгаһ блә кенсі еркінә болгай кләсә туснахлама йа сатма да кенсі пожытокуна әйләндірмә негә анда облічнє туруп Йурко Аксент Түгәлбей оглу буца барчага анасыныц зезнанєсына позволіт етіп тутунду анасын ананыцкі агыр заманларына бахма нечік

хасталыхына алай хартлыхына да буҷар подобный да кенсіһрошу білә йазылды хойуп төрәгө паментне (арк. 7)

„Дарча Магди Малярки синові Юркові

У вівторок [25 жовтня 1068 / 4 листопада 1619 року]. Поштива Маґда, жінка покійного Вартереса, маляра, удова, ставши перед нинішній суд в особі власного, з його доброї волі вписаного до актів опікуна, свого зятя Вартереса, подала до суду певне письмове свідчення, щоб його було прийнято і внесено до актів, з чим суд погодився. Яке свідчення дослівно є таким.

Я, Магда, жінка Вартереса, маляра, будучи в доброму здоров'ї і сповна розуму, ніким не примушена, а зі своєї доброї волі, через свого опікуна, мого зятя Вартереса, свідчу й відписую моєму синові Юркові ту частку спадку, що припадає на нього, а що на мене зі спадщини мого чоловіка припадає шоста частка, то щодо неї я свідчу таким чином. Якщо мій син Юрко добре доглядатиме мене до самої моєї смерті й берегтиме, як належить кожному синові берегти свою матір, бо багато пригод випадає людині — і неміч, і старість, і таке інше, щоб він доглядав мене самітню, коли настане моя тяжка година. А я відписую йому й його нащадкам ту шосту частку, що припадає на мене, і нехай після моєї смерті вона дістанеться йому, а не комусь другому з моїх нащадків. А коли не схоче берегти мене в старості й доглядати, то хай буде за мною право відписати цю частку тому, хто подбає про мене, як настане моя тяжка година. Крім того, від його вітчима Вартереса, маляра, лишилося малярське приладдя, то щодо нього я записую таке. Я дарую його на вічні часи Юркові, моєму синові та його нащадкам у той спосіб, щоб за мною було право, доки ще душа моя в моєму тілі, працювати на ньому — і син мій працюватиме, і я. Приказую, поза тим, щоб ні я, ні мій син не мали права продати чи дати в заставу те приладдя. Також моєму синові не дозволяється винести з дому те малярське приладдя, що лишилося після вітчима, а після моєї смерті хай робить із тим приладдям що схоче — на те його воля: чи заставити, чи продати, чи користуватися самому. З яким свідченням своєї матері Юрко, син Аксента Туґалбея, тут же поставши, погодився і зобов'язався, що доглядатиме свою матір у її тяжку годину, як у хворобі, так і в старості, і в інших подібних нещастях, і за свої власні гроші просив записати й дав судові пам'ятного".

Лімітаційа

Болду тваганның 1069-уна йунварның 4-сүнә нөгәрікүн славетный Івашко Сергій йереспохан оглу войт хуваты білә кенсі войтлухунуң барча справаларны алай позовлардан нечік декретләрдән алайох өзгә термінләрдән прыпадат еткән йетішкән улу да һайбатлы улу күнү үчүн дзынунтунуң бійімізніц одложыт етіп бу ж төрә да хуват тібінә бір немәдә нарушыт етмійін лімітоват етті келір йыхпашкүнгә анча чыхарып запісләрны зезнанеләрны да өзгә муцар подобный справаларны туҗіш ексцеслары да хайсіләры подлігат етмісәрләр бу лімітаційага не үчүн хойулду төрәгә паментне (арк. 35)

„Лімітація

Діялося року 1069 [1620] січня 4 [14], у вівторок. Славетний Івашко, син єпископа Сергія, війт, владою свого війтівства усі справи, що згідно з термінами позовів, декретів та інших призначень припадають на велике й благословенне свято Різдва господа нашого, відклавши і під тією владою й силою ні в чому не порушивши і не відмінивши, лімітував аж до наступного понеділка, за винятком записів, заяв та інших подібних справ, а так само ексцесів, які цій лімітації не повинні підлягати, про що судові подано пам'ятного".

Ағалар апробоват еттіләр артікулларны резнікләрнің

Болду тваганның 1069-уна абрілнің 26-сына ханкүн. Славетный Івашко Сергій йереспохан оглу войт да йанына болган антічкәнләрнә імє барон Нігол да Йаго екі йереспохан Гурйег Дірадур оглу Лукаш Фріцковіч Міклаш Йакуб оглу Кіркор Аго йереспохан оглу Хачко Кіркор оглу Кіркор Харахаш да өзгәләрі белгілі етійірбіз барчасына һалі болганларга до соцра келгәнләргә дә білмәгә кі келділәр алнымызга бізнім Ованес Панларның старшый да Йакуб Сергій оглу млодшый бу йылга обраный старшыйлары резнікләрнің да йанларына болган Бедрос Шынал оглу Саһак Мамко Сімон Мамочко Кіркор Сімон оглу Асвадур Ангаҗ оглу Нігол Аврам оглу да өзгәләрі резнікләры ермені төрәсіның да жадат еттіләр біздән кі кенсіләрінә дагы бу артікулларны хайсіләрын кі кенсіләры згодие ухваліт етіптірләр непослушенстводан утру орталарына болган а бу порядокуна бунуң алнына тваганның 1064-сүнә ағалар ашыра кенсіләрінә бергән хайсі артыкуллар сөз сөздән бу түрлү.

Бар ортамызга звычай кі һәр йыл обірат етійірбіз арамызга екі старшый кімләрні хардашлар кләсәләр хайсіләры трыват етійірләр бір йылга анча но нєктурый хардашлардан спречівный болуп кенсіләрына послушный болма да хулах етмә дә кләмәсләр потребасына сындухнуң прето забіґат етіп аңар кі послушенство ортамызга болгай ухваліт етійірбіз аныңкібікләр үснә җурум һрош дөрт кі кім кі непослушный болса йа старшыйларны болсун схадзкада болсун сындух потребасына хулах етмә кләмәсә на караный болсар аныңкі җурум дөрт һрош білә.

Дагы да бар нєктурый хардашлар ортамызга кі болган ішләр үчүн болсун схадзкада болсун сындух артына хайсіләрын кәрүп тергійірбіз на чыхып схадзкадан базарда обмавлят етіп однесіт етійірләр старшыйларны на аны кләп погамоват етмә кі ол болмай тохтатыйірбіз аныңкіләр үснә да җурум грош 4 кі егәр хайсі хардаш тапылса аныңкі болган ішләр үчүн ортамызга базарда йавіт еткәй йа старшыйларны обмавлят еткәй на ол хардаш караный болгай аныңкі җурум грош дөрт білә.

Хайсі прыданый артыкулларны пан войт агалар білә нечік слушный да порядокка потребный апробоват етіп бекліктә халдырдылар да актага йазма айттылар не үчүн хойулду паментне (арк. 69 зв.)

„Старійшини ухвалили додаткові статті різників

Діялося року 1069 квітня 26 [1620 травня 6], в середу. Ми, славетний Івашко, син єпископа Сергія, війт, та чинні при ньому присяжні, а саме: барон Ніґол та Йаґо, єпископи, Ґур'єг, син Дірадура, Лукаш Грицькович, Міклаш, син Якуба, Кіркор, син єпископа Аґо, Хачко, син Кіркора, Кіркор Харахаш та інші, доводимо до відома всіх нині сущих і тих, хто буде згодом, аби знали, що до нас прийшли Ованес Панський, старший, та Якуб, син Сергія, молодший цехмістри різницького цеху, обрані на цей рік, і з ними разом Бедрос, син Шиналя, Сагак Мамко, Симон Мамочко, Кіркор, син Симона, Асвадур, син Анґаджа, Ніґол, син Аврама, та інші різники вірменського права і зажадали від нас, щоб ми ухвалили їм також і ці статті, що вони їх самі погодили були між собою й виробили через непослух, який серед них трапляється.

Ці додаткові статті до статуту, наданого їм старійшинами 1064 [1615] року, дослівно є такими.

Є в нас звичай щороку обирати з-поміж себе двох старших — кого братчики забажають, ті й будуть чинні протягом року. Однак декотрі з братчиків, не бажаючи виявляти перед ними послух і покору, не прислухаються до потреб цеху. Отже, запобігаючи цього задля послуху серед нас, ухвалюємо накладати на подібних братчиків штраф 4 гроші: хто виявить непокору і не побажає слухати старших чи на зборах, чи під час іншого цехового заходу, той має бути покараний штрафом 4 гроші.

Далі, є серед нас такі братчики, які, вийшовши зі зборів, обмовляють на базарі старших, відкрито балакають про справи, що ми їх обмірковуємо на зборах чи інших заходах цеху. Тому, прагнучи їх угамувати, щоб такого не було, постановляємо накладати на них штраф 4 гроші: якщо трапиться братчик, який на базарі розголошуватиме справи, що були між нами, або обмовлятиме старших, то такий братчик буде покараний штрафом 4 гроші.

Які додаткові статті пан війт зі старшими, визнавши слушними і потрібними для статуту, апробували, надали їм чинності і сказали записати до актів, про що подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнды йыл тваганның 1070-нің войтлухунда пан Лукашнің Һріцковіц (арк. 276 зв., запис 5)

„Закінчено року божого 1070 [1621] за війтівства Лукаша Грицьковича".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *№ 17; 1618, 19, 20*; на звороті наступного аркуша: *1619.*

15 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 29 (4415)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 2 [12] січня 1071 [1622] р., середа (арк.1) — 27 листопада 1072 [7 грудня 1623] р., четвер (арк. 228).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою у вірменській графіці.

Папір, формат 28 х 41 см. Водяний знак: гостроверхий шолом із підборідником на щиті з літерою V над щитом, 5,4 х 4 см. Обсяг 232 арк. Нумерація: 0, 0, 1—230.

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо вірменське, нотрґір. 45—50 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Башланды йаці да сытаралы йылныц справалары йазылма тваганныц 1071-ніц йунварніц 2-сінə войтлухуна славетный Лукаш Ґріцковіцніц (арк. 1)

„Почали писатися нового і щасливого року справи року 1071 [1622] січня 2 [12] за війтівства славетного Лукаша Грицьковича".

Вибрані тексти:

Павле да Задіг Бровар

Болду тваганның 1071-інә йунварнің 2-сінә ханкүн славетный Лукаш Һріцковіц войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің на імє Івашко Міклаш Кіркор Хачко Задіг да өзгәләры. Бүгүнгі төрәгә уцчівый Павле Епранос оглу пріпозват етті уцчівый Задігні Ованес Бровар оглун зачентый справага хайсі кі кенсінә харші тереҗәдән утру дуварында еткән азбарына поднесіт етіп еді да пан войт декреті дә зайдіт етті... (арк. 1, запис 2)

„Павле і Задіґ Бровар

Діялося року 1071 [1622] січня 2 [12]5 в середу перед славетним Лукашем Грицьковичем, війтом, і чинними при ньому присяжними, а саме: Івашком, Міклашем, Кіркором, Хачком, Задіґом та іншими. До нинішнього суду поштивий Павле Епранос позвав поштивого Задіґа, сина Ованеса Бровара, в початій раніше справі, яку порушив проти нього з приводу вікна, що він його зробив у своїй стіні до його двору і в якій було видано війтівський декрет...“

Хачко саргаварк влівек Йусуфка

Болду тваганның 1071-інә нойемперніц 13-сүнә ханкүн славвтный Лукаш Һріцковіц войт алнына. Келіп облічнє славетный Хачко саргаварк Кіркор оглу доброволнє зезнат етті айтып кі бар еді борчу учмахлы җанлы Йакуб Сефер оглунуц слахетный Станіслав Кореньовскійгә төрә запісінә көрә сума флорін екі йүз педрварның 28-інә тваганның 1055-сінә зезнаный да кенсі өвү үснә Узун маһалада болган варованый хайсі борчну айтылган Кореньовскій мана злат етті бары йоху запісы төрәсы білә зерә аныцкі борчну кенсінә төләп досыт етіпмен нә түрлү ол запіс да влівок бу ж төрәніц актасында даһы кен опіват етійір бүгүн аныцкі борчну екі йүз флоріну бары йоху сумасы запісы төрәм блә злівокума көрә не түрлү кі мана хулух етійір еді одступоват етійірмен уцчівый Йусуфка Торос оглуна Йакуб Сефер оглунуц кійәвүнә швагерімә хайсіндән аныцкі суманіц түгәл төләвүн алдым недән кенсін квітоват етійірмен артых кенсімә ол сумага запіскә алайох әвгә дә бір төрә хуват владза халдырмійін да заховат етмійін евет бары йоху блә влат етійірмен да багышлыйірмен айтылган Йусуфка да аныц потомоклары үснә кі ерклі болгай кенсінә аныцкі борчну біттірмә алма квітоват етмә өвү тутма зажыват етмә да кенсі пожытокларына әйләндырма

да алай шафоват етмə не түрлү кенсінə даһы ігі бійəнсə хайсінің зезнанесын Йусуф беріп йаздырды да хойду төрəгə паментне (арк. 98 зв., запис 1)

Вливок диякона Хачка Юсуфові

Діялося року 1071 [1622] листопада 13 [23], в середу перед славетним війтом Лукашем Грицьковичем. Прийшовши особисто, славетний диякон Хачко, син Кіркора, добровільно заявив і сказав, що був борг покійного Якуба, сина Сефера, шляхетному Станіславу Кореньовському на суму двісті флоринів за судовим записом 28 лютого 1055 [6 березня 1606] року, визнаний і взятий під заставу його будинку на Довгій вулиці, який він мені передав разом з усім належним, і з записом, і з правом, оскільки той борг я йому сплатив, про що запис і вливок в актах цього ж суду говорять іще ширше. Сьогодні цей борг у двісті флоринів з усім — із сумою, моїм правом, згідно з моїм зливком, як він служив мені, відступаю поштивому Юсуфові, синові Тороса, зятеві Якуба, сина Сефера, моєму швагеру, від котрого я одержав усю заплату, з приводу чого я квитую його, не лишаючи надалі за собою жодного судового права і влади ні на ту суму, ні на той запис, так само й на будинок, але повністю вливаю й дарую названому Юсуфові й його нащадкам, щоб за ним було право виправляти той борг, одержувати, квитувати, тримати будинок, уживати, привласнювати й використовувати на свою потребу і так порядкувати, як йому видаватиметься за краще. Яке його свідчення Юсуф дав записати й подав судові пам'ятного"

Шылтых торуну өвнү йалга Асвадурга

[Тваганның 1072-сінə нойемпернің 27-сінə] кічайнакүн. Келіп облічне учціва Майрам Шылтых торну Кіркор хатыны тул позосталый учцівый Задіг Кацах опекун өтləш кенсінə доброволне привжентый да төрədən потвірдзоный выразлівый сəзləр блə зезнат етті айтып кі өвүн кенсінің власный Хала маһаласында вал үснə Һодованецнің өвү йанына болган берді йалга уццівый Асвадурга Торос оглуна беш йылга анча бірі бірі артындан порондне кеткəн алтышар флорінгə йылда хайсі беш йылның йалын екзнунк алды флорін отуз да бүгүндəн йеберійір бары өвүн базы да грунту блə ужіванегə айтылган Асвадурга хайсінің року бүгүндəн башлансар чах беш йылны тамам вымешкат еткінчə дефалковат етіп бу отуз флоріндəн һəр йылның йалын алты флорін чах бары ахча чыхкінчə

бір өвнүн көзөтін Асвадур берсөр до тего айтылган Майрам Кіркор хатыны волный мешкане кенсінə ол же өвдə халдырыйір негə барчага облічне туруп Асвадур позволіт етті да төрөгə хойдулар паментне (арк. 228, запис 1)

„Онука Шилтиха орендувала будинок Асвадурові

[Року 1072 листопада 27 / 1623 грудня 7], в четвер. Прийшовши особисто, поштива Майрам, онука Шилтиха, жінка Кіркора, удова позостала, через свого опікуна поштивого Задіґа Кацаха, добровільно взятого й затвердженого судом, виразними словами засвідчила і сказала, що свій власний будинок на Замковій вулиці, поряд із будинком Годованця, вона здала в оренду поштивому Асвадурові, синові Тороса, на п'ять років, підряд один за другим, за шість флоринів щорічно, яку орендну платню за п'ять років, усі тридцять флоренів відразу вона одержала і від сьогоднішнього дня дозволяє Асвадурові користуватися всім будинком, базом і ґрунтом. Якої оренди термін має починатися від сьогодні і тривати доти, поки він не вимешкає всі п'ять років у рахунок усіх цих тридцяти флоринів по шість флоринів за кожен рік. Податки за будинок має платити Асвадур. Крім того, названа Майрам, жінка Кіркора, залишила за собою право вільного мешкання в тому будинку. З чим усім Асвадур, тут же поставши особисто, погодився, і вони дали судові пам'ятного".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *№ 18; 1622, 21, ~~23~~*; на звороті наступного аркуша: *апо 1622.*

16 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 30 (4416)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 2 [12] грудня 1072 [1623] р., вівторок (арк.1) — 10 [20] жовтня 1074 [1625] р., понеділок (арк. 232 зв., запис 7).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою у вірменській графіці.

Папір, формат 26,5 х 40 см. Водяний знак: корона з хрестом, 6,5 х 3,2 см. Обсяг 236 арк. Нумерація: 0, 1—235.

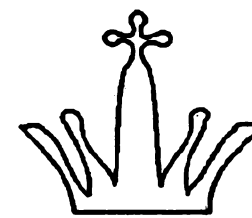

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—55 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Башланды йазылма акталар тваганның 1072-сінө тегдемпернің 2-сінө нөгөрікүн войтлухуна славетный Лукашның Һріцковіц. Бій теңрі бергөй йахші саглыхта скончыт етмө. Амен (арк. 1, запис 1)

„Почали писатися акти року 1072 [1623] грудня 2 [12], у вівторок за війтівства славетного Лукаша Грицьковича. Хай дасть господь бог закінчити в доброму здоров'ї. Амінь".

Вибрані тексти:

Задіг Мацко інтромісcійа Багчөгө

[Тваганның 1072-сінө тегдемперның 2-сінө] нөгөрікүн. Бүгүнгі төрөгө келіп облічнє уццівый Задіг Мацко оғлу зезнат етті айтып кі бардыр борчу сума певный флорін йүз еллі уццівый Бахчөгө Ромаш кійөвүнө хайсі аныңкі суманы төләсөр еді кечкөн Йазловца йармаркына на бүгүн аныңкі сумада помєньоный Багчөгө берійір інтромісcійа кенсі өвләрінө атасындан халған (арк. 1, запис 2)

„Задіґ Мацько надав інтромісію Багче

[Року 1072/1623 грудня 2/12], у вівторок. До нинішнього суду прийшовши особисто, поштивий Задіґ, син Мацька, засвідчив і сказав, що він мав певний борг на суму сто п'ятдесят флоринів поштивому Бахче, зятеві Ромаша, який борг він повинен був сплатити на минулий Язлівецький ярмарок, тож сьогодні в згаданій сумі він надає Багче інтромісію на свої будинки, що лишилися від батька".

Ағалар атестаційа пан войтка

[Тваганның 1073-сүнө абрілнің 19-уна] йыхпашкүн. Славетный Івашко Сергій йереспохан оғлу лентвойт да йанына болған антічкөнләр на імє барон Аго йереспохан Міклаш Ісай Кіркор Хачко Гурйеғ Задіг Крыштоф Кіркорша Йакуб.

Белгілі етійірбіз барчасына ғалі болғанларға да келгөнләргө дө білмөгө кі біз певный ексцеслөр үчүн төрөгө харші выкрочоный Йурко Ованес оғлу Кеворовіч өтләш а мяновіцє одступіт етмөх үчүн духовный төрөны высадіт етіп төрөдөн інстігаторлар харшісына ол же Йурконуң акційа поднесіт етіп едых а особлівє кі ол антына харші төрөләр да прівілейләр үснө швентый паменці падшахлардан аның бійлікі бізгө шчодроблівє наданый да ғалігідөн сытаралы үстүмүзгө пановат еткөн беркіткөн одданый одступіт етті төрөләрымызны духовный да Ілов духовный төрөсы білө ку шкодзє бізгө компоноватса болуп тайемно радаларымызны духовный төрөның чөврөсіндө еткөн бітіклөр өтләш іловлуларға

обйавлат етіп однашат етійр еді хайсі аныңкі шкодлівый бітікләр үчүн біз алып вядомост забігат етіп упадокуна төрәләрымызның старанє еттіх аныңкі бітікләрні достат етмә заказ етіп посполітыйга кенсі наційамызның кі кімсә колвєк сезсә еді аныңкі бітікләр үчүн достат еткәй еді да төрөнің вядомустуна келтіргәй еді яку ж алып вядомост кі Норсес Каспар Ціца оғлу Йурконуң аныңкі бітікләрын Іловга елтсәр еді пан Лукаш войт на он час үндәтіп кенсін розказат етті кі скоро аныңкі бітікләр холуна келсә еді төрөгә оддат еткәй еды нені айтылган Йурко сезіп аның білә йебермәды тылко Аксент білә Кіркор Цекелскій оғлу хайсі аныңкі заказны публіковат етіп 2 йыхөвдә дә посполітый вядомостуна келтірдіх розказат етіп серіо аныңкі шкодлівый бітікләрын Йурконуң іловлуларга йазган для лепшего доводу төрәны одступіт етмөхы үчүн да заховат етмәхы үчүн цалосці прав і прывілейув достат етмә кі алар хайсіләрі кі төрәгә харші тайемный факційалар да композіційалар етійрләр опісаный төрәләргә көрә караный болгайлар (арк. 50 зв.—51)

„Атестація старійшин панові війтові

[Року 1073/1624 квітня 19/29], в понеділок. Славетний Івашко, син єпископа Сергія, лентвійт, і чинні при ньому присяжні а саме: барон Аґо, єпископ, Міклаш, Ісай, Кіркор, Хачко, Ґур'єг, Задіґ, Криштоф, Кіркорша, Якуб.

Доводимо до відома всіх, нині сущих і тих, що прийдуть потім, що ми через певні ексцеси, спровоковані проти суду Юрком, сином Ованеса Кеворовича, а саме — через намагання підбурювачів висадити духовний суд із нашого уряду порушили справу проти того ж Юрка, а особливо через те, що він усупереч присязі зрадив наші духовні права і привілеї, щедро надані нам святої пам'яті їх величностями королями й підтверджені нині пануючим над нами благословенним [королем], і, об'єднавшись із Львівським духовним судом, направив львів'янам листи про нашу таємну раду щодо суду, повідомивши їх про це. Діставши відомості про ті шкідливі листи, ми, запобігаючи занепадові нашої юрисдикції, постаралися перехопити ті папери, наказавши посполитим нашої нації, що якщо хтось дізнається про ті папери, то нехай дістане їх і принесе до суду. І одержали відомості, що ті Юркові листи мав повезти до Львова Норсес, син Каспара Цици. Пан війт Лукаш звелів викликати його до суду й наказав йому, що як тільки ті листи потраплять йому до рук, щоб він віддав їх до суду. Названий Юрко, довідавшись про це, з

ним не послав. а послав з Аксентом, сином Кіркора Цеґельського. Ми опублікували той наказ у двох церквах і довели до відома посполитих, суворо наказавши ті шкідливі Юркові листи до львів'ян, спрямовані на зраду юрисдикції, дістати для ліпшого доказу, задля збереження цілості прав і привілеїв, щоб ті, хто чинить таємні дії й композиції проти суду, були покарані за описаними вище законами".

Кінець книги:

Түгәлләнді бу акта твагайныц 1074-сүнә һогдемперныц 10-уна (арк. 232 зв.)

„Закінчено ці акти року 1074 [1625] жовтня 10 [20]".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: № 19; 1622, 23, 24; на звороті: anni 1623.

17 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 31 (4417)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 11 [21] жовтня 1074 [1625] р., вівторок (арк.1) — 10 [20] лютого 1076 [1627] р., субота (арк. 177 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Окремі записи польською мовою у вірменській графіці.

Папір, формат 27 х 40,5 см. Водяний знак: гостроверхий шолом із забралом на щиті і літерою V над щитом, 4 х 5,4 см. Обсяг 181 арк. Нумерація: 0, 0, 1—179.

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—50 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Башланды йаңі акталар йазылма тваганның 1074-сүнә һогдемпернің 11-інә нөгәрікүн (арк. 1, запис 1)

„Почали писатися нові акти року 1074 [1625] жовтня 11 [21], у вівторок".

Вибрані тексти:

Перший акт:

Йусуф протест Матоска

Болду тваганның 1074-сүнө һогдемпернің 11-інә нөгәрікүн славетный Івашко Серһій йереспохан оғлу войт алнына [далі польською мовою] *(арк. 1, запис 2)*

„Діялося року 1074 [1625] жовтня 11 [21], у вівторок перед славетним війтом Лукашем, сином єпископа Сергія".

Ағалар ошацоват [етті] Кірік өвүн

[Тваганның 1075-сінә тегдемпернің 6-сына] ханкүн. Жаданесы үснә уццівый Петренің Задіг Кірік оғлунуң славетный Івашко Серһій йереспохан оғлу на тен час войт алып біргәсінә славетных Міклашны Йакуб оғлун Ісайны Хачкону Гурйегны Задігні Криштофну Кіркоршаны да Йакубну Бартошовіц антічкәнләрны ермені төрәсінің да зупелный төрә білә зыйдіт етті өвүнә ўчмахлы җанлы Задіг Кірікнің айтылган Петренің атасының хайсі өв йатыптыр өвләры арасына бір йандан славетный Йакуб Кравецнің Пірум оғлунуң да Өрөвнүң бірсі йандан. Анда ж айтылган Петре холду йоғары йазылган төрәдән кі аныңкі өв алай будованесі нечік кі грунтну блә дә болгай ошацованый кі һәр бірі кенсініңкін білгәй. Төрә аңлап афектаційасын стронаның да ігі прыпатрытца болуп айтылган өвнүң алай будованесінә под тен час теразнйєшый флорін алты йүзгә хайсі шацунокну кімсә бороніт етмәді ійовшем алай анасы Петренің нечік швагері дә Кіркор Җыкнавор оғлу позволіт еттіләр а Петре йаздырды да хойду төрәгә паментне (арк. 164)

„Старійшини оцінили садибу Петре

[Року 1075/1626 грудня 6/16], в середу. На вимогу поштивого Петре, сина Задіґа Кирика, славетний Івашко, син єпископа Сергія, на той час війт, узявши з собою славетних Міклаша, сина Якуба, Ісая, Хачка, Ґур'єга, Задіґа, Криштофа, Кіркоршу і Якуба Бартошовича, присяжних вірменського суду, і з повним судом зійшов на садибу покійного Задіґа

Кирика, батька названого Петре, яка садиба лежить між садибами славетного Якуба Кравця, сина Пірума, з одного боку і Орьова з другого боку. Тоді ж названий Петре зажадав від описаного вище суду, щоб ту садибу разом із будівлями й ґрунтом було оцінено, аби кожен знав свою ділянку. Суд, зрозумівши бажання сторони й добре оглянувши названу садибу й будинок, оцінив її в шістсот тодішніх флоринів. Проти якої оцінки ніхто не протестував, але і мати Петре, і його швагер Кіркор, син Джикнавора, погодилися, а Петре дав записати й подав судові пам'ятного".

Пан Кіркорну здат [етті] Асвадур

[Тваганның 1076-сына педрварның 10-уна], шапаткүн. Не түрлү бүгүнгі күнгә ант прыпадат етійр еді войтнуң декретіндән уццівы Асвадурга Кічібей оглуна акторга аманаты йанына наказаный харшысына славетный Кіркорнуң барон Аго йереспохан оглунуң позваныйның на бүгүнгі күндә айтылган актор облічне туруп hадір едір антын кенсінә наказаный оддат етмә а йіш кі строна позвана турмады на актор пілноват етіп звыклы заманга кечәгі чаңга анча позваныйны здат етті заховат етіп стронага слушне легале не үчүн хойулду паменте (арк. 177 зв., запис 1)

„Асвадур здав пана Кіркора

[Року 1076/1627 лютого 10/20], в суботу. Як на сьогодні згідно з декретом війта припадала присяга поштивому Асвадурові, синові Кічібея, позивачеві з приводу застави супроти славетного Кіркора, сина єпископа Сергія, то сьогодні названий позивач, з'явившись особисто, стояв і був готовий прийняти присягу, йому наказану, а оскільки позвана сторона не з'явилася, позивач, дочекавшись у звичному місці до вечірнього дзвону, здав позваного, залишивши за ним право захищатися законними підставами, про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді справалар тваганның 1076-сына педрварның 10-уна шапаткүн войтлухуна славетный пан Івашконуң Серhій

йереспохан оғлунуң. Һайбат болсун бій теңрігә (арк. 177 зв., запис 2)

„Закінчено справи року 1076 [1627] лютого 10 [20], в суботу за війтівства славетного пана Івашка, сина єпископа Сергія. Слава господу богу".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *№ 20; 1624, 25.*

18 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 32 (4418)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 12 [22] лютого 1076 [1627] р., понеділок (арк.1) — 16 [26] вересня 1078 [1629] р., середа (арк. 272 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

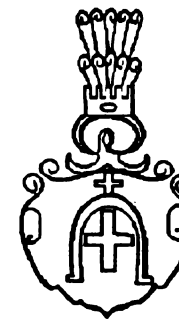

Мова кипчацька. Є записи польською мовою у вірменській і дедалі більше у власній графіці.

Папір, формат 30 х 39,5 см. Водяний знак: Любич, 3,8 х 8,2 см. Обсяг 276 арк. Нумерація: 1—4, 4а, 4б, 5—205, 205а, 206—273.

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—50 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

Башланды йазылма акталар тваганның 1076-сына педрварның 12-сінә ҹыхпашкүн войтлухуна барон Лукаш Һріцковіц йереспоханның бу йылга посполітый ашыра таңланган алайох йанына он час болган агалыхның (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Почали писатися акти року божого 1074 [1625] жовтня 11 [21], у вівторок за війтівства барона Лукаша Грицьковича, єпископа, обраного посполитими на цей рік, а також чинних тоді старійшин".

Вибрані тексти:

Бєлскій роборовaт [етті] інтерцізійа Коста блə

Болду тваганның 1076-сына педрварның 15-сінə кічайнакүн барон Лукаш Һріцковіц йереспохан войт алнына... [далі польською мовою] *(арк. 1, запис 2)*

„Бєльський затвердив розділ із Костою.

Діялося року 1076 [1627] лютого 15 [25], в четвер перед бароном Лукашем Грицьковичем, єпископом, війтом..."

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі дн[адер] меро

Елекційа войтовскій

Болду тваганның 1077-сінə мардның 1-інə шапаткүн. Агалар ермені төрəсінің Каменец шəһəрінің 13-сү дə вкупе болган бары посполітый білə зһодиє да бір аваз білə таңладылар кенсіləрінə бу йылга войт славетный Кіркоршаны Һолуб оглун хайсінің войтлухунда башланды йазылма справалар бу түрлү (арк. 212 зв., запис 1)

„В ім'я господа бога нашого Ісуса Христа

Війтівські вибори

Діялося року 1077/1628 березня 1/10, в суботу. Старійшини вірменського суду міста Кам'янця, усі 13 разом, спільно з усіма посполитими, згідно і одностайно обрали собі на цей рік війтом славетного Кіркоршу, сина Голуба, справи війтівства йкого почали писатися таким чином".

Пан Кіркорша войт ант ічті войтлух үснə

Dzialo[1] *sie na ratuszu ormienskim w Kamienci Podolskim roku panskiego tysionc szescsetnego dwudziestego osmego dnia trynastego*

1 Транслітерація з вірменописемного оригіналу.

marca w poniedzialek pry bytnosci urodzonego pana Wojciecha Swirskiego podstarosciego sondowego grodskiego kamienieckiego z ramienia wielmożnego jego mosci pana Stefana Potockiego starosty na ten czas kamienieckiego do aktu niniejszego wedlug praw i zwyczajuw dawnych zezlanego także slawetnych panow pana Stanislawa Sambora wojta na ten czas majdeburskiego Jana Wolskiego i Grygla Kudlicza radziec a slawetnych panuw starszych prawa ormienskiego to jest Jakuba Michalowica i Jakuba Gogczowica i wszytkiego pospolstwa naciji ormienskij slawetnyj pan Kirkorsza Holubowic wujt na ten rok zhodnie obranyj prysienge swon na urond wojtowskij podlug roty zwyczajnyj w porondku prawa majdeburskiego opisanyj sdał i wykonal. A j. m. pan podstaroscij imieniem tego ż wielmożnego j. m. pana starosty panow radnych ormienskich pry dawnyj jich prysiendze na urond lawniczyj zostawil ktoryj prysiengi nota jest w akta zapisana (арк. 212 зв., запис 4)

„Пан війт Кіркорша присягнув на війтівство

Діялося в ратуші вірменській в Кам'янці-Подільськім року божого тисяча шістсот двадцять восьмого дня тринадцятого березня, в понеділок. У присутності шляхетного пана Войцеха Свірського, підстарости судового гродського кам'янецького, уповноваженого вельможного його милості пана Стефана Потоцького, тогочасного старости кам'янецького, посланого до нинішнього акту відповідно до прав і звичаїв давніх, а також славетних панів пана Станіслава Самбора, тодішнього війта магдебурзького права, Яна Вольського та Ґриґла Кудлича, райців, і славетних панів старших вірменського права, тобто Якуба Міхаловича і Якуба Ґоґчовича, і всього поспільства вірменської нації славетний пан Кіркорша Голубович, згідно обраний на той строк війтом, склав і виконав присягу на свій війтівський уряд згідно зі звичайним текстом присяги, описаним у порядку права магдебурзького. А його милість пан підстароста від імені його милості того ж вельможного пана старости лишив панів радних вірменських при їхній давній присязі на уряд лавничий, текст якої присяги записано в актах".

Петре репротестацийа Хачко үснә

[Тваганның 1078-інә себдемперніц 16-сына] ханкүн. Келіп облічнє славетный Петре Гөгчә оглу репротестоватца болду славетный Хачко Йурко оглу үснә хайсін подат етті сөз сөздәи

бу түрлү: Мой ласкавый пане войте бі[й]ләр ағалар келді вядомостума менім хачан кі йеді мілліх йергә Сатановга йармаркка кетіп едім болуп убогій кебітчі кі немә базар еткәймен протестаційа занесіт етіптір потварлівы да калумный алай маңа нечік сыңарыма харші ... Алай же зарарларымыз үчүн бу прычыналардан нсвіннс подыймоват еткән хайсі кі нєвіннє турбоват етійр бізні hем протестаційалар нєправжівый етійр барча үчүн правнє етмә заховат етійрмен біргәләрына да холармен кі бунуңкі протестаційам болгай актага прыйентый (арк. 272 зв., запис 1)

„Репротестація Петре на Хачка

[Року 1078/1629 вересня 16/26], в середу. Прийшовши особисто, славетний Петре, син Ґоґче, репротестувався на славетного Хачка, сина Юрка, яку [репротестацію] подав дослівно в такому вигляді. Мій ласкавий пане війте, панове старійшини, стало мені відомо, що коли я, убогий крамар, був на відстані семи миль до Сатанівського ярмарку, де мав дечим торгувати, він вніс як проти мене, так і проти моєї дружини наклепницький і облудний протест... А так само застерігаю за собою право судитися з ним щодо наших збитків, яких ми зазнали з цієї причини, що він безневинно нас турбує й учиняє неправдиві протестації, і прошу, щоб моя нинішня протестація була прийнята до актів“.

Кінець книги:

Түгәнләнді бу акталар тваганның 1078-інә себдемперніц 16-сына (арк. 272 зв., запис 2)

„Закінчено ці акти року 1078/1629 вересня 16/26“.

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *№ 21то; 1625to, 1626. 27, 28*; на звороті: *Acta anni 1627*; до внутрішнього боку верхньої дошки палітурки приклеєно частину аркуша із фрагментом оригінального вірмено-кипчацького тексту.

19 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 33 (4419)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 12 [22] лютого 1078 [1629] р., п'ятниця (зворот титулу) — 31 грудня 1080 [10 січня 1630] р., субота (арк. 433, запис 5).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Значна кількість записів польською мовою у вірменській і переважно у власній графіці.

Папір, формат 20 х 31,5 см. Водяні знаки: ліворуч — агнець божий із коругівкою на щиті з короною, 5 х 11,5 см; праворуч — літери Р С, 1,5 х 1,2 см. Обсяг 437 арк. Нумерація: 0, 1—436.

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo, обклеєна папером.

Письмо вірменське, нотрґір, 35—40 рядків на сторінці по 75—85 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги (зворот титулу):

Атына Ата оғул арі җан бір теңрінің башланды йазылма бу акталарның справалары войтлухуна пан Кіркоршаның Һолуб

оглунуң тваганның 1078-інә себдемпернің 17-сіндән холу ашыра йазыхлы Мурад дер Закаріа оглунуң

„В ім'я отця, і сина, і святого духа — єдиного бога почали писатися справи цих актів року 1078 [1629] вересня 17 [27] рукою грішного Мурада, сина вітця Закарії".

Вибрані тексти:

Бобрік квіт Петрені

Болду тваганның 1078-інә себдемпернің 17-сінә кічайнакүн славетный Кіркорша Һолуб оглу войт алнына. Келіп облічнє слав етный Бобрік Ованес оглу квітоват етті уццівы Петрені Задіг Кірік оглун сума флорін йүздән төрә запісына көрә кенсінә борчлу болган айтып кі түгәл төләп досыт етті недән кенсін волный етті да төрә запісын уморіт етіп внівеч әйләндірді не үчүн хойулду төрәгә паментне (арк. 1, запис 1)

„Бобрик квитував Петре

Діялося року 1078/1629 вересня 17/27, в четвер перед славетним війтом Кіркоршею, сином Голуба. Прийшовши особисто, славетний Бобрик, син Ованеса, квитував поштивого Петре, сина Задіґа Кирика, щодо суми в сто флоринів згідно з судовим записом, які він був йому винен, кажучи, що він сплатив і віддав повністю, і звільнив його від нього, і скасував судовий запис, про що судові подано пам'ятного".

Шацуноку пасіканың да фольваркның Скаженік потомокларының.

[Болду тваганның 1078-інә тегдемпернің 30-уна] ханкүн ол же войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің на іме Івашко Міклаш Ісай. Туруп облічнє славетні Кіркор барон Аго йереспохан оглу да Гурйег Бргошовіц антічкәнләры ермені төрәсінің бу түрлү релаційа еттіләр кі зліценєсы артындан урядның декреткә көрә учмахлы җанлы Йакуб Каспар оглунуң потомоклары арасына болган барып едых ошацоват етмә пасіканы да фолваркны һумналарда болган хайсіләрін кі Аведік тутуйр. Әвәл бардых пасекага хайсінің оплеті йох окопу йер йердән ігі йер йердән йаман садовінасы да запушчоныйдыр зерә опатрносту йох. Соңра бардых фолваркка һумнада болган хайда кі бар еді өвгінә 1-і 1-інә харші гонт білә побітый һем темнік тө бар хайсінің ічінә 23 чулу болган мяноват

еттіләр оплеті һем сады да ігідір хайсі пасіканы алайох фолваркны да бары будованесы оплеті сады да чулулары білә ошацоват еттых екі йүз еллі флорінгә. Хайсі агаларныц релаційасын уццівы Аведік Йакуб оглу һем Петре білә Хачко швагерләры облічнє уряд алнына туруп берділәр йаздырма да хойдулар төрәгә памєнтне (арк. 59 зв., запис 1)

„Оцінка пасіки й фільварку нащадків Скаженика

[Діялося року 1078 грудня 30 / 1630 січня 9], в середу перед тим же війтом і присяжними, чинними при ньому, а саме: Івашком, Міклашем, Ісаєм. Ставши особисто, славетні Кіркор, син барона Аґо, єпископа, і Ґур'єг Брґошович, присяжні вірменського суду, засвідчили таким чином, що за дорученням — відповідно до декрету суду — в справі між нащадками покійного Якуба, сина Каспара, ми пішли оцінювати його розташовані на гумнах пасіку й фільварок, які займає Аведік. Спершу ми пішли на пасіку, в якої плоту немає, а окіп місцями відсутній, а місцями поганий, садовина запущена, бо немає догляду. Потім ми пішли на розташований на гумнах фільварок, де є хижа, побита впритик ґонтою, і темник, у якому є 23 вулики, а пліт і сад тут, сказали вони, добрі. Яку пасіку й фільварок разом із будівлями, садом, плотом і вуликами ми оцінили в двісті п'ятдесят флоринів. Яких старійшин реляцію поштиві Аведік, син Якуба, і Петре та Хачко, його швагери, поставши особисто перед судом, дали записати й подали судові пам'ятного".

Лачін моцный Камілні

[Тваганныц 1080-інə тегдемпернінц 31-інə] шапаткүн. Келіп облічнє Лачін Фарач кійəвү моцоват етті кенсі йерінді славетный Мацєй Камілні прокураторну да пан Хачкону Кіркор оглун аицтічкəнны ермені төрəсінінц харшысына славетных Мовсеснінц Һанес оглунунц да Каспарныц Йурко оглунунц алайох өзгələрінінц да беріп кенсіләрінə түгəл хуват да владза төрə білə попірат етмə бороніт етмə утма уттурма алма квітоват етмə тутунуп кенсіләріндəн барчаны завжєнчнє не кі дə етсələр прынят етмə не үчүн хойулду төрəгə памєнтне (арк. 433, запис 5)

„Лачін уповноважив Каміля

[Року 1080 грудня 31 / 1632 січня 10], в суботу. Прийшовши особисто, Лачін, зять Фарача, уповноважив замість

себе славетного Мацея Каміля, прокуратора, і пана Хачка, сина Кіркора, присяжного вірменського суду, супроти славетних Мовсеса, сина Ганеса, і Каспара, сина Юрка, та інших і надав їм повної сили і влади позивати, захищати, вигравати, програвати, одержувати, квитувати і чинити інші судові дії проти них, зобов'язавшись прийняти все, що вони зроблять, із вдячністю, про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Һайбат болсун бій теңрігә

Түгәлләнді бу акталарның справалары екі йыллых да 3 ай йарымлых йазылган тутуп тваганның 1078-індән себдемпернің 16-сындан чах тваканның 1080-інә тегдемпернің 31-інә дек холу ашыра йазыхлы Мурадның дер Закаріа оглунуң 'і парс асдуадзой. Амен (арк. 433, запис 5)

„Слава господу богу

Закінчено писати справи цих актів, що велися протягом двох років і трьох з половиною місяців, починаючи з 16/26 [треба 17/27] вересня 1078/1629 року й закінчуючи 31 грудня 1080 / 10 січня 1632 року, рукою грішного Мурада, сина вітця Закарії. Слава богу. Амінь".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *Ano 1629, 1630, 1631; № 22do; 1628, 1629, 1630.*

20 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. І, од. зб. 34 (4432)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 2 [12] січня 1081 [1632] р., четвер (арк. 1) — 21 вересня 1082 [1 жовтня 1633] р., субота (арк. 276 зв., запис 4).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька. Майже половина записів польською мовою у власній, а подекуди й у вірменській графіці. Заголовки скрізь вірмено-кипчацькі. Датування мовою акту.

Папір, формат 20,5 х 30,5 см. Водяні знаки: 1) ліворуч — літери Р С, 1,5 х 1,2 см; праворуч — агнець божий із коругівкою на щиті з короною, 5 х 11,5 см — *див. ркп. 19*; 2) кругла печатка із агнцем божим усередині і написом „VEN...+...OSE+" по колу, діаметр 5,5 см (титул). Обсяг 281 арк. Нумерація: 0, 0, 1—263, 263а, 264—278. Арк. 263а формату 14,5 х 17,5 см, вшитий згодом, датовано 2/12 серпня 1082/1633 року — 10-ма днями пізніше записів на суміжних аркушах. Арк. 277, 278 на третину знизу обрізано.

Палітурка з темної брунатної шкіри з тисненням угорі: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо вірменське, нотрґір, 35—40 рядків на сторінці по 65—75 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

Бій теңрі сен болуш

Башланды йазылма бу акталарда справалары тваганның 1081-інің йунварның 2-сінə (арк. 1, запис 1)

„Господи боже, поможи

Почали писатися справи цих актів року 1081 [1632] січня 2 [12]".

Вибрані тексти:

Үч особа таныхлых Сдепанга [сам перший акт польською мовою] (арк. 1, запис 2)

„Свідчення трьох осіб Степанові".

Мовсес квіт Гуляфны

Болду тваганның 1081-інə йунварның 12-сінə кічайнакүн славетный Кіркорша Һолуб оғлу войт алнына. Келіп облічнє славетный Мовсес Һанес оғлу квітоват етті уцціва Вартені албо Гуляфні учмахлы җанлы Хыдыр Җылалның сыңарын власный тул позосталый бүгүнгə анча болган барча борчлардан төрə запісына көрə кенсінə борчлу болган айтып кі түгəл төləп досыт етті недəн кенсін волный етті да төрə запісын уморіт етіп внівеч əйləндірді не үчүн хойулду төрəгə памєнтне (арк. 2 зв., запис 1)

„Мовсес квитував Ґуляф

Діялося року 1081/1632 січня 12/22, в четвер перед славетним війтом Кіркоршею, сином Голуба. Прийшовши особисто, славетний Мовсес, син Ганеса, квитував поштиву Варте, або Ґуляф, жінку покійного Хидира Джилала, його вдову, з приводу всіх боргів, які вона була винна йому згідно з судовими записами, кажучи, що вона все сплатила повністю, і звільнив її від тих боргів, і скасував, і звів нанівець судові записи, про що судові подано пам'ятного".

Хачко оповід[анє] Ованес да Кір[кор] үснə

[Болду тваганның 1082-сінə мардның 4-сүнə] йыхпашкүн. Бүгүнгі лентвойтовскій урядга келіп облічнє славетный Хачко пан Ісай антічкөн оғлу оповідатца болду өтəйахалы безіргəнləр үснə мяновіцє Ованес да Кіркор үснə айтып кі алыпмен фура кенсіləріндəн Іловдан хайсі хумашны ставіт етсəр едім Хотінгə алар есə бунда Каменецтə болуп білмəн не прычынадан одправлятца

болмаслар ані менім блә һахлашмаслар да йолга да братца болмаслар бір һафтадыр нечік Іловдан келіпмен да аларның прычыналарындан кі ішләрін осал тутуйрлар улу зарарга келійрмен прето повтуре үстүнә ексінің дә протестоватца болуп саг төрә зарарларым үчүн біргәләрінә етмә халдырыйрмен хайсі протестаційасын беріп йаздырды да хойду төрәгә паментне (арк. 192 зв.—193, запис 5)

„Заява Хачка на Ованеса та Кіркора

[Діялося року 1082/1663 березня 4/14], в понеділок. До нинішнього лентвійтівського суду прийшовши особисто, славетний Хачко, син пана Ісая, присяжного, скаржився на тогобічних [хотинських] купців, а саме — на Ованеса та Кіркора, кажучи, що я найняв у них фуру зі Львова, бо повинен був поставити товар до Хотина, а вони, перебуваючи тут, у Кам'янці, не знаю, з якої причини не відправляються, ні зі мною не розплачуються, ні в дорогу не вирушають, уже тиждень, як я приїхав, і через них, що по-ледачому виконують роботу, зазнаю великих збитків, а тому вдруге протестуюся проти на них обох, застерігаючи за собою законне право судитися з ними щодо моїх збитків. Який свій протест він подав і просив записати, й дав суду пам'ятного".

Іван бош ант Мовсескә

[Тваганның 1082-сінә себдемперніц 31] шапаткүн. Не түрлү бүгүнгі күнгә ант прыпадат етійр еді славетный Мовсескә Һанес оглуна позваныйга войтнуц декретіндән наказаный да агалар ашыра апробованый а бу харшысына уццівый Іванның Тіхый кійөвүнүц акторнуц зарарлардан утру ат вечіндән точытца болган на бүгүнгі рокта хачан екі строна да облічнє турдулар актор аныцкі антны позваныйга бош етіп багышлады да бары процесні справаныц кассоват етіп уморіт етті да меціліік заманларга внівеч әйләндірді нә үчүн хойулду төрәгә паментне (арк. 276 зв., запис 3)

„Іван звільнив Мовсеса від присяги

[Року божого 1082 вересня 31 / 1633 жовтня 10], в суботу. Як на сьогодні припадала присяга славетному Мовсесові, синові Ганеса, позваному, наказана війтівським декретом і апробована старійшинами, а це проти поштивого Івана, зятя Тихого, позивача, у справі, що точилася щодо збитків через коня, то в сьогоднішній строк, коли обидві сторони з'явилися особисто, позивач простив позваному цю присягу й звільнив

його від неї, скасувавши й припинивши всю справу, і звівши її нанівець на вічні часи, про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді бу акталар тваганның 1082-сінә себдемперніц 21-інә шапаткүн. Болсун һайбат бій тецрігә. Амен (арк. 276 зв., запис 4)

„Закінчено ці акти року 1082 вересня 21 [1633 жовтня 11], в суботу. Слава господу богу. Амінь".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *№ 23ио; 1631, 32.*

21 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 157 (4383)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 12 [22] лютого 1084 [1635] р., четвер (арк.1) — 16 [26] лютого 1087 [1638] р., п'ятниця (арк. 321, запис 1).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська у власній графіці. Заголовки скрізь вірмено-кипчацькі.

Папір, формат 26,5 х 41 см. Водяні знаки: 1) корона з гострими кінцями й такою ж шестипроменевою зіркою угорі, 3,5 х 5 см; 2) три куполи зі шпилем на гостроверхому щиті, 4,5 х 10,5 см — *див. ркп. 28*; 3) ліворуч — літери ATW, 7,5 х 1,5 см; праворуч — кругла печатка з трьома квітками, розділеними перегородками, і написом по колу „...EGENDORE", діаметр 5,5 см — *див. ркп. 26*; 4) літери F і P під хрестом на щиті, 4,5 х 5,5 см — *див. ркп. 22*; 5) три півмісяці висотою 2,5, 4,0, 5,5 см; 6) ліворуч — літери A і G із хрестом на перегородці, 4,5 х 5,5 см; праворуч — три півмісяці висотою 1,5, 2,5, 3,5 см — *див. ркп. 27*. Обсяг 322 арк. Нумерація: 1—297, 0, 298—321.

Палітурка нова картонна; оригінальна обкладинка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—50 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

Болду тваганның 1084-сүнә педрварның 12-сінә кічайнакүн. Агалар 40 монж да посполітый блә зһоднє бу йылга таңладылар войт пан Кіркоршаны һолуб оглун бій теңрі сытаралы еткәй да емінліктә кечіргәй. А кі 2 антічкән лавіцада ваковат етійр еді мяновіцє учмахлы жанлылар пан Івашко Серһій йереспохан оглу да Задіг Дірадур оглу хайсіләрының йерінә таңладылар пан Серһійны Кіркор Тамгачі оглун да пан Бобрікні Йованес оглун. Бій теңрі бергәй кі хутлу йүзлү болгайлар агалыхка да посполітыйга да. Амен (арк. 1, запис 1)

„Діялося року 1084 [1635] лютого 12 [22], в четвер. Старійшини 40 мужів і посполиті згідно обрали на цей рік війтом пана Кіркоршу, сина Голуба, дай йому боже щастя і злагоди. А оскільки на лавиці звільнилося 2 місця, а саме — покійних пана Івашка, сина єпископа Сергія, і Задіґа, сина Дірадура, то на їх місце обрали пана Сергія, сина Кіркора Тамгачі [„митника"], і Бобрика, сина Йованеса. Дай боже, щоб вони були приязні і до старійшин, і до посполитих. Амінь".

Хачкога Доніг оглу борч Асвадур Бутах

Болду тваганның 1084-сүнә педрварның 16-сына йыгпашкүн славетный Кіркорша һолуб оглу войт алнына. Келіп облічнє уццівый Асвадур Бутах оглу борч білінді учцівый Хачкога Доніг оглуна сума флорін еллі алты йарым да тутунду тәләмә һалі келір Йазловца йармаркына бу йылда болган нахт ахча білә не бір хумаш блә дүгүл барча төрә діллаційасындан аппелаційасындан башха не үчүн һрошу блә йазылды (арк. 1, запис 2)

„Борг Хачка, сина Доніґа, Асвадуру Бутаху

Діялося року 1084 [1635] лютого 16 [26], в понеділок перед славетним війтом Кіркоршею, сином Голуба. Прийшовши особисто, поштивий Асвадур, син Бутаха, визнав борг поштивому Хачкові, синові Доніґа, на суму п'ятдесят шість з половиною флоринів і зобов'язався сплатити на наступний цьогорічний Язлівецький ярмарок готівкою, а не яким-будь товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій, про що за його гроші зроблено запис".

Агопша сечовлу протест Шірін үснә

[Болду тваганның 1084-сүнә йуліснің 27-сінә] йығпашкүн ол же.войт алнына да йанына болган антічкәнләрның на імє Хачко Йакуб Стецко Мурад. Бүгүнгі зупелны төрә алнына туруп облічнє учцівый Агопша Нәстур оглу сечовлу протестоватца болду уцціва Шірін учмахлы җанлы Хачадур хатыны үснә власный тул позосталый хайсі протестаційасын холду кі акталарга болгай прійентый да інсерованы нені отрымат етті ін копійа парата сөз сөздән бу түрлү. Мой ласкавый панє уряд протестовацса болуйрмен пані Шірін үснә учмахлы җанлы Хачадур хатыны хайсі кі ейәсында йеді йыл хулух еттім хайсі хулухум үчүн тутунуп еді наділ етмә будур өвләндірмә да тойумну етмә кенсі кошту білә һәм сәрмійә да холума бермә до того хулухка кіргәндә учмахлы җанлыга бар еді сбідагам хайсі сбідага білә ішләп йанына арттырып едім хырх талер злотовы хачан кі кенсіндән чыхыйір едім кләмәды бу вырі-быріны дә бермә айтып кі ол заманны берірмен хачан сені өвләндірсәм. Һалі есә бійлікіңізгә саһлых болду өлүмүндән соңра пані Шірінгә йахші кәшіләр білә келдім холуп кі біргәмә зһодіцса болгай да төләгәй ол есә айтты кі Йазловца йармаркына келгәйсен мен саңа төләрмен. Һалі есә келдім холуйрмен төләв на ол кләмәс төләмә прето протестовацса болуйрмен үснә кі зарарлымен аның сабапындан флорін йүз хулухумдан башха гды ж мені нечік пешәкәрні йолдашларымдан халдырды да заховат етійірмен біргәсына етмә барча үчүн часу і мєсца свего. Не үчүн хойулду төрәгә паментне (арк. 53, запис 2)

„Протестація Аґопші з Сучави проти Ширін

[Діялося року 1084 липня 27 / 1635 серпня 6], в понеділок перед тим же війтом і чинними при ньому присяжними, а саме: Хачком, Якубом, Стецьком, Мурадом. Перед нинішнім повним судом сатвши особисто, поштивий Аґопша з Сучави, син Нестора, протестувався проти поштивої Ширін, власної вдови покійного Хачадура, яку протестацію просив прийняти і вписати до актів, що й отримав, яка протестація в готовій копії дослівно є такою. Мій ласкавий пане уряд, протестуюся на пані Ширін, жінку покійного Хачадура, в чоловіка якої я прослужив сім років, за яку мою службу він зобов'язався зробити наділ, тобто оженити мене і справити за свій кошт моє весілля, і дати мені до рук певний капітал. Крім того, при вступі на службу в мене були власні гроші, які гроші я, працюючи в нього, примножив до сорока золотих талерів. Коли ж я звільнявся від нього, то він не схотів ці речі віддати,

кажучи, що віддам тоді, як тебе женитиму. А тепер, дай боже вашим милостям здоров'я, після його смерті я ходив до пані Ширін із добрими людьми і просив погодитися зі мною і сплатити, а вона сказала, що приїдеш на Язлівецький ярмарок, я тобі віддам. От тепер я приїхав і прошу сплатити, а вона віддавати не хоче. Тому я протестуюся на неї, бо маю збитки через неї, окрім плати за мою службу, ще сто флоринів, оскільки вона мене як ділову людину затримала й я відстав від своїх товаришів. І я залишаю за собою право свого часу і в своєму місці судитися з нею щодо цього всього. Про що подано судові пам'ятного".

Хачко Мазаны протест Апраһам үснə

[Болду тваганның 1087-сінə педрварның 16-сына] айнакүн. Бүгүнгі вуйтовскій төрə алнына туруп облічнє учцівы Хачко Вартан Мазаны оглу протестоватца болду учцівы Хачко Йагуб оглу үснə хайсі протестаційасын подат етті інскріптіс бу түрлү... [далі до кінця книги польською мовою] (арк.320, запис 4)

„Протест Хачка Мазаного проти Апрагама

[Діялося року 1087/1638 лютого 16/26], у п'ятницю. Перед нинішнім війтівським судом поставши особисто, поштивий Хачко, син Вартана Мазаного, протестувався на поштивого Хачка, сина Ягуба, яку свою протестацію подав на письмі таким чином: ..."

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

22 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 35 (4320)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 19 [29] лютого 1087 [1638] р., понеділок (арк. 1) — 31 грудня 1089 [10 січня 1641] р., четвер (арк. 433 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська переважно у вірменській графіці. Заголовки скрізь вірмено-кипчацькі, також у вірменській графіці.

Папір, формат 27 х 40 см. Додатковий аркуш 434 (польський акт за 12 квітня 1639) має формат 20,5 х 16 см, а окремий непідшитий аркуш 434а (польський акт за 6 серпня 1639 року) — 15 х 19,5 см. Водяний знак: літери F і P під хрестом на щиті, 3,5 х 4,5 см. Обсяг 441 арк. Нумерація: 1, 0, 1а—17, 17а, 18—26, 26а—434, 434а (непідшитий), 435, 0.

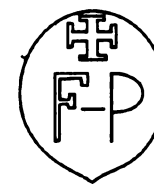

Палітурка шкіряна темного брунатного кольору з тисненням угорі: Acta Prawa Ormienskiego.

Письмо вірменське, нотрґір, 40—50 рядків на сторінці по 70—80 знаків у кожному; польський скоропис, ск звичайно, менш тісний.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

Башланды йазылма акталары ермені тәрәсінің Каменец шәһәрінің тваганның 1087-сіндә педрварның 19-уна йығпашкүн войтлухунда славетный пан Кіркоршаның Һолуб оглунуң хайсының урядын бій теңрі бергәй емінліхтә йүрүтмә да кенсі блогословенствосу тібінә одправіт етмә. Амен йегіці (арк. 1а, запис 1)

„В ім'я господа Ісуса Христа

Почали писатися акти вірменського суду міста Кам'янця року 1087 лютого 19 [1638 березня 1], в понеділок за війтівства славетного пана Кіркорші, сина Голуба, якому дай бог спокійно керувати своїм урядом і відправляти під його благословенням. Амінь, хай буде так".

Анты пан войтнуң да 2 йаці антічкәнның [сам акт польською мовою в вірменській графіці] (арк. 1а, запис 2)

„Присяга пана війта і 2 нових присяжних".

Анты Вартан йазучінің

Болду тваганның 1087-сінә педрварның 19-уна йығпашкүн славетный Кіркорша Һолуб оглу войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің наіме Міклаш Кіркор Йакуб Стецко Мурад Бобрік Хачко Івашко славетный Вартан барон Кіркор антічкән оглу ермені тәрәсінің Каменец шәһәрінің ваковат етмәхы артындан пісарскій урядның таңлап кенсін аныңкі урядга пісарлыхка а іш кі һәр уряд ант блә ствірдзоный болуйір да кенсі хуватын һем інәмін алыйір аның үчүн кенсін бүгүнгі күнү аныңкі уряд үснә пісарлых ант ічтірділәр ротага көрә порядокта опісаный (арк. 1а зв., запис 1)

„Присяга писаря Вартана

Діялося року 1087 лютого 19 [1638 березня 1], в понеділок перед славетним війтом Кіркоршею, сином Голуба, і чинними при ньому присяжними, а саме: Міклашем, Кіркором, Якубом, Стецьком, Мурадом, Бобриком, Хачком, Івашком, славетним Вартаном, сином барона Кіркора, присяжного; через вакантність посади писаря [„писарського уря-

ду“] вірменського суду міста Кам'янця, обрали його на писаря цього суду, а оскільки кожен уряд стверджується присягою і завдяки цьому набуває чинності й довіри, то й його сьогодні цей уряд привів до присяги на писарство за її текстом, описаним у статуті“.

Пан Міткога таных Тутал

[Болду тваганның 1087-сінə мардның 5-сінə], йыхпашкүн. Ол же [славетный Кіркорша Һолуб оглу йереспохан] войт да агалар алнына. Інстаційасы үснə славетный Мітконың барон Дзеріг йереспохан оһлуның учцівый Тутал Ованес оглу болуп певный таныхка прыпозваный да ант блə обовьонзаный інквірованесы үснə төрəнің көтүрүп екі бармахын йоһары анты тібінə бу түрлү таныхлых берді кі мен подешлый кімсəмен бүгүн бу дүнйадамен таңда ол дүнйага барсам керək зера бəйүн дүнйа йарын ахырат тогрусун айтармен не кі вядомыймен білірмен аны ігі кі учмахлы җанлы Ғугас Долваткар оглу борчлудур пан Міткога Дзеріг йереспохан оглуна флорін екі йүз хырх йеді йарым да алайдыр өзгə түрлү дүгүл хайсының зезнанесын айтылган Мітко беріп йаздырды да хойду төрөгə паментне (арк. 10, запис 1)

„Пану Міткові свідчення Тутала

[Діялося року 1087/1638 березня 5/15], в понеділок. Перед тим же війтом [славетним Кіркоршею, сином Голуба, єпископом] і старійшинами. На вимогу славетного Мітка, сина барона Дзеріґа, єпископа, поштивий Тутал, син Ованеса, позваний для певного свідчення, зобов'язаний присягою й розпитаний судом, піднісши угору два пальці, під присягою дав таке свідчення. Я вже людина стара, сьогодні на цьому світі, а завтра вже, мабуть, піду на той світ, бо нині світ світом, а завтра кінець світу, скажу правду, бо мені відомо, знаю я добре, що покійний Гуґас, син Долваткара, винен пану Мітку, сину єпископа Дзеріґа, двісті сорок сім з половиною флоринів, і це так, а не інакше. Яке його свідчення названий Мітко дав записати й подав суду пам'ятного“.

Пан войт квіт Ніголну олахлы

Болду тваганның 1089-уна тегдемперніц 31-інə кічіайнакүн славетный Йакуб Бартошовіц лентвойт алнына. Туруп облічнє славетный пан Кіркорша Һолуб оглу войту ермені төрөсінің Каменец шəһərінің квітоват етті уццівы Ніголну Һанес оглун

бүгүнгә анча болган барча борчлардан төрә запісы блә болган айтып кі түгәл төләп досыт етті недән кенсін квітоват етіп волный етті да тәрә запісын уморіт етіп внівеч әйләндірді не үчүн хойулду төрәгә памєнтне (арк. 433 зв., запис 1)

„Пан війт квитував Ніґола з Молдавії

Діялося року 1089 грудня 31 [1641 січня 10], у четвер перед славетним лентвійтом Якубом Бартошовичем. Ставши особисто, славетний пан Кіркорша, син Голуба, війт вірменського суду міста Кам'янця, квитував поштивого Ніґола, сина Ганеса, з приводу всіх боргів, які той був йому винен до сьогодні згідно з судовими записами, кажучи, що він усе сплатив повністю, через що він квитував, і звільнив його, і скасував і звів нанівець судові записи, про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді справалары тваганның 1089-унуң ермені төрәсіндә Каменец шәһәріндә войтлухуна славетный пан Кіркоршаның һолуб оглунуң йереспоханның недән болсун һайбат бій теңрігә һалі да һәр кез меңі меңіліккә дірә. Амен.

Вартан Кіркор оһлу йазучі на тен час

„Закінчено справи в вірменському суді міста Кам'янця року 1089 [1642] за війтівства славетного пана Кіркорші, сина Голуба, єпископа, за що слава господу богу і нині, й завжди, і на віки вічні. Амінь.

Вартан, син Кіркора, на той час писар".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на політурці вгорі чорнилом: *Тв 1097, 8, 9*; унизу вибито: *1638, 9, 40*; на титулі: *№ 25; 1637, 38, 39.*

23 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 36 (4321)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 4 [14] січня 1090 [1641] р., понеділок (арк. 1) — 19 [29] лютого 1093 [1644] р., понеділок (арк. 297 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська у вірменській графіці. Заголовки скрізь вірмено-кипчацькі.

Папір, формат 26,5 х 41,5 см. Водяні знаки: 1) корона із закругленими кінцями із зіркою угорі, 3 х 5 см; 2) літери F і P під хрестом на щиті, 3,5 х 4,5 см — див. ркп. 22. Обсяг 441 арк. Нумерація: 0, 0, 1—300.

Палітурка шкіряна темного брунатного кольору з тисненням угорі: Acta Prawa ormienskiego.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—50 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

Бій теңрінің арі шағаваты да болушлуху артындан башланды йазылма йаңі да сытаралы йылның тваганның 1090-ының справалары йазылма войтлухуна славетный Кіркоршаның Ҥолуб

оглунуң. Бій теңрі бергәй емінліктә да сәвүктә кечірмә бу йылны да (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Зі святого благословення і з поміччю господа бога почали писатися справи нового і щасливого року 1090 [1641] за війтівства славетного Кіркорші, сина Голуба. Дай боже пережити в мирі та приязні й цей рік".

Пані Івашкова протестаційа пан Лукаш йереспоханга

Dzialosie[1] *w Kamienci Podolskim roku panskiego tysioncnego szescsetnego cztyrdziestego pierwszego dnia cztyrnastego stycznia w poniedzialek pred slawetnym Kirkorszem Holenbowicem wojtem prawa ormienskiego Kamienca Podolskiego. Do urendu i akt niniejszych wojtowskich... (арк. 1, запис 2)*

„Протестація пані Івашкової проти єпископа Лукаша

Діялося в Кам'янці Подільському року господнього 1641 дня 14 січня, в понеділок перед славетним Кіркоршею Голубовичем, війтом вірменського права Кам'янця-Подільського. До уряду й актів нинішніх..."

Катруша Ламанка борч Асвадурга оглуна

Болду тваганның 1090-ында йунварның 11-інә йыгепашкүн славетный Кіркорша Һолуб оглу войт алнына. Бүгүнгі лентвойтовскій уряд алнына туруп облічнє уццiва Катруша Бедрос хатыны опатрный Васіл Філіповіч уряд хулу да кенсінә прывжнєтый опєкун өтләш борч білінді уццівый Асвадурга оглуна кенсінің сумма флорін екі йүз неміч сбідагасы хайсі суманы ол заман хачан кләсә төләсәр хайсі суманы вароват етті кенсі бары добролары үснә Һалі да соңра болган кі ерклі болгай кенсінә люб особасындан люб доброларындан доходіт етмә не үчүн хойулду төрәгә памєнтне (арк. 2, запис 1)

„Катруша Ламанка визнала борг своєму синові Асвадуру

Діялося року 1090 [1641] січня 11 [21], в понеділок перед славетним війтом Кіркоршею, сином Голуба. Перед нинішнім лентвійтівським урядом поставши особисто, поштива Катруша, жінка Бедроса, через судового віжа Василя Филиповича, взятого нею за опікуна, визнала борг поштивому Асвадурові,

1 Транслітерація польського запису у вірменській графіці.

своєму синові, на суму двісті польських флоринів, яку суму вона має сплатити тоді, коли син захоче, і під яку вона записала все своє майно, наявне нині й яке з'явиться потім, щоб за ним було право відшкодувати хоч від її особи, хоч із її майна, про що судові подано пам'ятного".

Задіг Сакула йүккә алды Маренкону

[Болду тваканныц 1090-сында себдемпернің 29-уна] ханкүн славетный Йакуб Бартошовіц лентвойт алнына. Келіп облічнє у ццівый Задіг Сакула оглу йүк болду Ҳанус хатыны Маренко үчүн грата артындан волный вєнженгә хайсі кі олтуруп еді төрәнің декретіндән певный сума борч үчүн флорін йүз йетміш секіз төрә запісінә көрә славетна Ҳаскага Мовсес сыцарына борчлу болган тутунуп кі волный вензендән хайдесә уйдіт етмәй. А хайда кі уйдіт етсә на кенсі подпаднут еткәй ол борчка не үчүн хойулду төрәгә памєнтне (арк. 65 зв., запиє 1)

„Задіґ Сакула поручився за Маренко

[Діялося року 1090 вересня 29 / 1641 жовтня 9], в середу перед славетним лентвійтом Якубом Бартошовичем. Прийшовши особисто, поштивий Задіґ, син Сакули, поручився за Маренко, жінку Гануса, як умовно ув'язнену, котру було посаджено за декретом суду через певну суму боргу в сто сімдесят вісім флоринів, які вона винна згідно з судовим записом Гасці, жінці Мовсеса, і зобов'язався, що вона з вільного від ґрат ув'язнення нікуди не піде. А якщо піде, то він сам підпаде під той борг, про що подано суду пам'ятного".

Кіріктән орус вензен Лусіг Сахтянчі

[Болду тваганныц 1093-сүндә педрварныц 17-сінә] шапаткүн. Бүгүнгі терміндә антныц учцівый Лусіггә Гурйег Сахтянчі оглуна позваныйга не түрлү кі алтын күмүшү нагт сбідагасы йох а бу учцівый Кіріккә Бакуменкога акторга харші беш флорін борчтан утру наказаный туруп екі строна да облічнє да айтылган Лусіг позваный кләмійін ант ічмә айтты кі борчлумен тылько ахчам йох не білә төләмә хайсін уряд войтовскій төрәгә көрә посполітый вензенгә сказат етті хайсіндән чыхмісәр аныцкі беш флоріну төләмінчә не үчүн хойулду төрәгә памєнтне (арк. 297 зв., запис 2)

„Українець Кирик ув'язнив Лусіґа Сахтянчі

[Діялося року 1093/1644 лютого 17/27], в суботу. На сьогодні було наказано поштивому Лусіґу, синові Ґур'єга Сахтянчі [„сап'янника"], прийняти присягу проти позивача Кири-

ка Бакуменка з приводу 5 флоринів несплачного боргу, що в нього немає золота, срібла і готівки. Коли обидві сторони постали перед судом, названий Лусіґ, не бажаючи приймати присягу, сказав, що я винен, тільки грошей у мене немає, чим сплатити. І війтівський уряд згідно з посполитим правом наказав [посадити] його до в'язниці, звідки він не вийде доти, доки не сплатить ті п'ять флоринів, про що судові подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді акталары войтлухунуң пан Йакубнуң Бартошовіц бій теңрігә һайбат болсун меңі меңіліккә дірә. Амен (арк. 298, запис 1)

„Закінчено акти війтівства пана Якуба Бартошовича. Слава господу богу на віки вічні. Амінь".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на палітурці вгорі чорнилом: *Тв 1090, 1, 2*; унизу вибито: *1641, 2, 3*; на титулі: *№ 26to; 1640, 41, 42, 43.*

24 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 37 (4322)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 19 [29] лютого 1093 [1644] р., понеділок (арк. 1) — 31 грудня 1096 р. [10 січня 1648 р.], п'ятниця (арк. 247 зв., запис 3).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська в вірменській графіці. Заголовки вірмено-кипчацькі. Є копії документів вірменською мовою з Едірни та Сучави (арк. 187 зв.—188).

Папір, формат 37,5 х 40 см. Водяний знак: гостроверхий шолом із підборідником на овальному щиті з літерою V угорі, 4 х 5,5 см. Обсяг 257 арк. Нумерація: 0, 0, 0, 1—66, 66а, 66б, 66в, 66г, 67—76, 78—248, 0, 0, 0.

Палітурка шкіряна темного брунатного кольору з тисненням угорі: Acta prawa ormienskiego kamie.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—50 рядків на сторінці по 70—80 знаків у кожному.

Початок книги:

Анун асдуадзой

Болду Каменецтө Подолскій ермені ратушунда тваганның 1093-сүндә педрварның 19-уна] йыгпашкүн. Агалар хырх монж да барча посполітый зhоднє да сөвүк блә бу йылга таңладылар войт

славетный пан Кіркоршаны Һолуб оглун йереспоханны. Бій теңрі урядын хутлу еткәй да бергәй помноженесы блә убогій Речь Посполітамызныңодправіт етмә. Амен (арк. 1, запис 1)

„В ім'я бога

Діялося в Кам'янці Подільському у ратуші вірменській року 1093 [1644] січня 19 [29] в понеділок. Старійшини сорок мужів і всі посполиті згідно і приязно обрали на цей рік на війта славетного пана Кіркоршу, сина Голуба, єпископа. Дай боже щастя його урядові і примноження нашій убогій Речі Посполитій. Амінь".

Йакубга Левон оглу таныx Аврам кәфәлі

Болду тваганныңь 1093-уна педрварныңь 22-сінә кічайнакүн славетный Кіркорша Һолуб оглу войт алнына. Інстанційасы үснә славетный Йакуб Левон оглунуңь уццівый Аврам Міхал оглу кәфәлі болуп певный таныхлыхка ашага йазылган прыпозваный пілный інквіровaнесы үснә урядныңь анты тібінә көтүрүп екі бармахны йогары бу түрлү таныхлых берді кі Адырнада Йованес сіслі хардашы замосцалы Багдасарныңь берді Мінаска Егріагызлы алныма бір әжәм пердесі кі пан Йакубга Левон оглуна борчу йерінә ат үчүн оддат еткәй һем бітік тә йеберді пан Йакубга ол же Мінас ашыра да алайдыр өзгә түрлү дүгүл хайсінің таныхлыхын айтылган Йакуб беріп йаздырды да хойду төрәгә памєнтне (арк. 1, запис 20)

„Свідчення Аврама з Кафи Якубові, синові Левона

Діялося року 1093 лютого 22 [1644 березня 9], в четвер перед славетним війтом Кіркоршею, сином Голуба. На прохання славетного Якуба, сина Левона, поштивий Аврам з Кафи, син Міхала, будучи припозваний для певного свідчення, записаного нижче, на пильний запит уряду, під присягою, піднісши догори два пальці, дав таке свідчення. В Едірні Йованес із Сіса, брат Багдасара з Замостя, дав при мені Мінасові Еґріагизли [„криворотому"] перську завісу, щоб той передав панові Якубові, синові Левона, щоб той віддав замість його боргу за коня, і послав через цього ж Мінаса панові Якубові листа, і це було саме так, а не інакше. Яке його свідчення названий Якуб дав записати й подав суду пам'ятного".

Агалар грунт үчүн Авакныңь

[Болду тваганныңь 1095-сінә йуліснің 16-сына], кічайнакүн. Жаданссы үснә уццівый Авакныңь Әмірә оглунуңь славетный Мурад дер Закарйа оглу на тен час войт алып біргәсінә славетныйларны

Бобрікні Ованес оғлун да Івашкону Кеворовіц антічкәнләрын ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің да зыйдіт етті грунт үснә Кожуховскій үндәлгән Узун мәһәләдә хоншулухта әвләрі арасына велебный дер Хачадурнуң Дзеріг оғлунуң (хайсі грунту айтылган дер Хададур потомокларындан учмахлы ҳанлы дер Йованеснің сатыҳ вечі блә достат етіптір да ҳалігі аффектанска сатыптыр хайсі грунт ер- мені юрісдікційасына подлегнут етіптір) бір йандан да учівый Донігнің Лукаш оғлунуң Хара Татул өвү үндәлгән бірсі йандан йаткан. Анда ж айтылган Авак холду йоғары мянованый төрәдән кі кенсінә публічный йол сартын будоват етмәхкә йер болгай назначоный хайсінің аффектаційасын төрә аңлап да ол грунтнуң положенесына екі хоншулух арасындан ігі прыпатріцця болуп да респектоват етіп публічный йолга алайох аны да упатроват етіп кі четәні дер Хачадурнуң нахыліцця болуптур публічный йол үснә өвүнүң уғолундан дағы бері теды уступіт етіп ол ҳахыльоный четәнның бурунгі хазухун рогдан екінчі сынган хазух та снор тутту да ол же снор блә тоғру тартты чах Доніг өвүнүң ҳраніцасына дег хайда кі улу таш бар столп йанына ол ташның рогунда знак етмә да хазух урма да ол снорнуң чекі блә кенсі будованесын Аваккa хойма сімәрләді. Хайсі вымярны строна аффектанс вдзенчнє прынят етті да йаздырып хойду төрәгә памєнтне (арк. 154)

„Старійшини про ґрунт Авака

[Діялося року 1095/1646 липня 16/26], в п'ятницю. На вимогу поштивого Авака, сина Еміра, славетний Мурад, син вітця Закар'ї, тогочасний війт, узявши з собою славетних Бобрика, сина Ованеса, та Івашка Кеворовича, присяжних вірменського суду міста Кам'янця, зійшов на так званий Кожуховський ґрунт на Довгій вулиці по сусідству між садибами вітця Хачадура, сина Дзеріґа (який ґрунт названий отець Хачадур купив у нащадків покійного вітця Йованеса і продав нинішньому заявникові і який ґрунт підлягає вірменській юрисдикції) з одного боку і поштивого Доніґа, сина Лукаша, що зветься будинком Харататула, з другого боку. Там же названий Авак зажадав від згаданого суду, щоб йому було призначено місце для будівництва з боку публічної дороги, яку афектацію суд зрозумів і, придивившись уважно до розташування того ґрунту між сусідами і оглянувши публічну дорогу, а також побачивши, що тин вітця Хачадура нахилився в бік публічного шляху ще далі від рогу його будинку, переставили перший кілок того нахиленого тину і, прикріпивши

шнура до другого зламаного кілка, протягли того шнура прямо до межі Доніґового будинку, де є великий камінь поруч зі стовпом, і наказали Авакові на розі того каменя зробити знак, і забити кілок, і по межі того шнура ставити свою будівлю. Які виміри заявник вдячно прийняв і дав записати, подавши судові пам'ятного".

Ағалар бош еттіләр податоклар Хачкога Гловацкій

[Болду тваганның 1096-сында себдемпернің 15-сінә], ханкүн. Славетный Мурад дер Закарйа оғлу на тен час войт да йанына болган антічкәнләр мяновіцє славетныйлар Стецко Һолуб оғлу Торос Ованес оғлу Івашко Йурко оғлу Хачко Гөгчә оғлу ермені тәрәсінің Каменец шәһәрінің белгілі етійірбіз барчасына кімгә кі колвек потребадыр білмәгә һалі болганларга да келгәнләргә кі біз певный респекттән славетный Хачкоға Йакуб Гловацкій оғлуна Каменец шәһәрлісына барча түрлү податокларны будур алай йасахларны подымнеләрны нечік көзәтләрны өвүндән діфтәрләргә көрә прыходзонцый да төләмә повінный бош етіп багышладых да кенсін ол податокларның төләмөхындан волный еттіх вароват етіп аны кі бүгүндән айры не кі дә колвек податок люб кенсіндән люб әвүндән келсә повінен болсар неч.і өзгә шәһәрліләр берійрләр бермә негә айтылган Хачко да хайіл болуп да ағалыхка йүгүнүп беріп йаздырды да болду төрәгә памєнтне (арк. 229 зв.)

„Старійшини звільнили від податків Хачка

[Діялося року 1096/1646 вересня 15/25], в середу. Ми, славетний Мурад, син вітця Закар'ї, тогочасний війт, і чинні при ньому присяжні вірменського суду міста Кам'янця, а саме: Стецько, син Голуба, Торос, син Ованеса, Івашко, син Юрка, Хачко, син Ґоґче, доводимо до відома всіх, кому слід, нині сущих і потомних, що ми з певних міркувань звільнили його й його нащадків від сплати всіляких податків, тобто як від податі, подимного, як і сторожового, які згідно з книгою приходяться на його будинок і які він мав сплатити, і подарували їх йому, застерігши таке, що від сьогодні, які б податки не припадали чи на нього, чи на його будинок, він мусить сплачувати, як і всі міщани сплачують, із чим названий Хачко погодився і, уклонившись старійшинам, дав записати, й суду було подано пам'ятного".

Ағалар актік[оват еттіләр] контракт[ын] түзләрнің арендар[ы] блә

Болду тваганның 1096-сында нойемпернің 3-сүндә ханкүн славетный Мурад дер Закарйа оғлу войт алнына. Бүгүнгі войтовскій уряд алнына ермені тәрәсіның Каменец шәһәріның туруп облічнє славетні Бобрік Ованес оғлу да Торос Харахаш оғлу антічкәнләр бір йандан да славетні Івашко пан Йурко оғлу антічкән да Шымко пан Хачко Безносый оғлу бірсі йандан подат еттіләр акталарына бу ж төрәнің певный контракт ермені түзләрындан утру завартый да алай ағалыхның нечік аларның да подпісы туҗіш мәһүр блә алай публічный нечік кі аларның да будур пан Івашконуң да пан Шымконуң нечік ол түзләрның арендарының прыватный варованый холуп кі акталарга прыйентый да інсерованый болгай нені іш кі акталар кімсәгә забронный болмас отрымат еттіләр хайсі контракт сәз сәздән бу түрлү співат етійір.

Славетный Мурад дер Закарйа оғлу на тен час войту ермені төрәсіның Каменец шәһәріның кенсі антічкән коллегалары білә на іме барон Кіркорша Һолуб оғлу йереспохан пан Кіркор барон Аго йереспохан оғлу пан Стецко Һолуб оғлу пан Торос Ованес оғлу пан Хачко Вартерес оғлу пан Ісай Серһій оғлу пан Хачко Гәгчә оғлу пан Вартан Кіркор оғлу алай кенсіләріміз нечік аты блә халган коллегаларымызның вядомо етійірбіз барчасына кімгә колвск побребадыр білмәгә бу бізнім йазовумуз білә кі біз нечік уряд да сторожлары төрәләрімізнің да бүтүн посполітыйның бунда Каменецтә болган уважыт етіп аны кі бу хадар йыл ашыра алай за дворем судунда падшаһның аның бійлікіның бізім мілостівый бійімізнің нечік кі комиссійалар өтләш правный поступоклар точытця болду спулный түзләрдән утру орус йурісдікційасы блә бунда Каменецтә хайда кі улу кошт важыт етіп да експендоват етіп да праця көрүп шағаваты артындан бій теңрінің да падшаһның аның бійлікінің сытаралы да скутечный компланацій өтләш йахшы еффекткә келтірдіх розгранічене етіп вечнымі часы ол же орус төрәсі блә йус доті піут йанына нечік дзедзічный бійләр да поссессорлар түзләрның халдых зачым кләп аның кі коштларны азар азар рекуперовать етмә (да нецо улжыт етмә посполітыйга податокларны) а особлівє аны да көрүп кі хлоплар да һайдуклар хайсіләрі кі йурісдікційамыз да владзамыз тібінәдірләр улу непослушенство да сваволя зажыват етмәхтә түзләрні көргүзүйірләр хайсіләрін пенітус кләп йахшы порядокка вправіт етмә да до клубы нечік кі өзгә бійләр кенсі майентностларын слободный келтірійірләр.

Теди бу слушный да өзгә рацийалардан бір аваз білә інстанцийасына көрә дә хырх монжнуң бізгә внесьоный на мянованый түзләрні сіножатлары спулне хлоплары білә діфтәргә көрә поданый туҗыш фолваркларда да болган чыншлары робочыжналары дәсятіналары да халган податоклары білә арендоват еттіх бүгүннүң актындан үч йылга дірә порондне по собє кеткән славетным пан Івашкога Йурко Кеворовіц оглуна антічкәнінә бу ж ермені төрәсінің Каменец шәһәріныңда пан Шымкога барон Хачко оглуна алайох Каменец шәһәрлісінә сумма флорін үч йүз сексәнгә неміч сбідагасына хайсі бу мянованый суманы аренда үчүн повінен болсарлар айтылган пан Івашко да пан Шымко йазылып бірі бірі үчүн да бірі барча үчүн төләмә үч рата білә ашага йазылган бурунгі ратаны йүз еллі флоріну борчлу болсарлар оддат етмә да досіт етмә келір Йазловца йармаркына ін анно 1648-індә прыпадат еткән екінчі ратаны алайох йүз еллі флоріну йана Йазловца йармаркына екінчі йылына ін анно 1649-унда прыпадат еткән. Үчүнчі ратаны флорін сексәнні пры высцю аренды ін анно 1650-сіндә одправованый нагт сбідага білә бір фант да хумаш білә дүгүл барча төрә трудностундан да звлокалардан башха заклад тібінә гловный сумага корреспондуйонцый хайсі суманы вароват еттіләр кенсі бары добролары үснә рухомый һем нерухомый һалі болган да соцра набытый.

Хайсі аныңкі түзләрні да хлопларны екс нунк спокойный в поссессійі кенсіләріна мянованый үч йылга дірә бүтүн прылеглостлары білә люб ескідән люб йаңідән ордінованый (хайсіләрін кі алар кенсі устләрінә алдылар порядокка келтірмәгә да в послушенство лепше вправіт етмә) здават етійірбіз да ужыват етмәхтә кенсіләрінә без жадней алтеркацийей йеберійрбіз кі алар білгәнләрінә көрә ведлә йеднак слушносці і без депактацийей подданыйларымызныңң обходітца болуп справоватца болгайлар да пожытоклар кенсіләрінә келтіргәйләр да заманы үч йылныңң чыхса йана ж бізгә вцале түзләрімізні огранічоный да подданыйларымыз да діфтәргә көрә оддат етсәрләр да резігноват етсәрләр.

Аны да вароват етіп кі хлоплар арттырма да гумналарда осажат етмә компланацийага көрә орус төрәсі блә ерклі болсар кенсіләрінә бізім вядомостумуз білә пры тым чыхарып бу арендадан сатылган пасікаларны һем екі пасіканы һаныз сатмаган хайсіләрін кенсі діспозіційамызга халдырыйірбіз.

А кі ескідән бунуңкі чыншлар да десятіналар пан войтларга за праце належыт етійр еді прето алай һалігі пан войтка нечік

настемпуйонцыйга да обмысліт етмә да уконтентоват етмә өзгә йердән кләрбіз. Йеднак же авкцийалары үчүн подданыйларның да келішләрнің кі болгай сындухка посполітый старанє етсәрләр поменьоный арендаторлар буну да кенсіләрінә прырікат етійрбіз кі бір агалыхның да посполітыйның ол түзләргә іші болмісәр алайох кімләрнің фолварклары да бар ані бічәнліккә ані тиж орат етмәхкә.

Йеднак егәр кі кімсә кләсә поменьоный арендаторлардан десятінадан йалга алма ол аларның еркләрінә болсар бермә. До того егәр кі поменьоный арендаторлар засівок етсәләр пры експірованю аренды настемпуйонцый йылга теды егәр кі өзгә арендарлар наступіт етсә ерклі болсар кенсіләрінә аныцкі засівокларын люб зебрат етмә люб поменьоный арендаторлар білә аныц үчүн по прыйацелску зһодіцця болма.

Буну да айтылган пан Івашкога да пан Шимкога вароват етіп кі стреж боже черув албо ол ат наступіт еткәй бу үч йыл ашыра алайох өзгә значный зарарлар теды кенсіләрінә зарарларын слушностка көрә показаный дефалковат етмә повінен болсарбіз. Хайсіләрінә йахшы да һөрмәтлі сөзүмүз да хол бермәхіміз білә прырікат етіп ассекуроват етійрбіз барча да облігацийамызга көрә кенсіләрінә сөзүмүзнү дотрымат етмә да в покойу кенсіләрін ужыват етмәхләрында заховат етмә.

Алайох кләп кенсіләрін өзгәләріндән да кім дә колвек кләгәй турбоват етмә да взрушат етмә поссессійаларындан мянованый заманга дірә ол хадар не хадар потреба көргүзсә бороніт етмә да непослушный хлопларга харші хуват бермә обліговатца болійрбіз.

Хайсі бу екі йан ортасына постановенены кенсі власный холларымыз білә подпісат еттіх да публічный мөһүр білә алайох пріватный пан арендаторның вароват еттіх.

Болду Каменецтә тваганның 1096-сында нойемперніц 2-сінә нөгәрікүн.

Мурад дер Закарйа оглу на тен час войт ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің бу контрактка подпісатца болдум [підпис].

Мен Кірко[р]ша һолуб оглу йереспохан подпісацча болдум власный холум білә.

Мен Кіркор Аго йереспохан оглу власный холум блә подпісатса болдум.

Мен Стецко Һолуб оглу власный холум білә.

Пан Бобрік Ованес оглу айтты хач йазма +.

Торос Ка[ракаш].

Мен Івашко барон Йурко Кеворовіц оглу власный холум блə [підпис].

Мен Іс[ай] Серһій оглу.

Мен Хачко Гөгчə оглу власный холум білə.

Вартан Кір[кор] оглу йазучі [підпис].

Мен Шымко Хачко оглу позвалат етій[р]мен бу контрактка власный холум блə [підпис].

(Мөһүр йері урядныц). (Мөһүр йері пан Івашконуц). (Мөһүр йері пан Шымконуц) (арк. 237—238)

„Старійшини актикували контракт із орендарями полів

Діялося року 1096 [1647] листопада 3 [13], в середу перед славетним війтом Мурадом, сином вітця Закар'ї. Перед нинішнім війтівським урядом вірменського права міста Кам'янця ставши особисто, славетні Бобрик, син Ованеса, і Торос, син Харахаша, присяжні, з одного боку, і славетні Івашко, син пана Юрка, присяжний, та Шимко, син пана Хачка Безносого, з другого боку, подали до актів цього ж суду певний контракт, укладений щодо вірменських полів і завірений як підписами старійшин, так і їхніми, а також печатками — як публічною, так і їх приватними, тобто пана Івашка та пана Шимка як орендарів тих полів, і зажадали, щоб він був прийнятий і внесений до актів, що, оскільки акти ні для кого не є забороненими, отримали. Який контракт дослівно виглядає так.

Ми, славетний Мурад, син вітця Закар'ї, тогочасний війт вірменського суду міста Кам'янця, разом зі своїми присяжними колегами, а саме: бароном Кіркоршею, сином Голуба, єпископом, паном Кіркором, сином єпископа Аґо, паном Стецьком, сином Голуба, паном Торосом, сином Ованеса, паном Хачком, сином Вартереса, паном Ісаєм, сином Сергія, паном Хачком, сином Ґоґче, паном Вартаном, сином Кіркора, як самі від себе, так і від імені решти наших колег доводимо до відома всіх, кому тільки буде потреба знати, цим нашим записом, що ми як уряд і охоронці наших прав та всіх посполитих, тут, у Кам'янці сущих, зваживши, що протягом стількох років як у „задвірному" суді його величності короля,

нашого милостивого пана, так і через комісії точилися судові справи стосовно спільних із українською юрисдикцією полів тут, у Кам'янці, на які покладено й витрачено великі кошти і працю, і бачачи, що з ласки господа бога і його величності короля завдяки щасливим і успішним заходам ми дійшли до доброго наслідку, й добилися розмежування на вічні часи з тим же українським урядом, і згідно с судовим вироком ми залишилися дідичними господарями і власниками своїх полів;

тому, прагнучи тепер поступово відшкодувати ті кошти (та щоб дещо полегшити податки посполитим), а особливо враховуючи, що холопи й гайдуки, які перебувають під нашою владою й юрисдикцією, виявляють велику непокору і сваволю в користуванні землею, і щиро бажаючи привести їх до порядку і приборкати, як приводять до ладу свої слобідні маєтки інші господарі;

з урахуванням усіх цих та інших чинників, ми одностайно, відповідно до внесеного до нас подання сорока мужів, віддали нинішнім актом названі поля разом із сіножатями, холопами, поданими до книги, а також із чиншами, робочизнами, десятинами й іншими податками, належними до фільварків, в оренду на три роки підряд, один за другим, славетним панові Івашку, сину Юрка Кеворовича, присяжному цього ж вірменського суду міста Кам'янця, і панові Шимкові, синові барона Хачка, також міщанинові кам'янецькому, за суму триста вісімдесят флоринів польськими грішми. Яку згадану суму за оренду названі пан Івашко й пан Шимко, підписавшись один за другого й кожен за все, повинні сплатити трьома частинами, записаними нижче. Першу частину — сто п'ятдесят флоринів вони мусять сплатити й віддати на наступний Язлівецький ярмарок цього року, що припадає на рік 1648. Другу частину — також сто п'ятдесят флоринів теж на Язлівецький ярмарок на другий рік, що припадає на 1649 рік. Третю частину — вісімдесят флоринів — при закінченні оренди, року 1650-го, готівкою, а не будь-якими заставними речами чи товарами, без жодних судових ускладнень і зволікань, під заставою суми, рівної головній, які всі гроші вони записали на всьому своєму рухомому й нерухомому майні, нинішньому й набутому пізніше.

Оці здані в оренду поля й холопів відтепер на три роки ми передаємо і відпускаємо без жодних суперечок у їхнє

спокійне володіння й користування з усіма приналежностями, здавна або знову приписаними (які вони взяли в свої права задля впорядкування і ліпшого приведення до покори), щоб вони на свій розсуд, однак слушно й без нарікань з боку наших підданих, поводилися, й справували, і вживали собі на користь, і після закінчення трьох років часу вони мусять повернути нам наші відмежовані поля і наших підданих повністю згідно з книгою і не повинні відмовлятися.

Застерігаємо також, що до в їхній волі збільшувати число хлопів і селити на гумнах за погодженням із українським судом і з нашого відома. При тому виключаємо з цієї оренди продані пасіки та дві пасіки, ще не продані, що їх ми лишаємо у власній диспозиції.

А що раніше з тих чиншів і десятин належало панові війтові за працю, то як нинішньому війтові, так і наступному ми маємо вишукати й відшкодувати з іншого місця. Однак що стосується надходжень від підданих та доходів, що раніше посполиті відправляли до казни, то згадані орендарі повинні їх старанно виконувати й надалі.

Також прирікаємо їм, що ніхто зі старійшин, ані з посполитих не має діла до тих полів, а так само ті, що мають там фільварки, не мають жодного стосунку до сіножатей і не мають права орати. Але якщо хтось захотів би піднайняти у згаданих орендарів з десятини, то вони мають право здавати.

Також якщо згадані орендарі при завершенні оренди зроблять засівок на наступний рік і поля наймуть інші орендарі, то в їхній волі або зібрати засівок, або з новими орендарями домовитися по-приятельському.

Також застерегли названим панові Івашкові й панові Шимкові, що коли, боронь боже, протягом цих трьох років на поля зайде військо або кіннота, або ж трапиться інша значна шкода, то ми повинні будемо, наскільки це виявиться слушним, поменшити їхню шкоду.

Даючи на все це наше добре й чесне слово й руку, прирікаємо й запевняємо дотримати нашого слова відповідно до наших зобов'язань і забезпечити їм спокійне користування. Також, бажаючи захистити їх від інших і від будь-кого, хто хотів би їх турбувати і зрушувати з посесії до згаданого часу,

ми зобов'язуємося, скільки буде треба, їх боронити й підтримувати проти непокірних холопів.

Яку цих двох сторін постанову ми власноручно підписали й завірили громадською печаткою, а також приватними печатками панів орендарів.

Діялося в Кам'янці року 1096 [1647] листопада 2 [12], у вівторок.

Я, Мурад, син вітця Закар'ї, на той час війт вірменського суду міста Кам'янця, підписав цей контракт.

Я, Кіркорша, син Голуба, єпископ, підписався власноручно.

Я, Кіркор, син єпископа Аґо, підписався власноручно.

Я, Стецько, син Голуба, власною рукою.

Пан Бобрик, син Ованеса, сказав поставити хрестик.

Торос Харахаш.

Я, Івашко, син барона Юрка Кеворовича, власною рукою.

Я, Ісай, син Сергія.

Я, Хачко, син Ґоґче, власною рукою.

Вартан, син Кіркора, писар.

Я, Шимко, син Хачка, згоден з цим контрактом, власною рукою.

(Місце пачатки уряду). (Місце печатки пана Івашка). (Місце печатки пана Шимка).

Останній кипчацький акт:

Йакуб жуҥут да Нігол Бекеш

[Болду тваганныҥ 1096-сына тегдемперніҥ 31], айнакүн. Наказаный болду войтнуҥ декретіндән інәмсіз Аврам жуҥутка пленіпотентына урендовнє запісаный інәмсіз Йакуб жуҥутнуҥ сатановлу акторга таныхларын мянованый мяновіцє Тодорну да Кіркорну хардашын не түрлү кі вядомыйдырлар кі отуз флорін учцівый Нігол Асвадур сахтянчі оглу ҥалігі позваный прінціпалына теріләр үчүн борчлудур дүгүл йеді флорін нечік позваный аллеговат етійір хайсіләріндән ацлап кләр орталарына наказат етмә не кі болса төрәгә көрә хайсі кі декретні екі йан да завжєчнє прынят етті не үчүн хойулду төрәгә памєнтне (арк. 247 зв., запис 2)

„Єврей Якуб і Ніґол Бекеш

[Діялося року 1096 грудня 31 / 1648 січня 10], у п'ятницю. Війтівським декретом було наказано невірному Аврамові, євреєві, законно записаному уповноваженому невірного Якуба, єврея з Сатанова, позивачеві, поставити названих свідків, а саме: Тодора та Кіркора, його брата, котрим відомо, що поштивий сап'янник Ніґол Асвадур, нинішній позваний, винен за шкури тридцять флоринів, а не сім флоринів, як стверджує позваний, вислухавши яких, війт має винести вирок, який декрет обидві сторони прийняли із вдячністю, про що судові подано пам'ятного".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на палітурці вгорі чорнилом: *Тв 1093, 4, 5, 6*; унизу вибито: *1644, 5, 6, 7*.

25 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 40 (4326)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 1 [11] січня 1097 [1648] р., субота (арк. 1) — 13 [23] лютого 1100 [1651] р., четвер (арк. 221, запис 3).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська у власній графіці. Заголовки вірмено-кипчацькі.

Папір, формат 28 х 41,5 см. Водяні знаки: 1) ліворуч — літери ATW, 7,5 х 1,5 см; праворуч — кругла печатка з трьома квітками, розділеними перегородками, і написом по колу „...EGENDORE", діаметр 5,5 см; 2) літери F і P під хрестом на овальному щиті, 3,5 х 4,5 см — *див. ркп. 22*; 3) гостроверхий шолом із підборідником (?) на овальному щиті з літерою V угорі, 4 х 5,5 см — *див. ркп. 15*; 4) літера F на телячій шкурі (корогві?), 5,5 х 11,5 см. Обсяг 234 арк. Нумерація: 0, 0, 0, 0, 0, 1—200, 200а—210, 210а—222, 0, 0, 0, 0, 0. Розворот 200а (10 х 16,5) / 210а (9 х 16,5) вшито пізніше.

Палітурка шкіряна, темного брунатного кольору, пошкоджена. Для наповнення її верхньої (нижньої також?) до-

шки використано близько 10 аркушів паперу з вірмено-кипчацькими текстами, подібними до тих, що становлять зміст самої актової книги.

Письмо вірменське, нотрґір, 45—50 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

Бій теңрінің болушлуху да шаһаваты артындан башланды йаңі да сытарғлы йылның тваганның 1097-сінің акталары йазылма войтлухунда славетный Мурадның дер Закарйа оғлунуң бій теңрі бергәй емінліктә кечірмә (арк. 1)

„З поміччю господа бога і з його ласки почали писатися акти нового і щасливого року 1097 [1648] за війтівства славетного Мурада, сина вітця Закар'ї. Дай боже спокійно пережити".

Аксент Заза да ігітләр

[Болду тваганның 1097 педрварның 2-сінә], ханкүн ол же войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің на імє Кіркор Стецко Торос Хачко Ісай Гөгчә Шымко барон Лукаш йереспохан оғлу. Не түрлү бүгүнгі күнгә термин прыпадат етійір едір ділаційадан жувапка учцівый Задіг пан Ісай оғлу да учцівый Вартерес Татул оғлу роковый страшыйлар да халган кандзанак ігітләрі позваныйлар ашыра гілейінә харшы учцівый Аксентнің Багдасар Заза оғлунуң акторнуң отрыманый на бүгүнгі рокта екі строна да облічнє турдулар да позваныйлар досіт етіп ділаційаларына бу түрлү жувапларын кенсіләрінің подат еттіләр на пісмє.

Бізім шаһаватлы ағаларымыз да добродійләріміз нечік бунуң алнына туруп едіх кечкән төрәдә суду алнына бійлікіцізнің бізім шаһаватлы добродзейләрімізнің запозваный Аксенттән Багдасар оғлундан хайсі кі пріломіт етті суду алнына бійлікіцізнің скарга нечік старшыйлар үснә алай барча кандзанак ігітләрі үснә хайсі скаргага харшы бійлікіціз нечік һәр заман бізім кандзанакка харшы здавна звыклый добродзейләріміз бізгә добродзейство көргүзүп да допустіт етіп ділаційа һалігі төрәгә дег розказат еттіціз бійлікіціз кі аның скаргасына көрә жуап бергәй едіх хайсі бійлікіцізнің розказанєсінә біз харшы болмійін евет аны баш үснә көрүп нечік бізім добродзейләрімізнің назначоный терміністә келдіх суду алнына бійлікіцізнің респонс бермәх үчүн Аксенткә харшы.

А іш кі ол вйтыр кі мені сучсуз да білмән не үчүн кенсі орталарындан деградоват еттіләр теды ол алай танулмас нечік

айтыйр кі сучсуз бізім кандзанак ігітләрі ічіндән кімсәні деградоват еткәйләр. Гдыж бійлікіңіз дә бек ігі свядомыйсіз да кечкән йылларны да бійлікіңіз ол кандзанак артындан олтурупсіз да бір поглоска чыхмыйр ані тыж һалі дә ішітілмәс кі бізім кандзанакымызда кімсәгәнемәбезправє болгай евет һалі дә старацця болуйрбіз кі нечік дагы ігі кандзанак ішләрі да бійлікіңізнің шаһаватындан шчодроблівє бізгә надану төрәләрі без жаднего нарушеня чах Крістоснуң екінчі келгәнінә дег тріват еткәй.

Андан холуйрбіз понєваж теды помєньоны Аксент мяноват етійр кі сучсуз да нєвіннє деградоват еттіләр кенсін теды біз бійлікіңізгә нечік бізім добродійләрімізгә аныц сучсузлухун белгілі етійрбіз кі булай сучсуз еді бунуң алнына хачан олахлы Кіркор Сабончі Мардіроснуң кійәвү той етійр еді. Теды тайах йүрүгән заманда старшыйлар Аксентка айттылар кі бір ігіт блә барып мәһәләләрні обходіт еткәй да елні тойга запрашат еткәй ол есә упор етіп да кләмійін старшыйларныц сөзүн етмә хайсі кі бір йахшы ата оглуна түшмәс етмә (негә һәр кез звыклыйды) бармады да обходіт етмәді.

Нє досыц на тым кі кенсінә бу мімо сє йеберілді евет екінчі старшыйны на імє Кіркорну Степан оглун хайсі кі на тен час поручоный староста еді башлады мєстада улуаваз білә да на глос чахырып азарлама алай кі ел аж тережәләргә түшүп еді айтып кі тож староста есәц саныйрсен кі халадагі старостасен не алай фырлыйрсен сендән һеч тә хорхман наһайат білдігіндән халмайсен.

Үчүнчі кі хачан келдіх звыклый господамызга тойнуң послуһасындан соңра теды екі старшый кенсін сучлу тапып айттылар кенсінә һәрмәті тібінә бір дә екі дә үч тә вензенгә барма. Ол есә почувятця болмійін кенсі һәрмәтіндә да кләмәді барма. Навет һәрмәтләмійін бізім кандзанакымызны хайсін біз про сакро санкто тутуп кенсімізгә улу шаһават йерінә бій теңрідән да бійлікіңіздән бізім шаһаватлы добродійләріміздән бізгә шчодроблівє наданый баһасыз клейнот кібік тутуп шановат етійрбіз сміт етті ол йердә айтма нечік старшыйларга алай млодшыйларга сөкүп түркчә ,салво һоноре бійлікіңізнің айтып фаланыңызныц ічін йемәніз назбыт спросне. Хайсі ексцес һеч болган немә дүгүл бізім кандзанакта да бармады вензенгә.

Дөртүнчі айтты йеберіңіз пер вота хардашларга а егәр хардашлар сучлу тапсалар теды подпаднут еткәймен да сучлу болгаймен. Хайда да анда да аныц фурійасінә йер беріп да кләмійін аны горонцо карат етмә кі шаһат болгай еді упомєнацця болма

йебердіх пер вота. Анда ж барча хардашлар од наймлодшего до найстаршего озватца болуп бір оғурдан айттылар барчасы кі бунда һеч тә вотоват етмә керәкмәс зерә барымыз көрүйрбіз кі бір улу суч хылынынпты. Таптылар кі вензенгә баргай. Хайда ведле артыкулув йана да екінчі һәрмәті тібінә үч кез айттых кі вензенгә баргай еді. Ол есә улу фурійа стройіт етіп чыхып кенсі еркі блә да барды Крышчыхаларга да анда олтуруп бал ічійр еді.

Бешінчі, біз болмійін утварлівый йаманга да йебердіх кенсінә екі ігіт мяновіце дер Бабны Серһій оғлун да Еділбейні Йаско оғлун хайсіләрі аты білә старшыйларның да ігітләрнің айттылар кенсінә кі барып да засіст еткәй. А ол анда да зараз прізраз башлады улу аваз білә чахырма салво һоноре бійлікіңізнің нечік ітләр үснә айтып коко далі преч. Соңра хулну йебердіх кі кенсінә ачкай еді ратушну. Ол есә хулну да втонж һәрмәтләп зацный урядын бійлікіңізнің нечік бір ітні одправіт етті ол же сөзләр білә. Не үчүн холарбіз шағаватын бійлікіңізнің бізім шағаватлы добродійләрімізні кі хулнуң да релацiйасын выслухат етмә буйургайсіз гдыж не тылько бізні евет бійлікіңізні дә зневажыт етті.

Алтынчі кі ол хорхмійін бій теңрідән да уйалмійін елдән сміт етті кандзанак хардашларын святый Іван харшына тутуп да айтма түркчә сәкүп салво һоноре бійлікіңізнің старшыйларның да млодшыйларның да аналарын барыңызның анасын булай етійім негә таныхлар да бар.

Йедінчі кі йана ігітләргә айтты бодай йіх һанєбнє забіт вшыткіх көрйүм старшыйларның мі да барыңызның йүзү хара чыхкай негә таныхлар да бар.

Секізінчі не досыч на тым кі през так вєлкій час кенсі сваволенствосунда насытыцця болмійін покайацця болмады евет хачан судундан бійлікіңізнің кетійр едіх теды улу аваз білә чахырып башлады старшыйымыз үснә ківат етіп да аны йана да зневажат етмә постуй і дай чыку стане йа вам вшыткім кошчьон в гарле.

Тохузунчі цо нагорша кі ол уһамоватця болмійін кенсі йаманлыхындан бійлікіңіздән бізгә шчодроблівє наданый төрәләрімізні хайсіләрін біз башымыздан бійік көрүйрбіз башлады сындырып да знєважат етіп под ногі алма айтып кі сізнің не хуватыныз бар еді мені выпісат етмә сізнің бір хуватыныз йохту да һеч тә сізнің төрәніздән хорхман.

А понєваж кто право ма і нє умі го зажыч тым самым право траці теды біз барча кандзанак хардашлары кі нечік бізім

төрәләрімізні шаһаватындан бійлікіңізніің бізгә наданый алай бізім старшыйларымызны да бізні барымызны булай улу да нігды нєлыханый знєвага бу артыхсы ігіттән споткат етті гдыж бунуңкібік артыхсы ігіт ані әвәлгі діфтәрләріміздә тапылыптыр ані тыж һалігідә тапылыйр буну да ігі кенсі йанымызда уважыт етіп кі бізім кандзанакымыз бір немә үчүн уфундованый дүгүл тылко йахшы да побожный учыноклар үчүн һайбатына бій теңрініің дүгүл бунуңкібік улу зійанларга да нєпрыстойный поступокларга да бахып аны кі бунуңкі збродня һеч тә болмійр бізім кандзанакымызда кләмійін кі бунуңкібік турбаторлар престемпцалар бізім кандзанакымызда множыцця болгайлар евет буну на потомне часы біздән соңра настемпуйонцыйларга нє на погоршенє евет на поправе халдырып дағы улу поваһасы үчүн бізім артікулларымызныің да квієтаційасы үчүн кандзанакымызныің кі біздән соңра настемпцалар да важытця болмайлар бізім төрәләрімізні легце тутма да старшыйларымызны знєважат етмә прыхыліцця болуп консенсләрімізгә бійлікіңіздән бізім шағаватлы доброжєйләріміздән бізгә наданый да кләмійін аларга ушчырбок халдырма евет і йовшем дағын улу хуватта резервоват етмә гдыж пер експрессе ігірмі үчүнчі артікулда йазган пена бар бунуңкібік артыхсы да сваволный ігітләр үчүн кі өзгә хардашлар да ортамызда олтурган погоршенє алмайлар бунуңкібік артыхсы ігіттән (гдыж өзгәләрі дә нєкторыйлар ортамыздан вынікат етмә зброднялары білә башлап еділәр) болмійін өзгә немә білә уһасіт етмә аныңı попендлівостун көрүп буну кі бунуң алнына көп дағын ружный да кічі сучлар үчүн бізім антецессорларымыз бунуң кібік пена білә карат етіптірләр нєчік бізім діфтәрләріміздә толуду[р] хуватта халдырып бізім консенсләрімізні да прыхіліцця болуп ігірмі үчүнчі артікулга кенсін ортамыздан бу аныңı нєзносный сучләрі үчүн кенсініің деградоват еттіх на потомне часы кі аныңı бір йері да бір мєсцасы ортамыз да болмай гдыж не бір а не екі не он кез евет һәр заман андан старшыйларны да барчамызны знєваһа подкат етійр еді да һеч тә болмас еді покайатця болма евет ім далій тым горжый барчамызны знєважат етійр еді чах учу бунар келді да артых барчамыз кләмәсбіз кенсін хардашлыхка прйнят етмә холуп шағаватын бійлікіңізніің кі аныңı булай нєзносный сучләрі үчүн бійлікіңіз кенсін карат еткәйсіз кі өзгәләрі дә погоршенє алмайлар бунуңкі артыхсы ігіттән.

Ін контраріум актор айтты кі мен любо зразу айттым кі барман вензенгә евет соңра бардым да кі ратуш узахлы едір не хадар заман ашыра төздүм кі хул келгәй да ачкай хайсі кі келмәді

на керәк мен дә кеткәй едім не үснә бар таныхларым кі мені ратущ алнына кәрдүләр хайсіләрін ставіт етмә һадірмен. Йеднак болурлар едір маңа позваныйлар нечік на он час есіріккә пребачыт етмә да мені болуп кенсіләрі дә на тен час есірік йаргуламама да орталарындан гдыж бір немә кенсіләрінә һәрмәткә харшы ані кандзанакка да выкрочыт етмійрмен выпісат етмәмә холуп іш кі тылко непослушенство үчүн салыптырлар кі йана кенсін йерінә хабул етмә наказаный болгай.

Төрө йоғары мянованый аңлап екі йанның да контроверсійаларын да аллегаційалырын ігі уважыт етіп аны алнына алды поневаж алай актор нечік кі позваныйлар да доводлар мяноват етійірләр бу справада аның үчүн алай акторга таныхларын нечік позваныйларға да алай доводларын нечік консенсләрін бүгүндән дөртүнчі күндә көргүзмә наказат етті хайсіләрінә кләп прыпатрыцця болма да далшый децізійасын не кі болса төрәгә көрө орталарына етмә кенсі декреті блә. Хайсі декретні екі йан да прынят етті. Не үчүн хойулду төрәгә памєнтнє (арк. 11 зв.—13)

„Аксент Заза та юначе братство

[Діялося року 1097/1648 лютого 2/12], в середу перед тим же війтом і чинними при ньому присяжними, а саме: Кіркором, Стецьком, Торосом, Хачком, Ісаєм, Ґоґче, Шимком, сином барона Лукаша, єпископа. Як на сьогоднішній день згідно з отриманою відстрочкою припадав строк для відповіді поштивому Задіґу, сину Ісая, та поштивому Вартересу, сину Татула, роковим старшим, та решті членам юначого братства, позваним, на скаргу поштивого Аксента, сина Багдасара Зази, то в нинішній строк обидві сторони з'явилися особисто, і позвані, виконуючи діляцію, подали на письмі таку свою відповідь.

Милостиві наші старійшини і добродії, як перед цим ми з'явилися на минулому суді перед суд ваших милостей, наших добродіїв, позвані Аксентом, сином Багдасара, котрий подав до суду ваших милостей скаргу як на старших, так і на всіх членів юначого братства, а ви, наші давні добродії, виявивши до нас прихильність, допустили діляцію до теперішнього суду, і наказали, щоб ми дали відповідь на його скаргу, то згідно з цим наказом ваших милостей, ми, не виявляючи спротиву, але прийнявши його до виконання, у призначений нашими

добродіями термін з'явилися до суду ваших милостей, щоб подати відповідь на скаргу Аксента.

А оскільки він говорить, що мене невинно і не знати за що вони виключили з-поміж себе, то це виявляється не так, як він каже, що з нашого юначого братства кого-небудь невинно виключають. Адже й ваші милості добре свідомі, і в минулі роки також ваші милості засідали з приводу нашого братства, і не виникало жодної поголоски, ані тепер так само не чутно, щоб у нашому братстві комусь було вчинено щось безправне, але і тепер ми стараємося, щоб справа нашого братства і щедро надані йому з ласки ваших милостей права якомога краще, без жодних порушень дотривали аж до другого пришестя Христа.

Тому просимо, оскільки тоді згаданий Аксент казав, що його без вини та безневинно виключили, [нас вислухати] і з'ясовуємо вашим милостям як нашим добродіям його „безневинність", що він був таким же „безневинним" і перед цим, коли Кіркор Сабончі [„миловар"] з Молдавії, зять Мартироса, справляв весілля. Тоді, як треба було ходити з гільцем, старші сказали Аксентові обходити вулиці з одним юнаком і запрошувати людей на весілля, а він уперся й не схотів і, не побажавши виконувати наказ старших, що не випадає синові доброго батька (до чого всі звикли), не пішов і не обходив.

Не досить на тому, що йому це спустили, однак, це вже по-друге, старшого на ім'я Кіркора, сина Степана, який на той час виконував обов'язки старости, почав серед міста, здійнявши крик, на весь голос його ганьбити, так що люди аж із вікон повискакували, і казав: „Якщо ти староста, то гадаєш, що вже ти староста на все місто. Чого ти так підскакуєш? Я тебе не боюся. Чого ти не поминаєш можливості наскакуавти?"

По-третє, коли ми йшли, як звичайно, до нашої господи після весільних послуг, то двоє страших, вирішивши, що він завинив, поважно наказали йому і раз, і вдруге, і втретє піти до в'язниці. Він же, не почуваючись на сумлінні, не пішов. Навіть, не пошанувавши наше братство, яке ми шануємо й поважаємо як найбільшу святиню й велику ласку, як безцінний клейнод, щедро наданий нам господом богом і вашими милостями, нашими милостивими добродіями, посмів там говорити й лаяти по-турецьки як старших, так і молод-

ших, перепрошуємо ваші милості, кажучи: „Ви після такого-то з вас не жеріть надто нахабно". Якого ексцесу в нашому братстві ще ніколи не було. І не пішов.

По-четверте, він сказав: „Дайте проголосувати братчикам: якщо братчики визнають мене винним, тоді я підпадаю під звинувачення й буду винним". І тоді ми, дозволивши йому це безумство й не бажаючи карати його відразу, віддали на голосування, щоб були свідки на випадок нагадування. Тоді ж усі братчики, від наймолодшого до старшого, озвавшись, усі одностайно сказали, що тут голосувати нічого, оскільки всі ми бачимо, що він скоїв велику провину. Вирішили, що він повинен піти до в'язниці. І тут же, відповідно до артикулів, ми вдруге поважно йому наказали, щоб він пішов до в'язниці. Він же, розлютувавшись, вийшов, і пішов до Крижчихи, і, сидячи там, пив мед.

По-п'яте, ми, не бажаючи потурати злу, послали до нього двох членів братства, а саме: вітця Баба, сина Сергія, та Едільбея, сина Яська, які від імені старших і братчиків наказали йому піти й сісти до в'язниці. А він і там став раз у раз кричати на весь голос, перепрошуємо ваші милості, як на собак, кажучи: „Коко, геть звідси!" Потім ми послали віжа, щоб відчинив йому ратушу. Він же й віжа, зневажаючи благородний уряд ваших милостей, відправив із тими ж словами. Стосовно чого ми просимо ваші ласкаві милості, наших милостивих добродіїв, щоб ви наказали вислухати й реляцію віжа, бо не тільки нас, але й вас він зневажив.

По-шосте, він, не боячись господа бога й не соромлячись людей, посмів затримати братчиків біля св.Івана й лаяти по-турецьки, перепрошуємо ваші милості, матерів усіх старших і молодших, кажучи: „Я їх матір так роблю",— стосовно чого також є свідки.

По-сьоме, він також сказав братчикам: „Бодай їх ганебно всіх забити, щоб мені побачити, яка буде ганьба і старшим, і вам усім!" На що також є свідки.

По-восьме, не досить на тому, не наситившись своїм свавіллям за такий великий час, навіть коли ми йшли з суду ваших милостей, то він почав на весь голос кивати на наших старших і знову їх зневажати: „Постій і дай чику — стану я вам усім кісткою в горлі!"

По-дев'яте, що найгірше, не вгамувавшись у своїй злості, він почав ламати, і зневажати, і нищити наші права, щедро надані нам вашими милостями, які ми шануємо над усе, що маємо, кажучи: „Яку ви маєте владу виписати мене [з братства]? У вас ніякої влади немає і я вашого суду не боюся зовсім".

А оскільки хто право має і ним не користується, тим самим право втрачає, то ми, всі члени братства, бачачи, що наші права, надані нам вашими милостями, і наших старших, і нас усіх спіткала така велика й ніколи не чувана зневага з боку такого злочинного братчика, а такого злочинного братчика ні раніше в нашій книзі не було, ні тепер немає, а також пильно взявши до уваги те, що наше братство засноване ні для чого іншого, як тільки для добрих і побожних учинків на славу господа бога, а не задля таких великих збитків та непристойних учинків, бачачи, що подібних злочинів ніколи не було в нашому братстві, не бажаючи, щоб подібні бунтівники і злочинці в нашому братстві множилися, прагнучи лишити його на потомні часи нашим наступникам не на погіршення, а на поправу і для більшої поваги наших артикулів і утвердження спокою в нашому братстві, щоб наші наступники не посміли легковажити нашими правами і зневажати наших старших, захищаючи наші угоди, підтверджені вашими милостями, не бажаючи завдати їм шкоди, але зберегти їх у ще більшій силі, у відповідності з двадцять третьою статтею, де для таких злочинних і свавільних братчиків записано кару, щоб інші братчики з-посеред нас не брали поганого прикладу з таких злочинних братчиків (бо й декотрі інші серед нас почали виступати зі злочинними діями), не маючи можливості якимось іншим чином згасити їхній запал, враховуючи, що раніше також за різні й менші провини наші попередники карали цією карою, чого досить значиться в нашій книзі, лишаючи в силі наші угоди, схилившись до двадцять третьої статті, ми виключили його з-поміж себе на потомні часи за оці його нестерпні провини, щоб йому не було серед нас місця, бо не раз, і не два, і не десять разів, а постійно з його боку старших і всіх нас спотикала зневага і ніколи він не міг покаятися, але чим далі, тим гірше зневажав нас усіх, аж поки дійшло до цього, і більше ми не бажаємо приймати його до братства, і просимо ваші милості, щоб ваші милості пока-

рали його за такі нестерпні провини, аби інші не брали з нього шкідливого прикладу.

У відповідь позивач сказав: „Хоч зразу я й сказав, що не піду, але потім пішов, а оскільки ратуша була замкнена, то я чекав там тривалий час, поки прийде віж і відчинить, але він не прийшов, то й я змушений був піти, на що в мене є свідки, котрі бачили мене біля ратуші і котрих я готовий поставити. Однак могли б позвані мене як на той час п'яного пробачити і, бувши самі на той час п'яні, не судити і з-поміж себе, оскільки я нічого прикрого ні їм самим, ні братству не вчинив, не виписувати",— і просив, оскільки лише через непослух оскаржують, щоб їм було наказано прийняти його назад.

Суд, згаданий вище, з'ясувавши контроверсії й пояснення обох сторін і добре зваживши і взявши до уваги, що як позивач, так і позвані посилаються на певні свої докази в цій справі, наказав, щоб і позивач поставив своїх свідків, і позвані поставили своїх свідків і свої угоди на четвертий від сьогодні день, розглянувши які, суд має вжити наступних кроків у справі між ними відповідно до закону. Який декрет обидві сторони прийняли. Про що судові було подано пам'ятного".

Кінець книги:

Түгәлләнді акталары войтлухунуң барон Мурадныңдер Закарійа оғлунуң йереспоханныңнедән болсун һайбат бій теңрігә меңі меңіліккә дірә. Амен йегіңі (арк. 221, запис 4)

„Закінчено акти війтівства барона Мурада, сина вітця Закарії, за що слава господу богу на віки вічні. Амінь, хай так буде".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на палітурці вгорі чорнилом: *Тв 1097, 8, 9*; унизу вибито: *1648, 9, 50*.

26 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 158 (4327)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 15 [25] лютого 1100 [1651] р., субота (арк. 1) — 15 [25] лютого 1102 [1653] р., вівторок (арк. 204).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська у власній графіці. Заголовки вірмено-кипчацькі.

Папір, формат 19,5 х 31 см. Водяні знаки: 1) гостроверхий шолом із підборідником (?) на овальному щиті з літерою V угорі, 4 х 5,5 см; 2) ліворуч — агнець божий із коругівкою на щиті з короною, 5 х 11,5 см; праворуч — літери Р С, 1,5 х 1,2 см — *див. ркп. 19.* Обсяг 208 арк. Нумерація: 0, 1—204, 0, 0, 205.

Палітурка шкіряна, темного брунатного кольору.

Письмо вірменське, нотрґір, 40—45 рядків на сторінці по 90—100 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

Бій теңрінің болушлуху артындан башланды йазылма ақталары ермені төрәсінін Каменец шәһәрінін тваганын 1100-үнүнә [!] (арк. 1)

„З поміччю господа бога почали писатися акти вірменського суду міста Кам'янця року 1100 [1651]".

Елекцийасы пан войтнун да екі йаңі аганын

Болду тваганның 1100-үнә педрварнын 15-сінә шапаткүн. Агалар хырх монж да посполітый зһоднє бу йылга таңладылар войт пан Івашкону барон Йурко Кеворовіц оглун. Бій теңрі сытаралы еткәй да емінліктә йеткізгәй кечірмә урядын. Амен йегіці. А іш кі екі антічкән лавіцада ваковат етійір еді мяновіцє учмахлы жанлылар пан Кіркорша Һолуб оглу да пан Кіркор барон Аго йереспохан оглу хайсіләріның йерінә таңладылар пан Йаскону барон Нігол йереспохан оглун да пан Задігні пан Хачко Безносый оглун антічкәнның. Бій теңрі бергәй кі хутлу болгайлар агалыхка да посполітыйга. Амен (арк. 1, запис 2)

„Вибори пана війта та двох нових старійшин

Діялося року 1100 [1651] лютого 15 [25], в суботу. Старійшини сорок мужів і посполиті згідно обрали на цей рік війтом пана Івашка, сина барона Юрка Кеворовича. Дай боже йому щастя й поможи йому правити урядом у злагоді. Амінь, хай буде так. А оскільки на лавиці було дві вакансії, а саме — покійних єпископа пана Кіркорші, сина Голуба, і пана Кіркора, сина єпископа Аґо, то на їх місце обрали пана Яська, сина єпископа барона Ніґола, і пана Хачка, сина присяжного Безносого. Дай їм боже щастя і приязні до старійшин і до посполитих. Амінь“.

Пірзадә оповід[анєсі] зімбіл үчүн дер Ованес апєганың

[Болду тваганның 1100-үнә мардның 7-інә] йыхпашкүн. Ол же войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің мяновіцє барон Мурад дер Закаріа оглу да барон Хачко Вартерес оглу йереспоханлар Торос Ованес Харахаш оглу Ісай Сергій оглу Хачко Гөгчә оглу Йаско барон Нігол йереспохан оглу Задіг Хачко оглу. Бүгүнгі зупелный төрәгә келіп облічнєславетный Пірзадә Нуріжан оглу ермені Каменец шәһәрлісі маніфестацийасын кенсінің занесіт етті кі велебный дер Ованес Вартерес Німка оглу халдырыптыр йанына аманаттан бір зімбіл түрк узахы блә узахланган хайсінің ічінә білмәс не ушах туфах бар а кі білінмәс хайары айтылган дер Ованес әйләнійір аның үчүн забіһат етіп кенсі зарарына төрәнің вядомостына келтірійір холуп ол же төрәдән екі антічкән барып аныңкі узахлы зімбілні төрә мөһүрү блә мөһүрләмәхкә хайсінің аффектацийасына нечік слушный төрә йер беріп прідат етті славетныйларны Хачкону Гөгчә оглун да Йаскону барон Нігол йереспохан оглун антічкәнләрні ермені төрәсінің хайсіләрі барып да кенсіләрінә зліцоны справаны одправіт етіп хайтып урядга бу

түрлү релацийа еттіләр кі көрдүләр өвүндә пан Пірзадәныц түрк узахы блә узахлаган зімбіл хайсін төрә мөһүрү білә екі йердә мөһүрләділәр хайсіләрінің релацийасын айтылган Пірзадә беріп йаздырды да хойду төрәгә паментне (арк. 12 зв.)

„Заява Пірзаде про корзину ченця дер Ованеса

[Діялося року 1100/1651 березня 7/17], в понеділок. Перед тим же війтом і присяжними, а саме: бароном Мурадом, сином вітця Закарії, та бароном Хачком, сином Вартереса, єпископами, Торосом, сином Ованеса Харахаша, Ісаєм, сином Сергія, Хачком, сином Ґоґче, Яськом, сином єпископа Ніґола, Задіґом, сином Хачка. До нинішнього повного суду прийшовши особисто, славетний Пірзаде, син Нуріджана, вірменин, міщанин кам'янецький, і звернувся зі своєю заявою про те, що велебний отець Ованес, син Вартереса Німки, залишив був у нього на зберігання корзину, замкнену турецьким замком, невідомо з якими речами, а оскільки не знати, куди подався названий отець Ованес, то, запобігаючи своїм можливим збиткам, він дав суду про це знати й попросив від цього ж суду, щоб двоє присяжних пішли й опечатали ту замкнену корзину судовою печаткою, на яку його заяву як слушну суд погодився й надав йому присяжних вірменського суду славетних Хачка, сина Ґоґче, й Яська, сина барона Ніґола, єпископа, котрі пішли, виконали доручену справу і, повернувшись до суду, повідомили, що вони побачили в хаті пана Пірзаде корзину, замкнену турецьким замком, яку вони опечатали в двох місцях судовою печаткою. Яку їхню заяву названий Пірзаде дав записати й подав суду пам'ятного".

Доновак да Майрам

[Болду тваганныц 1102-сінә педрварныц 15-інә], нөгәрікүн ол же войт алнына. Не түрлү бүгүнгі күнгә термін прыпадат етійір еді ділацийадан жувапка учіва Майрам Кіркор хызы позвана ашыра гілейінә харші учівый Доновакныц Тодор оглунуц акторнуц отрыманый на бүгүнгі рокта екі строна да актор кенсі облічне а позвана учівый Вартерес Крыштоф оглу пленіпотенты өтләш запісаный турдулар. Анда ж позвананыц пленіпотенты досіт етіп ділацийасына завжентый подат етті на пісмє жувапын кенсінің бу түрлү. Муй ласкавый панє войцє бійләр агалар да добродійләрім менім жуваи берій[р]мен бу түрлү акторнуц гілейінә да протестацийасына харші кі маца задат етійір кі мен теңрідән хорхмаган да елдән уйалмаган болгаймен. Ішанчым менім бій

теңрідәдір да бійлікіңіздә менім шаһаватлы ағаларымда кі кенсі уйалыр кенсінің гілейіндән да протестаційасындан хайсі кі мен смеле болурмен айтма акторга кі теңрідән да төрәдән хорхмійін да уйалмійін йазыптыр үстүмә менім аны не кі һеч көзү білә дүгүл көргәй да холу білә туткай евет подобно ол кесәкләр хайсін кі йазыйір маңа башхыш бергән болгай на түшүндән подобно көрмійір. А мяновіцє йазыйір кі сумма пенцсет а ліжба нє маш чы талєров чилі чырвоных чы злотых чилі грошов знац же нє дал позваный ніц і нє вєжял йако і цо пісац албо тыж мойі ласкаві пановє йазыптыр кі позванага өтүнч ахча беріптір да мяноват етмә көп зерә не беріптір да не білійір не йазма.

Дағы да йазыйір кі аның башхышы менім йаныма болгай будур напруд екі тон әвәлгісі адамашка баршчовый екінчісі чамліт хызыл алты күмүш хашух бір кубок бір йегдана алтыміш хызыллых да дағы көп немә халыптыр йазыйір йаныма хайсін білмәс керәк кі маңрамаз кі һесебсіз малы болгай еді кі білмәй еді кесәкләрінің һесебін кі бурунгі немәні йазгай еді кләр едім кі буңар көрә көп түрлү немә одповіт йазгай едім евет йасносту үчүн гілейінің акторнуң кі белгілі болгай тогрулуху да заданєсі кі бу хадар кесәкләрі бар позванаың йанына на холармен кі буйургайсіз бійлікіңіз менім шаһаватлы ағаларым да добродійләрым акторга кроренкімні суду харшына бійлікіңізнің хойма кі сарналган болгай кі андан інформат болгайсіз бійлікіңіз да сезгәйсіз тогрулухун акторнуң зерә ол кесәкләр власнє ол кроренктә йазылгандырлар хайсі люжный кесәкләр бійлікіңізнің хазнасында да бу хадар заман йатты нечік йегдана алай кубок алай өзгә кесәкләр. А актор есә мяноват етійір кі маңа башхыш бергән болгай албовем йазыйір кі йаңідән кесәкләр маңа тіктіргән болгай то мойі ласкаві пановє керәк ол кравецләрні бійлікіңізнің зацный суду харшына керәк мяноват еткәй кі не кесәкләрдір йа хайсі кравецләрдір ол кесәкләрні тіккән кі по ніцей кломбка достац бавіт етмійін бійлікіңізні менім шаһаватлы урядымны і по-втурє холармен кі кроренкні келтіргәй бунда кі сарналган болгай халганын бійлікіңізнің менім добродійләрімнің бійік да розсондный ахылына салый[р]мен.

Ін контраріум актор репліковат етті кі напрод еллі беш флорін өтүнч беріпмен до того бу хадар башхышлар беріпмен бу хадар балга тавухка харж етіпмен хайсі кі беш йүз флорінгә йувух бахыйір мені а надто бар журум ортамызга екі йүз һрівна төрә ашыра заложоный дотрымат етмәгән строна үснә сөзүн зачым кі позвана сөзүн дотрымат етмәді да мені нышанлысын здрадіт етіп барып орус блә скрыцє пісәкләіді теды повінендір алай харж-

ларымны да башхышларымны хайтарма нечік кі журумну да йоғары мянованый бермə.

Төрə аңлап екі стронаның да контроверсійаларын да аллегаційаларын ігі уважыт етіп көрүп аны кі справа кічі дүгүл хайсі потребоват етійір уваженя аның үчүн делібероват етті на декрет бүгүндəн дəртүнчі күнгə дег термін строналарга звыклый судларның саһатында турма да декретні хулах хойма назначіт етіп не үчүн хойулду төрөгə паментне (арк. 204—204 зв.)

„Доновак і Майрам

[Діялося року 1102/1653 лютого 15/25], у вівторок перед тим же судом. Як на сьогодні згідно з отриманою відстрочкою припадав строк відповіді поштивої Майрам, дочки Кіркора, позваної, на позов поштивого Доновака, сина Тодора, позивача, то сьогодні до суду з'явилися обидві сторони — позивач особисто, а позвана в особі Вартереса, сина Криштофа, свого записаного уповноваженого. Тоді ж уповноважений позваної, у відповідності із ужитою відстрочкою, подав на письмі таку відповідь.

Мій ласкавий пане війте, панове старійшини, мої добродії, я таким чином відповідаю на скаргу і протест позивача, який закидає мені, що я ні бога не боюся, ні людей не соромлюся. Уся моя надія на бога і на ваші милості, на моїх милостивих добродіїв, так що він сам має соромитися свого позову й своєї протестації, а я можу сміливо сказати позивачеві, що він, не боячись ні бога, ні суду і не соромлячись, понаписував на мене таке, що ні очима побачити, ні руками помацати, а ті всі речі, що він з мене вимагає, то їх і вві сні не побачити.

Зокрема, він пише, що сума п'ятсот, але про лічбу нічого немає — чи талерів, чи червоних, чи злотих, чи грошів,— знати не дав, а позвана нічого про це й не знала, що й як писати. Або також, мої ласкаві панове, він пише, що дав позваній у борг гроші і лише каже, що багато, бо не знає, скільки написати. Також пише, що в мене є його подарунки, тобто насамперед дві шуби, перша із „барщової" адамашки, а друга з червоного чамліту, шість срібних ложок, один кубок, одна шийна прикраса вартістю шістдесят червоних, а також іще багато чого понаписував, що воно в мене і про що сам не знає, інакше б не казав про незчисленні свої речі, навіть числа яких він не знає, щоб їх усі записати. Я хотіла була багато чого на це відповісти, але щоб з'ясувати, наскільки правдивою

є скарга позивача, буцім оце стільки його речей знаходиться у позваної, прошу лише ваші милості, моїх милостивих старійшин і добродіїв, наказати позивачеві подати до суду ваших милостей наш передшлюбний контракт, щоб він був прочитаний і щоб ваші милості з нього дізналися й довідалися про позивачеву правдивість, оскільки саме ці речі названі в тому передшлюбному контракті, які розрізнені речі знаходяться в казні ваших милостей уже стільки часу — і шийна прикраса, і кубок, і інші речі. А позивач каже, що він їх мені подарував. Або ж він пише, що буцім він щось мені замовив пошити нового, так, мої ласкаві панове, треба викликати тих кравців перед благородний суд ваших милостей, щоб він назвав, які саме речі і які саме кравці їх пошили, аби по нитці дістатися до клубка. Не бажаючи затримувати ваші милості, мій ласкавий уряд, я знову прошу, щоб він приніс передшлюбний контракт сюди, аби він був прочитаний, а решту я віддаю на мудрий розсуд ваших милостей, моїх добродіїв.

У відповідь позивач заявив, що спершу я дав їй у борг п'ятдесят п'ять флоринів, до того стільки я дав їй подарунків, стільки потратив на мед і на курей, що тягне приблизно на п'ятсот флоринів. А крім того, між нами в судовому порядку записано штраф у двісті гривен, який мусить сплатити сторона, що не дотрималася свого слова. Оскільки ж позвана не дотримала слова і мене, свого нареченого, зрадила, і таємно злигалася з одним українцем, то вона повинна відшкодувати мої збитки й повернути мої подарунки, як і сплатити названий вище штраф.

Суд, добре зваживши контроверсії й аргументи обох сторін і з'ясувавши, що справа ця не мала, а потребує уваги, з цієї причини відклав винесення декрету на четвертий день і наказав сторонам з'явитися у звичайні години вислухати декрет, про що судові подано пам'ятного".

Останній акт польською мовою.

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дащкевич 1969].

Примітки. Написи — на палітурці вгорі чорнилом: *A.D. 1651, 2, 3*; унизу чорнилом: *Тв 1101, 2, 3*; на титулі: *1651, 2 3; № 45; № 29по; 1650, 51, 1652*; у правому нижньому кутку: *Вартан Кіркор оѣлу йазучі* „Вартан, син Кіркора, писар".

27 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 41 (4328)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: 16 [26] лютого 1102 [1653] р., середа (арк. 1) — 23 лютого 1106 [5 березня 1657] р., понеділок (арк. 267 зв., запис 2).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська у власній графіці. Заголовки вірмено-кипчацькі.

Папір, формат 28,5 х 41,5 см. Водяні знаки: 1) ліворуч — літури A і G, із хрестом у вигляді трилисника на перегородці між ними, 5 х 5,5 см; праворуч — три півмісяці, 1,5, 2,2, 3,5 см; 2) три півмісяці, 3,5, 4,5, 5,5 см. Обсяг 274 арк — *див. ркп. 21*. Нумерація: 0, 0, 1—252, 252а—268, 0, 0, 0.

Палітурка нова, картонна.

Письмо вірменське, нотрґір, 50—55 рядків на сторінці по 90—100 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

Анун асдуадзой Йісусі Крістосі

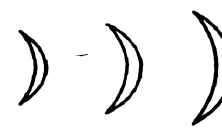

Башланды йаңі акталар йазылма тваганның 1102-сінің педрварның 16-сына ханкүн войтлухуна славетный Івашконуң Йурко Кеворовіц оглунуң. Бергәй бій теңрі сытаралы скончыт етмәхны. Амен (арк. 1)

„В ім'я бога Ісуса Христа

Почали писатися нові акти року 1102 [1653] лютого 16 [26], в середу за війтівства славетного пана Івашка, сина Юрка Кеворовича. Дай боже щасливо скінчити. Амінь".

Елекцiйасы войтнуң

Болду Каменецтә Подолскiй ермені ратушунда тваганның 1102-сінің педрварның 16-сына ханкүн. Ағалар хырх монж да барча посполітый зһоднє да сәвүк блә таңладылар бу йылга да войтлухка славетный пан Івашкону Йурко Кеворовіц оғлун хайсының урядын бiй теңрі хутлу еткәй да бергәй емінліктә одправіт етмә (арк. 1, запис 2)

„Вибори війта

Діялося в Кам'янці Подільському в ратуші вірменській року 1102 [1653] лютого 16 [26], в середу. Старійшини сорок мужів і всі посполиті згідно і з приязню обрали війтом і на цей рік славетного пана Івашка, сина Юрка Кеворовича, урядові якого дай бог щастя й поможи спокійно правити".

Інстігатор да Задіг Котляр хызы

Тәрә гайный кріміналный Каменецтә ермені ратушунда тваганның 1104-сүнә майісніц 24-сүнә ханкүн славетныйлар Івашко Йурко Кеворовіц оғлу войт Мурад дер Закарйа оғлу Торос Ованес Харахаш оғлу йереспоханлар Хачко Гөгчә оғлу Шымко Лукаш йереспохан оғлу Вартан Кіркор оғлу Йаско Нігол йереспохан оғлу Шымко Степан оғлу антічкәнлөр ашыра ермені төрәсінің Каменец шәһәріның болду легітіме одправьоный.

Бу ж гайный кріміналный төрә алнына туруп облічнє славетный Лукаш Хачко оғлу йазучі антічкән нечік інстігатор төрәдән высажоный жадат етті кі Кася Задіг Котляр хызы һөрмәтсіз да вшетечный тірлік еткәні үчүн вензендә уряд өтләш садзоный прыпушчоный болғай төрәнің харшына а бу пілный інквіровані үчүн кі прызнат еткәй кім кенсінә оказійа аның бу сваволага кірмәхкә беріптір да зведіт етіп кенсін йолдан шаштырыптыр. І прывыпушчоный болуп вензендән да төрә алнына туруп пілный баданєсы ашыра төрәнің гайный кріміналный болуп інквірованый бу түрлү жуап берді айтып учцівый Асвадур Сефер оғлу кенсі швагері опєкун әтләш кі мен бунуң алнына пры-

стойне нечік тійәр векімні паненскій станда провадіт етійр едім евет мені Задіг Торос оғлу ант ічіп харшыма кі сені алырмен сыңарлыхка зведіт етті да маңа пшод набавіт етті хайсі андандыр власне өзгә кімсәдән дүгүл навет ахчамны алтынымны күмүшүмнү мендән алда[п ал]ды да кенсі кетті шәһәрдән зачым олдур сәбәпчі һөрмәтімні тас еткәнімә.

Хайсінә харшы інстігатор айтты іш кі обвіньона таңмас попелньоный учынок да допустітця болмахын непрыстойный учынокка хайсіның артындан ер оғлан тоғуруп сәбәпчі болду әлүмүнә оғланның да потайемне кенсін көмдү да закопат етті зачым вел максіме інтерест бійлікіңізгә нечік чулый төрәчіләргә кі забежыт етмә екс дебіто оффіційорум кләгәйсіз аның үчүн поневаж төрәләрдә йазылған експрессе бунуңкібікләр үснә йаснє брміт етійр забежіт етмә. Зачым холармен кі төрәләргә көрә опісаный на пострах өзгәләрінә обвіньона һалігі кі оһыда да неслава бүтүн тайфамызға болмай караный болғай салвіс де йуре салвандіс.

Ін контраріум обвіньона йоғары мянованый опекуну өтләш інфероват етті кі мен попелньоный учынокумну таңман йеднак кі тоғурған оғланымның сәбәпчісі болғаймен өлүмүна аны кләрмен інквізіційасы блә сучсузлухумну віведіт етмә да холармен кі інквізіторларым тәрәсінә бійлікіңізнің прыпушчоный болғайлар.

Тәрә гайный кріміналный уважіт етіп аны кі һәр справаның фундаменті бір немә дүгүл тылко інквізіційадыр аның үчүн һалігі обвіньонага да інквізіторларын тәрәгә ставіт етмә наказат етті хайсіләріндән аңлап кләр далшый діцізійасын етмә орталарына кенсі декреті блә. Хайсін екі строна да прынят етті.

Анда ж обвіньона досыт етіп декреткә ставіт етті төрәгә учцівыйларны Йакубну Боғос оғлун Майрамны Торос хатынын Марухнаны Блажейіханы Сльозіханы бабаны холуп кі тәрә әтләш інквіровані болғайлар. Хайсіләрі туруп облічне да пілне болуп інквіровані һәр бірі кенсіләріндән зособна котүрүп екі бармахларын йоғары антлары тібінә бу түрлү зезнат еттіләр.

А напруд Йакуб Боғос оғлу булай айтты. Нөгәрікүнгі күннү бардым Асвадур хатына да башладым сорма кенсіндән тоғрумідір ол кі хатынының хардашы түнәгүнгі күннү оғлан тоғуруптур. Ол есә айтты не ж тайіт етсәрмен алайдыр. Втым мен холдум кі оғланны бермәйләр әзгәсінә крістан етмә тылко маңа да зараз бардым пан Шымко сыңарына хардашыма менім пані Устянага да аңлаттым кенсінә бунуңкібік справаны. Ол да айтты мен харҗын

берірмен кі сен крістан еткәйсен. Хайсі крістанлікні ханкүн одправіт етсәр едіх зерә нөгәрікүнгі күнну улу хар да сльота едір да болмадых аңар келәлмә. Втым ол же күнну йарым күндә ішіттім кі айттылар кі оглан өлдү.

Екінчі таных Майрам Торос хатыны бу түрлү таныхлых берді кі улу һафтаны йыгпашкүн келді маңа бу Котляр хызы Кася да башлады мендән холма кі кенсін өвүмә прынят еткәймен айтып теңрі йолуна холармен сендән кі мені бу іштә абрагайсен зера вароватця болуйрмен Асвадур йезнәмдән а до того өвүмүздә һайдук та бар да өзгә йат айах кіріп чыхыйр хорхуй[р]мен кі сезмәйләр. Мен дә көрүп аны кі на часедір хорхтум кі огланын тас етмәй прынят еттім кенсін өвүмә да зараз йебердім бабага Сльозіхага хайсі хачан келді теды йыхпашкүн йарым күндә ер оглан тогурду тірі евет бек хаста. Бар едір фікіріміз бермә крістан етмә огланны Йакубга Богос оглуна хайсін обвестіт етіп едіх тә кі һадірлікін көргәй да етсәр едіх тә егәр кі ол заман улу хар да сльота болмаса еді евет оглан нөгәрікүн йарым күндә өлдү да аны білірмен ігі кі дүгүл еді прычынца әлүмүнә огланның Кася Котляр хызы да алайдыр өзгә түрлү дүгүл.

Үчүнчі таных Марухна Блажейова (медійанте форі презентіс кво ад актум һунк аттінет аппробаційоне) бу түрлү анты тібінә зезнат етті кі екі күн тогурганы алнына Кася Котляр хызы прызнатця болду харшыма попелньоный учынокун. Мен зараз барып айттым хардашыма Асвадур хатынына Гүлкәгә хайсі һаныз бунуң үчүн білмәс едір. Анда ж башлады мендән холма хардашы Касяның хорхуп кі ейәсі Асвадур сезмәй кі біргәсінә баргаймен Майрам Торос хатыныларга. Мен дә пожаловатця болуп кенсін бардым да холдум кі кенсін прынят еткәй. На хачан йыгпашкүнгі күнну тогурмахның заманы йетішті йебердіх бір бабага. Кләмәді келмә. Соңрам Сльозіхага йебердіх хайсі келді. На зараз ер оглан тогурду тірі евет бек хаста. Адәткә кәрә абрадых огланны да ертесі йебердіх Йакубга Богос оглуна кі огланны крістан еткәй. Йеднак кі нөгәрікүнгі күнну улу сльота да хар едір һадірләнгінчә йарым күндә оглан өлдү. Хайсін мен алып оглан блә кенсім кәмдум әвләрі тібінә аларның. Евет білірмен аны ігі кі анасы сәбәпчі дүгүл еді өлүмүнә огланның да оглан Задігкә Тоска оглуна бек охшуй еді зерә оглан андан едір.

Дәртүнчі таных Сльозіха Марухна баба алайже анты тібінә (медійанте форі презентіс кво ад актум һунк аттінет аппробаційоне) бу түрлү таныхлых берді кі йеберділәр маңа

йыгпашкүн чубух урушкандан соңра кі келгәймен Майрам Лачін хызыларга. Келдім есә анда башладылар маңа справаны айтма. Втым ол же күннү йыгпашкүн бу Кася Котляр хызы ер оглан тоғурду тірі евет бек хаста да абрап кенсін адәткә көрә хойдум печ артына. Кләділәр же кі ол күннү крістан болгай тек алай тез аңар келәлмә болмадылар зерә хар да сльота едір да одложіт еттілөр таңдага. Кечәгә ж мені үндәттіләр Кошулінскаларга да анда забавітця болдум йеднак аны сумнєням тібінә айтый[р]мен кі анасы прычынца дүгүл әлүмүнә огланның зерә оглан бек хаста едір. На хачан келдім ертәсі йуже огланны өлү таптым да алайдыр өзгә түрлү дүгүл.

Хайсі таныхларны выведіт еткәндән соңра інстігатор контрадіковат етті айтып кі болмастыр обвіньона әтләш вывєҗьоный таныхларның зезнанєләрі важный болма зерә бір кі хатун кішіләр опєкунсуз аныңкі зезнанєләрын выдат етіптірләр де йуре автем хатын кішінің таныхлыхы іле менжатканың опєкундан башха еткән важный дүгүл екінчі кі прынайентыйдырлар обвеньонадан кләп узһодіт етмә төрәнің карностун зачым моцно туруп гілейі йанына холду кі опісаный төрәләргө көрә караный болгай.

Хайсінә харшы обвіньона опєкуну өтләш внесіт етті кі інстігатор болмас задават етмә таныхларыма кі прынайентый болгайлар гдыж һәр бірі ант блө кенсі зезнанєсын потвердіт етіптір зачым алайдыр власнє дүгүл өзгә түрлү.

Төрә гайный кріміналный выйзрыт етіп інквізіційага обвіньона әтләш вывєҗьоный да көрүп аны кі справа улудур хайсі потребоват етійр уваһаны аның үчүн скваплятця болмійін декрет блә ол же кріміналный акты тібінә бу справаның бүгүндән үчүнчі күнгә делібероват етті а інтерім обвіньонаны до далшый децізійі вензенгә сказат етті кенсі декреті блә не үчүн хойулду төрәгә памєнтне (арк. 147 зв.—148 зв.)

„Обвинувач і дочка Задіґа Котляра

Суд гайний кримінальний у місті Кам'янці в ратуші вірменській було законно відправлено року 1104 травня 24 [1655 червня 3], в середу славетними Івашком, сином Юрка Кеворовича, війтом, Мурадом, сином вітця Закар'ї, й Торосом, сином Харахаша, єпископами, Хачком, сином Ґоґче, Шимком, сином єпископа Лукаша, Вартаном, сином Кіркора, Ясь-

ком, сином єпископа Ніґола, Шимком, сином Степана, присяжними вірменського суду міста Кам'янця.

Перед цим же гайним кримінальним судом ставши особисто, славетний Лукаш, син Хачка, писар, присяжний, як призначений судом обвинувач зажадав, щоб Кася, дочка Задіґа Котляра, ув'язнена судом за нечестиве й розпусне життя, була викликана до суду для пильного допиту, щоб призналася, хто довів її до такої сваволі і звів її з пуття. І, будучи тимчасово випущена із ув'язнення та поставши перед судом, під пильним допитом і слідством гайного кримінального суду вона дала таку відповідь і сказала через свого опікуна, поштивого Асвадура, сина Сефера, шваґера, що я до цього провадила свій вік, як і належить у дівочому стані, але Задіґ, син Тороса, присягнувши мені, що візьме мене за дружину, звів мене й довів мене до вагітності, що сталося власне від нього, а не від когось іншого, навіть обманом забрав мої гроші, золото і срібло і сам пішов з міста, через що він є винуватцем того, що я втратила честь.

На це обвинувач сказав, що оскільки обвинувачена не відмовляється від зробленого вчинку та від того, що вона припустилася непристойного вчинку, внаслідок якого народила хлопчика, і спричинилася до його смерті, і таємно його поховала й закопала, тому для ваших милостей як для суддів чулих у найбільшій мірі важливо, щоб ви з належного обов'язку прагнули запобігти [таких учинків], тому що в законах виразно записано й ясно сказано запобігати таких [учинків]. Тому прошу, щоб нинішня обвинувачена була покарана відповідно до описаних законів задля торжества справедливості й на пострах іншим, аби за нашою нацією не лишилося неслави й огиди.

У відповідь обвинувачена через названого вище опікуна заявила, що я не відмовляюся від зробленого вчинку, однак з приводу того, що я нібито повинна у смерті народженої мною дитини, хочу з допомогою свідчень моїх очевидців довести свою невинність і прошу допустити до суду ваших милостей моїх свідків.

Суд гайний кримінальний, враховуючи, що основою кожної справи є не що інше, як тільки судове розслідування, наказав нинішній обвинуваченій поставити до суду своїх

свідків, щоб, вислухавши їх, своїм декретом визначити дальший хід справи між ними. На що обидві сторони погодилися.

Тоді ж обвинувачена, виконуючи декрет, поставила до суду поштивих Якуба, сина Богоса, Майрам, жінку Тороса, Марухну Блажеїху, бабу Сльозиху, попросивши, щоб вони були допитані судом. Які, поставши особисто й будучи пильно допитані, кожен окремо й сам від себе, піднісши догори два пальці, під присягою засвідчив таке.

А насамперед Якуб, син Богоса, сказав таке. У вівторок я пішов до Асвадура й почав у нього питати, чи правда те, що сестра його жінки вчора народила дитину. То він сказав: „Що ж я мушу приховувати? Це так". Тоді я попросив, щоб вони нікому не давали хрестити ту дитину, тільки мені, і зараз же пішов до пані Устяни, жінки пана Шимка, моєї сестри, і розповів їй про цю справу. А вона сказала: „Я візьму на себе витрати, щоб ти охрестив". Які хрестини ми повинні були відправити в середу, оскільки у вівторок був великий сніг і сльота і ми не могли туди піти. Втім, опівдні того ж дня я почув, що казали, що дитина померла".

Другий свідок — Майрам, жінка Тороса, дала таке свідчення: „У понеділок на великодньому тижні прийшла до мене оця Котлярова дочка Кася й почала мене просити прийняти її до мого дому, кажучи: "Я вже на божій дорозі, і прошу тебе прийняти мене для цього діла, оскільки я остерігаюся мого швагера Асвадура, а до того ж, у нашому домі є гайдук, та інші чужі люди заходять, то я боюся, щоб не довідалися".— То я, бачачи, що вона вже на часі, аби не втратила дитини, її прийняла до мого дому і зараз же послала до баби Сльозихи, і коли та прийшла, то опівдні в понеділок народила вона дитину, живу, але дуже хвору. Було в нас на думці дати дитину Якубові, синові Богоса, охрестити й ми сповістили його, щоб приготував усе необхідне, і повинні були б це зробити, якби не було тоді великого снігу і сльоти, однак дитина у вівторок опівдні померла, і те я добре знаю, що Кася, донька Котляра, не повинна у смерті дитини, і це саме так, а не інакше.

Третій свідок — Марухна Блажейова (перед нинішнім судом, куди її було викликано для подання свідчень) під присягою засвідчила таке: „За два дні до пологів Кася, дочка Котляра, призналася мені у скоєному вчинку. Я зараз же

пішла і сказала її сестрі Ґульці, дружині Асвадура, яка про це ще нічого не знала. Тоді ж Касина сестра, остерігаючись, щоб не довідася її чоловік Асвадур, почала мене просити, аби я пішла разом із нею до Майрам, жінки Тороса. Я, пожалівши її, пішла й попросила, щоб та її прийняла. А коли в понеділок надійшов час пологів, ми послали до однієї баби. Не схотіла прийти. Потім ми послали до Сльозихи, котра прийшла. І зараз же вона народила хлопчика, живого, але дуже хворого. Ми за звичаєм прийняли дитину і наступного дня послали до Якуба, сина Богоса, щоб дитину охрестив. Але оскільки у вівторок була велика сльота і сніг, то поки ми готувалися, дитина опівдні померла. І дитину я сама взяла й поховала під їхньою хатою. Але я добре знаю те, що мати не повинна в смерті своєї дитини і що дитина була дуже схожа на Задіґа, сина Тоська, бо та дитина була від нього".

Четвертий свідок — баба Марухна Сльозиха також під присягою (перед нинішнім судом, куди її було викликано для подання свідчень) дала таке свідчення: "Прислали до мене в понеділок після вербної неділі, щоб я прийшла до Майрам, дочки Лачіна. Як я прийшла, вони почали мені викладати справу. І того ж дня, в понеділок, оця Кася, дочка Котляра, народила хлопчика, живого, але дуже хворого, і, прийнявши його, за звичаєм я поклала його в запічок. А вони хотіли в той же день охрестити, але так швидко не могли туди піти, бо був сніг і сльота, і відклали на завтра. А ввечері мене покликали до Кошулинської, і я там затрималася, однак зі щирою совістю кажу, що мати не повинна у смерті своєї дитини, оскільки дитина була дуже хвора. А коли я прийшла наступного дня, то вже знайшла дитину мертвою, і це так, а не інакше.

Після заслухання цих свідчень обвинувач виступив проти, кажучи, що заяви свідків, виставлених обвинуваченою, не можуть мати значення, оскільки, по-перше, свої свідчення жінки подали без опікунів, тоді як за законом свідчення заміжньої жінки, зроблене без опікуна, значення не має, а по-друге, їх найнято обвинуваченою, яка хоче уникнути законної кари,— через що він, твердо наполягаючи на своєму позові, вимагав, щоб вона була покарана відповідно до описаних законів.

На це обвинувачена через свого опікуна заявила, що обвинувач не може звинувачувати моїх свідків у тому, що їх найнято, оскільки кожен із них підтвердив своє свідчення під присягою, через що це саме так, а не інакше.

Суд гайний кримінальний, розглянув свідчення, представлені обвинуваченою, і побачив, що справа є великою і потребує багато уваги, а тому, не поспішаючи з вироком, відклав розгляд цієї кримінальної справи на третій від сьогодні день, і тим часом до наступного рішення наказав своїм декретом обвинувачену ув'язнити, про що судові падано пам'ятного".

[Болду тваганның 1106-сына педрварның 23-сүнә] йыгпашкүн. Келіп облічнє учцівый Доніг Аврам оглу борч білінді славетный Міхнога Мардірос оглуна флорін ігірмі неміч сбідагасы да тутунду төләмә келір Йазловца йармаркына бу йылны прыпадат еткән нагт сбідага блә не бір хумаш блә дүгүл барча төрә ділаційасындан аппелаційасындан башха не үчүн кенсі hрошу блә йазылды (арк. 267 зв., запис 2)

„[Діялося року 1106 лютого 23 / 1657 березня 5], в понеділок. Прийшовши особисто, поштивий Доніг, син Аврама, визнав борг славетному Міхнові, синові Мардіроса, в двадцять флоринів польської лічби й зобов'язався сплатити на наступний Язлівецький ярмарок, що буде цього року, готівкою, а не яким-будь товаром, без жодних судових відстрочок і апеляцій, про що записано за його власні гроші".

Түгәлләнді справалары войтлухунең славетный пан Гресконең Мілко оглунең ад актум конфірмаційоніс недән болсун hайбат бій теңрігә меңі меңіліккә дірә. Амен. Пісарлыхында славетный Лукашның Хачко оглунең (арк. 268, запис 1)

„Закінчено справи війтівства славетного пана Ґреська, сина Мілька, затверджені до актів, за що слава господу богові на віки вічні. Амінь. За писарства славетного Лукаша, сина Хачка".

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

Примітки. Написи — на титулі: *Per Lucam Krzysztofowicz scribtor iustis Armene scribtus 1654a; № 30; 1652, 53, 54, 1656.*

28 ЦДІА України в Києві, ф. 39, оп. I, од. зб. 42 (4428)

Актова книга Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду

Крайні дати: раніше за 4 [14] травня 1106 [1657] р., понеділок (арк. 1, запис 2) — 3 [13] серпня 1112 [1663] р., понеділок (арк. 266 зв., запис 4).

Зміст: Протоколи засідань вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського.

Мова кипчацька й польська у власній графіці. Заголовки скрізь вірмено-кипчацькі. Є копія заповіту Сарухни, укладеного вірменською мовою в Єрусалимі (арк. 114).

Папір, формат 31,5 х 41,5 см. Водяні знаки: 1) три куполи зі шпилем на гостроверхому щиті, 4,5 х 10,5 см. Обсяг 266 арк; перші 13 (як мінімум) і невідомо скільки останніх аркушів втрачено. Близько 70 аркушів на початку і понад 20 у кінці книги дуже пошкоджені, майже половина площі кожного з цих аркушів (у центрі) відсутня Нумерація: 1(14)—266(286). У старій нумерації є пропуски.

Палітурка нова картонна; оригінальна обкладинка не збереглася.

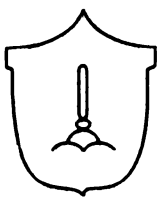

Письмо вірменське, нотрґір, 40—45 рядків на сторінці по 80—90 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Початок книги:

...учцівый Шымко дер Асвадур [оглу аты блэ дер Асвадур]нуц дер Йагоп оглунуц кенсі атасыныц нечік на тен час забун

...ухнаны Серһій Салган хатыны тулну сумма еллі тохуз флорін ... төрә запісінө көрә айтылган дер Асвадурга атасына борчлу болган [төл]әп бір немә артых борчлу халмады недән кенсін квітоват етіп волный етті [у]моріт етті не үчүн хойулду паментне (арк. 1/14)

„...поштивий Шымко, син вітця Асвадура, від імені свого батька вітця Асвадура, сина вітця Йаґопа, на той час хворого, квитував Сарухну (Марухну?), жінку Сергія Салґана, удову, з приводу суми в п'ятдесят дев'ять флоринів, які вона була винна за судовим записом його батькові вітцеві Асвадуру ... сплатила і більше нічого не лишилася винна, через що він її квитував, і звільнив, і скасував [судовий запис], про що подано пам'ятного"

Ағалар да хырх монж йасах ухваліт етті

Болду ермені ратушунда Каменец шәһәріның тваганның 1107-сінә тегдемпернің 17-сінә айнакүн. Біз Греско Міско оғлу войт да Торос Ованес Харахаш оғлу йереспохан Хачко Гөгчә оһлу Вартан Кіркор оғлу Хожіг Һолуб оғлу Задіг Хачко оғлу Міско Цурко Кеворовіц оғлу Мурад Сефер оғлу антічкәнләр ермені төрәсінің Каменец шәһәріның алайох Курыло Мілко оғлу маршалко хырх монжнуң зупелный хардашла[р блә] вядомый етійірбіз барчасына кімгә кі потреба болса білмәгә кі біз ескі порядокларга да йазылган төрәләргә көрә йылдалых һесебні сурп Ніголлух одправітца болмай звыкнут еткән скутечнє алай перцептадан нечік дістрібуталардан шафарларның діфтәрләрінә көрә түгәлләп хайсіләріндән кі показатця болду над еццепте выдаток флорін дөрт йүз ігірмі йеді һрошу ігірмі үч а зособна ашкан йылның калкулаційасындан халган флорін йүз секіз һем һрош йарым да айры пан провізорларга ескі борч флоріннің беш йүз сексән беш (ескі квітләргә көрә дағы кең опіват еткән). Аның үчүн любо слушностка стосоватця болуп керәк бу надто көрүлгән бары суммаларны төләп да публічній інәмімізні еліберовaт еткәй едіх заманның йеднак холайсызлыхы да ағырлыхы артындан болмійін зе вшысткім барчаны досыт етмә келір теңрі берсә йылга способун сатісфакційаның пан провізорлар суммасының пророговат етійірбіз. Халган есә дөрт йүз ігірмі йеді флорін блә ігірмі үч һрош да йүз секіз флорін да йарым һрошнуң төләмәхінә нечік настемпуйонцый йылга на розхуд пан войтнуң шафарына понқваж звычайный бір йасах йалғыз корреспондоват етмә болмас еді. Аның үчүн на тен час зһоднє постановіт етіп бір йасах да оруч келір йыхкүннү теңрі берсө выбіранєсын публіковат етіп халганы да взглендем данатіваның коллєктасы үчүн

алайже теңрі берсә Дзынунттан соңра (выһажат етіп дайфамызның на тен час сціслостуна кі оруч выбіраный болмай) намова етіп ухваліт етмә омешкат етмәсбіз хайратымызны йеднак прыложыт етмә кләрбіз кі аныңкібік выһодный особаларны терплівостка ублагат еткәйбіз кі на пошшана інәміміз публічный нснарушоный халгай хайс. ухваламызны дла паменці акталарга йазма сімәрләдых (арк. 86 зв.)

„Старійшини й сорок мужів ухвалили податки

Діялося у вірменській ратуші міста Кам'янця року 1107 [1658] грудня 17 [27], в п'ятницю. Ми, Ґресько, син Миська, війт, та Торос, син Ованеса Харахаша, єпископ, Хачко, син Ґоґче, Вартан, син Кіркора, Ходжіґ, син Голуба, Задіґ, син Хачка, Мисько, син Юрка Кеворовича, Мурад, син Сефера, присяжні вірменського суду міста Кам'янця, а також Курило, син Мілька, маршалко сорока мужів, та всі братчики доводимо до відома всіх, кому є потреба знати, що ми згідно зі старими порядками й писаними законами до дня св. Ніґола (Миколая) за книгами економів успішно закінчивши щорічний звіт як за надходженнями, так і за витратами, звідки виявлено перевитрату в сумі 427 флоринів 23 гроші, зокрема 108 флоринів півгроша за минулорічною калькуляцією і окремо старий борг панам провізорам 585 флоринів (за старими квитами, які про це говорять детально). Тому ми, хоч нам і слід би було сплатити всі ці надто помітні суми й захистити наш громадський авторитет, однак, не будучи спроможні через нелегкість і труднощі часу все це сплатити, ми знаходимо додатковий спосіб відшкодування сум панів провізорів наступного, як бог дасть, року.

Щодо сплати решти як 427 флоринів і 23 грошів, так і 108 флоринів і півгроша як таких, що призначені на видатки економові пана війта наступного року, оскільки ці суми не можуть мати відношення до жодного зі звичайних податків, то ми в такому разі згідно встановили оголосити на наступну неділю посту збирання окремого податку, а стосовно збору коштів на решту ми домовилися й ухвалили, що, як бог дасть, після Різдва (зважаючи на те, що в піст вибирати не можна через скрутне становище нашого народу) затримуватися не будемо й докладемо всіх наших зусиль, щоб ублагати цих поважних осіб потерпіти, аби наш громадський авторитет і пошана не були порушені, яку нашу ухвалу ми наказали записати до актів для пам'яті".

Сефер мыһдесі актіковат етті тестаментін Кіркоршаның

Болду тваганның 1108-інә окосдоснуң 29-уна йыгпашкүн славетный Греско Мілко оғлу войт алнына да йанына болган антічкәнләрнің наіме барон Мурад дер Закарйа оһлу да барон Торос Ованес Харахаш оғлу йереспоханларның Івашко Йурко Кеворовіч оһлу Шымко Лукаш йереспохан оһлу Вартан Кіркор оғлу Хоҗіг Һолуб оғлу Задіг Хачко оғлу Міско Йурко Кеворовіч оғлу Шымко Серһій оғлу ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің. Бүгүнгі зупелный төрәгә келіп облічнє славетный Сефер Асвадур оһлу йазловцалы мыһдесі подат етті акталарга тестаментін славетна Сарухнаның Нігол барон Кіркоршаның оһлу йереспохан сыңарының Йерусагемгә зыйдіт еткән де дата ол же сурп Йерусагемдә тваганның 1108 абрілнің 18-інә шапаткүн хызыл бойовлу мөһүр білә означоный башланмахында да ашага да знову кічі мөһүр білә нєзначный холуп кі болгай акталарга прійентый да інсерованый нені төрә йоғары мянованый (іш кі акталар кімсәгә заборонный дүгүлләр) прынят етті да акталарга інсероват етмә сімәрләді хайсінің тенору бу түрлү наступоват етійір. (Улу мөһүр хызыл йері) [далі копія самого заповіту вірменською мовою] (арк. 113 зв.—114)

„Ринковий наглядач Сефер вніс до актів заповіт Кіркоршевої

Діялося року 1108 серпня 29 [1659 вересня 8], в понеділок перед славетним війтом Ґреськом, сином Мілька, і чинними при ньому присяжними вірменського суду міста Кам'янця, а саме: бароном Мурадом, сином вітця Закар'ї, та бароном Торосом, сином Ованеса Харахаша, єпископами, Івашком, сином Юрка Кеворовича, Шимком, сином єпископа Лукаша, Вартаном, сином Кіркора, Ходжіґом, сином Голуба, Задіґом, сином Хачка, Миськом, сином Юрка Кеворовича, Шимком, сином Сергія. Прийшовши особисто до нинішнього повного суду, славетний Сефер, син Асвадура, ринковий наглядач із Язлівця, подав до актів заповіт славетної Сарухни, дружини Ніґола, сина барона Кіркорші, що поїхала була до Єрусалима, датований у тому ж Єрусалимі роком 1108 [1659] квітня 18 [28], суботою, позначений на початку печаткою червоного кольору і внизу знову малою печаткою, незначною, і попросив, щоб його було прийнято і вписано до актів, що названий вище суд (оскільки акти ні для кого не заборонені) прийняв і наказав внести до актів, який викладено в такий спосіб. (Місце великої червоної печатки)...“

Шафар хырх монждан поданый пан войтка

Болду тваганның 1109-уна педрварның 27-сінә йыхпашкүн славетный Шымко барон Лукаш йереспохан оғлу войт алнына. Бүгүнгі войтовскій урядга ермені төрәсінің Каменец шәһәріның келіп облічнс славетный Асвадур Балі оғлу віцемаршалко хырх монжнуң кенсі депутатлары блә денунційоват еттіләр кі алар ескі порядокларга да йазылган төрәләрә кәрә таңладылар кенсі орталарындан шафар посполітый розходларына пан войтка бу йылга настенпуйонцый славетный Задігні Сефер оғлун хайсін презентоват етіп урядга подат еттіләр не кі для паменчі бу ж уряд акталарга йазма сімәрләді (арк. 233 зв.)

„Економ наданий від ради сорока мужів панові війтові

Діялося року божого 1109 лютого 27 [1660 березня 8], в понеділок перед славетним війтом Шимком, сином барона Лукаша, єпископа. До нинішнього війтівського уряду вірменського права міста Кам'янця прийшовши особисто, славетний Асвадур, син Балі, віцемаршалко сорока мужів, зі своїми депутатами сповістили, що вони за старими порядками і писаними законами обрали з-поміж себе панові війтові на наступний рік економа для посполитих видатків — славетного Задіґа, сина Сефера, якого вони й представили, і подали урядові [пам'ятного], що уряд наказав для пам'яті записати до актів".

Арендасы тыйірмәнның

Болду Каменецтә Подолскій ермені ратушунда тваганның 1209-уна мардның 6-сына нәгәрікүн. Біз Шымко барон Лукаш йереспохан оғлу войт да баронлар Мурад дер Закарйа оһлу Торос Ованес Харахаш оһлу йереспоханлар Вартан Кіркор Оһлу Мурад Сефер оғлу Шымко Серһій оһлу Курыло Мілько оһлу Асвадур Ованес оһлу антічкәнләр ермені төрәсіның Каменец шәһәріның белгілі етійрбіз барчасына кімгә кі потреба болса білмәгә кі біз үчүнчі мірканы ермені тыйірмәнында наййаснйєшый свєнтый памєнчі неміч падшаһларындан шчодроблівє наданый да һалігі наййаснєйшый Ян Казімірдән падшахның аның бійлікінің бізнім мілостівый бійіміздән сытаралы үстүмүзгә пановат еткән беркіткән арендоват еттіх бір йылга славетный Грескога Мілко оһлуна антічкән коллєгамызга сумма екі йүз флорінгә неміч сбідагасына хайсіның йылы башланды масныцада да түгәлләнсәр алайже масніцада тваганның 1110-уна прыпадат еткән без вшелакій дефалкаты кі бір немә үчүн білмәгәйбіз чыхарып тылько

стреж боже поводну да отну кі фундітус знесіт еткәй тыйірмәнны да ҩребланы хайсының прычынасындан пуста халып керәк ваковат еткәй еді теды ол халыйір про арбітріо бізнім. Негә пан Греско да позволіт етіп берді екс нунк флорін йүзну, а халган флорін йүзну пры експіраційі аренды оддат етмә борчлу болсар. Хайсі арендаының нотасы для паменчі акталарга йазма сімәрләдіх (арк. 234 зв.)

„Оренда млина

Діялося в Кам'янці-Подільському, в ратуші вірменській року 1109 [1660] березня 6 [16], у вівторок. Ми, Шимко, син барона Лукаша, єпископа, війт, барони Мурад, син вітця Закар'ї, й Торос, син Ованеса Харахаша, єпископи, та Вартан, син Кіркора, Мурад, син Сефера, Шимко, син Сергія, Курило, син Мілька, Асвадур, син Ованеса, присяжні вірменського суду міста Кам'янця, сповіщаємо всіх, кому буде потреба знати, що ми третю мірку в вірменському млині, право на яку нам щедро надано найяснішої світлої пам'яті польськими королями і підтверджено нинішнім найяснішим Яном Казиміром, його королівською величністю, нашим милостивим паном, який щасливо владарює над нами, здали в оренду на один рік славетному Ґреськові, синові Мілька, присяжному, нашому колезі, за суму двісті флоринів польськими грішми, якого року початок починається на масниці й який закінчується також на масниці, що припадають на 1110 [1661] рік, без жодних субсидій, щоб ми ні про що не знали, за винятком, боронь боже, повені та пожежі, які б знищили млина і греблю і з причини яких його б не стало, тому це лишається на наш розсуд. Із чим пан Ґресько погодився і сплатив початкові сто флоринів, а решту сто флоринів він повинен віддати при закінченні оренди. Запис про цю оренду ми наказали внести до актів".

Йакубга борч Ованес

[Болду тваганның 1112-сінә окосдоснуң 3-үнә] йыгпашкүн. Келіп облічне учцівый Ованес Бедрос Ламайнка оглу борч білінді учцівый Йакубга Кіркор Сірута оглуна... (арк. 266 зв.)

„Якубові борг Ованеса

[Діялося року 1112/1663 серпня 3/13], в понеділок. Прийшовши особисто, поштивий Ованес, син Бедроса Ламанки, визнав борг поштивому Якубу, сину Кіркора Сироти..."

Опис: [Список 1864; Андріяшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969].

29 ЦДІА України, м.Київ, ф. 250, оп. 3, од. зб. 32 (раніше — ф. 228, оп. 1, од. зб. 89)

Andrej Thorosowić
Sekreta z ogrodu philozowskiego, zebrane prawdziwe o kamieniu błogosławionim philozowskim z wykładem. Pisane roku pańskiego 1626

Крайні дати: раніше 9 квітня 1626 р. (арк. 24) — 28 лютого 1631 р. (арк. 176 зв.).

Зміст: Польська частина становить собою виписки із творів Сократа, Арістотеля, Авіценни, Демокріта, Платона й інших філософів, але в основному — описи експериментів з алхімії таких учених, як Гермес Трісмегіст, Скайд Гебер, Арнольдо де Вілланова, Альберт Великий, Морієнес, Розаріус, Раймонд Луллій, Адамарус, Альфідіус та ін. (арк. 1—161 зв.). До них Андрієм Торосовичем зроблено чимало коментарів вірмено-кипчацькою мовою: арк. 13 зв., 20 зв., 26 зв., 29 зв., 36 зв., 38 зв., 56 зв., 57, 69 зв., 73 зв., 78 зв., 81 зв., 83 зв., 84 зв., 99 зв., 107 зв., 108 зв., 115 зв., 119 зв., 120—120 зв., 125—126, 128—129, 130 зв.—132, 133, 134 зв.—136, 143—143 зв., 147—147 зв., 153, 156 зв., 157 зв.,158 зв., 162.

Вірмено-кипчацькі тексти: описи власних експериментів (арк. 146 зв., 152 зв., 176) та садівничих прийомів (арк. 167—168); зіставна таблиця вірмено-григоріанської й православної української пасхалій (арк. 162 зв.—163); рецепт мазевого компресу від головного болю (арк. 165 зв.); молитви, складені самим Андрієм Торосовичем (арк. 166—166 зв., 169 зв.—170).

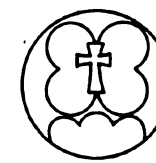

Мова польська у власній графіці і вірмено-кипчацька.

Папір, формат 20 х 30 см. Водяний знак: прямий високий хрест на круглому хресті на крузі, 3,8 см. Обсяг 179 арк. Нумерація: 1—177 + 2 окремих аркуші.

Палітурка нова, картонна; оригінальна обкладинка не збереглася.

Письмо вірменське, нотрґір, 30—40 рядків на сторінці по 55—65 знаків у кожному; польський скоропис менш тісний.

Вибрані тексти:

Анун Асдуадзой

Іґі алмалар да армутлар бу түрлү бітәр йандралардан.

Алма іґі өздән алмаларның һем армутларның йандраларын.

Соңрам күзүн һряда улу скопат еттірмә да ол һряда ічінә йоһарі анылган йандраларны алманың башха армутнуң башха бір йарым бармах узунуна терән йер ічінә күвүрмә [на полях: 3-әр йандра бірі біріндән 2-шәр локот кері] да соңра ол һряданы ат һнойу білә халын йапма. Алай кі һеч хышын бузламагай ол йер. Соңра әвәлбаһар ол һнойну һрядадан көтүрмә. Анда йеберілір терәккінәләр. Бу терәккінәләрны соңра болур пересазат етмә 6-ар локот бірі біріндән йырах (арк. 167 зв., запис 1)

«В ім'я бога

Добрі яблука і груші із зернят виростають так.

Узяти зернятка від добрих яблунь і груш.

Потім восени скопати велику грядку і на тій грядці посадити на глибину півпальця згадані вище зернята яблук окремо, груш окремо [*на полях:* по 3 зернятка на відстані 2 ліктів одні від других], а потім накрити ту грядку товстим шаром кінського гною. Так щоб узимку те місце зовсім не промерзало. Потім навесні прибрати той гній із грядки. Там виростуть деревця. Ці деревця можна буде згодом пересадити на відстані 6 ліктів одне від одного».

Пиякларга вшчепьоный алма армут

Нечік іґі һасіл болур. Һәр түрлү йеміш шчыпасындан йа терәкындан рушчкаларны вышчепіт етмә пиякларга вкупє бір һряда үснә бірі біріндән 2-шәр локот йырах. Соңра іґі прінящца болсалар пресазат етмә кенсіләрын йылына йа екі йылына евет һрядалар

үснә хайсіләры үснә петрушка һем морков сачылыйір зерә аның үчүн кі һәр йыл йерні тепрәтырлар да хазарлар йарінага да аны сөвәр терәкләр. Алай бек өсәр терәкы йемішнің һәр түрлү шчыпаларны һәр күн тутуп рушчкаларындан үсттән поліват етмә керәк һем кі һліна да чылангай да коренгә дәг сув төкүлгәй (арк. 167 зв., запис 2)

«Яблуні й груші, прищеплені на саджанці

Як буває добрий наслідок. Прищепити живці від різних плодових щеп або дерев до саджанців разом на одній грядці на відстані 2 ліктів один від одного. Потім, як добре приймуться, пересадити їх на рік або на два, але на ділянки, на яких садилася морква і петрушка, оскільки цю землю щороку розрихлюють і копають під городину і її дуже люблять дерева. Щоб плодові дерева добре росли, треба щодня всі ці щепи поливати зверху від живців, щоб аж глина розкисла і вода досягла коріння».

Анун асдуадзой

Четлевүкү күзү[н] булай тікмә

Алма көрклү түрк четлевүкләры буну 3-әр бір йердә плот чеврәсына тікмә бір йарым бармах узун терән йер ічінә [на полях: бір харышта болур ічінә йернің тікмә четлевүкнү] да алайох кенсін нечік алма һем армут йандраларын һной білә йапма кі бузламагайлар. Соңра әвәлбаһар һнойну көтүрмә да хачан йарым локот йердән бійік чыхса терәккінәләр ол заман кенсін поплетіт етмә кі сых өскәй да бірі бірінә баһлангай. Хозну да болур булай тікмә (арк. 168, запис 1)

«В ім'я бога

Фундук садити так

Узяти горіхи доброго турецького фундука й посадити їх по три понад тином на глибину, як півтора пальці в довжину [*на полях:* фундуковий горіх можна садити в землю на одну п'ядь у глибину], і їх так само, як і зернята яблунь і груш, укрити гноєм, щоб не вимерзли. Потім весною гній прибрати і, коли деревця виростуть із землі на півліктя в висоту, то їх посплітати, щоб росли густо і пов'язалися між собою. Так можна садити й волоський горіх».

Бадәмны

Хабуху ічінә хойма сув ічінә кі чылангай алай узах чах кі һеч ічіндә болган хабухунуң бадәм тепрәнмәгәй на ол заман кенсін тікмә йер ічінә бір йарым харыш терән йа бір харыш дуйніца ічінә соңра чыхса болур кенсін баһарда йер ічінә пересадіт етмә. Помаранчаныц да йандеркаларын тікмә (арк. 168, запис 2)

«Мигдаль

у шкаралупі покласти в воду й замочувати так довго, поки мигдалина всередині шкаралупи перестане рухатися, й тоді посадити його в землю до дійниці на глибину півтори п'яді або на одну п'ядь, а потім, як проросте, можна весною пересадити в землю. І зернята апельсина садити [так]».

Кінець книги:

AO 1631 Die 28 Februari

хойдум фійола ічінә дістілаційадан чыхкан менструумну пецокка ах хар кібік матерійа еді увах езгән (арк. 176 зв.)

«Року 1631 дня 28 лютого

я поставив до печі рідину, одержану після дистиляції,— вийшла речовина, сипуча й біла як сніг».

Опис: [Гаркавец 1981].

Центральний державний історичний архів України, м.Львів

Цісарсько-королівська установа давніх галицьких гродських і земських актів і затвердження документів — Бернардинський архів (1784—1939)

Львівський державний обласний історичний архів (1939)

Центральний державний архів стародавніх актів у м.Львові (1939—1944)

Львівський обласний державний архів із архівом давніх актів м.Львова (1944—1946)

Філіал Центрального державного історичного архіву Української РСР у м.Львові (1946—1958)

Центральний державний історичний архів Української РСР у м.Львові (1958—1991)

30_1 ЦДІА України, м.Львів, ф. 9, оп. I, од. зб. 381, стор. 1901—1906

Угода Нікола Торосовича, львівського архієпископа, з вірменами Львова й Кам'янця

Дата: 26 квітня 1076 [6 травня 1627] р.,, четвер.

Мова кипчацька, вступна частина (стор. 1901, рядки 14—27) латиною; після кипчацького тексту (стор. 1901—1904) — його рівночасний польський переклад (стор. 1904—1906).

Папір, формат 20 х 31 см. Водяний знак: лілея, 3,8 х 4 см.

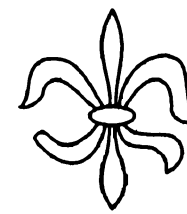

Письмо вірменське, нотрґір, 73 (4+33+33+3) рядки по 50 знаків у кожному; польский скоропис менш тісний.

Заголовок акту: Oblata Submissionis Episcopi Armenici.

Початок вірмено-кипчацької частини:

Болду Іловда кічіайнакүн абрілніц 26-дә 1076-сында тваганныц асдуадзой Крістоснуц тогушундан 1627-сіндә бытностунда авакерецніц да барча каганалыхныц да барон йереспоханларныц барон Задіг оглу Бернатовіц пан Тороснуц да барон Захно оглу пан Йакубнуц да барча агаларныц алайже дер Нерсеснiц ħолуб войт оглу пан Хачконуц Кіркор оглу пан Йакубнуц Гөгчә Каменец шәħәрліләрныц... (стор. 1901—1902)

„Діялося у Львові, в четвер, квітня 26-го вірменського літочислення 1076, від різдва бога Христа 1627-го, в присутності архієпископа, і всього духовенства, і баронів єпископів пана Тороса Бернатовича, сина барона Задіґа, та пана Якуба, сина барона Захна, і всіх старших, а також вітця Нерсеса,

сина війта Голуба, пана Хачка, сина Кіркора, пана Якуба Ґоґче, міщан кам'янецьких...“

Кінець вірмено-кипчацької частини:

А дагын артых беклікі үчүн бу менім облігаційама бастырдым кенсі йебісгопосаган мөһүрүмнү да кенсі власны холум білә совораган хызыл йазов білә подпісат еттім. Болду іловда йоғары йазылган заманда тваганның 1076-сында абрілнің 26-сына йебісгопос Нігоғос аркебісгопос Лова аторойн дзарай Йісусі Крістосі (стор. 1903—1904)

„А для більшої певності до свого зобов язання я приклав мою єпископську печатку і власноручно підписав звичайним червоним письмом. Діялося у Львові в писаний вище час року 1076 за вірменським літочисленням, квітня 26-го. Єпископ Ніґогос, архієпископ Львова, престолослужитель Ісуса Христа“.

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1969].

31_2 ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 136, арк. 421—423

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Про спадщину ШимкаТарафацького

Дата: 1—4 [11—14] квітня 1074 [1625] р., п'ятниця — понеділок.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20,5 х 32,5 см. Водяний знак: лілея, 2,6 х 2,7 см.

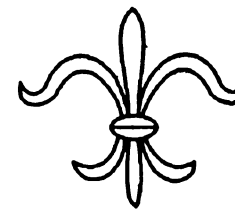

Письмо вірменське, нотрґір, 139 (26+33+35+30+15) рядків по 50 знаків у кожному.

Початок:

Болду Іловда ермені тваганына көрə 1074-сүнə абріл 1-індə да неміч календарына көрə Die 10 aprilis Anno 1625. Бүгүнгі күнү туруп облічне духовный төрə алнына Ілов шəһəрініц ерменіləрныц пан Йан Һолуб оглу Йаковіц һем пан Греско дер Лукашовіц опекунлары уҗмахлы җанлы пан Шімконун Тарафацкійнын потомокларынын хайсіləры холдулар духовный төрədən кі Жамгоч еткəй релаційа... (арк. 421)

„Діялося квітня 1-го року 1074-го за вірменським літочисленням, а за польським календарем дня 10 квітня 1625 року. Сьогодні, поставши особисто перед духовним судом вірменів міста Львова, пан Ян Якович, син Голуба, і пан отець Ґресько Лукашович, опікуни нащадків покійного Шимка Тарафацького, просили від духовного суду, щоб Жамґоч [„дзвонар“] зробив заяву“.

Кінець:

Төрә духовный бунуңкі децізійа етіййір поневаж бу духовній төрәдә позваный пан Бартош Норсісовіц пан Йанга опекунга һеч бір немә прізнават етмәс да аның артына квітават етмә кләмәс евет брацсе болійір ад форум компетенс төрәсына ерменіләрның Іловнуң анда хайда кенсіләрын поводундан кенсіның запозват етіптыр на кенсін кум тото ефекту кавзе одложіт етті бу декрет блә сродкуйонці хайсі декретні строналар прінят етті.

Міско Богдан оглу духовный төрәның пісары.

Акталардан духовный төрәның Ілов шәһәріның ерменіләрның выданый (арк. 423)

„Духовний суд приймає таке рішення. Оскільки в даному духовному суді позваний пан Бартош Норсесович за паном Яном, опікуном, нічого не визнає і тому не хоче квитувати, а покликається на процес у суді вірменів Львова, куди він сам як позивач їх позивав, остільки суд даним проміжним декретом відклав остаточне рішення в цій справі, який декрет сторони прийняли.

Мисько, син Богдана, писар духовного суду.

Видано з актів духовного суду вірменів міста Львова“.

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1979].

Примітки. Документ скріплено восковою печаткою львівського вірменського духовного суду, затисненою під папір від останнього аркуша.

32₃ ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. І, од. зб. 136, арк. 426

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Заповіт Каспара Задиковича Рабички

Дата: 30 серпня 1066 [9 вересня 1617] р.,, субота.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20,5 х 31 см. Водяний знак: прямокутний гербовий щит із лілеями на кутках і хрестами обабіч та внизу, увінчаний короною з хрестом, із написом у 5 рядків: WER SOL VERTRAVT HAT WOL GEBAVT HANSESEL, 5 х 7,1 см. Обсяг 2 стор.

Письмо вірменське, нотрґір, 51 (33+18) рядок по 50 знаків у кожному.

Початок:

Анун асдуадзой

Пан Каспар Задік оглу артых аты білə Рабічка забунлухунда кендінің болуп ігі баченяда үндəтып хатына дер авакерецні дер Каспарны дін атасын һем агалардан пан Торосну пан Бернатовіч һем пан Івашкону Міско оглун з уренду да пан Торосну Йагоп оглун да пан Йакубну пан Захно оглун нечік прыйателлəрны...

„В ім'я бога

Пан Каспар, син Задіка, називаний також Рабичка, під час своєї хвороби, будучи під добрим наглядом, викликав до

себе архієпископа вітця Каспара, свого духовного батька, та від старійшин пана Тороса й пана Бернатовича, та від уряду пана Івашка, сина Миська, та пана Тороса, сина Йаґопа, й пана Якуба, сина пана Захна, як своїх близьких...“

Кінець:

А хайда теңрінің буйруху келір есә аталары үснә на ол вахт пан Шімко кійөв повінен болгай оддат етмә пан Шімкога оглуна аныңкі сбідаганы һем барча доброну рухомый пайлашма нечік ортада постановіт етіліптір йарым да гес барча немәны негә кі йоғарігі ағалар таныхтыр бу барча справага. 1617 окостос 30

„А коли на їхнього батька зійде воля божа, то зять Шимко повинен буде віддати панові Шимкові, його синові, ті гроші й усе те рухоме майно для розділу, як ухвалено між ними, усе рівно пополам, свідками чого в усій цій справі є названі вище старійшини. 1617 серпня 30“.

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1974а].

Примітки. Документ скріплено восковою печаткою львівського вірменського духовного суду, затиснутою під папір.

33_4 ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 863, арк. 2

Лист Ґреська, сина Томші, зі Стамбула

Дата: [21 лютого / 3 березня] 1599 р., середа другого тижня посту.

Мова кипчацька.

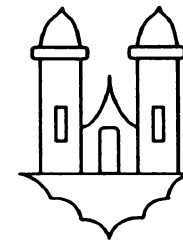

Папір, формат 19,5 х 34 см. Водяний знак: дві надбрамні вежі, 4 х 6 см. Обсяг 2 стор.

Письмо вірменське, нотрґір, 41 (30+11) рядків по 40 знаків у кожному.

Початок:

Анун асдуадзой

Йана білгәйсіз бійлікіңіз кі Аңарйада талер 190 сбідага хызыл флорін 200 сбідага гес чыхты...

„В ім'я бога

Також знайте, ваші милості, що в Ангар'ї талер вийшов по 190 монет, а червоний флорин по 200 з половиною..."

Кінець:

...Йаздым Стымболда ханкүн оручнуң екінчі һафтасына А[пп]о 1599.

Б. З. К. [= бійлікіңізнің кійвү] һем хулу бійлікіңізнің Греско Томша оглу.

Хайн анама йүгүнмәхлых һем барча өвдәгіләргә.

Білгәйсіз бійлікіңіз кі Лазар 2 араба йүклійір халі іпәк 13 ган [кан ? гән?] іпәк һем әзгә рызһый да бар бу кәрвән білә кетәр

„Писав я в Стамбулі, у середу другого тижня посту року 1599.

Зять вашої милості і ваш слуга Ґресько, син Томші.

Тещі моїй уклін і всім домашнім.

Знайте, ваша милість, що Лазар вантажить 2 вози килимами й шовком, є 13 [тюків] ханського шовку й інші сорти, піде з цим караваном“.

Адреса:

Болсар бу бітік барон Міклашның холуна менім хайн атамның барча түрлү йахшылыхка. Іловда.

„Має дістатися до рук барона Міклаша, мого тестя, на все добре. У Львові“.

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

Примітки. На звороті, де написано адресу, дві сургучеві персневі печатки.

34$_5$ ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 863, арк. 3

Розписка Степана, сина Лазаря

Дата: 9 березня 1609 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20,5 х 16,5 см. Без водяного знака. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 20 рядків.

Текст:

Мен Степан Лазар оґлу білінійірмен кі ол мін беш йүз флоріндән хайсін алдых спулнє Йелендәгі өв йанында өвүмүз үснә пан Станіслав Каменецкійдән подкоморідан лвовскій анам білә пані Дөвләт Доновак хзы һем Йаско хардашім білә хайсі інтерцізага йазылды Торос Торосовіц швагеріміз бізім на бунуңкібік йоһарі йазылган сбідагадан алдым мен кенсі пайыма флору беш йүз хайсіндән мен повінен болурмен бермә жувап алай кенді хардашларыма ер нечік кі хыз хардашларыма алайох хоймахка ол сбідаганы хачан да кләсәх өвүмүзнү еліберовать етмә. Дагы йахші інөм үчүн холум білә мөһүрүмнү хойуп подпісачса болдум. Болду Іловда Die 9 Marci Anno 160.

Мен Степан Лазар оґлу власный холум білө йаздым

„Я, Степан, син Лазаря, визнаю, що з тих тисяча п'ятисот флоринів, які ми одержали за наш будинок поряд із будинком у Єленях від Станіслава Кам'янецького, підкоморія львівського, спільно з моєю матір'ю пані Довлат, дочкою Доновака, і моїм братом Яськом, так із тих вище писаних грошей я одержав на свій пай п'ятсот флоринів, за які я маю відповідати як перед моїми власними братами, так і перед сестрами, а також мушу подати ці гроші, якщо ми захочемо

звільнити наш будинок. Для більшої певності я своєю рукою приклав мою печатку і підписався. Діялося у Львові дня 9 березня 1609 року.

Я, Степан, син Лазаря, власноручно написав [підпис]".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Примітки. На звороті воскова перснева печатка, затиснена під папір, і напис латиною, датований 1641 роком.

35б ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 863, арк. 4

Розписка Давида, сина Голуба, матері Жужанні Голубовій

Дата: [28 жовтня] 1612 р., „на Шимона—Юду".

Мова кипчацька.

Папір, формат 19,5 х 11,5 см. Без водяного знака. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 10 рядків.

Текст:

Анун асдуадзой

Аппо 1612.

Мен Давыд Ҳолуб оглу білінійірмен бу менім церографім білə кі халдым борчлу анама дəрт йүз еллі флору ҳəр флоруну санап 30 ҳрош. Бунуңкі ахчаны повінен мен төləмə келіп Түрктəн. Дағын ігкөнүлүк үчүн мəҳүрүмну бастым ҳем холум білə тотпісацца болдум. Болду Іловда Шимона Йудада.

Мен Давыд Ҳолуб оглу

„В ім'я бога

Року 1612.

Я, Давид, син Голуба, визнаю цією моєю розпискою, що завинив моїй матері чотириста п'ятдесят флоринів, рахуючи по 30 грошів. Ці гроші я повинен сплатити, приїхавши з Туреччини. Для більшої певності я приклав мою печатку і

підписався моєю власною рукою. Сталося у Львові на Симона й Юду.

Я, Давид, син Голуба".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Примітки. У кінці тексту воскова перснева печатка, затиснена під папір. На звороті напис латиною: *Recognilia Dawida Hołuba na f. 450 nieboszce p. Zuzannie Holubowej.*

36₇ ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 863, арк. 5—6

Вйтяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Передшлюбна угода між Госкою, дочкою Каспара Рабички, та Якубом, сином Андрія Іляшовича

Дата укладення угоди: 1047 [1598] р.

Дата внесення до актів: 10 [20] січня 1061 [1612] р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20 (40) х 31 см. Водяний знак: лілея на щиті, увінчаному короною, 4 х 6 см.

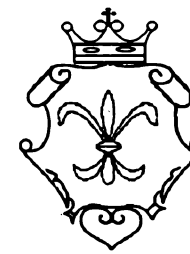

Письмо вірменське, нотрґір, 59 (35+14) рядків (на арк. 5 і 5 зв.).

Текст:

Анун асдуадзой

Кроренк панна Ѣосканыц пан Каспар хзыныц Рабічка да пан Йакубнуц Андрій оглу Іляшовічніц тваганныц 1047-сінə болган становеня орталарына падшаѣлыхына үчүнчі Зігмунтнуц

„В ім'я бога

Передшлюбна угода панни Госки, дочки пана Каспара Рабички, та пана Якуба, сина Андрія Іляшовича, укладена між ними року 1047 [1598] за короля Сигізмунда третього".

Кінець:

Болду тваганның 1041-інə йунварның 10-уна
„Діялося року 1061 [1612] січня 10 [20]".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1970а].

Примітки. На звороті арк. 6 воскова печатка львівського вірменського духовного суду, затиснена під папір, і напис латиною: *A. D. 1618.*

37_8 ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 863, арк. 7

Посвідка Івашку Вартересовичу, сину Якуба, видана вірменськими купцями з Кам'янця

Дата: 26 липня 1618 р.

Місце: Стамбул.

Мова кипчацька.

Папір, формат 21,5 х 27 см. Водяний знак: держава? якір на крузі?, 3,8 х 4,5 см. Обсяг 1 аркуш.

Письмо вірменське, нотрґір, 39 (36 + 3) рядків.

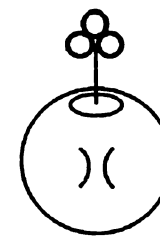

Текст:

Анун асдуадзой

Заманында Хачко Серепковіц нечік кәрвән башынын на тен час барча йолдашлардан танланган келіп Стымб[олга] die 12 Іипі біз ашага йазылганлар власный холларымыз білә зезнават етіп берійірбіз бу атестаційаны пан Івашко Йакуб оглу Вартересовіцнын холтхасына...

«В ім'я бога

В часи, коли Хачко Серепкович був обраний усіма товаришами на начальника каравану. Ми, що нижче власноручно підписалися, прибувши до Стамбула дня 12 червня, свідчимо й даємо цю посвідку Івашкові Вартересовичу, синові Якуба, на його прохання...»

Кінець:

Бу хадардыр бытностумузда. Буну да ішіттіх кі барып еділәр хахамларга соңра францускій елчігә да андан да атестаційа алдылар евет біз анда дүгүл едіх. Будур бізім алнымызга болган. Не үчүн власный холумуз білә йазылдых.

Стымб[олда] die 26 Iuni Anno 1618.

Хачко Міклаш оғлу таных бу атестаційага.

Міско Ів[ашко] оһлу таных бу атестаційага.

Гріско дер Лукаш оһлу таных бу атестаційага.

Гурйег Дірадур оһлу таных.

Вартік Петре оһлу таных бу атестаційага.

„Це тільки те, що відбулося в нашій присутності. І ми чули також, що вони ходили до рабина, а потім до французького посла і звідти також узяли посвідку, але нас там не було. Це те, що сталося перед нами. Щодо чого ми власноручно підписалися.

У Стамбулі дня 26 червня року 1618.

Хачко, син Міклаша, свідок цієї посвідки.

Мисько, син Івашка, свідок цієї посвідки.

Ґрисько, син вітця Лукаша, свідок цієї посвідки.

Ґур'єг, син Дірадура, свідок цієї посвідки.

Вартик, син Петре, свідок цієї посвідки".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Друк: [Дашкевич, Трыярский 1970б].

Примітки. На звороті арк. 6 воскова печатка львівського вірменського духовного суду, затиснена під папір, і напис:

Атестаційа пан Івашко Йакуб оғлу Вартерісовіцкә берілгән Стымболда A.D.1618 „Посвідка, видана у Стамбулі панові Івашку Вартересовичу, синові Якуба, року господнього 1618".

38₉ ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 863, арк. 8—9

Квит Тороса й Анастаса, синів Голуба Івашковича, Голубові, синові Давида

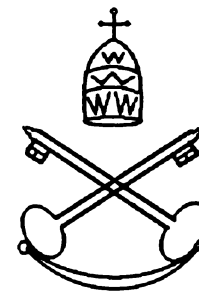

Дата: 14 лютого 1626 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 21 (42) х 31 см. Водяний знак: схрещені ключі під тіарою, 4,5 х 7,5 см. Обсяг 1 подвійний аркуш.

Письмо вірменське, нотрґір, 19 рядків.

Текст:

Біз Торос һем Анастас хардашлар Һолуб огланлары Івашковіц Ілов шәһәрліләры белгілі етійірбіз бу бізім хол бітікімыз білә кімгә належіт етәр білмәгә кі бізгә пан Һолубдан барон Давыд оглундан церографына көрә уҗмахлы җанлы пан Хоҗуга дядумузга бергән будур дәрт йүз сексөн флору үснә досіт болду вевшіштким... Болду Іловда die 17 Februari Anno 1626. До того холдух кі таных йазылгайлар пан Міскону Боһдан оглун һем пан Задікні Аведік оглун Кріштофовіч негә подпісацца болуп мөһүрләрын бастылар.

Theodor Holub. Анастас Һолуб.

Міско Боһдан оһлу таных

„Ми, брати Торос і Анастас, сини Голуба Івашковича, міщани Львова, цим нашим рукописним документом доводимо до відома тих, кому належить знати, що нам паном Голубом, сином барона Давида, за його розпискою, даною покійному панові Ходжу, нашому дядькові, на чотириста вісімдесят флоринів, сплачено все повністю... Сталося у Львові

дня 17 лютого року 1626. До того, ми попросили, щоб записалися свідками пан Мисько, син Богдана, і пан Задік Криштофович, син Аведіка. Тому вони підписалися й поставили свої печатки.

Теодор Голуб [підпис]. Анастас Голуб [підпис].

Мисько, син Богдана, свідок [підпис]".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Примітки. Нижче тексту дві приватні персневі сургучеві печатки. Арк. 8 зв. та 9 чисті.

39_{10} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. І, од. зб. 863, арк.10

Посесійна угода на крамницю між Шимком Каспаровичем Рабичкою та Шимком Мурадовичем Керемовичем

Дата: 28 липня 1626 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 21 х 31,5 см. Водяний знак: щит із літерою В угорі, 2,2 х 3,3 см. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 25 рядків.

Текст:

Анун асдуадзой

Болду певны постановснє пан Шімко Мурад оглу арасына бір йандан да бірсі йандан пан Шімко Каспар оглу арасына в тын спосуб іж ол кебіт болган речоный рабічковскій... на пан Шымко Каспар оглу бу мянованый кебітні... сатты учцівый пан Шымкога Мурадовіцкə будур мін үч йүз флорінгə... Не үчүн екі йандан да кенсі власный мəһүрүмүзнү бастых да холларымыз білə потпісацца болдух. Болду Лубліндə die 28 Iulii Anno 1626.

Мен Шымко Каспар оглу [підпис].

Мен Шімко Мурад оглу Керемовіц [підпис]

„В ім'я бога

Укладено певну угоду між Шимком, сином Мурада, з одного боку, і Шимком, сином Каспара, з другого боку, в той спосіб, що крамниця, що зветься рабичківською... то пан

Шимко, син Каспара, цю названу крамнию... продав пошти-вому панові Шимкові Мурадовичу за тисячу триста флоринів... Щодо чого ми, обидві сторони, поставили свої власні печатки і власноручно підписалися. Сталося в Любліні дня 28 липня року 1626.

Я, Шимко, син Каспара [підпис].

Я, Шимко, син Мурада, Керемович [підпис]".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

Примітки. Нижче тексту дві приватні персневі сургучеві печатки.

40_{11} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. І, од. зб. 863, арк.11

Заповіт єпископа Якуба Захновича

Дата: 18 грудня 1629 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 21 х 30,5 см. Водяний знак: три капелюхи, 6 х 3,9 см. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 27 рядків.

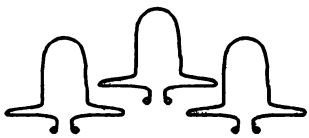

Текст:

Anno 1629. Анун асдуадзой. Die 15 Decembris.

Тестаменты пан Йакубнуң Захновіц ерецпоханның еткән дер Закаріа авакерец барон Задіг оглу Бернатовіц пан Торос ерецпохан да барон Захновіц пан Хачко алнына еткән.

Әвәл башта сынарыма пані Настухнага не кі кроренктә бар алсар. Екі хзыма Һанускага һем Мілухнага стойонцый һем рухомый добромдан мін бешәр йүз флоріну ексінә һем аны не кі кенсіләрына беріпмен алтун күмүштән інҗідән да өзгә барчаны не кі һалігәдег хызларында бар алсарлар да артых упомінатса болмісәрләр. Халган добром стойонцый һем рухомый үч оглума — Захнога Грескога һем Шімкога алайох сынарыма... До тего прызнат етті кі 600 флоріну майасын Захно оглунун сынарынын алды кенді холуна да аны кенсі справасына айландырды да бунар дег хатынадыр

„Заповіт пана Якуба Захновича, єпископа, учинений перед вітцем Закарією Бернатовичем, архієпископом, сином барона Задіґа, паном Торосом, єпископом, та паном бароном Хачком Захновичем.

Насамперед моїй дружині пані Настухні, шоб узяла все, записане в передшлюбному контракті. Двом моїм дочкам Ганусці й Мілухні, із мого нерухомого й рухомого майна — обом по тисячі п'ятсот флоринів і те, що я дав їм із золото, срібла, перлів та всього іншого і що дотепер знаходиться в них, хай візьмуть і більше не нагадують. Решту мого майна, нерухомого й рухомого, трьом моїм синам — Захнові, Ґреськові й Шимкові, а також моїй дружині... Крім того, він визнав, що взяв собі 600 флоринів із коштів дружини Захна й використав на свої справи і що й тепер вони в нього".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Примітки. Зворот чистий. Документ не скріплено ні підписами, ні печатками.

41_{12} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 889, арк.15

Розписка Стецька сина Огана, Ібреїмові зі Стамбула, синові Юсуфа

Дата: 1609 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 13,5 х 8,5 см. Фрагмент водяного знака: держава? якір на крузі?, 3,8 х 4,5 см. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 8 рядків.

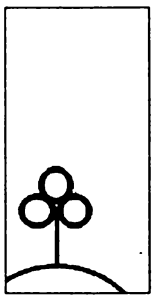

Текст:

Мен стецко оһан оғлу білінірмен бу менім запізім блә кі халдім борчлу Хожа Ібреімә стамболлу Йузоф оғлуна асбра 5 мін хайсі сбідагані версәрмен казім күнүнә A. D. 1610 [б]орч[л]умен вермәмә [= вермә]. Дахії ейі көнүлүк үчүн власны холум блә йаздім.

Болду Адрнада A.D. 1609.

Мен Васл кефіл бу запіса

„Я, Стецько, син Огана, визнаю цим моїм записом, що я завинив паюві Ібреїму зі Стамбула, синові Юсуфа, 5 тисяч аспрів, які гроші я повинен сплатити на Касимів день року божого 1610. А для більшої певності написав я моєю власною рукою.

Сталося в Едірні року господнього 1609.

Я, Василь, поручитель цього запису".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1974б].

Примітки. На звороті виклад змісту розписки по-єврейськи (5 рядків). У документі вжито дієслово *вер-* „давати" з початковим приголосним *в-* замість закономірного кипчацького *б-* (двічі), а також давальний на *-ı* замість *-ка*, в чому проявився вплив турецької мови.

42_{13} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. I, од. зб. 889, арк.22

Виклад розписки Шимка, сина Кевора, Андрієві Торосовичу, складеної польською мовою

Дата: 24 квітня 1615 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 21 х 31,5 см. Водяний знак: прямокутний гербовий щит із лілеями на кутках і хрестами обабіч та внизу, увінчаний короною з хрестом, із написом у 5 рядків: WER SOL VERTRAVT HAT WOL GEBAVT HANSESEL, 5 х 7,1 см. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 21 (2 + 7 + 9) рядків.

Підпис під польським текстом:

Мен Хачко Торос оһлу нечік поршонлу таных

„Я, Хачко, син Тороса, запрошений свідок".

Текст:

Анун асдуадзой

Мен Шымко Кеворовіц берій[р]мен мембран үстүмə пан Андрійгə барон Торосовіцкə сума флоріну тохуз йүз 93 gr 10 үснə хайсін төləсəрмен бүгүнгі күндəн 1 йылда хачан йазылса Анно 1616-да абріл 24-үхайсі кі менбранга кенді холум білə йазылдым да кенді еркім білə да власный мəһəрумну да бастым да позвалат етій[р]мен барча кондіційаларга хайсі кі йоһарі йазылсар бу

мембранда болсун неміччə болсун өзгə тіл білə алай власне нечік кендім йазгаймен. Хайсі мамбранга холдум певный таныхларны пан Аведікні барон Хачко оҺлун андычканы ермені төрəсыныҢ да пан Хочкону барон Туман оҺлун хайсіləры бу мембранга подпісатса болдулар да мəҺүрлəрын бастылар даҺым артых інəм үчүн. Болду абріл 24 Анно 1615

„В ім'я бога

Я, Шимко Кеворович, даю на себе розписку панові баронові Андрієві Торосовичу на суму дев'ятсот дев'яносто три флорини 10 грошів, які я повинен віддати через рік у цей же день, як записано, 24 квітня 1616 року, яку розписку я із власної волі підписав і на яку власну печатку поставив, і згоджуюся на всі умови, які мають бути написаними вище у розписці хоч по-польськи, хоч іншою мовою, так, наче писав я сам. До якої розписки я запросив певних свідків — пана Аведіка, сина барона Хачка, присяжного вірменського суду, і пана Хачка, сина барона Тумана, котрі підписали цю розписку й поставили свої печатки для більшої певності. Сталося квітня 24 року 1615".

На звороті:

Мен Задік Торос оглу власный холум білə потпісацса болдум

„Я, Задік, син Тороса, підписався моєю власною рукою".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1974б].

Примітки. Нижче тексту дві воскові персневі печатки, затиснуті під папір.

43_{14} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 177, стор. 229

Лист Миська братові Шимкові до Туреччини

Дата: після 1647 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 14,5 х 9,5 см. Фрагмент водяного знака, 1,2 х 2 см. Обсяг 1 арк.

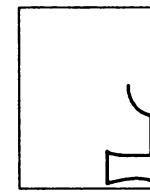

Письмо вірменське, нотрґір, 10 рядків.

Текст:

Йанун асдуадзой

Пане Шимуне пане брачє.

Анлатыйірмен бійлікінə кі сордум сынарымдан ол бір тəнк ангурйа мухайірі егəр андан мі хардашлар сатун алып есəлəр на айтті кі ħаша болсун кі мендəн алдылар мен алдым пан опєкунлар дан наħт сб білə егəр алып есəлəр пан Йакуб кійəвүмдəн алдылар да мендəн дүгүл.

Екінчі тапупмен учмахлы җанлы пан Хачко хардашымның діфтəріндə Аппо 1647 пан Йан Вартересовічтəн 70 штук ангурйа мухайірі флорін 28-əр етт[і] флорін 1960.

Саг бол бійлікің да йаманын кері.

Бійлікіңнің хардаші Міско

„В ім'я бога

Пане Шимоне, пане брате.

Розказую твоїй милості, що я спитав у моєї жінки щодо тієї штуки мухаїру, чи в неї купили сестри [брати?], то вона відповіла, що боронь боже, у мене не купували, я купила в

моїх опікунів за готівку, а якщо вони купили, то купили в мого зятя Якуба.

Друге, я знайшов у книзі мого покійного брата пана Хачка [запис] за 1647 рік на 70 штук ангорського мухаїру від Яна Вартересовича по 28 флоринів, що склало 1960 флоринів.

Будь здоровий і геть усе лихе.

Брат твоєї милості Мисько [підпис]".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

44_{15} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 177, стор. 1196—1198

Звіт про витрати на похорон Хачадура

Дата: 28 січня 1059 [7 лютого 1610] р., неділя.

Мова кипчацька.

Папір, формат 19,5 (39) х 29,5 см. Водяний знак: орел у короні (польський герб), 3,7 х 4,7 см. Обсяг 1 подвійний аркуш.

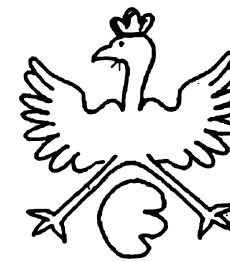

Письмо вірменське, нотрґір, 94 (35 + 39 + 20) рядки.

Початок:

Тв 1059 йунвар 28 йыхкүн.

Учмахлы ҳанлы Хачадурнуң өлүмүндән соңра зараз ол күнүү.

Әвәл трумнасына столярга бердіх ... (стор. 1196)

„Року 1059 січня 28 [1610 лютого 7], неділя.

Після смерті покійного Хачадура, зразу того ж дня.

Передусім на його труну столярам ми дали...“

Кінець:

Хул-хутанына төләмә керәк 3 йыл үчүн не кі келсә.

Мулярларга hем теслаларга [пропуск].

Сума флорін 100 (стор. 1198)

„Слугам слід сплатити за 3 роки, скільки прийдеться.

Мулярам і теслям [пропуск].

[Загальна] сума флоринів 100“.

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

45_{16} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 545, стор. 357—360

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Про виконання передшлюбної угоди між Мілухною, дочкою Андрія Торосовича, і Яном, сином єпископа Тороса Бернатовича

Дата: 28 травня [7 червня] 1638 р., п'ятниця.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20 (40) х 32 см. Водяний знак: жіноча голова на щиті, 3 х 4 см. Обсяг 1 подвійний аркуш.

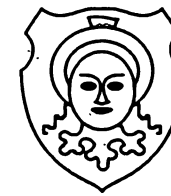

Письмо вірменське, нотрґір, 78 (35 + 35 + 8) рядків.

Початок:

Кроронку пані Мілухнаның учмахлы җанлы пан Андрійнің Торосовіц хзының да аның бійлікінің пан Йанның барон пан Торос Бернатовіц ерецпохан оһлунуң. Болду Іловда 28-дә майісның Аппо 1638-інә неміч календарына көрә аторагалыхында аның бійлікі дер Нігоғайос Торосовіц арһійебіскобоснуң... (арк. 357)

„Передшлюбна угода пані Мілухни, дочки покійного пана Андрія Торосовича, й його милістю паном Яном, сином пана барона Тороса Бернатовича, єпископа. Сталося у Львові 28-го травня року 1638-го за польським календарем, за намісництва його милості пана Ніґогайоса Торосовича, архієпископа...“

Кінець:

...На строна холду кі бунуңкі зезнанесі квітнын пан кійөвнүн акталарга духовный төрәның прійенты да інсерованы болгай нені отржымат етті да паментне білә утвердіт етті.

Ioannes Kieremowicz Publicus Notarius Archiepiscopi Consistorii Leopoliensis Nationis Armenicalis.

Акталардан духовный Ілов ермені төрәның екстракты (арк. 359)

„... То сторона попросила, щоб цей квит пана зятя було прийнято і внесено до актів, що отримала і підвтердила пам'ятним.

Іоанн Керемович, громадський писар львівської архієпископської консисторії вірменської нації.

Витяг із актів львівського вірменського духовного суду".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1970а].

Примітки. Документ скріплено восковою печаткою львівського вірменського духовнго суду, затиснутою під папір.

46_{17} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 546, стор. 78—92

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Опис майна покійного Мурада Еміновича

Дата: 15 лютого — 28 квітня 1646 р.

Мова кипчацька.

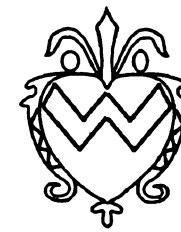

Папір, формат 20,5 х 31 см. Водяний знак: Абданк, 3,6 х 5 см. Обсяг 16 стор.

Письмо вірменське, курсив, 269 (37 + 9 + 31 + 33 + 30 + 39 + 7 + 44 + 39) рядків.

Початок:

Аппо 1646. Анун асдуадзой. Die 15 пердрварныц.

Бій теңрініңатына. Учмахлы ҳанлы пан Мурад Еміновіцнін склепіндә болган нахт сб нечік мембраналар һем рузный мембраналар... (арк. 78)

„Року 1646. В Ім'я бога. Дня 15 лютого.

В ім'я бога. Гроші покійного пана Мурада Еміновича, що були в його склепі як готівкою, так і в розписках та різних документах...“

Кінець:

Аппо 1646. Анун асдуадзой. Die 28 абрілніңа.

Біз ніжый потпісаный белгілі етійірбіз ніжый йазовумуз білә кі һәр бірімыз до дыспозіцыі алдых флорін йедішәр мін хайсі дагын ігі выражоный бар інтерцізыйамыз ічіндә хайсі інтерцізійа үснә һәр

бірімызнын пот ісы бар на анынкібік інтерцізыйалар hәр бірімызнын холу да бар будур.

Мен Шімко Стецко Хоҗігійовіц алдым до діспозыцыі кенді холума флорін йеді мін [підпис].

Мен Йа[куб] Задік Томановіц алдым до діспозыціі кенді холума флорін йеді мін [підпис].

Мен Греско Стецко Хоҗігійовіц алдым до діспозыціі кенді холума флорін йеді мін [підпис] (арк. 90)

„Року 1646. В ім'я бога. Дня 28 квітня.

Ми, нижчепідписані, свідчимо нашим нижчеподаним записом, що ми взяли в своє розпорядження по сім тисяч флоринів, що ще краще виражено в наших окремих заявах за підписами кожного з нас. І ось ці наші заяви з нашими власноручними підписами.

Я, Шимко Ходжіґович, син Стецька, взяв у власне розпорядження сім тисяч флоринів.

Я, Якуб Томанович, син Задіка, взяв у власне розпорядження сім тисяч флоринів.

Я, Ґресько Ходжіґович, син Стецька, взяв у власне розпорядження сім тисяч флоринів".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Примітки: стор. 77, 80, 81, 86, 87, 91 чисті; на стор. 92 дата: *28 квітня 1646 року.*

47_{18} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 546, стор. 374—375

Квит Миська Домажирського (Ніґола, брата Сагаґа) наглядачеві шпиталю Хачку Вартановичу

Дата: 17 [27] липня 1106 [1657] р., понеділок.

Мова кипчацька.

Папір, формат 15,8 х 9,5 см. Без водяного знака. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, курсив, 8 рядків.

Текст:

Анун асдуадзой

Мен ніжы потпісаны білінійірмен бу квітым білə кі одобрат еттім пан Хачкодан Вартановічтəн f. 30 шпіталга належонцы лєгатасына пан Саhагнын тоґма хардашімнін. Анын бійлікі Крістос җанына йарлыґагай. Хайсін квітоват етійірмен аны hем оґулларын анын мєчнымі часы.

Болду Іловда тваганныц 1106 Анно 1657 окосдоснун 17-сінə Асдуадзадзін ~~ногор~~—іхпашкүнү.

Мен Нігол Дом[ажірскій] провізору ермені шпіталларнын [підпис]

„В ім'я бога

Я, нижчепідписаний, визнаю цим моїм квитом, що одержав від пана Хачка Вартановича 30 флоринів, що призначалися на утримання пана Сагаґа, мого рідного брата. Хай змилується над його душею його велич Христос! У зв'язку з чим я квитую його й його синів на вічні часи. Сталося у Львові

року 1106 за вірменським календарем, року 1657 за польським календарем, серпня 17 [27], у понеділок після богородиці.

Я, Ніґол Домажирський, провізор вірменських шпиталів".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

48_{19} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 546, стор. 1099—1102

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Про виконання передшлюбної угоди Хачком, сином Ованеса, тестем Грицька Стругача

Дата: 1640 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 21 х 31 см. Водяний знак: три капелюхи з літерою В внизу, 5,8 х 3,1 см. Обсяг 2 арк.

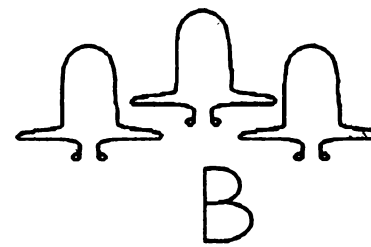

Письмо вірменське, нотрґір, 65 (33 + 31 + 1) рядків.

Початок:

1640

Анун асдуадзой

Пан Хачко Ованес оһлу бу кроренккә харшы в нектурых пунктах бу түрлү респонс бермійір нечік ашаһа йазылыптыр.

Әвәл кі йазыптырлар кроренктә майа f. 1200 на ол тек 1000 флорін алыптыр учмахлы җанлы пан Шымкодан Вартересовіцтән.

„1640

В ім'я бога

Пан Хачко, син Ованеса, всупереч цій передшлюбній угоді у деяких пунктах не дав обіцяного, як описано нижче.

Передусім те, що в передшлюбній угоді письмово зобов'язалися дати готівкою 1200 флоринів, так [зять] одержав від покійного пана Шимка Вартересовича лише 1000 флоринів".

Кінець:

Пан Хачкога пан Івашко пісар оҺлуна чаҺыр үчүн кі пан Мялобржыскі берді учмахлы җанлыга да ол төләмәды да харҗ етті f. 39.

ПоҺребгәхарҗболду *f. 50.*

Етәр сумабары *f. 3471.*

3201.

„Пану Хачкові, сину пана Івашка, писаря, за вино, що дав був покійному пан Мялобржиський, і той не сплатив, а [зять на це] потратив флоринів 39.

На похорон було витрачено флоринів 50.

Загальна сума становить флоринів 3471.

3201"

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Примітки: стор. 1099 чиста.

49_{20} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 546, стор. 1186—1187

Перелік забов'язань тещі Аведіка

Дата відсутня.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20,5 х 29 см. Без водяного знака. Обсяг 1 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 27 (24 + 3) рядків.

Текст:

Анун асдуадзой

Башта не кі пан Аведік кійөвүм харҗ етіптір менім потребама.

Арзудан алган інҗі үчүн *f. 38*

ол да йарымы менім потребама да йарымы сізің потребаңызга...

іш багасы мытхалдан 10-ар һрош *f. 9*

Сума барча етәр *f. 190.*

Бунуң үснә бійлікіңіздә менім бардыр туснахта

1 хач

1 пашпаг мазгап білә

йана зынҗіл манелла кі кенсінә кіймәгә беріпмен.

Йана зынҗіл манелла кі кенсінә кіймәгә беріпмен.

~~Йана 9 флорі іш багасы па~~ Ioannes Lyskowicz

„В ім'я бога

Насамперед що пан Аведік, мій зять, витратив на мої потреби.

На перли, взяті в Арзу флоренів 38

Половина з них на мої потреби, а половина на Ваші.

За роботу по 10 грошів за золотник флоринів 9

Загальна сума становить флоринів 190.

Крім того, у Вас в заставі є мої речі:

1 хрест

1 головний убір із оздобленням.

Також браслет із ланцюжка, який я дала їй одягати.

~~Також за роботу~~ Іоаннес Лискович".

Зворот:

Бу запісның анамның сумасы *f. 171-14*

127.

„Сума цього запису моєї матері флоринів 171-14

127".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

50_{21} ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 546, стор. 1194—1197

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Про виконання передшлюбної угоди між Ганухною, дочкою Кости, та Аведіком Домажирським його тещею Олюшкою

Дата: 2 [12] лютого 1032 [1583] р., субота.

Мова кипчацька.

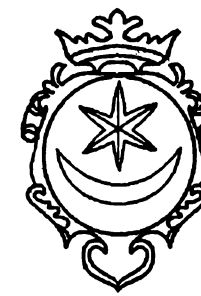

Папір, формат 20,5 (41) х 32 см. Водяний знак: Леліва, 4,4 х 7 см. Обсяг 1 подвійний аркуш.

Письмо вірменське, нотрґір, 36 рядків.

Текст:

Тв 1032 педрвар 2.

Туруп облічне кетхойалыхның алнына Коста хатуну пані Олюшка бір йандан да Домажірскій оґлу Аведік бірсі йандан да бу түрлү айтты пані Олюшка... Сарналгандан соңра бу бітік на холду пані Олюшка кетхойалыхтан кі соров еткәйлар пан Аведіктән кійөвдән кі бу йазовга көрә барча немә аңар досіт болду мі. На сорову үснә кетхойалыхның жуваб етті пан Аведік айтып бу түрлү кі маңа хайін анамдан бу йазовга көрә барча немә досыт болду недән мен аны да аның потомствосун вечній квітоват етійірмен. На холду пані Олюшка кі аныңкі зезнаңсі кійөвүнүң актага йазылгай. Бунда зараз пан Аведік туруп зезнат етті кі келінгә халат берді 30 хзыл флорін да 1 тонлух адамашка (стор. 1194)

„Року 1032 [1583] лютого 2 [12].

Перед старійшинами постали особисто жінка Кости пані Олюшка, з одного боку, і син Домажирського Аведік, з другого боку, і пані Олюшка сказала так... Після прочитання цього документу пані Олюшка зажадала від старійшин, щоб запитали в зятя Аведіка, чи за цим записом щось перед ним виконано. То на запит старійшин пан Аведік відповів, що мені за цим записом моєю тещею віддано все, щодо чого і її, і її нащадків я квитую на вічні часи. Тоді пані Олюшка попросила, щоб ця заява її зятя була вписана до актів. Зараз, тут же пан Аведік устав і заявив, що він дав нареченій подарунок — 30 флоринів і адамашки на одну сукню".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Примітки. Між першим і другим аркушами затиснуто воскову печатку львівського вірменського духовного суду.

51₂₂ ЦДІА України, м.Львів, ф. 52, оп. 2, од. зб. 548, стор. 101—104

Передшлюбна угода між Ґреськом, сином архієпископа Миська, та Катариною, сестрою Хачка Бернатовича, сина Огана

Дата: 25 лютого 1638 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 19 х 30 см. Водяний знак: нерозбірливе зображення на щиті, 4,1 х 4,4 см. Обсяг 2 арк.

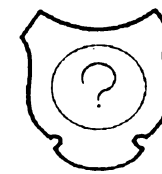

Письмо вірменське, нотрґір, 36 рядків.

Текст:

Anno 1638. Анун асдуадзой. Die 25 Februari

Оцармахы да болушмахы артындан бій теңрініңболду певны достлух арасына аныңбійлікі пан Греско барон Міско оһлу бір йандан да пан Хачко Оһан оһлу Бернатовіңбірсі йандан будур хайсі йоғарі аңылған пан Греско барон Міско оһлу жадат етті кенді достлары ашыра пан Хачкодан барон Оһан оһлу Бернатовіңаныңмілый хардашін панна Катарынаны оренклі сыңарлыхка не үсиө строна позвалат етті...

... а дағын артых інәм үчүн бу постановенені екі строна да кенді мөһүрләрын басып потпісацса болдулар.

Kristof Bernatowicz
renka swa wlasna
[підпис]

Аведік Міклаш оһлу
Бернатовіңерецпохан
Іловнуң [підпис].
Івашко Міклаш оһлу
Бернатовіңі [підпис]

„Року 1638. В ім'я бога. Дня 25 лютого.

Завдяки сприянню й помочі господа бога склалася певна приязнь між його милістю паном Ґреськом, сином барона Миська, з одного боку, і паном Хачком Бернатовичем, сином Огана, з другого боку, яка полягає в тому, що згаданий вище пан Ґресько, син барона Миська, зажадав через своїх близьких від пана Хачка Бернатовича, сина Огана, його милу сестру панну Катарину до законного шлюбу, на що сторона погодилася...

А для більшої певності обидві сторони підписали цю постанову й поставили свої власні печатки.

Криштоф Бернатович, своєю власною рукою [підпис].

Аведік, син Міклаша Бернатовича, архієпископа Львова [підпис].
Івашко, син Міклаша Бернатовича [підпис]".

На звороті:

Кроронк аның бійлікінә пан Грескоґа барон Міско оһлу пан Хачкодан Оһан оһлу Бернатовіц. In Iudicio Armenicali. Feria Tertia crastino s.Lucae Evangelistae 1677 (арк. 104)

„Передшлюбне зобов'язання його милості пану Ґреськові, сину барона Миська, від пана Хачка Бернатовича, сина Огана. У вірменському суді. На другий день по святі св.євангеліста Луки [19 жовтня] 1677 року".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1977а].

Примітки. Стор. 103 чиста. Підпис Криштофа (Хачка) Бернатовича скріплено його особистою сургучевою печаткою.

Академія наук України

Львівська
наукова бібліотека
імені Василя Стефаника

відділ рукописів

52_1 Львівська наукова бібліотека
Академії наук України,
відділ рукописів,
фонд Баворовських,
ркп. 1660 III,
арк. 6—9

Витяг з актової книги Львівського вірменського духовного суду — Передшлюбна угода між Анною, дочкою Шимка Вартересовича, матір'ю Зофії, та Туманом Абрамовичем

Дата укладення: 1653 р.

Дата внесення до актової книги: 28 березня 1654 р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 20 (40) х 31 см. Водяний знак: горн над літерами М та К в обрамленні двох вертикально розташованих дужок-півкіл із літерою В угорі, 2,9 х 3,8 см. Обсяг 2 подвійних аркуші.

Письмо вірменське, нотрґір, 119 (25 + 30 + 30 + 4) рядків.

Текст:

Болду духовный ермені төрәсында Ілов шәһәріниң Анно 1654 Die 28 Marci.

Бүгүнгі күнү туруп облічне зупелный духовный урядныц алнына Ілов шәһәріныц ерменіләрныц славетна пані Анна барон Шімко Вартересовіц ерецпохан хзы сыцары учмахлы жанлы пан

Задік Йакуб оглу Манчуковіцніц тул позосталый кум асістенційа зацне славный пан Хачко Івашко оглу Лысковіцніц...

Тенору кроронкнуц

Анун асдуадзой. Аппо 1653 мартныц біріндə...

...Духовный уряд холтхасы үснə строныныц акталарга духовный прынят етіп інсероват етмə сімəрлəды.

Акталардан духовный Ілов ерменіləрныц выданый.

„Діялося в вірменському духовному суді міста Львова року 1654 дня 28 березня.

Сьогодні перед повним складом духовного суду вірменів міста Львова постала особисто славетна пані Анна, дочка барона Шимка Вартересовича, єпископа, дружина покійного пана Задіка Манчуковича, сина Якуба, удова, при посередництві достославного пана Хачка Лисковича, сина Івашка, свого чоловіка...

Виклад передшлюбної угоди.

В ім'я бога. Року 1653 березня 1-го...

...Духовний уряд на прохання сторони наказав прийняти і внести до актів.

Видано з актів Львівського вірменського духовного суду".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].

Примітки: Звороти арк. 8 і 9 чисті. Документ завірено восковою печаткою Львівського вірменського духовного суду, затиснутою під папір, і підписом писаря й присяжного цього ж суду Якуба Івашковича.

53_2

Львівська наукова бібліотека
Академії наук України,
відділ рукописів,
фонд Оссолінських,
ркп. 1658 II,
арк. 11—12

Заповіт кам'янецької вірменки Зосі, удови Симона Харахаша

Дата: 8 [18] грудня 1118 [1669] р.

Мова кипчацька.

Папір, формат 19,5 (39) x 31 см. Водяний знак нерозбірнивий. Обсяг 1 подвійний аркуш.

Письмо вірменське, нотрґір, 53 (31 + 18 + 4) рядки.

Текст:

Болду тваганныц 1118-інә тегдемпернің 8-інә ханкүн.

Афектаційасы үснә учцівый Кіркорнуң Сімон Харахаш оғлунуң аты блә учціва Зосяныц Сімон Харахаш хатынынын тулнуң кенсі тоғма анасыныц на тен час забун йатканныц інстанційа еткән славетный пан Лукаш Хачко оғлу на тен час войт ермені төрәсінің Каменец шәһәрінің славетныйлар блә барон Мурад дер Закарійа оғлу йереспохан Вартан Кіркор оғлу Хоҗіг Һолуб оғлу Мурад Сефер оғлу Шымко Серһій оғлу Задік Мілко оғлу Асвадур Ованес оғлу Ованес Бобрік оғлу кенсі антічкән коллеґалары блә зыйдіт етті хатына мянована Зосяныц хайсі любо тені үснә забун йеднак ахылында түгәл досконалый болуп пры бытносці велебный дер Томасныц вєлебный дер Нерсес авакерец оғлунуң (хайсінә кі ол же дер авакерец нечік хосдован атасы айтылган Зосяныц йерін сімәрләп еді) бу түрлү кенсі остатны еркін албо тестаментін айтканына көрә сурп Богос аракєлнің кі дійатік өлүмүндән соңра адам оғлу-

нуң хуватына халыйір славетный пан Ованес Бобрік оглу антічкән кенсінә бу актка уряддан зупелный пріданый опекун өтләш етті ...а егөр кі бій теңрінің буйруху ашыра кечөвлү дүнйадан теды хуватта халгай меңілік заманларга дег. Не үчүн болду төрәгә паментне...

Йан Муратовіц йазучі антічкән [підпис].

„Діялося року 1118 [1669] грудня 8 [18], в середу.

На вимогу поштивого Кіркора, сина Симона Харахаша, висловлену від імені поштивої Зосі, жінки Симона Харахаша, удови, його рідної матері, на той час лежачої хворої, славетний пан Лукаш, син Хачка, тодішній війт вірменського суду міста Кам'янця, зі славетними бароном Мурадом, сином вітця Закарії єпископом, Вартаном, сином Кіркора, Ходжіґом, сином Голуба, Мурадом, сином Сефера, Шимком, сином Сергія, Задіком, сином Мілька, Асвадуром, сином Ованеса, Ованесом, сином Бобрика, своїми присяжними колегами, пішов до згаданої Зосі, яка хоч і була хвора тілом, але сповна розуму, в присутності велебного вітця Томаса, сина велебного вітця Нерсеса, архієпископа (котрому той же отець архієпископ як духовний батько названої Зосі передав свій стан), згідно зі святим апостолом Павлом, що заповіт після смерті людини лишається в силі, при посередництві свого опікуна Ованеса, сина Бобрика, присяжного, наданого їй від повного уряду для цього акту, таким чином висловила свою останню волю або заповіт ...а якщо з волі божої вона покине цей тлінний світ, то нехай [цей заповіт] залишиться в силі на віки вічні. Про що судові подано пам'ятного...

Ян Муратович, писар, присяжний».

На звороті:

Тестаменті Зосяның Сімон Харахаш хатынының. Тваґанның 1118

„Заповіт Зосі, жінки Симона Харахаша. Року 1118 [1669]".

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трьярский 1978а].

Примітки. Документ завірено восковою печаткою Кам'янець-Подільського вірменського війтівського суду, затиснутою під папір.

Львівський державний
університет

Наукова бібліотека

відділ рукописів

54_1 **Львівський державний університет,**
Наукова бібліотека,
відділ рукописів,
ркп. вірм. 51 I

Вірменсько—вірмено-кипчацький словник

Дата: березень 1076 [1527] р. (стор. 1); укладання завершено Мґрдичем 17 [27] березня 1077 [1528] р. (стор. 356).

Зміст: Перекладний вірменсько—вірмено--кипчацький словник (стор. 21—360), якому передує вірменсько-польський глосарій (арк. 1б, стор. 17—20). На стор. 1 та 356 вірменські колофони.

Мова вірменська, кипчацька й польська.

Папір, формат 15,5 х 19,5 см. Водяний знак: лев на щиті під короною, 3,4 х 6,5 см. Обсяг 366 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, передбачено 40—45 рядків по 60 знаків у кожній із двох колонок на сторінці; польські й латинські вирази писано менш тісним латинським скорописом.

Приклад вірменсько—вірмено-кипчацького словника:

А	*хорхудан кімсә х[ы]чх[ы]рса* ,,коли хтось зі страху закричить“
Абана	*атаның алг[ы]ші* ,,батьківське благословіння“
Абба	*аталарның атасы, саркісдә* ,,батько батьків, у сарацинів“ (стор. 21).

Абраам	*атасы җынсларның, йа таңлаган, шумлардан һучансдән, філізофскі сөзләр үчүн да справалар үчүн* «батько племен, або обраний, через розголос і славу, філософські слова і справи»
Абрам	*ата һөрмәтлі йа йоғарі көтүрүлгән* «батько, шанований або високо піднесений» (стор. 22).
ҡ'оребісгобос	*архідйакон* «архідиякон»
ҡ'орем	*хашійірмен* «чешу»
ҡ'орҡ'ел	*фараһланма* «не тішся» (стор. 355).

Опис: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980].
Друк: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Львівський
державний
історичний
музей

55_1 Львівський державний історичний музей, од. зб. Д 435 / 1

Дерев'яний сволок із вірмено-кипчацьким написом

Дата: 1058 [1609] р.

Зміст: Фрагмент 120 (121) псалма.

Мова вірмено-кипчацька.

Матеріал: дерев'яний сволок із вірменського будинку.

Письмо вірменське, болорґір. Обсяг — два повних вирізьблених рядки (по одному з кожного боку) із переносом у кожному випадку трьох літер, що не помістилися, в кінець нового рядка і датою в центрі другого рядка.

Текст:

Теңрі көкнү түзгән йерні тохтаткан йа сені көзәткән йамандан сахлаган. Көзәтүчіңні сенің йуху йеңмәс зерә бахучің сенің чірім етмәс. 1609

„Бог простер небо, встановив землю, а тебе устеріг, зберіг від зла. Сторожа твого сон не здолає, бо доглядач твій не задрімає. 1609“

Гүнәшнің ісісі күндүз хыздырмас да не кечә айның совуху өтмәс. Йасалды шагаватындан бій теңрінің тв[аганның] 1058

„Сонця пал удень тебе не розжарить, ані вночі холод місяця не дійме. Збудовано з ласки божої року 1058 [1609]“.

Друк: [Абдуллин 1973; Дашкевич, Трыярский 1973].

Примітки. Задля стислості напису різбяр удався до монограмного позначення суміжних літер, через що дослідники прочитують текст не завжди адекватно. Тому за вказаними

публікаціями наведемо прочитання їх авторів, розходження між якими зумовлені, зокрема, і вказаною причиною.

Прочитання І.Абдулліна:

gunašning isisi k'unduz χirdirmasdan ilk' ...ça aynin sovuχu otmmas ịasaldi šahavat'indan biy t'ėngrining t'v[akanin] 1058 t'ėngri koknu tuzgan ịerni t'oχtatk'an sėni kozatk'an ịamanidan saχlagan kozat'uçingni sėning ịuχu ịenmas zėra baχuçing sėning ç[arut']i // ç[arakrut']i ó[γór]m ėtmas 1609 „Сделано [построено?] милостью Господа Бога, пока пекло днем солнце и, значит, не прошли холода, в 1609 г.; Бог создал небо, сотворил землю, следил за тобой, охранял от зла, покровителя твоего [...], ибо покровитель твой не сделает зло достойным сожаления; в 1058 г.“

Прочитання Я.Дашкевича й Е.Триярського:

t'ėngri koknu tuzgan ịerni t'oχtatk'an ya sėni kozatk'an ịamandan saχlagan kozat'uçingni sėning ịuχu ịenmas zėra baχuçing is[r]a[y]ėlning çiomr ėtmas 1609. [g]unašning isisi k'unduz χizdirmas da nė k'ėça aynin sovuχu otmmas ịasaldi šaγavat'indan biy t'ėngrining t'v[aganin] 1058 „Господь, сотворивший небо, укрепивший землю, стерегущий, оберегающий тебя от зла. Твоего сторожа сон не победит, се не дремлет страж Израила 1609. Жара солнца днем не изжарит, ни холод луны ночью не поразит (ударит). Он [= дом] построен по милости Господа. Дата 1058“.

Матенадаран —

Інститут
стародавніх рукописів
імені Месропа Маштоца

Єреван

56_1 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 1232

Нерсес Ламбронац'і. Мекнут'юн ("Тлумачення")

Дата: 1620 р.

Місце: Єрусалим.

Писар: Скандар.

Мова вірменська, один вірмено-кипчацький запис.

Папір, формат 15 х 21 см, 263 арк.

Письмо вірменське, нотрґір,

Текст — вірменські переклади назв років 12-річного тваринного циклу (арк. 262 зв.; через тире — вірмено-кипчацькі відповідники за іншими пам'ятками):

січ'хн іл оре мукн	—	*сычхан йылы* "рік миші"
ут ілі оре йеґн	—	*сыгыр* "корова"
парс оре інц'н	—	*барс* "барс"
т'ушхан оре напуркн	—	*тушхан* "тушканчик"
лу оре ц'укн	—	*лу* "дракон"
ілан оре оц'	—	*йылан* "змія"
ат' оре ц'і	—	*ат* "кінь"
ґуоре оч'хар	—	*хой* "вівця", *хочхар* "баран"

піч' оре *мемун*	—	*піч* ,"*виродок*", *меймун* "мавпа"
т'ахугу оре ḥау	—	*тавух* "курка"
іт' оре шун	—	*іт* "собака"
т'унгуз оре хоз	—	*тоцуз* "свиня"

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

57_2 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 1763

Збірник

Дата: 1611—1613 р.

Місце: Львів (Кам'янець-Подільський ?).

Укладач: Крікор, син архієпископа Ованеса.

Мова вірменська, два вірмено-кипчацьких записи.

Папір, формат 15 х 19,5 см; 252 арк.

Письмо вірменське, болорґір, нотрґір.

Тексти:

Бу йылның окосдос айының 15-інə орус вankының йухөвының бір йанын да тасларны да дардаган етті йухөв ічінə кечə 3 саһатта кічайнакүн хайсі кі бій теңрі һайуфсунсун (арк. 144)

„Цього [1060/1611] року 15 [25] серпня перевернуло одну сторону церкви українського монастиря й чаші всередині церкви, о 3-й годині ночі в п'ятницю, хай змилується господь бог".

Тв[а]к[а]н[ның] 1062 йуліс 18 йыхкүн кечəгі алғыш заманында улу һрад келді йағмур блə біргə четлевүктəн улу бар еді өзгəсы хоз кібік (арк. 144 зв.)

„Року 1062 [1613] липня 18 [28], в неділю під час вечірньої молитви пішов великий град із дощем, [градини] були більші за фундук, а деякі як волоський горіх".

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

58_3 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 2267

Збірник диякона Лусіґа

Дата: 1581—1598 рр.

Місце: Львів.

Зміст: вірменські слова, переважно дієслівні парадигми, з перекладом на кипчацьку мову (арк. 30—42 зв.): кипчацький підрядник до вірменського псалтиря (арк. 43—52 зв.); про поклоніння мудреців і пастухів новонародженому Ісусові Христові (арк. 112—112 зв.); про євангеліє (арк. 113—113 зв.); пісня про воскресіння Христа (арк. 131 зв., 129); казання вардапета Ванаґана про всеношне бдіння, голодування й розговіння (арк. 131); рецепт бальзаму довголіття (арк. 130).

Мова вірменська й вірмено-кипчацька, є польські глоси.

Папір, формат 16 х 20,5 см; 189 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, болорґір, 25—30 рядків на сторінці по 35—40 знаків у кожному.

Вибрані тексти:

ėр кар̇нум — нек алырмен "нащо я беру", кар̇нум — алырмен "я беру", ар̇і — алдым "я взяв", ар̇аў — алды "він узяв", пітіар̇ну — алсар "він мусить узяти"; наўа — кемі "корабель", наўавар — кемічі "корабельник", hо̇віў — чобан "чабан", вайрі — кійік "косуля", орс — ав "сітка", орсорт — авчі "рибалка", т'ор̇ — сіт "сіть", марах — сарынчха "саранча", жех — комар йа сінәк "комар", бідзак — сінәк "муха", җанҗ — чібін "муха", лу — бүрчә "блоха", оч'іл — біт "воша" (арк. 30; 29 зв.).

Бадмут'юн һайі йев хыпчах лезуі мегнял Лусіг...

Санлыдыр ер хайсі кі бармады кеҹәшінә хырсызларның да йолуна йазыхлыларның ол олтурмады...

Тваганның 1030 абріл 12 дзерамп Лусіг саргаўакі холу ашыра Лусіг dyakonus armenus (арк. 43)

„Псалтир, викладений Лусіґом вірменською й кипчацькою мовами...

Блажен муж, який не пішов на раду злодіїв і на шлях грішників не став...

Року 1030 [1581] квітня 12 [22] писано рукою диякона Лусіґа, вірменина".

... ол ханны да хачан тапсаҹыз маҹа хабар етіҹыз кі мен дә барып баш ендірійім. Тек бардылар алар Е[русаге]мдән Петгаһемгә йунвар айының 6-сына, да хачан кірділәр печера ічінә, таптылар Крістосні ол күндә тоган оглан, да баш ендіріп йүгүндүләр Крістоскә, да ачып хазналарын бернәләділәр Крістосну: алтун берділәр нечік ханга, темйан берділәр нечік каһанага, змур берділәр нечік әлүмлүгә, да екінчі хайтмадылар Һеровтескә хабар бермәгә, йохесә әзгә йол білә кеттіләр улусларына (арк. 112)

„... і коли знайдете того царя, дайте мені знати, щоб я також пішов поклонився. От пішли вони з Єрусалима до Віфлеєма 6-го січня, і коли увійшли до печери, знайшли Христа, хлопчика, що в той день народився, і, відчинивши свою скарбницю, обдарували Христа: дали йому золото як цареві, ладан як священнослужителеві, мирро як смертному, і вдруге не повернулися до Єрусалима, а пішли до своєї країни іншою дорогою".

4 өзән чыхар учмахтан: К'ісон — Матеос, Кеһон — Маркос, Дігріс — Ғукас, Йефрон — Йоганнес. 4 аўедаранічларның айтканы сума етәр 9300 дун һайбатына Йісус Крістоснуҹ. Амен (арк. 113 зв.)

„Чотири ріки витікає з раю: Кіссон — Матвій, Ґіхон — Марко, Тигр — Лука, Єфрон — Іван. Казання чотирьох євангелістів становлять 9300 віршів на славу Ісуса Христа. Амінь".

В[е]см йарутюнн Крістосі

Бүгүн сөвүнүйүх фріштәләр білә
да фараһланыйых бар йүрәкіміз білә

бійімізнің сурп йарутюнундан,
хартайган душманның езілмәхындан (арк. 131 зв.)

„Величне воскресіння Христове

Сьогодні радіймо з ангелами
і тішмося всім серцем
святому воскресінню нашого господа,
попранию затятого ворога“.

Ванаган вартабеднің айтканы

Недір мәнісы хытым кечәсі кі саруйаг йейірбіз болсун байрамның алай дзнунтнуң? Йазыйр бунун үчүн көнү Гурйег Агексантрацін Теотос падшаһга байрам хытыму үчүн да айтійір кі не үчүн кечәдән чезілійірбіз — аның үчүн кі Крістос кечәдән турду... (арк. 131)

„Казання вартабеда Ванагана

У чому полягає значення великодньої чи різдвяної всеношної [*досл.:* ночі здержливості], що [потім] ми їмо вершкове масло? Пише про це праведний Георгій Александрійський до царя Теодосія стосовно великодньої всеношної й пояснює, чому після ночі розговляємося, — тому що Христос явився після ночі...“

Айс тегранк‘с о̀вкамі арасц‘ė мі а ч‘ап‘ов замė́нн т‘ė гаміс 1 ло̀т ліна амė́н тегė́н т‘ė гаміс гес ло̀т гшр̇ė зі п‘орцадз ėі асдуадз 120 дарі абрі ов зайс ар̇нė.

Т‘ė гаміс к‘агц‘р т‘ė гаміс легі ара.

1	*мушк‘ат*	1лот
2	*фарамфіл*	1лот
3	*ровант*	1лот
4	*узун бүрч*	1лот
5	*харга оту*	1лот
6	*ц‘ітвар*	1лот
7	*галган*	1лот
8	*егір*	1лот
9	*зінҗібіл*	1лот
10	*зафран*	1лот
11	*дзенгелу гасен немічнаг*	1лот
12	*реум понскего тіпту*	1лот
13	*злінбовых йонтрек*	1лот

14	*шәкәр*	2 фунт йа 1
15	*к'агц'р п'ийд*	1лот
16	*к'віт*	1лот

Барчасы кі барабар болгай отлары (арк. 130)

„Той, хто хоче приготувати цей препарат, має взяти по 1 мірі всього: якщо хочете, можете взяти по 1 лоту кожного компонента, а хочете, можете взяти по півлота; й це перевірено богом — хто вживатиме це, житиме до 120 років.

Може бути хоч солодким, хоч гірким.

1	мускатник	Myristica	1 лот
2	гвоздика	Dianthus	1 лот
3	ревінь	Rheum palmatum	1 лот
4	перець довгий	Piper longum	1 лот
5	чистотіл	Chelidonium majus	1 лот
6	полин цитварний	Artemisia cina	1 лот
7	кал ан	Potentilla erecta	1 лот
8	аїр болотний	Acorus calamus	1 лот
9	імбир	Zingiber officinale	1 лот
10	шафран	Crocus	1 лот
11	дудник	Angelica	1 лот
12	корінь понтійського „типту“	Rheum Ponticum?	1 лот
13	зернятка кедрових горіхів	Cedrus	1 лот
14	цукор		2 фунти або 1
15	„солодке дерево“	Glycyrrhiza glabra?	1 лот
16	„квіт“ — квітове дерево, айва довгаста?	Cydonia oblonga?	1 лот

Усі ці трави треба [змішати] разом“.

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

Друк: [Еганян 1962 — граматичні таблиці; Tryjarski 1983б — рецепт довголіття].

Примітки. Аркуші зшито не в початковій послідовності: арк. 29 має бути перед арк. 30; арк. 131 — перед арк. 129.

59_4 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 2403

Молитовник диякона Миська, сина Мурада, із Замостя, написаний на замовлення Вартана, сина єпископа Сучави барона Аґопші, для дочки Зофії

Дата: 29 травня 1075 [8 червня 1626] рр.

Місце: Львів.

Зміст: Молитви, псалми, читання, частина яких (арк. 18_{14}—28_7 і 166_8—168_7) є й у молитовнику, надрукованому 1618 р. у Львові (арк. 111—128; 37_6—40_8 відповідно), що зараз зберігається у бібліотеці Лейденського університету [Schutz 1961; 1962], однак дана їх редакція є більш досконалою.

Мова вірмено-кипчацька й вірменська.

Папір, формат 9,1 х 13,5 см; 211 арк.

Письмо вірменське, болорґір, 15 рядків на сторінці по 20 знаків у кожному.

Початок:

Йегеалкʻс татарча

Келгәнләр барчамыз арі гатʻүгіге да аракелләрның йыгөвүндә холыйіх йалгыз оглун теңрінің бійімызны бізім да хутхаручімызны бійімыз Йісус Крістосну хайсі кі енді һайбаты білә атасының йалынын ічінә да хутхарды 3 ігітні ол араплардан йарыхлы да арув сахлагай сагышымызны бізім кі болмагай хачан алдангайбіз йазыхтан да сухланчіндән дүнйаның евет арзані болыйіх сахлама буйрухун аның алма таҗін йарыхның атадан бойларымызга бізім хайсі кі атасы сөвүклүләрына кендінің. Көнү теңрі Йісус Крістос бійімыз барыны тутучі тіргіз да йарлыга (арк. 1—2)

„Усі ми, сущі по-татарськи

Усі ми, сущі у святій, католицькій і апостольській церкві, благаймо нашого господа бога і спасителя нашого, господа нашого Ісуса Христа, що зі славою Отця свого спустився в полум'я і спас трьох юнаків від тих арабів [= халдеїв], щоб він зберіг наші думки ясними й чистими, щоб ніколи не збилися ми через гріхи і заздрість світу, але могли праведно зберегти його повеління й прийняти на себе корону світла від Отця, бо він є батьком усіх своїх улюблених. Істинний боже, господи наш Ісусе Христе, вседержителю, воскреси і помилуй!"

Һаўадамқ'татарча

Інанырбіз бір теңрігә атага, барыны тутучігә, йаратучісінә көкүү да йерні, көрүнгәнләрны да көрүнмәгәнләрны.

Інанырбіз бір бійгә Ісус Крістосга, оғул теңрігә, теңрідән тоғганга, атадан йалғыз тоғган, бу кенді барлыхындан атаның, теңрі теңрідән, йарых йарыхтан, теңрі көнү теңрі көнүдән тоғган да етілмәгән, ол кенді тәрбійатындан атасының хайсі кі білә кі барча немә болду көктә да йердә көрүнгәнләр да көрүнмәгәнләр.

Хайсі кі бізім адамілікімыз үчүн да бізім хутхарылмахымыз үчүн еніп көктән тен алды, адам болду түгәллік білә арі гайс Маріамдан арі ҳан білә, хайсі кі тен алды ҳан да ес да барча не кі адам да көнүлүк білә да дүгүл сахынмах білә хыйналды, үчүнчі күндә турду, чыхды көккә ол тен білә, олтурду оң йанына атасының, келмәлыдыр ол тен білә да һайбат білә атасының йарғулама тіріләрны да әлүләрны, хайсінің кі арі да өлүмсүз ханлыхына йохтур сонғу.

Інанырбіз бір арі ҳанға етілмәгән да дүгүл, хайсі кі сөзләды оренктә да маркареліктө да ауедаранда, кі енді Йортананға, к'арозел етті йеберілгәны да турду аріләрдә.

Інанырбіз йалғыз бүтәв дә аракелларның йыхөвүнә, тапунійірбіз мығырдутюнға, лудз тартмахка арынмах да бошатмахка йазыхларға, турмахын[а] өлүларның меңілік йарғуға ҳанларға да тенләргә да көкдәгі ханлыхка да меңілік тіріліккә.

Евет хайсіләры кі айтыйірләр аның үчүн кі еді заман, хачан йох еді оғул, йа еді заман, хачан йох еді арі ҳан, йа хом болмахтан болдулар, йа өзгә барлыхтан айтсалар болған етілмәгән оғлу теңрінің йа арі ҳан, йа хом тешкірілмәлыдырлар, аныңкібік

айтканларны йөпсүнмәс евет харгыйір бүтөв дә аракелләрныц арі йыхөв.

Евет біз һайбатлыйіх әвәл не кі меңілік йерні өпмәх білә арі йеррортутюн бір теңріліккә ата оғул арі җанга һалі да һәр кез меңі меңілік. Амен (арк. 33—36)

„*Вірую* по-татарськи

Віруємо в єдиного бога отця, вседержителя, творця неба q землі, видимого й невидимого.

Віруємо в господа Ісуса Христа, бога сина, рожденного від бога, єдинорожденного від отця, єдиносущного з отцем, бога від бога, світло від світла, бога правдивого від бога правдивого і несотворенного, що сам він від природи свого отця, через якого все постало на небі й на землі, видиме й невидиме.

Котрий задля нас, людей, і задля нашого спасіння зійшов з неба, і прийняв тіло, і став людиною від святого духа і святої діви Марії; котрий прийняв тіло, і душу, і все, як людина, і праведно та нещадно постраждав, на третій день воскрес, вознісся на небо з тим же тілом, сів праворуч свого отця, і має прийти в тому ж тілі й зі славою свого отця судити живих і мертвих; котрого святому й безсмертному царству немає кінця.

Віруємо в єдиного святого духа, несотворенного, який говорив у законі, і в пророках, і в євангелії, який спустився на Йордані, і проповідував відпущення, і постав у святих.

Віруємо в єдину послідовно апостольську церкву, сповідуємо хрещення, перенесення труднощів [*букв.:* носіння ярма], очищення й відпущення гріхів, віруємо в постання мертвих на вічний суд душам і тілам, у вічне царство і вічне життя.

А якщо дехто говорить, що був час, коли не було сина, або що був час, коли не було святого духа, або що вони виникли завдяки втіленню, або якщо кажуть, що несотворений син божий чи святий дух виникли з інших сутностей, або що втілення має змінитися,— то подібні їхні висловлювання свята послідовно апостольська церква не схвалює, а проклинає.

І ми цілуванням передвічної землі славимо святу трійцю — отця, і сина, і святого духа, нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь".

Колофон:

Оһ, оһ, оһ, холум чірір — йазовум сізгә йішадаг халыр. Шүкүр йаратучігә (арк. 154 зв.—155)

„Ох, ох, ох, руки зітліють мої — вам на згадку лишиться писання моє. Спасибі творцеві".

Колофон:

Түгәлләнды алғыш бітікі тваганкнын ермені һісәбына 1075-сіндә майісның 29-унда падышаһлыхына неміч улусунун үчүнчі Зігмунднун гатоғігослухуна Йапетаган ҹынснын Ечмійадзінін аторунда дер Мелкісет гатоғігоснун, хайсі кі бу заманда кенді хартлыхы білә келді хутлу Ілов шәһәрына 5 ахпаш білә 2 апеға білә тваганкнын 1075-сіндә, хайсі улу сәвүнчлүк білә барча каһаналых да саргаваклар білә да жоговурт бары ігітләр білә харшісына чыхып хабул еттіләр. Йазылды бу бітік шәһәрына падшаһның Іловда холу ашыра йазыхлы Міско саргавак Мурад оғлу Замосча шәһәрындан холтхасына меңәрмәхына барон Агопша Шечов йереспоханның оғлу пан Вартанның хызына панна Зофійа хайсі кі улу сәвүк да һавас білә йаздырды кендінә бу алғыш бітікі йішадаг кендінә меңіліккә. Хайсі кі бій теңрі бергәй көп йылларга дек хулланма йахші саглыхта да атасына анасына узах әмүр да йахші саглых бу алғыш бітікі дә айтканы ашыра. Амен.

Евет мен арзаніміз холармен кі йаманламагайсіз улулухуна да йаңлышлыхына йазовумнун зерә бу хадар еді хуватым. Холармен холунуз бій теңрідән кі бергәй маңа йазыхларыма бошатлых да хутхарылмах. А бій теңрі хайсі кі ҹомард падшаһы кенді йахшілых бергәнына бергәй сізгә барча түрлү йахшілыхны да хутхарылмахны барча түрлү варцанклардан да йазыхларыңыздан да мені унутмаңыз кенді алғышыңызға бір һайрмер білә кі бергәй бій теңрі сізгә да маңа бу дүнйада да ол дүнйада ҹан тірлікін меңі меңілік. Амен (арк. 161—163)

„Закінчено молитовник року 1075 [1626] за вірменським календарем травня 29 [червня 8] за короля Польщі Сигізмунда III, за католікоса Яфетового роду на престолі Ечміадзінському

отця Меліксета, котрий тепер, у своїй старості, приїхав до щасливого міста Львова із п'ятьма священиками, двома іноками року 1075 [1626] і якого з великою радістю зустріли й прийняли всі старійшини церкви й диякони, народ і вся молодь. Написано цього молитовника в королівському місті Львові рукою грішного диякона Миська, сина Мурада, з міста Замостя на прохання пана Вартана, сина вічної пам'яті барона Аґопші, єпископа Сучави, для його дочки панни Зофії, котрий з великою любов'ю й вірою замовив написати для неї цього молитовника на вічну пам'ять про себе. І дай боже користуватися ним багато років у доброму здоров'ї, а її батькові й матері довгого життя й доброго здоров'я через читання цього молитовника. Амінь.

А я, мої праведні, прошу вас у вашій величі не ганити за помилки в моєму письмі, бо стільки було моїх сил. Прошу, благайте від бога, щоб дав мені прощення моїх гріхів і спасіння. А господь бог як цар щедрий на посилання добра хай дасть вам усілякого добра і спасіння від будь-яких ваших заплат і гріхів, і мене не забудьте згадати у ваших молитвах одним отченашем, щоб господь бог послав вам і мені на цьому світі і на тому світі життя душі на віки вічні. Амінь".

Кінець книги:

Псалом 118/119$_{152-155}$

152 Ілгәртын таныдым таныхлыхыцдан сенін,
кі меціліік тохтаттын аларны.

153 Көргін ашахлаганымны менім да хутхаргін мені,
зерә оренкіцні сенін мен унутмадым.

154 Йарґула йарґумну менім да хутхаргін мені
да сөзүцә көрә сенін тіргіз мені.

155 Йырахтыр йазыхлылардан хутха[рылмахы]...

(арк. 211 зв.—212)

152 „Здавна пізнав я свідоцтва твої,
що ти встановив їх навіки.

153 Подивись на приниження моє й порятуй мене,
оскільки закона твого я не забув.

154 Присуди мені присуд мій і спаси мене,
і по слову твоєму оживи мене.

155 Від грішників спасіння далеке...“

Опис: [Ц‘уц‘ак 1965—1970].

Примітки. Молитовник неповний, бракує, очевидно, близько 100 останніх аркушів. Рукопис оздоблено покрайніми малюнками та буквицями, типовими для вірменської книжкової мініатюри тогочасного Криму [Корхмазян 1978].

60_5 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 2493

Збірник Задіґа, сина Голуба

Дата: 25 січня 1068 [4 лютого 1619] р.

Місце: Єрусалим.

Мова вірменська, є вірмено-кипчацький колофон.

Папір, формат 10,2 х 15,2 см; 229 арк.

Письмо вірменське, нотрґір.

Вірмено-кипчацький колофон:

Мен Задіг Ħолуб оглу йаздым бу йазовну власный холу[м] білə тваганныц 1068 йунварныц 25 (арк. 226 зв.)

„Я, Задіґ, син Голуба, написав це писання власноручно року 1068 січня 25 [1619 лютого 4]".

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

61_6 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 3521

Збірник диякона Сагака

Дата: 1609 р. — 10 [20] серпня 1079 [1630] р.

Писар і один із авторів: дяк Дзеріґ, син Ніґола.

Мова вірменська, є вірмено-кипчацький текст.

Папір, формат 15 х 19,5 см; 214 арк.

Письмо вірменське, нотрґір.

Вірмено-кипчацький текст — розповідь дяка Дзеріґа, сина Ніґола, про боротьбу проти монофізитства:

Кічі Теотос падшаһ йазды бітік Теосгороска агександрійскій һайрабед[гә], Гурйег һайрабеддән соңра болганга кі келіп Йепесосга жоговк еткәй... (арк. 8 зв.)

Евет соңра ж Каггетонну еткәнләр да тутканлар цесарлар білә һайрабедлары нечә керәт да көп заман тутмадылар Каггетонну да харгадылар да йана уггапарлыхка хайттылар да соңра 5-інчі жоговк еттіләр 554 йылда Крістосдан соңра Усдіанос цесар заманында да харгадылар үч капітуланы будур йогаргі аңылган несдорнуң усталарын хайсіларын кі Каггедонда баш хойуп еділәр да алар білә кончітца да болду буларныңң. Сарна Бароніушта, зерә йатларныңң таныхлыхы артыхтыр не кі кендініңң, нечік біздә дә йазыйір 428: 7 [на полях: 428 йылда 7 дохта] да кі бешінчі жоговкта буларны ж 3 капітуланы харгадылар 553: 8 һем франглар да Каггетонну көп тутмадылар һем бу 3 капітула үчүн талаш болду — бах 577: 1 — бу һесебләргә көрә тапарсен бунуң үчүн Бароніушта һем до того Ботеруста 4-үнчі бітіктә релаційасында 157 хагытта йазылгандыр несдорлар үчүн. На йазыйір кі бу ж Теоторідесларны хайсіләры кі Каггетонда Левоннуң позволенесі білә йаңі інәм унесіт еттіләр кі несдорлар чах бу күнгә дег улу күнләрын

одправоват етійрләр недән кі белгілідір кі каггетон несдорнуң сектасының бутахыдыр. Аның үчүн слушнє арі аталар аны хабул кәрмәдылар. Гдыж каггетонда несторнуң шәгертләрын йа дагы йолу айтып аның усталарының прінят етіп зарувнє несдорлар білә персоналарын сурп тутуйрлар. Евет біз болуп задасыз бүтүн һерцуадзоглардан берійіх һайбат ата огул арі ҳанга да бір теңріліккә һалі да даіма меңі меңілік. Амен.

Крец'ау сагау кірс тваганін 1079 окосдос амсой 10 орн 3 ш[апт]і. Церамп мегауор Дзеріг тбрі орті Ніголі (арк. 10 зв.—11)

„Імператор Феодосій-молодший написав листа до патріарха александрійського Діаскора, який був після патріарха Георгія, щоб, прибувши до Ефеса, провів собор...

А потім провели Халкедонський собор і багато разів цезарі й патріархи намагалися дотримуватися й не дотримувалися постанов Халкедонського собору, і повернулися до ортодоксального вчення, і потім провели 5-й собор 554-го року після Христа, в часи цезаря Юстініана, і прокляли три статті, тобто саме статті учителів-несторіан, які наклали головами в Халкедоні, чим власне для них це й закінчилося. Читай у Бароніуша, оскільки в нього чужих свідчень більше, ніж власних, як пише у нас під роком 428 індукту 7-го, і на п'ятому соборі року 553, індукту 8-го прокляли ці ж 3 статті, і європейці також довго не підтримували постанов Халкедонського собору і щодо цих 3 статей була суперечка — дивися число 577: 1, під яким знайдеш про це у Бароніуша, а також у Ботеруса — в четвертій книзі, в повідомленні на сторінці 157 написано про несторіан. То він пише, що ці ж феодоріди, котрі в Халкедоні з дозволу Левона внесли нову віру, як і несторіани, й до сьогодні відправляють ті свята, через що й відомо, що халкедонізм є однією з гілок несторіанської секти. Тому слушно святі отці цього не прийняли. Тоді як халкедоняни разом із несторіанами вшановують нарівні зі святими учнів-несторіан і тих осіб, що явили й прийняли їх учення. А ми, тримаючись неподільно, окремо від усіх сект, славимо отця, і сина, і святого духа — єдиного бога, і нині, і завжди, і на віки віків. Амінь.

Написав своєю рукою року 1079 [1630] місяця серпня 10 [20] дня, у вівторок маловчений грішний дяк Дзеріґ, син Ніґола".

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

62_7 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 3522

Збірник Аведіка

Дата: 1634 р.

Місце: Львів.

Мова вірменська, вірмено-кипчацька, й польська.

Папір, формат 15 х 19 см; 353 арк.

Письмо вірменське, нотрґір.

Вірмено-кипчацька частина (арк. 230—351 зв.): посібник з вірменської мови з кипчацьким підрядником до основ віри й космографії у запитаннях і відповідях (арк. 342—351 зв.), якому передує зміст цієї частини вірменською мовою (арк. 226—229 зв.); словник (арк. 230—341 зв.) задумана як тримовний, але польські відповідники є лише на самому початку.

Початок словника:

Уггаганк' ануанц' „Називні відмінки іменників"

Ануанк'	*Атлар барча*	*Imienia, imiona*	Імена
ам койіц'	*варлыхларныц*	*wszysztkich bendon-*	всіх сущих,
нахарачін	*ілкәвәлгі*	*cych naprod*	насамперед
асдуадзой	*теңріныц*	*boze*	бога
асдуадз	*теңрі*	*bog*	бог
асдуадзк'	*теңріләр*	*bogowie*	боги
асдуадзутюн	*теңрілік*	*bostwo*	божество
асдуадзутюнк'	*теңрілікләр*	*bostwa*	божества
hайр	*ата*	*ocziec*	батько
орті	*огул*	*syn*	син
			(арк. 230)

нечік інанырсен сен теңріні? — Учлухда бір.

Кімнің інанганысен сен? — Йерортутюннуң.

Кімгә інанырсен сен? — Йерортутюнга да бір теңрігә

(арк. 342)

„Як ти сповідуєш бога? — Одного в трійці.

Якого ти віровизнання? — Трійці.

У кого ти віруєш? — У трійцю й у єдиного бога".

Кінець посібника з космографії:

...барча кі немәлыхтадыр бардыр да бар өлчөвү гарары да саны да бар орагы будур ісі йа совух хуру йа нам да рәнк — ах йа хара йа хызыл йа сары да өзгә — харышылганлардан.

Соров: Недыр алган немә? — Жуап: Алган немәдыр кі белгілі етәр харшідәгі тайдурганны кендінің хайсі кі бардыр нечік ата айтмах білә көргүзійір кі оглу бар да огул айтмах білө белгілі етәр кі атасы бар бу түрлү дә... (арк. 351 зв.)

„... усе, що існує в якомусь вигляді, має розмір, міру, і число, і якість, тобто воно є гарячим або холодним, сухим або вологим, має колір — білий, або чорний, або червоний, або жовтий і інші — від змішування.

Запитання: Що є передбачене? — Відповідь: Передбачене — це те, що повідомляється про своє існуюче протилежне відображення, як, сказавши "батько", показують, що є син, а сказавши "син", дають знати, що є батько, і таке інше".

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

63_8 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 3883

Збірник

Дата: 1630 р.

Мова вірменська й вірмено-кипчацька.

Папір, формат 12 х 15,5 см; 383 арк.

Письмо вірменське, болорґір.

Вірмено-кипчацька частина (арк. 207—210): словник до дослідження про граматику Давида Зейтунці.

Початок словника:

Мегнут'юн	*айырма йа ачмах*	поділ або з'ясуваання
[к']ераган	*граматіка йа хрмах йегрісыны тогрутма йаңлышіны чыхарма йа кәрксізні көрклү етмәх кі атны сөзнү даавазнынемәгә охшатма*	граматика, або ламання виправляти криве, виявляти помилки, або перетворювати потворне на гарне, уподібнювати до чогось слово або звук
вердзанут'юн ынт'ерц'огут'юн	*сарнамах*	читання
нергур	*асрі сых*	дуже частий, тісний, густий, щільний
ысдгур	*сыхлыхка көрә*	за щільністю
гох	*баса-баса йа басылган*	давлячи або подавлений
гірт'	*өврәнгән*	учений, навчений
варж	*чныхмах білә әврәнгән*	привчений, призвичаєний

ысднергойс	*ічіндә болганна көрә хайсі кі керәгәнгә көрә сәзләгәсын да єарнагасын*	за змістом, тобто хай говорить та читає як слід
ћмдут'юн	*өврәнмәх біләбілмәх*	навчання і знання
дзанот'ут'юн	*танышлых*	знайомство
арцерн	*хол холдан*	з рук у руки, наявний
пац'адрут'юн	*җуваб бермәвыложіт етмө да көргүзмә чыхарыбермә*	відповідання, викладання, показування або виявлення
тадумн	*йаргуны*	присуд [знах. відм.]
ындрут'юн	*таңламах, сечмәх йа айірмах*	обрання, вибір або відділення
к'ннут'юн	*тергімәх*	випробування, перевірка

(арк. 207)

Кінець словника:

айт мадумн	*тергәмә, йаргулама*	перевіряти, судити
нвт'ар	*зарарсыз, хайгусуз, задасыз*	непошкоджений, безтурботний, неподільний, цілий
арач аберутюн	*алнынакелтірмә*	вносити наперед, підносити

(арк. 210 зв.)

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

64_9 Матенадаран ім.Маштоца,
Єреван,
од. зб. 5985

Збірник диякона Богдана

Дата: 16 ст.

Місце: Сучава.

Мова вірменська, є вірмено-кипчацький колофон.

Папір, формат 10 х 14 см; 152 арк.

Письмо вірменське, нотрґір.

Вірмено-кипчацький колофон (арк. 125):

Бу бітік Боһдан~~ның~~ саргаваркныңдыр сечовлу. Ол кенсі холу блә йазыптыр да кенді холу блә байлаптыр. Кім бу бітікні сарнаса, на аның җаны үчүн бір һайрмер айтсын да җанына учмах айтсын. Амен

„Це книга диякона Богдана з Сучави. Він сам власноручно написав і власними руками оправив. Хто читатиме цю книгу, нехай за його душу прокаже один отченаш і скаже: "Рай його душі!". Амінь".

Опис: [Ц'уц'ак 1965—1970].

Державна публічна
бібліотека
імені
М.Є.Салтикова-Щедріна

Санкт-Петербург

65_1 Державна публічна бібліотека
ім.М.Є.Салтикова-Щедріна,
Санкт-Петербург,
відділ рукописів,
ркп. Арм.2

Четья мінея

Дата: 1620 р.

Мова вірменська, є вірмено-кипчацький колофон.

Папір, формат 28 х 41 см; 610 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, по 41 рядку в кожній з двох колонок на сторінці по 20 знаків у кожному.

Вірмено-кипчацький колофон:

Мен йазыхлы арзанісіз Йагоп бабас дер Крікор авакерец оғлу да торну дер Йованес авакерецніц йаздым бу йайсмавуркну кенсі хуватыма да худратыма көрә, кләсә барчасындан алчах да керәксіз да біліксіз едім йазучілыхта. Евет бу хадарга худратсызлыхыма көрә чалышып бу арі бітіккә да чыхтым башка йумсанып бій теңрігә да оңармахы ашыра арі ҹан теңрінің, зерә білмәлідір кі көп замандан бері асры сухланч да күсәнч едіх йаці орінаг йайсмавуркка, хайсі кі 300 йылдан бері артых ексік нечә кі Каменец шәһәріндә ерменілік тохталып едір, һануз йаці орінаг йайсмавурк йох едір Каменец шәһәріндә. Мен дә анаржан да йазыхлы хулу бій теңрінің да барча адамлардан дағы керәксіз көрүп аныңкібік ексіклікін сурп йыхөвләрымызның да алып бій теңріні болушлухка да алып кері барча түрлү ексіклікімні ҹан у тен сартын алай же бойумнуң забунлухун да көтүрдум бунуңкі працаны үстүмә да достат еттім 2 йайсмавурк йаці орінаглар бірісін Ілов шәһәріндән да бірсісін Ас шәһәріндән да бу 2 йайсмавурктан скоріговат етіп артыхын ексікін да болушлуху ашыра арі ҹан теңрінің еттім да йаздым гадарйал йайсмавурк һем йаздырдым бір дағы. Хайсі менім йазганымны алып

сатун пан Йурко Йованес оғлу Кеворовіц да берді йішадаг сурп асдуадзадзін йыхөвүнә да ол бірсі йаздырганымны алды сатун пан Лукаш Һріцковіц да берді йішадаг сурп Нігол йыхәвүнә. Хайсіләрініц йішадагларын бій теңрі хабул еткәй кенсініц көктәгі меңілік падшаһлыхына. Не үчүн мен йазыхлы арзанісіз йазучі Йагоп бабас йүзүм үснө түшүп холармен сіздән, оғуллары йаңі Сіоннуң, аталарым да хардашларым менім, хаҷан кі сарнасаңыз бу арі бітік үснә албо орінагел етсәңіз айовлу да шаһаватлы туткайсіз, зерә асры улу працалар білә йазылды. До тего аңучі болгайсіз кенсі арі алғышыңызда мен йазыхлы йазучіні йоғары йазылган Йагоп бабасны да айамагайсіз бар йүрәктән мен йазыхлы үчүн асдуадз ағормі айтмага. Ол түрлү ж родзіцларыма менім алай же бу йішадагны хойган кішігә хайсі кі бунуңкібік хазна һануз бу шәһәрдә болмаған халдырды кенді родзіцлары ҷаны үчүн памьонтка сурп даҷарда. А хайда кі сіз айамасаңыз ол асдуадз ағормі айтмахны на бій Крістос сізгә дә йарлығагай да тындыргай сізні меңілік тынчлыхта. Амен.

Һайр мер ор йергнк'ун йес сурп йегіці анун к'о.

А. D. 1620. Тваганныц 1069 (арк. 605 зв.—606 / стор. 1184—1185)

„Я, неправедний священник Аґоп, син архієпископа Крікора й онук архієпископа Ованеса, написав цю четью мінею відповідно до сили й спроможності своєї, хоча був я нікчемнішим, недостойніщим і найнеосвіченішим за всіх у писарстві. Але, попри таку мою неспроможність, я трудився над цією святою книгою з надією на господа бога і з поміччю святого бога духа досяг кінця. Бо має бути відомо, що з давніх часів ми пристрасно жадали й прагнули мати четью мінею нового зразка, оскільки вже більше чи менше як 300 років, як вірмени оселилися в місті Кам'янці, але не було ще в місті Кам'янці четії мінеї нового зразка. І я, недостойний і грішний раб божий, найнікчемніший з усіх людей, бачачи такий недолік у наших святих церквах і взявши на поміч господа бога та відкинувши всі свої вади, духовні й тілесні, а також мою фізичну неміч, узяв на себе цю працю і дістав 2 четьї мінеї нового зразка, одну в місті Львові, а другу в місті Яссах. І за цими двома четьями мінеями, скоригувавши зайве й відсутнє, з поміччю святого бога духа створив і написав досконалу четью мінею і замовив написати ще одну. Й ту написану мною купив пан Юрко Кеворович, син Ованеса, і віддав як пам'ять

до церкви пресвятої Богородиці, а другу, яку я замовив списати, купив пан Лукаш Грицькович і віддав як пам'ять до церкви святого Ніґола. І хай господь бог прийме їхні пам'ятні дари у своєму вічному царстві небесному. Через що я, грішний, неправедний писар священник Аґоп, б'ю чолом і прошу вас, сини нового Сіону, мої батьки і брати, коли читатимете цю книгу або списуватимете з неї копію, ставтеся дбайливо і приязно, бо написано її дуже великою працею. Крім того, пом'яніть у своїх святих молитвах мене, грішного писаря, згаданого вище священика Аґопа, і не пошкодуйте від щирого серця проказати за мене, грішного, "господи помилуй", а так само за родичів моїх, а також за людей, що дали ці пам'ятки, якого скарбу ще не було в місті, й лишили у святих храмах на згадку про душі своїх родичів. А коли ви не пошкодуєте проказати те "господи помилуй", то господь Христос змилується й над вами й упокоїть вас у вічному супокої. Амінь.

Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я твоє.

Року господнього 1620. Року 1069 [1620]".

Друк: [Абдуллин 1971].

66_2 Державна публічна бібліотека
ім.М.Є.Салтикова-Щедріна,
Санкт-Петербург,
відділ рукописів,
ркп. Арм. 8

Вірменсько—вірмено-кипчацький словник

Дата: 20 вересня 1646 р. (стор. 280).

Зміст: 1) стор.1—275 — перекладний словник типу вірменсько—вірмено-кипчацьких словників *Льв. 51* і *Від. 3* та *Від. 311*; 2) стор.276—278 — словник граматичних термінів типу *Мат. 3883: 206 зв.—210 зв.*; 3) стор. 280 — вірменсько—вірмено-кипчацький глосарій.

Мова вірменська й вірмено-кипчацька.

Папір, формат 20 х 30 см; 140 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, передбачено по 30—36 рядків у кожній з трьох (стор. 1—13) або двох (стор. 14—278) колонок на сторінці по 20 знаків у кожній.

Приклади словників:

А	*хорхудан кімсə чаһырса* "коли хтось зі страху закричить"
Абана	*атаныц алгышы* "батьківське благословіння"
Абба	*аталарныц атасы, саркісдə* "батько батьків, у сарацинів" *(стор. 1).*
к'оребісгобос	*архідйакон* "архідиякон"
к'орем	*хашійірмен* "чешу"
к'орк'ел	*фараһланма* "не тішся" (стор. 274).
Мегнут'юн	*айырма йа ачмах* "поділ або з'ясування"

к'ераган	*граматіка йа х[ы]рмах егрісыны тогрутма йанлышны чыхарма йа көрксызны көрклү етмәх кі атны да сөзнү да авазны немәгәохшатма*	граматика, або ламання виправляти криве, виявляти помилки, або перетворювати потворне на гарне, уподібнювати до чогось ім'я, і слово, і звук
вердзанут'юн ынт'ер'ц'огут'юн	*сарнамах*	читання
нер гур̇	*асрі сых*	дуже частий, тісний
ысд гу̇р̇	*сыхлыхка көрә*	за щільністю
гох	*баса-баса йа басылган*	давлячи або подавлений
гірт'	*өврәнгән*	учений, навчений
варж	*чныхмах білә өврәнгән*	привчений, призвичаєний
ысднергойс	*ічіндә болганна көрә хайсі кі керәгәнгә көрә сөзләгәсын да сарнагасын*	за змістом, тобто хай говорить та читає як слід
ћмдут'юн	*өврәнмәх білә білмәх*	навчання і знання
дзано̇т'ут'юн	*танышлых*	знайомство
а̇рцер̇н	*хол холдан*	з рук у руки, наявний
пац'адрут'юн	*җуваб бермәвыложіт етмө да көргүзмә йа чхарі бермә*	відповідання, викладання, показування або виявлення
тадумн	*йаргуны*	присуд [знах. відм.]
ындрут'юн	*таңламах, сечмәх йа айірмах*	обрання, вибір або відділення
к'ннут'юн	*тергәмәх*	перевірка *(арк. 276)*
хагащ'	*фараћланды*	він радів, веселився
хеламуд	*ахыллы, ростропны*	розумний, кмітливий
соворут'юн	*өврәнчік*	звичка, навик
армад	~~*гүнөш*~~ *тамур*	корінь *(арк. 280)*

Друк: факс. стор. 1, 2, 205, 206, 274, 275 [Tryjarski 1968—1972: 909—914].

67₃ Державна публічна бібліотека
ім.М.Є.Салтикова-Щедріна,
Санкт-Петербург,
відділ рукописів,
ркп. Dorn 636

Молитовник

Дата: не пізніше 1697 р.

Зміст: Молитви, псалми, читання вірменською мовою; до окремих на вільних місцях подано кипчацькі пояснення.

Мова вірменська, пояснення вірмено-кипчацькі, є українські записи..

Папір, формат 9 х 14 см; 306 арк.

Письмо вірменське, нотрґір, 15 рядків на сторінці по 20 знаків у кожному.

Приклади вірмено-кипчацьких коментарів:

Екінчі церемоніа. Спулні алгыш етмәхгә ертәнгі алгышта хайсі кі түгәлләнійір огул теңрігә харші. Айткін әвәл бу сагмос дунларны һайбатына бій теңрінің (арк. 17)

„Друга церемонія. Для спільного молебну на вранішній молитві, що завершується до бога сина. Спершу проказуй слова цього псалма на славу господа бога“.

Бундан соңра айткін бу алгышны хайсі кі айтіпдірләр 3 ігітләр йалан отнуң ічінә хачан кі салды кенсіләрын Напокотоносор падшаһ хайсі кі өврәныр алардан бізнім сурп йыгөвүмүз һәр күн ертәрәк сарнійір бар йүрәкдән бу алгышны огул теңрігә харші хайсі кі дір бу түрлү (арк. 18—18 зв.)

„Після цього проказуй цю молитву, яку промовляли троє юнаків у самому полум'ї, коли їх укинув туди Навуходоносор,

бо цю молитву наша свята церква, навчившись від них, читає щодня якнайраніше до бога сина; яка є отакою".

Буну айт хачан кі арі ханын күтүрсә каһана (арк. 277 зв.)

„Цю проказуй, коли священик підносить святу кров".

Алғыш кечәгі бек хуватлы да көрклү Крікор Нарегаціонун айтканы (арк. 278 зв.)

„Вечірня молитва — дуже сильне й гарне казання Крікора Нареґаці".

Екінчі алғыш кечәгі Йоһанес Карнецонын айтканы (арк. 281)

„Друга вечірня молитва — казання Йоаннеса Карнеці"

Йана ж Йоһанес Карнецонун айтканы огул теңрігә харші (арк. 283)

„Також казання Йоаннеса Карнеці до бога сина".

Аның же айтканы йол үчүн да йолчиләр үчүн. Асры көрклү холтха (арк. 286)

„Його ж казання про подорож і подорожніх. Дуже гарне благання".

Аның же айтканы. Алғыш Йісус Крістоска (арк. 289)

„Його ж казання. Молитва Ісусові Христові".

Дағын алғыш аның же бій теңрігә харші (арк. 290 зв.)

„Також його молитва до господа бога".

Аның же айтканы. Холтха сурп Асдуадзадзінгә харші (арк. 293 зв.)

„Його ж казання. Благання до пресвятої Богородиці".

Айтканы Мхітар в[ар]т[абе]дның. Алғыш тум заманына (арк. 295)

„Казання учителя Мхітара. Молитва під час причастя".

Український текст:

Б[ОГОРОДИ]ЦЕ Д[І]ВО ОУПОВАНИЄ ХР[ИСТ]Е ТИ НАШ ПОКРИ[Й] СОБЛЮДИ СПАСЇ.

СТОИТ НОГАМИ ДОГОРИ ЗНАТИ ЩО УПАВ ЗГОРИ *(арк. 18 зв.).*

Опис: [Абдуллин 1974: 170].

Іменний покажчик

Аарон *див.* Хачерес
Абдуллин И.А. — 20, 22, 36, 84, 261, 291, 295
Авак *див.* Яхно
Авак, син Еміра — 157
Августин — 14; *див.* Якуб
Аведік *див.* Андрій
Аведік *див.* Задік Криштофович
Аведік — 281
Аведік, чоловік Арзу — 244
Аведік, син Васька — 81
Аведік Домажирський, чоловік Ганухни, дочки Кости, зять Олюшки — 245—246
Аведік, син Міклаша Бернатовича, архієпископа — 248
Аведік, син Тороса — 230
Аведік, син Якуба, сина Каспара — 137
Авіценна — 199
Авксент // Аксент — 17; *див.* Кевор, Кіркор, Шимко
Аврам *див.* Доніґ
Аврам *див.* Ніґол
Аврам з Кафи, син Міхала — 156
Аврам, єврей з Сатанова — 166
Аґо // Йаго, син Міхала, присяжний, війт, єпископ — 50, 52, 54, 58, 60, 64, 76, 83, 87, 90, 100, 106, 117, 125; *див.* Кіркор
Аґоп *див. також* Якуб
Аґоп, єпископ — 92; див. Асвадур, Ґур'єг, Шимко
Агоп III — 9, 10
Аґоп, син архієпископа Кіркора, сина архієпископа Ованеса — 17, 290, 291
Аґоп, фурман — 56
Аґопша — 17
Аґопша з Сучави, син Нестора — 145
Аґопша, єпископ з Сучави — 272; *див.* Вартан, Зофія
Адамарус — 199
Аксент, син Багдасара Зази — 172
Аксент Ґребень — 89
Аксент, син Кіркора Цеґельського — 126
Аксент Туґалбей *див.* Юрко
Алішан Г. — 9, 10, 12, 18
Алтинчі *див.* Сергій, Якуб
Альберт Великий — 199
Альфідіус — 199
Амамбеґ 46
Анастас, син Голуба Івашковича — 221—222
Анґадж *див.* Асвадур
Андріас — 14, 28
Андрій *див.* Торосович

Андрій, син Аведіка, львів'янин — 86
Андрій Іляшович — 217
Андріяшев — 30, 36, 42, 46, 52, 58, 62, 70, 74, 84, 90, 98, 118, 122, 126, 130, 134, 138, 142, 146, 150, 154, 166, 176, 182, 191, 198
Анна, дочка Шимка Вартересовича — 251—252
Анниця, жінка Вартереса, сина Назу —70
Апрагам *див.* Хачко, Ягуб
Апрахам, син Мурада, священик — 54, 55; *див.* Ґоґче
Аракел — 14
Арзу — 244
Арістотель — 199
Арнольдо де Вілланова — 199
Асвадур *див.* Ніґол
Асвадур *див.* Сефер
Асвадур — 189—190
Асвадур, присяжний — 29, 32, 36, 38, 42, 46, 48
Асвадур, священик, син о.Йаґопа // Аґопа — 194; *див.* Шимко
Асвадур, син Анґаджа — 117
Асвадур, син Балі, віцемаршалко 40 мужів — 197
Асвадур, син Бутаха — 144
Асвадур, син Ганеса — 95
Асвадур, син Катруші Ламанки, жінки Бедроса — 152
Асвадур, син Кічібея — 129
Асвадур, син Ованеса — 56
Асвадур, син Ованеса, присяжний — 198, 254
Асвадур, син Сефера — 188—191
Асвадур, син Тороса — 84, 122
Баб, син Сергія, священик — 174
Баворовські — 5
Багдасар Заза *див.* Аксент
Багдасар з Замостя — 156
Багдасар, зять Ована — 84
Баґратиди — 9
Бакуменко Кирик — 154
Балі *див.* Асвадур
Бальцер — 14
Бароніуш — 280
Бартош *див.* Якуб
Бартош Норсесович— 208
Бахси Вартересович — 14
Бахче, зять Ромаша — 124
Бедрос *див.* Асвадур, Катруша
Бедрос *див.* Задіґ
Бедрос, син Симона — 42, 48, 49
Бедрос, син Хачка, писар — 57, 58, 60, 62, 64
Бедрос, син Хачка, зять Норсеса — 66—68
Бедрос, син Шиналя — 95, 117
Безносий *див.* Хачко
Бенеш *див.* Якуб
Берестович Іоанн — 13
Бернат *див.* Торос
Бернатович *див.* Міклаш, Івашко, Оган, Хачко
Бернатович — 210
Бєльський — 132
Бжшкянц' М. — 9, 19, 20
Білаш *див.* Хачерес
Блажеїха *див.* Марухна

Блажій — 28
Бобрик, син Ованеса // Йованеса, присяжний — 136, 144, 148, 162, 162—165
Богдан *див.* Курило
Богдан *див.* Мисько
Богдан, зять Олюхни — 61
Богдан, син Ованеса — 95
Богдан з Сучави — 285
Богдан Торосович — 14
Богос *див.* Якуб
Богос Богуцький — 95
Богуцький *див.* Богос
Боряк Г. — 6
Ботерус — 280
Брґшович *див.* Ґур'єг
Брикський *див.* Юрко
Бровар *див.* Ованес, Задіґ
Брун Ф. — 9
Бутах *див.* Асвадур
Вагилевич І. — 12
Ванаґан, вардапет — 268, 270
Вартан, присяжний — 32, 36, 38, 42, 44, 46 48, 52, 54, 58, 60, 62, 64
Вартан, син Аґопші, єпископа з Сучави, батько Зофії — 272
Вартан, син Ромашка — 40
Вартан, син Кіркора, писар — 148, 162—165, 187, 195, 196, 198
Вартан Шибліст — 95
Вартанович *див.* Хачко
Варте // Ґуляф, жінка Хидира Джилала 140
Вартерес, *див.* Бахси
Вартерес *див.* Голуб
Вартересович *див.* Івашко
Вартерес *див.* Криштоф
Вартерес *див.* Хачко
Вартерес — 14
Вартерес, присяжний — 60
Вартерес, син Кіркора — 107
Вартерес, син Криштофа — 181
Вартерес, зять Маґди Маляркі — 115
Вартерес Маляр — 115
Вартерес Мількович — 14
Вартерес, син Назу — 70, 107
Вартерес Німка — 107
Вартерес, син Тороса — 28
Вартик, син Петре — 220
Василь — 228
Василь Филипович, віж — 152
Васько, син Пилипа — 81; *див.* Аведік
Вашарі І. — 18
Владимирский-Буданов М.В. — 11, 14
Владислав III — 11
Власький *див.* Йолбей
Вольський Вісентій — 27
Вольський Якуб — 35, 36
Вольський Ян 133
Воронка Р. — 6
Гавриш, гайдук — 60
Ґаґос, присяжний — 90, 92, 95
Ґаґос *див.* Йованес
Ганес *див.* Асвадур
Ганес *див.* Мовсес
Ганес *див.* Норсес
Ганко *див.* Кіркор
Ганна, наймичка — 34, 85
Ганус *див.* Маренко
Ганус, присяжний, єпископ — 54, 58, 60, 62; *див.* Ґур'єг, Задіґ, Кіркор, Ніґол

Ганус, син Кіркора, присяжний — 76
Ганухна, дочка Кости — 245
Ганухна, удова Симона, мати Бедроса, Йованеса, Норсеса — 42
Ганухна, дочка Якуба Захновича — 226
Гарбурт *див.* Стецько
Гаркавец А.Н. — 16, 17, 22, 62, 202, 206, 208, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 226, 228, 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 244, 246, 248, 252, 254, 258
Гаска, наймичка — 38
Гаска, жінка Мовсеса — 153
Гебер Скайд — 199
Георгій Александрійський — 270, 280
Ґерухна, дочка Йованеса, сина Кевора — 81
Гісцова Л. — 6
Ґоґче *див.* Петре
Ґоґче *див.* Хачко
Ґоґче *див.* Якуб
Ґоґче, присяжний — 172
Ґоґче, син о.Апрахама — 70
Годованець — 122
Голуб *див.* Давид
Голуб *див.* Жужанна
Голуб *див.* Захаріаш, Кіркорша, Криштоф
Голуб *див.* Стецько
Голуб *див.* Ян Якович
Голуб // Голубко, син Вартереса — 69; *див.* Хачко
Голуб, син Давида — 221
Голуб Івашкович *див.* Анастас, Торос
Голуб, син Кіркорші, війт святоянський, з передмістя Львова — 57
Голуб, син архієпископа Кіркора // Крікора, війт, присяжний — 27, 28, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 44, 46—49, 52, 54—57, 66, 69, 79
Голуб, син о.Ованеса // Йованеса, писар — 32
Голуб, син Парсела *див.* Хачко, Якуб
Голубовский П. — 13
Госка, дочка Йованеса, сина Кевора — 81
Госка, дочка Каспара Рабички — 217
Грабова Н. — 6
Ґребень *див.* Аксент
Грепсіме, мати Йованеса, сина Сергія Тамгаджі — 40, 41
Ґресько *див.* Норсес
Ґресько // Ґрисько Лукашович, священик — 207, 220
Ґресько, син Миська // Мілька, війт — 191, 195, 196, 198, 248
Ґресько, син Стецька, Ходжіґович — 238
Ґресько, син Томші — 211—212
Ґресько, син Якуба Захновича — 226
Григорян В.Р. — 16, 30, 36, 42, 46, 52, 58, 62, 70, 74, 84, 98, 112, 118, 122, 126, 130, 134, 138, 142, 146,

150, 154, 166, 176, 182, 191, 198
Ґрисько *див.* Ґресько
Грицько *див.* Задіґ
Грицько Стругач — 241
Ґріґор, син Задіґа — 12
Грунін Т.І. — 8, 20
Ґугарко, жінка Ована — 72
Гуґас, син Долваткара — 149
Ґуляф // Варте, жінка Хидира — Джилала 140
Ґулька, дочка Задіґа Котляра, сестра Касі, жінка Асвадура — 190
Гунчак Т. — 6
Ґур'єг Сахтянчі *див.* Лусіґ
Ґур'єг, зять о.Аґопа — 106, 107
Ґур'єг Брґшович — 137
Гур'єг // Гур'їг, син Дірадура, присяжний, війт — 36, 38, 42, 44, 46, 48, 49, 52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 69, 76, 79, 84, 86, 92, 95, 100, 106, 117, 125, 128, 220
Ґур'єг, син о.Гануса — 50, 51, 52
Давид *див.* Голуб
Давид, син Голуба — 215
Давид Зейтунці — 283
Дахно — 42
Дашкевич Я.Р. — 6, 16, 18, 21, 22, 30, 36, 42, 46, 5, 58, 62, 70, 74, 84, 94, 98, 112, 118, 122, 126, 130, 134, 138, 142, 146, 150, 154, 166, 176, 182, 191, 198, 206, 208, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 226, 228, 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 244, 246, 248, 252, 254, 258, 261, 262
Делідаду *див.* Юрко
Демокріт — 199
Демуш, присяжний — 32, 36, 38, 44, 46, 48, 52, 54
Дені Ж. — 8, 18
Джикнавор *див.* Кіркор
Джилал *див.* Хидир
Дзаруґ, син Хачереса — 93
Дзеріґ, єпископ *див.* Мітко
Дзеріґ, син Румходжі — 73, 107
Дзеріґ, син Ніґола, дяк — 279
Дзеріґ *див.* Хачадур
Дзолай *див.* Ованес
Димитр — 14
Діаскор — 280
Дірадур *див.* Задіґ, Саркіс
Довлат, дочка Доновака, жінка Лазаря — 213
Долваткар *див.* Гуґас
Долветліар — 46
Домажирський *див.* Аведік, Ніґол
Доніґ *див.* Задіґ
Доніґ *див.* Хачко
Доніґ, син Аврама — 191
Доніґ, син Лукаша — 157
Доновак *див.* Довлат
Доновак, син Тодора — 181
Донюш *див.* Міхно
Еґріагизли *див.* Мінас
Едільбей, син Яська — 174
Езян К. — 13
Емін *див.* Мурад
Емір *див.* Авак
Епранос *див.* Павле
Жамґоч *див.* Хараґоз
Жамґоч — 207

Жарський *див.* Сергій
Жужанна Голубова — 215
Задіґ *див.* Торос Бернатович
Задіґ *див.* Якуб Томанович
Задіґ, син Бедроса — 58
Задіґ, син Грицька — 49
Задіґ, син Доніґа — 73, 74, 76
Задіґ, син Ісая — 172
Задіґ Кацах — 122
Задіґ Кирик *див.* Петре
Задіґ Котляр *див.* Кася
Задіґ Криштофович, син Аведіка — 222
Задіґ, син Мацька — 124
Задіґ, син Ованеса Бровара — 95, 97, 120
Задіґ Патрар, син Дірадура — 89, 120, 125, 128, 144
Задіґ, син Сакули — 153
Задіґ, син Сефера, економ — 197
Задіґ, син Тороса — 188—191, 230
Заза *див.* Аксент, Багдасар
Закарія *див.* Мурад
Закарія Бернатович, архієпископ — 225
Закар'я *див.* Хачко
Закровський — 34
Зану, син Хачка, присяжний, війт — 32, 36, 38, 40, 41, 42, 44, 46, 48, 52, 54, 58, 60, 62, 64
Захаріаш Голубович — 14
Захарія Івашкович, Захаріаш Іванісович — 14
Захаріаш Мількович — 14
Захно, син Якуба Захновича — 226
Зейтунці *див.* Давид
Зимрут *див.* Хачко
Зося, жінка Симона Харахаша — 19, 253—254
Зофія, дочка Вартана, сина єпископа Аґопші з Сучави — 272
Ібреїм, син Юсуфа, єврей зі Стамбула — 227
Іван, євангеліст — 269
Іван, зять Тихого — 141
Іваніс *див.* також Йованес, Ованес
Іваніс *див.* Захаріаш
Іваніс Манькович — 14
Іваніс Синалович — 14
Іваніс Хинґіґович — 14
Івашко *див.* Петре
Івашко *див.* Хачко
Івашко Вартересович, син Якуба — 219—220
Івашко, син Йованеса, сина Кевора // Кеворович — 81, 157
Івашко, син Миська — 210
Івашко, син Міклаша Бернатовича, архієпископа — 248
Івашко, син єпископа Саркіса // Сергія, присяжний, війт, лентвійт — 72, 79, 87, 90, 92, 95 100, 106, 114, 116, 117, 120, 125, 128, 130, 137, 144, 148
Івашко, син Юрка Кеворовича, присяжний, війт — 158, 162—165, 178, 184, 187, 196
Іляшович *див.* Андрій, Якуб
Іоанн Керемович, писар — 236
Іоаннес Лискович — 243—244

Ірод — 17, 269
Ісай *див.* Задіґ
Ісай, син Сергія, присяжний — 14, 87, 90, 92, 95, 100, 106, 125, 128, 137, 162—165, 172, 179; див. Криштоф // Хачко
Ісґендер, син Ягуба — 44, 45
Ісус Христос — 16, 114, 132, 148, 152, 184, 205, 206, 239, 269—270, 272, 273, 274б, 291
Йаго *див.* Аґо
Йаґоп *див.* Торос
Йованес *див. також* Ованес
Йованес, священик — 157
Йованес, син Ґаґоса, присяжний — 38, 51, 52, 54, 64, 69
Йованес, син Кевора — 81; *див.* Івашко, Мисько, Якуб
Йованес, син Левона, присяжний, лентвійт — 36, 38, 40, 42, 44, 46 48, 50, 51, 52, 54, 64
Йованес, син Сергія Тамгаджі — 40, 41
Йованес, син Симона — 42
Йованес з Сіса — 156
Йолбей *див.* Кіркор, Хачко
Йолбей Власький — 60
Казимір III Великий — 11
Казимір IV — 11
Калиновський Валентій-Александр — 95, 106
Каменецкий Иоаннес *див.* Ованес, син Кіркора
Каміль Мацей, прокуратор — 138
Кам'янецький *див.* Станіслав
Каракаш *див.* Харахаш
Каспар *див.* Аведік, Якуб
Каспар, архієпископ — 209
Каспар, син Задіґа, Рабичка — 209
Каспар Король — 49
Каспар, син Рабички — 81, 217; *див.* Госка
Каспар, син Сергія — 95
Каспар Цица *див.* Норсес
Каспар, син Юрка — 138
Кася, дочка Задіґа Котляра — 188—191
Катарина, сестра Хачка Бернатовича, сина Огана — 247—248
Катруша Ламанка, жінка Бедроса — 152
Кацах *див.* Задіґ
Кевор, шваґер Сергія Жарського — 36; див. Авксент, Ґерухна, Госка, Кіркор, Мисько, Ованес // Івашко, Шимко, Якуб
Керемович *див.* Іоанн, Шимко Мурадович
Кирик *див.* Петре
Кирило-Костянтин — 9
Кись И. — 15
Киянин *див.* Юрко
Кіркор *див. також* Криштоф
Кіркор *див.* Вартан
Кіркор *див.* Вартерес
Кіркор *див.* Крікор
Кіркор *див.* Степан
Кіркор *див.* Хачко
Кіркор — 166
Кіркор, присяжний — 106
Кіркор, священик — 100
Кіркор, син Авксента, онук Кевора — 81

Кіркор, син єпископа Аґо, присяжний — 117, 120, 125, 137, 148, 162—165, 172, 178
Кіркор, син Ганка — 97
Кіркор Ганусович — 14
Кіркор, син Джикнавора — 129
Кіркор, син Йолбея — 49; див. Хачко
Кіркор, син Коркодела — 72, 73, 95
Кіркор Мостробович — 14
Кіркор, син Ромашка — 51
Кіркор Сабончі з Молдавії, зять Мартироса — 173
Кіркор, син архієпископа Сергія 129
Кіркор, син Симона Харахаша — 95, 117, 254
Кіркор, син Степана, старший юначого братства — 173
Кіркор Тамгачі *див.* Сергій
Кіркор Харахаш, присяжний — 117
Кіркор з Хотина — 141
Кіркор Цеґельський *див.* Аксент
Кіркор Чекель — 14
Кіркорша, син Голуба, присяжний, війт, єпископ — 14, 125, 128, 132, 133, 136, 140, 144, 144, 148, 150, 152, 156, 162—165, 178; *див.* Голуб, Ніґол, Норсес
Кічібей *див.* Асвадур
Ковальський Т. — 8
Коланджян С. — 22
Кореньовський Станіслав — 121
Коріатовичі — 11
Коркодел *див.* Кіркор
Король *див.* Каспар
Корхмазян Э.М. — 277
Корш Ф. — 7, 8, 20, 84
Коста *див.* Ганухна, Олюшка, Аведік Домажирський
Коста — 132
Коста Лукашович — 14
Коста, син Якуба — 51, 52
Котляр *див.* Задіґ, Кася Криштоф, Ян
Коць І. — 6
Коць М. — 6
Кравець Іван — 38
Кравець Якуб — 129
Кривонос Н.К. — 14, 15
Крижчиха — 174
Кримський А.Ю. — 7, 8
Крипякевич И.П. — 10, 15
Криштоф *див.* Вартерес — 181
Криштоф, присяжний — 125, 128
Криштоф Вартересович — 14
Криштоф Голубович — 14
Криштоф Ісайович — 14
Криштоф Кіркорович — 14
Криштоф Котляр — 14
Криштофович *див.* Задіґ
Крікор *див. також* Кіркор
Крікор — 28
Крікор, син Йолбея — 26
Крікор, син о. Йованеса, писар, дяк — 36, 38, 40, 41, 42, 44, 46, 48, 51, 52, 54, 267
Крікор Мількович — 14
Кудлич Ґриґл — 133
Кульчицкий В.С. — 11

Курило Богданович — 14
Курило, син Мілька, маршалко 40 мужів, присяжний — 195, 198
Куркуліс *див.* Ованес
Кучук-Іоаннесов Х.І. — 7, 20, 84
Кудасов С.Ж. — 22
Лазар *див.* Довлат, Степан
Лазар — 212
Ламанка *див.* Катруша
Ламбронаці *див.* Нерсес
Лачін, чоловік Майрам, зять Фарача — 137, 190
Левицький М. — 21
Левон *див.* Якуб
Левон — 280
Лесько, син Якова, українець — 33
Линниченко И.А. — 15
Лискович *див.* Іоаннес
Лука, євангеліст — 269
Лукаш *див.* Ґресько
Лукаш *див.* Доніґ
Лукаш *див.* Шимко
Лукаш Грицькович, присяжний, війт 62, 64, 69, 72, 79, 81, 86, 87, 89, 90, 92, 95, 97,100, 106, 117, 118—121, 125, 128, 132, 291; *див.* Коста
Лукаш, син Хачка, писар, присяжний, війт — 188, 191, 254
Лукіян — 64
Луллій Раймонд — 199
Лусдіґін, жінка Йованеса, сина Сергія Тамгаджі — 40, 41
Лусіґ — 17, 268, 269
Лусіґ, син Ґур'єга Сахтянчі — 153
Маґда, жінка Марка, мати Хачка — 55
Маґда Малярка, удова Вартереса Маляра, мати Юрка, сина Туґалбея — 115
Мазаний *див.* Вартан, Хачко
Майрам, дочка Кіркора — 181
Майрам, дочка Лачіна, жінка Тороса — 189
Майрам, онука Шилтиха, жінка Кіркора — 122
Маляр *див.* Вартерес
Мамко *див.* Сагак
Мамочко *див.* Мілько, Симон
Мануґ *див.* Ованес
Манько *див.* Іваніс
Мардірос *див.* Міхно
Маренко, жінка Гануса — 153
Марія, богородиця — 274
Марко *див.* Маґда, Хачко
Марко, євангеліст — 269
Мартин — 14
Мартирос *див.* Кіркор
Марухна *див.* Сергій Салган
Марухна Блажеїха — 189
Матвій, євангеліст — 269
Матос — 128
Мацько, вірменин — 33; *див.* Задіґ
Мелкіседек // Мелкісет // Мелкесет, католікос — 12, 95, 106
Мелько *див.* Мілько
Миґирдич, син Ягуба — 44, 45, 81
Микаелян В. — 9, 13
Миколаєць — 40

Миколай — 14; *див. також* Міклаш
Миколай, доктор — 28
Миколай Якубович — 14
Мисько *див.* також Мілько
Мисько *див.* Івашко
Мисько — 231—232
Мисько, син Богдана, писар — 208, 222
Мисько, син Івашка — 220
Мисько, син Йованеса, сина Кевора — 81
Мисько, син Мурада — 17
Мисько, син Рабички — 81, 82
Мисько, син Юрка Кеворовича, присяжний — 195, 196
Міклаш *див.* Хачко
Міклаш, тесть Ґреська — 212
Міклаш // Миколай, син Якуба, присяжний — 79, 86, 87, 92, 95, 100, 106, 117, 120, 128, 137, 148
Мілухна, дочка Андрія Торосовича — 235
Мілухна, дочка Якуба Захновича — 226
Мілько *див. також* Мисько
Мілько *див.* Вартерес, Захаріаш, Крікор
Мілько *див.* Ґресько
Мілько *див.* Курило
Мілько Мамочко — 95
Мілько, син Якуба, війт, присяжний — 26—28, 32б, 36, 38, 40, 41, 44, 46, 48, 52, 54, 57, 58
Мінас Еґріагизли — 156
Мітко, син єпископа Дзеріґа 149
Міхал *див.* Аврам
Міхал *див.* Аґо
Міхал *див.* Ґоґче
Міхно, син Донюша, єпископ, економ — 9, 28, 29, 32, 36, 38, 40—42, 44, 46, 48, 52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 69, 76, 79—82
Міхно, син Мардіроса — 191
Міхно Хачкович — 27
Мовсес *див.* Гаска
Мовсес, син Ганеса, зять Хидира Джилала — 138, 140, 141
Мовсес, зять Тавита — 90
Моришкапа Станіслав — 28
Морієнес — 199
Мостроб *див.* Кіркор
Мурад // Мурат — 14; *див. також* Апрахам, Сефер
Мурад *див.* Шимко
Мурад Емінович — 237
Мурад, син о.Закарії, писар, війт, єпископ — 138, 145, 148, 157, 158, 162—165, 168, 176, 179, 187, 196, 254
Мурад, син Сефера, присяжний — 195, 198, 254
Мустафа Челебі — 44, 45
Мхітар Гош — 11, 18
Мялобржиський — 242
Настко, жінка Ованеса — 72
Настухна, жінка Якуба Захновича — 226
Нерсес *див.* Норсес
Нерсес, архієпископ — 254
Нерсес Ламбронаці — 265
Нестор *див.* Аґопша
Ніґол *див.* Торосович
Ніґол, син Аврама — 117

Ніґол Асвадур — 166
Ніґол, син о.Гануса, присяжний, лентвійт, єпископ — 42, 44, 45, 46, 46, 52, 54 56, 58, 60, 62, 64, 69, 70, 72—76, 79, 81, 90, 95, 100, 117; *див.* Ясько
Ніґол // Мисько Домажирський, брат Сагаґа — 239
Ніґол, син єпископа Кіркорші — 196; див. Сарухна
Німка *див.* Вартерес, Ованес
Норсес *див.* Бартош
Норсес Ганесович — 14
Норсес, син Гануска — 45, 46
Норсес, син війта Голуба — 205—206
Норсес, син Ґреська — 81
Норсес, син Каспара Цици — 125
Норсес, син Кіркора — 34, 35
Норсес, син Кіркорші — 82
Норсес, син Симона — 42
Нуріджан *див.* Пірзаде
Нурсес *див.* Норсес
Ован *див.* Багдасар, Ґугарко
Ованес *див. також* Йованес
Ованес *див.* Асвадур
Ованес *див.* Бобрик
Ованес *див.* Богдан
Ованес *див.* Султан
Ованес *див.* Торос
Ованес *див.* Тутал
Ованес *див.* Хачко
Ованес, син Бобрика, присяжний — 254
Ованес Бровар — 83, 95
Ованес, син Вартереса Німки, священослужитель — 179
Ованес, син Ґаґоса — 56, 58, 60, 62, 76, 87, 88, 92, 95, 100
Ованес Дзолай — 81
Ованес, син Кевора *див.* Юрко
Ованес, син Кіркора, онук Рака — 56
Ованес Куркуліс — 106, 107
Ованес, син Левона, присяжний — 56, 58, 60, 62, 69, 76
Ованес, син Мануґа — 95
Ованес Панський — 95, 117
Ованес Харахаш *див.* Торос
Ованес з Хотина — 141
Оган *див.* Катарина, сестра Хачка Бернатовича
Оган *див.* Стецько
Оган, присяжний — 32, 66—68; *див.* Якуб
Олюхна *див.* Богдан
Олюшка, теща Аведіка Домажирського — 245—246
Оссолінські — 5, 18
Павел — 14
Павле Епранос — 120
Павло, апостол — 20, 254
Павло, мельник — 27
Панський *див.* Ованес
Панте *див.* Сергій
Паповян А.А. — 18
Парсел *див.* Голуб, Хачко, Якуб
Патрар *див.* Задіґ
Петре *див.* Вартик
Петре, син Ґоґче — 134
Петре, син Задіґа Кирика — 128, 136
Петре, син Івашка, присяжний — 100, 106

Петре, син Ромашка, присяжний — 73, 92
Петре, зять Якуба Каспаровича 137
Петрухна, жінка Тавита Чирахчі 60
Пилип *див.* Васько
Пінгірян Г. — 6, 13
Пірзаде, син Нуріджана — 179
Пірум *див.* Якуб Кравець
Платон — 199
Потоцький Стефан — 133
Пріцак О. — 9
Рабичка *див.* Каспар, Миськo, Торос, Шимко
Рап — 82
Розаріус — 199
Ромашко *див.* Кіркор, Петре
Ромашко, присяжний — 29
Румходжа *див.* Дзеріґ
Сабончі *див.* Кіркор
Савка, українець — 60
Сагаґ *див.* Ніґол Домажирський
Сагаґ, родом із Серета — 40
Сагак, диякон — 279
Сагак Мамко — 95, 117
Саков С. — 7
Сакула *див.* Задіґ
Салґан *див.* Сергій
Самбор Станіслав — 133
Саркіс *див. також* Сергій
Саркіс, єпископ — 32, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 49, 52, 54, 56, 58, 60; див. Ісай, Івашко
Сарухна (?), жінка Сергія Салґана — 194
Свірський Войцех — 133
Сергієнко Г. — 6
Сергій *див. також* Саркіс
Сергій *див.* Баб
Сергій *див.* Каспар
Сергій *див.* Шимко
Сергій, єпископ *див.* Саркіс
Сергій Алтинчі — 95
Сергій Жарський — 35, 36
Сергій, син Кіркора Тамгачі, присяжний — 144; *див.* Йованес
Сергій Панте — 60
Сергій Салґан — 194; див. Сарухна, Марухна
Сергій Тамгаджі —
Сергій Харахаш — 95
Сергій, син Хачереса — 107
Сефер *див.* Асвадур
Сефер *див.* Задіґ
Сефер *див.* Мурад
Сефер *див.* Якуб
Сефер, син Асвадура, ринковий наглядач з Язлівця — 196
Сефер, син Мурада — 87
Сефер, син Султана — 29
Сецинский Е. — 10, 13—15
Сигізмунд I — 11, 18
Сигізмунд II Август — 12
Сигізмунд III — 47, 95, 106, 275
Симон *див.* Бедрос, Ганухна, Кіркор, Йованес, Норсес
Симон, апосотол — 215
Симон Мамочко – 95, 117
Симон Харахаш *див.* Зося
Симон Якубович — 14
Синал *див.* Іваніс
Сінан Хутлубей — 10
Скандар — 265
Сльозиха — 189—190
Смальц Фідріх — 29

Сократ — 199
Станіслав Кам'янецький — 213
Станіславус, прокуратор — 64
Стас, віж — 26, 33
Степан *див.* Кіркор
Степан, син Кіркора — 95, 140
Степан, син Лазаря — 212—213
Стецько *див.* Ґресько, Шимко
Стецько, син Гарбурта, присяжний — 86, 87, 90, 92, 95, 100, 106, 145, 148
Стецько, син Голуба, присяжний — 158, 162—165, 172
Стецько, син Огана — 227
Стефан — 27
Страшко В. — 6
Султан *див.* Сефер
Султан, зять Ованеса — 107
Тавит Чирахчі *див.* Петрухна, Мовсес
Тамгаджі // Тамгачі *див.* Йованес, Кіркор, Сергій
Тарафацький *див.* Шимко
Татул *див.* Вартерес
Татул, племінник Шибліста — 14
Теодор *див.* Торос, син Голуба Івашковича
Теодосій — 270
Тодор — 166; *див.* Доновак
Тодорка, син Харбеда — 27
Томанович *див.* Задіґ
Томас, син архієпископа Нерсеса, священик — 254
Томша *див.* Ґресько
Торос *див.* Асвадур
Торос *див.* Богдан
Торос *див.* Задіґ
Торос *див.* Майрам
Торос *див.* Хачко
Торос *див.* Якуб
Торос — 210
Торос, присяжний — 32, 36, 38
Торос Бернатович, син Задіґа, єпископ — 205, 235
Торос // Теодор, син Голуба Івашковича — 221
Торос, син Задіґа, єпископ — 225
Торос, син Йаґопа — 210
Торос Крікорович — 13
Торос, син Ованеса Хараха-ша, присяжний, єпископ — 158, 162—165, 172, 179, 187, 195, 196, 198
Торос Рабичка — 81
Торосович Андрій — 5, 22 — 199, 235; *див.* Мілухна
Торосович Ніґол // Нікол — 12, 14, 205—206, 230—231, 235
Триярський Е., Трыярский — 20—22, 206, 208, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 228, 230, 232, 234, 236, 240, 244, 246, 248, 254, 258, 261, 262
Трісмегіст — 199
Туґалбей *див.* Аксент, Якуб
Туман, син Хачка — 58
Тутал, син Ованеса — 149
Устяна, сестра Якуба, сина Богоса, жінка Шимка — 189
Фарач *див.* Лачін
Феодосій-молодший — 280
Фуґульбедр Єндріс — 13

Хаїм, єврей з Едірни — 45, 46
Хараґоз Жамґоч — 72, 73, 107
Харататул — 157; *див.* Якуб
Харахаш — 14; *див.* Кіркор, Ованес, Сергій, Торос
Харбет — 67
Хачадур — 233
Хачадур *див.* Ширін
Хачадур — 81
Хачадур, син Дзеріґа, священник — 157
Хачерес *див.* Дзаруґ
Хачерес *див.* Сергій
Хачерес, присяжний — 35, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48
Хачерес, онук Аарона — 31, 32
Хачерес, онук Білаша — 57
Хачикян Л.С. — 9
Хачко *див.* Бедрос
Хачко *див.* Задіґ
Хачко *див.* Зану
Хачко *див.* Лукаш
Хачко *див.* Туман
Хачко — 232
Хачко, присяжний — 35, 38
Хачко Безносий, присяжний — 100; *див.* Хачко, Шимко
Хачко // Криштоф Бернатович, син Огана — 248
Хачко, син Вартана Мазаного — 146
Хачко Вартанович — 239
Хачко, син Вартереса, присяжний, єпископ — 162—165, 172, 179
Хачко, син Ґоґче, присяжний — 158, 162—165, 179, 187, 195
Хачко, син Голуба, онук Вартереса — 90
Хачко, син Голуба, онук Парсела — 90
Хачко, син Доніґа — 144
Хачко, син Закар'ї — 95
Хачко Захнович — 225
Хачко Зимрут — 40
Хачко, син Івашка // Ованеса, Лискович — 241—242, 252
Хачко, син Ісая — 141
Хачко, син Кіркора, онук Йолбея, писар, присяжний — 70, 72, 106, 117, 120, 121, 128, 138, 145, 206; *див.* Аведік
Хачко, син Марка — 55
Хачко, син Міклаша — 220
Хачко, син Симона — 64
Хачко, син Тумана — 230
Хачко, син Хачка Безносого, присяжний — 178
Хачко, син Юрка — 134
Хачко, син Ягуба Апрагама — 146
Хачко, зять Якуба Каспаровича 137
Хидир Джилал — 14, 140
Хинґіґ *див.* Іваніс
Хікар (Акір) — 22
Ходжіґ, син Голуба, присяжний — 195, 196
Ходжіґ, син Задіґа, присяжний — 254
Ходжіґович *див.* Стецько, Шимко, Якуб
Ходжу— 221
Христос *див.* Ісус Христос
Хутлубей *див.* Сінан

Цеґельський *див.* Аксент, Кіркор
Цица *див.* Каспар
Чекель *див.* Кіркор
Челебі *див.* Мустафа
Чирахчі *див.* Тавит
Шевченко Ф.П. — 16
Шепелявець Ярослав — 6
Шибліст *див.* Вартан, Татул, Якуб
Шилтих *див.* Майрам
Шимко — 231—232
Шимко, син Авксента, онук Кевора — 81
Шимко, син о.Асвадура, сина о.Аґопа — 194
Шимко Вартересович — 251
Шимко, син Каспара, Рабичка — 223—224
Шимко, син Кевора — 229—230
Шимко, син єпископа Лукаша, присяжний, війт — 172, 187, 196, 197, 198
Шимко, син Мурада Керемович — 223—224
Шимко, син Сергія, присяжний — 196, 198, 254
Шимко, син Степана, присяжний — 188
Шимко Тарафацький — 207
Шимко, син Хачка Безносого, присяжний — 162—165
Шимко Ходжіґович, син Стецька — 238
Шимко, син Якуба Захновича — 226
Шимон, апостол — 215
Шиналь *див.* Бедрос
Ширін, жінка Хачадура — 145
Шютц Е. — 18
Юда, апостол — 215
Юрко *див.* Івашко
Юрко *див.* Каспар
Юрко *див.* Хачко
Юрко, присяжний — 60, 62, 64, 70, 72, 79 84, 86, 90, 95
Юрко, син Аксента Туґалбея — 115
Юрко Брикський — 29
Юрко Делідаду — 107
Юрко Киянин, присяжний — 76
Юрко, син Ованеса Кеворовича — 100, 125, 290; *див.* Мисько
Юстініан — 280
Юсуф *див.* Ібреїм
Юсуф, син Тороса, зять Якуба, сина Сефера — 121, 128
Юсько — 81
Якович *див.* Ян
Ягуб *див.* Ісґендер, Миґирдич
Ягуб, [син] Апрагама *див.* Хачко
Якуб *див.* Задіґ Манчукович
Якуб *див.* Івашко Вартересович
Якуб *див.* Коста
Якуб *див.* Миколай // Міклаш, Симон
Якуб *див.* Мілько
Якуб, бакалар — 48
Якуб Августинович — 14
Якуб, син Андрія Іляшовича 217

Якуб Бартошович, писар, лентвійт, війт — 112, 128, 153, 154
Якуб Бенеш, присяжний, війт — 54, 55, 60, 61, 62 64, 69, 90, 92, 95, 125, 145
Якуб, син Богоса — 189—190
Якуб, син о.Гануса — 45
Якуб, син Ґоґче — 133, 206
Якуб, син Голуба, онук Парсела — 90
Якуб, син Захна, єпископ — 205, 210, 225
Якуб, син архієпископа Йованеса // Івашка // Ованеса, онук Кевора, писар — 74, 81
Якуб Івашкович, писар — 252
Якуб, син Каспара // Каспрович, присяжний — 14 76
Якуб Кравець, син Пірума — 129
Якуб, син Левона — 156
Якуб, син Міхала — 133
Якуб, син Огана — 58
Якуб, єврей із Сатанова — 166
Якуб, син Сергія — 117
Якуб, син Сергія Алтинчі — 95
Якуб, син Сефера — 121; див. Юсуф, син Тороса
Якуб Томанович, син Задіґа — 238
Якуб Туґалбей, присяжний — 29, 32, 35, 42, 44, 46, 48, 52
Якуб, зять Харататула — 107
Якуб, племінник Шибліста — 14
Ян Вартересович — 232
Ян Котляр — 14
Ян Муратович, писар — 254
Ян I Ольбрахт — 11
Ян, син Тороса Бернатовича, єпископа — 235
Ян з Чижова — 11
Ян Якович, син Голуба — 207
Яні, син Константина, грек — 48, 49
Ясько, син Лазаря — 213
Ясько, син єпископа Ніґола, присяжний — 178, 179, 187—188
Яфет — 275
Яхно, син Авака — 50—52
Antoni J. (Rolle I.I.) — 11
Baracz S. — 10, 15
Baranowski B. — 15
Clauson G. — 21
Dashian Ja. — 19
Deny J. — 8, 16, 18, 21, 22
Doerfer G. — 21
Drull D. — 13
Dubinska Z. — 22
Gromnicki T. — 10
Kohnowa R. — 11, 19
Kowalski T. — 8
Kraelitz-Greifenhorst F. von — 8
Krzysztofowicz Sz. — 15
Lechicki Cz. — 12
Lewicki M. — 11, 19
Macler F. — 11, 19
Malowist M. — 9, 13
Mankowski M. — 15
Matwijowski K. — 11
Menges K. — 21
Muller F. — 10
Oles M. — 11
Pawinski A. — 12
Petrowicz G. — 12

Pritsak O. — 9
Przedziecki A. — 11
Schutz E. — 18, 20, 22, 272
Tryjarski E. — 16, 18, 20—22, 293
Vasary S. — 18

Топонімічний покажчик

Австрія — 8
Акерман — 9, 13, 36
Акмечеть (Сімферополь) — 9
Александрія — 270
Ані — 9
Балта — 10
Бар — 10
Белз — 10
Бережани — 10
Білорусія — 13
Борок — 10
Броди — 10, 13
Бучач — 10, 25
Вари — 10
Варшава — 21, 47
Венеція — 17, 18, 20
Відень — 18, 19, 20, 21
Вільно — 13
Вірмени Великі й Малі — 10
Вірменія — 9
Віфлеєм — 269
Володимир — 10
Вроцлав — 19
Галичина — 7, 9
Герла — 22
Ґіхон — 269
Городенка — 10
Дністер — 92
Довга вулиця — 157
Дубна — 10
дунайські князівства — 13
Едірна — 13, 44—46, 156, 227
Ефес — 280
Ечміадзін — 80, 275
Євпаторія *див.* Козлеве
Єлені — 213
Єреван — 5, 21, 263—287
Єрусалим — 19, 65, 265, 269
Єфрон — 269
Жванець — 10
Жовква — 10
Жуків — 10
Замкова вулиця — 122
Замостя — 10, 17, 80, 156, 272
Золота орда — 7
Золочів — 10
Ізмаїл — 93
Інкерман — 9
Кам'янець-Подільський — 5, 7—20, 25—198, 267, 290
Карс — 25
Кафа (Феодосія) — 7, 9, 13, 25, 27, 156
Київ — 5, 7, 9, 20, 22, 23, 25
Київська Русь — 9
Кілія — 13
Кіссон — 269
Кожуховський ґрунт — 157
Козлеве (Євпаторія) — 9
Коломия — 10

Краків — 13, 29
Крим — 7, 9, 10, 13, 16, 277
Кути — 10
Лейден — 22, 272
Лисець — 10
Литва — 7, 11, 13
Луцьк — 10, 13, 80
Люблін — 224
Львів — 5, 7, 10—15, 18—22, 25, 30, 57, 64, 80, 141, 203—262, 267, 272, 276, 281, 290, 291
Манкерман *див.* Київ
Марбург — 5
Могилів-Подільський — 10, 13, 15
Молдавія — 15
Москва — 7, 8, 13
Надазов'я — 10
Надчорномор'я Північне — 9
Нахічевань-на-Дону — 10
Нью-Гейвен — 5
Обертин — 10
Париж — 8, 18, 19
Персія — 13
Підгайці — 10
Поділля — 7, 9
Польща (Річ Посполита) — 13, 17, 18, 62, 70, 156, 275
Рашків — 10
Росія — 13, 15
Ростов-на-Дону — 10
Самбір — 10
Санкт-Петербург — 5, 21, 289, 292, 294
Сатанів — 10, 134, 166
Серет — 9, 10, 25, 40
Сімферополь *див.* Акмечеть
Сіон — 291
Сіс — 10, 25, 154
Скала — 10
Смоленськ — 13
Смотрич — 10
Снятин — 10
Стамбул — 14, 211—212, 219, 227
Станіслав — 10, 15
Студениця — 10
Сугдея (Солдайя, Судак) — 9
Сурхат (Старий Крим) — 10
Сучава — 9, 10, 17, 25, 144, 272, 276, 285
Тигр — 269
Тисмениця — 10
Токат — 25
Туреччина — 13, 26, 46, 69, 73, 92, 93, 215
Угорщина — 15
Україна — 5, 7—12, 17, 18
Українська РСР — 23
Феодосія *див.* Кафа
Халкедон — 280
Хотин — 9, 10, 13, 25, 141
Чернівці — 10
Чортків — 10
Ягільниця — 10
Язлівець — 10, 13, 61, 73, 89, 124, 144, 146, 163, 191, 196
Ярослав — 10, 13, 38, 40
Ясси — 25, 290

Скорочений опис вірмено-кипчацьких пам'яток

Акт.КП — Київ (Україна)

Актова книга вірменського війтівського суду м.Кам'янця-Подільського // Центральний державний історичний архів України, м.Київ, фонд 39, опис 1, од. зб. **8; 11; 12; 14; 15; 17; 19а; 20; 22; 24—37; 40—42; 157; 158** — опис у даному каталозі.

Варш. — Варшава (Польща):

Archiwum Główny Akt Dawnych (Головний архів давніх актів), ркп. **BOZ XII 9/1; BOZ XII 9/6;**

Zakład Orientalistyki PAN (Інститут сходознавства Польської Академії наук), ркп. № **6** [Tryjarski 1976a — факсиміле арк. 1; 37—38 зв.; Tryjarski 1976b — факс. арк. 90—93 зв.; Tryjarski 1977 — факс. арк. 41—41 зв.].

Венец. — Венеція (Італія):

Libreria della Congregazzione dei padri Mekhitaristi Armenici a la insula dello Santo Lazzaro (Бібліотека Конгрегації вірменських мхітаристів на острові св. Лазаря), ркп. №№ **11; 81; 359** [Dubińska 1961 — окремі цитати]; **446** [Tryjarski

1976c — факс. арк. 59/62 зв.—78/81 зв.]; 1126; 1270; 1700 [Алішан 1896 — текст арк. 7—169; Schütz 1968 — факс. арк. 107—115$_6$; 122 зв.$_{14}$—157; Vasary 1969 текст арк. 89$_{18}$—106; 115$_7$—122$_{13}$; 158—161$_1$]; 1750; 1788; 1817.

Від. — Відень (Австрія):

Mechitaristen Bibliothek zu Wien (Бібліотека Конгрегації вірменських мхітаристів у Відні), ркп. №№ 84 [Tryjarski 1968—72 — факс. арк. 1—2 зв.; 4 зв.; конкорданс до кипчацької частини словника]; 143; 311 [Tryjarski 1968—72 — факс. арк. 13; 232 зв.—233; 300—300 зв.; конкорданс до кипчацької частини словника]; 440; 441 [Schütz 1971 — факс. арк. 4 зв.; 8 зв.; 11; 48; текст арк. 5 зв.—6 зв.; 7 зв.—8; 10 зв.—11; 16—16 зв.; 48]; 444; 446; 447; 452; 468 [Deny, Tryjarski 1964a — факс. арк. 54 зв.—62]; 479; 481; 525; 536; 559.

National Bibliothek zu Wien (Австрійська національна бібліотека у Відні), Cod. Arm. 3 [Tryjarski 1968—72 — факс. арк. 1—1 зв.; 83 зв.—84; 106; конкорданс до кипчацької частини словника]; Cod. Arm. 13 [Kraelitz-Greifenhorst 1891 — текст псалма 50/51; Dubińska 1961 — факс. арк. 1; 71 зв.—72; Tryjarski 1983 — факс. арк. 210].

Вроц. — Вроцлав (Польща):

Zakład Narodowy im.Ossolinskich we Wrocławiu (Національний інститут імені Оссолінських у Вроцлаві), ркп. №№ 1359/II; 1590/II; 1916/II [Lewicki, Kohnowa 1957 — факс. арк. 156 зв.—193 зв.$_{11}$; 203—211; 293 зв.—296] — у ЦДІА України в м.Києві є позитивний мікрофільм: КМФ 15, оп. 2, № 294.

Герла — Герла (Румунія):

Крайовий історичний музей у м.Герлі, ркп. 6 (23) [Коланджян 1969: 441—442 — фрагмент тексту (колофон) без посилання на сторінку оригіналу].

Кр. — Краків (Польща):

Biblioteka Jagiełłońska w Krakowie (Бібліотека Ягеллонського університету в Кракові), ркп. 3342 [Tryjarski 1968 — перелік знаків зодіаку].

Muzeum Narodowe (Oddział Czartoryskich) w Krakowie (Національний музей — відділ Чарторийських — у Кракові), ркп. №№ **2412** [Tryjarski 1979/1980 — факс. стор. 129_{14-15}—130_{1-12} (отченаш)]; **3546** [Dubińska 1961 — факс. арк. 1; 26 зв. —27; 47 зв. —48; 59 зв. —60; текст псалма 1; цитати з різних місць].

Лейд. — Лейден (Нідерланди):

Бібліотека Лейденського університету, B. U. 878. G. 9 [Schütz 1961 — факс. стор. 1; 168; Schütz 1962 — факс. стор. 37_6—40_7; 66—80_2; 111—128_{12}; Дашкевич 1963 — факс. стор. 1; 168].

Льв. — Львів (Україна):

Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника Академії наук України, відділ рукописів, ф.Баворовських, од. зб. **1660 III**; ф.Оссолінських, од. зб. **1658 II** — опис у даному каталозі.

Львівський державний історичний музей, од. зб. **Д 435/1** [Абдуллин 1973 — текст; Дашкевич, Трыярский 1973 — факс.] — опис у даному каталозі.

Наукова бібліотека Львівського державного університету, відділ рукописів, ркп. вірм. **51 I** [Tryjarski 1968—1972 — факс. стор. 21; 22; 274—276; 354; 355] — опис у даному каталозі.

Центральний державний історичний архів України, м.Львів, ф. 9, оп. 1, од. зб. **381**; ф. 52, оп. 1, од. зб. **136**; **863**; **889**; ф. 52, оп. 2, од. зб. **177**; **545**; **546**; **548** — опис у даному каталозі.

Мат. — Єреван (Вірменія)

Матенадаран ім. Маштоца — Інститут стародавніх рукописів імені Месропа Маштоца, ркп. №№ **1232**; **1763**; **2267**; **2403**; **2493**; **3521**; **3522**; **3883**; **5985** — опис у даному каталозі.

Пар. — Париж (Франція):

Bibliothèque Nationale (Національна бібліотека), ркп. Arm.**5**; Arm.**170**; Arm.**176** [Deny 1957 — лексика всіх трьох рукописів]; Arm.**194** [Deny 1957 — текст арк. 49—65 зв.$_{14}$; Dachkévytch, Tryjarski 1981 — факс. арк. 65 зв.$_{15}$—67].

СПб. — Санкт-Петербург (Росія):

Державна публічна бібліотека ім.М.Є.Салтикова-Щедріна, відділ рукописів, ркп. Арм.**2** [Абдуллин 1971 — факс. арк. 605 зв.—606]; Арм.**8** [Tryjarski 1968—1972 — факс. арк. 1; 2; 205; 206; 274; 275]; Dorn **636** — опис у даному каталозі.

Thor. — Київ (Україна)

Центральний державний історичний архів України, м.Київ, ф. 250, оп. 3, од. зб. 32 — Thorosowić Andrej. Sekreta z ogrodu philozowskiego (1626—1631) — опис у даному каталозі.

Література

Абдуллин И. А. "Памятная записка" Агопа на армяно-кыпчакском языке (1620) // Советская тюркология.— 1971.— № 3.— Стор. 118—129.

Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакская эпиграфика // Тезисы докладов Итоговой научной сессии Казанского филиала АН СССР за 1972 год.— Казань, 1973.— Стор. 48—52.

Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакские рукописи и их отношение к диалектам татарского языка // Материалы по татарской диалектологии.— Казань, 1974.— Стор. 166—185.

Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакские тексты из архива Ф.Е.Корша // Татартелеһәмәдәбияты.— Казан, 1976.— Кн. 5.— Стор. 5—23.

Абдуллин И. А. Протокол от 17 августа 1580 г. // Исследование языка древнеписьменных памятников.— Казань, 1980.— Стор. 40—65.

Абдуллин И. А. Памятная запись Киркора на кыпчакском языке // Лексика и стилистика татарского языка.— Казань, 1982.— Стор. 67—72.

Акты армянского суда г.Каменец-Подольского (XVI в.) / Подготовка текста и предисловие В.Р.Григоряна.— Ереван, 1963.

Алішан Г. Каменіц': Тарегірк һайоц' Леһастані йеў Руменіой һаўастч'еай йаўелуацовк'.— Венетік, 1896.

Бжшкянц' М. Чанапарһордут'іун 'і Леһастан йеў йайл коғманс бнакялс 'і һайказанц' серелоц' 'і нахнеац' Ані к'ағак'ін.— Венетік, 1830.

Брун Ф. Черноморье.— Одесса, 1880.— Ч. 2.

Вірменські колонії на Україні // Радянська енциклопедія історії України.— К., 1969.- Т.1.— Стор. 313.

Владимирский-Буданов М. В. Немецкое право в Польше и Литве // Журнал Министерства народного просвещения.— 1868.— Ч. 11 (140), ноябрь.— Стор. 519—586 (Армянская юрисдикция.— Стор. 556—566).

Гаркавец А. Н. Армяно-кыпчакские письменные памятники XVI—XVII в. // Средневековый Восток: Источниковедение и историография.— М., 1980.— Стор. 81—90;

Гаркавец А. Н. Две новонайденные армяно-кыпчакские рукописи // Тюркологический сборник, 1977.— М.: Наука, 1981.— Стор. 76—80.

Гаркавец А. Н. Кыпчакские языки: куманский и армяно-кыпчакский.— Алма-Ата: Наука, 1987.

Гаркавец А. Н. Тюркские языки на Украине.— К.: Наук. думка, 1988.

Голубовский П. Печенеги, торки и половцы до нашествия татаров.— К., 1884.

Григорян В. Р. Об актовых книгах армянского суда г.Каменец-Подольска (XVI—XVII вв.) // Восточные источники по истории народов Юго-Восточной и Центральной Европы.— М.: Наука, 1964.— Т. 1.— Стор. 276—296.

Григорян В. Р. История армянских колоний Украины и Польши: Армяне в Подолии.— Ереван, 1980.

Грунін Т. І. Про новознайдені половецькі документи // Східній світ.— 1930.— № 12.— Стор. 254.

Дашкевич Я. Р. Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV—XIX веков.— Ереван, 1962.

Дашкевич Я. Р. Армянское книгопечатание на Украине в XVII в. // Историко-филологический журнал.— 1963.— № 4.— Стор. 115—130.

Дашкевич Я. Р. Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII—XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання.— К., 1969.— Вип. 4.— Стор. 129—171.

Дашкевич Я. Устав армянской общины в Каменце-Подольском 1616 г. // Rocznik Orientalistyczny.— 1976.— Т. 38.— Стор. 101—109.

Дашкевич Я. Р. Львовские армяно-кыпчакские документы XVI —XVII вв. как исторический источник // Историко-филологический журнал АН АрмССР.— 1977.— № 2.— Стор. 163—164.

Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык: Библиография литературы 1802—1978 // Rocznik Orientalistyczny.— 1979.— Т. 40, z. 2.— Стор. 79—86.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Договор Н.Торосовича с львовскими и каменецкими армянами 1627 г. как памятник армяно-кыпчакского языка // Rocznik Orientalistyczny.— 1969.— Т. 33, z. 1.— Стор. 77—96.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакские предбрачные договоры из Львова (1598—1638 гг.) // Rocznik Orientalistyczny.— 1970а.— Т. 33, z. 2.— Стор. 67—107.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакский документ из Константинополя 1618 г. // Folia Orientalia.— 1970б.— Т. 11.— Стор. 123—137.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакская надпись из Львова (1609) и вопросы изучения средневековых памятников армяно-кыпчакской эпиграфики // Rocznik Orientalistyczny.— 1973.— Т. 35, z. 2.— Стор. 123—135.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакское завещание из Львова 1617 г. и современный ему польский перевод // Rocznik Orientalistyczny.— 1974а.— Т. 36, z. 2.— Стор. 119—131.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакские долговые обязательства из Эдирне (1609 г.) и Львова (1615 г.) // Rocznik Orientalistyczny.— 1974б.— Т. 37, z. 1.— Стор. 47—58.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Древнейший армяно-кыпчакский документ из львовских коллекций (1583 г.) и изучение

билингв предбрачных договоров львовских армян // Rocznik Orientalistyczny.— 1975.— T. 37, z. 2.— Стор. 33—47.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Пять армяно-кыпчакских документов из львовских коллекций (1599—1669 г.) // Rocznik Orientalistyczny.— 1978а.— T. 39, z. 1.— Стор. 85—132.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакские денежные документы из Львова (конец XVI в.—1657 г.) // Rocznik Orientalistyczny.— 1978б.— T. 40, z. 1.— Стор. 49—69.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Три армяно-кыпчакских записи львовского армянского духовного суда 1625 г. // Rocznik Orientalistyczny.— 1979.— T. 41, z. 1.— Стор. 57—80.

Документы на половецком языке XVI в. / Подготовил Т.И.Грунин.— М.: Наука, 1967.

Еганян О. С. Об одном армяно-кыпчакском грамматическом пособии // Вопросы языкознания.— 1962.— № 5.— Стор. 152—154.

Езян К. Насильственная уния армян Польши с римской церковью.— СПб., 1884.

«История Хотинской войны» Иоаннеса Каменецкого // Историко-филологический журнал АН АрмССР.— 1958.— № 2. Стор. 258—286.

Кам'янецька хроніка // Жовтень.— 1985.— № 4.— Стор. 95—105.

Кись И. Участие армян в развитии ремесла г.Львова в XV—XVII вв. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— К., 1965.— Вып 2.— Стор. 137—139.

Коланджян С. Краткий каталог армянских рукописей города Герла // Вестник Матенадарана.— 1969.— № 9.— Стор. 433—485.

Корхмазян Э. М. Армянская миниатюра Крыма (XVI—XVII вв.).— Ереван, 1978.

Кривонос Н. К. К истории армянских ремесленников во Львове в первой половине XVII в. // Изв. АН АрмССР. Обществ. науки.— 1962.— № 8.

Кривонос Н. К. Некоторые данные о библиотеках армян во Львове в XVII в. // Историко-филологический журнал АН АрмССР.— 1963.— № 1.

Кривонос Н. К. К истории армянской колонии во Львове во второй половине XVII в. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— Ереван, 1971.— Вып. 3.— Стор. 241—249.

Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах.— К.: Наукова думка, 1974.— Т. 4. Сходознавство.

Крипякевич И. П. К вопросу о начале армянской колонии во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— К., 1965.— Вып. 2.— Стор. 122—127.

Құдасов С. Ж. Армян жазулы қыпшақ сөсерткіші «Дана Хикар сөзінің» тілі.— Алматы: Ғылым, 1990.

Кульчицкий В. С. Армянский «Судебник» Мхитара Гоша и его применение во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— К.: Наук. думка, 1965.— Вып. 2.

Линниченко И. А. Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV—XV в.— М., 1894.

Линниченко И. А. Общественная роль армян в прошлом Юго-Западной России // Чтения в Историческом обществе Нестора летописца.— К., 1895.— Кн. 9.

Мацюк О. Я. Джерелознавче значення філіграней документів львівських вірмен XVI—XVII ст. // Історичні джерела та їх використання.— Київ, 1969.— Стор. 267—288.

Мацюк О. Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI — початок XX ст.).— Київ: Наук. думка, 1974.

Микаелян В. История армянской колонии в Крыму: Автореф. дисс. ... докт. ист. наук.— Ереван, 1965.

Османская империя в первой четверти XVII века.— М.: Наука, 1984.

Паповян А. А. Армянский судебник Мхитара Гоша. Пер. с древнеарм.— Ереван, 1954.

Пінгірян Г. П. З історії боротьби українських вірменів проти насильницького запровадження унії в 30-х роках XVII ст. // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР.— 1963.— № 5.— Стор. 46—51.

Присоединение Крыма к России.— СПб., 1885.— Т. 3.

Саргісян Б. Ц'уц'ак hайерен дзераграц' матенадаранін мхіт'ареанц' і Венедік.— Венедік, 1914, т. 1; 1924, т. 2; 1966, т. 3.

Сецинский Е. Город Каменец-Подольский.— К., 1895а.

Сецинский Е. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. 1. Каменецкий уезд //Тр. Подольского епархиального историко-статистического комитета.— Каменец-Подольский, 1895б.— Вып. 7.— Стор. 75—82.

Сецинский Е. Материалы для истории цехов в Подолии.— Каменец-Подольский, 1904.

Собрание актов, относящихся к обозрению истории армянского народа.— М., 1838.— Ч. 1.

Список актовых книг, хранящихся в Киевском центральном архиве // Университетские известия.— 1864.— № 7.— Прибавление I.

Хачикян Л. С. Новые материалы о древней армянской колонии в Киеве // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— Ереван, 1961.— Вып. 1.— Стор. 110—120.

Ц'уц'ак дзераграц' Маштоц'і анван Матенадарані / Еганян О., Зейтунян А., Антабян П.— Ереван, 1965, т. 1; 1970, т. 2.

Шевченко Ф. П. Армяне в украинском казацком войске XVII—XVIII в. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— К., 1965.— Вып. 2.— Стор. 93—90.

Acta grodzkie i ziemskie.— T. 3.— № 45.

Akinian P. N. Katalog der Armenischen Handschriften zu Lewow und Stanislawow.— Wien, 1961.

Antoni J. (Rolle I. I.). Zameczki Podolski na kresach Multańskich.— Kraków, 1869.— T. 2. Kamieniec nad Smotryczem.

Baranowski B. Ormianie w służbie dyplomatycznej Rzeczpospolitej // Myśl Karaimska.— N. s.— 1946.—T. I.

Barącz S. Pamiątki miasta Stanisławowa.— Lwów, 1858.

Barącz S. Rys dziejów Ormiańskich.— Tarnopol, 1869.

Clauson G. Armeno-Qïpčaq // Rocznik Orientalistyczny.— 1971.— T. 34, z. 2.— Стор. 7—14.

Dachkévytch Ya., Tryjarski E. «La Chronique de Pologne» — un monument arméno-kiptchak de première moitié du XVII siècle // Rocznik Orientalistyczny.— 1981.— T. 42, z. 1.— Стор. 5—26.

Dashian Ja. Katalog der armenischen Handschriften in der Mechitaristen-Bibliothek zu Wien.— Wien, 1896.

Deny J. Les indications sur des textes inédits en turk-kiptchak ou kiptchak-coman // Journal Asiatique.— 1921.— Sér. 11.— T. 18.— № 1.— P. 134—135.

Deny J. L'arméno-coman et les «Ephèmèrides» de Kamieniec (1604—1613).— Wiesbaden, 1957.

Deny J., Tryjarski E. «Histoire du sage Hikar» dans la version arméno-kiptchak // Rocznik Orientalistyczny.— 1964a.— T. 27, z. 2.— Стор. 7—61.

Deny J., Tryjarski E. La littérature arméno-kiptchak // Philologiae Turcicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1964b.— Bd. 2.— S. 805—806.

Dodatek Tygodniowy przy Gaziecie Lwówskiej.— 1857, № 44, стор. 182; № 45, стор. 186; № 46, стор. 190.

Doerfer G. Literatur zum Armeno-Kiptschakischen // Ural-Altaische Jahrbucher.— 1968— Bd. 40, H. 3-4.— Стор. 250—252.

Dubińska Z. Z badań nad psałterzami ormiańskimi w języku kipczackim // Przegląd Orientalistyczny.— 1961.— T. 2 (38).— Стор. 203—214.

Gromnicki T. Ormianie w Polsce, ich historija, prawa i przywileje.— Warszawa, 1889.

Gromnicki T. Ormianie w Polsce // Encyklopedia kościelna.— Warszawa.— 1891.— T. 17.— Стор. 392—449.

Kowalski T. Karaimische Texte im Dialekt von Troki.— Krakow, 1929.

Kraelitz-Greifenhorst F. von. Sprachprobe eines armenisch-tatarischen Dialektes in Polen // Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.— 1912.— Bd. 26.— S.307—324.

[Krzysztofowicz]. Silwa rerum księdza Szymona Krzysztofowicza, kánonika katedry kamienieckiej, officiała podolskiego, proboszcza mohylowskiego (1763—1808) / Wyd. Stanisław Krzyżanowski.— Odessa, 1864.

Lechicki Cz. Kościół Ormiański w Polsce: Zarys historyczny.— Lwów, 1928.

Lewicki M., Kohnowa R. La version turque-kiptchak du «Code des lois des Arméniens polonais» d'après le ms. № 1916 de la Bibliothèque Ossolineum // Rocznik Orientalistyczny.— 1957.— T. 21.

Łozinski W. Patrycijat i mieszczaństwo lwówskie w XVI i XVII wieku.— Lwów, 1902.

Macler F. Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale.— Paris, 1908.

Macler F. Rapport sur une mission scientifique en Galicie et en Bukowine (juillet—août 1925) // Revue des Études Arméniennes.— 1927.— V.7, f. 1.— Стор. 11—177.

Małowist M. Kaffa — kolonia genueńska na Krymie i problem wschódni w latach 1453—1475.— Warszawa, 1947.

Mańkowski T. Lwówski cech malarzy w XVI—XVII w.— Lwów, 1936.

Matwijowski K. Prawo Ormiańskie w dawnej Polsce.— Lwow, 1939.

Menges K. Zur Etymologie des Armeno-Kiptschakischen // Der Islam.— 1972.— Bd. 48, H. 2.— Стор. 298—332.

Müller F. Zwei Armenischen Inschriften aus Galizien und die Grundungsurkunde der Armenischen Kirche in Kamenec Podolsk // Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien.— 1896.— Bd. 135.

Oleś M. The Armenian Law in the Polish Kingdom (1356—1519).— Roma, 1966.

Pawiński A. Dzieje zjednoczenia Ormian Polskich z Kościołem Rzymskim w XVII wieku.— Warszawa, 1876.

Petrowicz G. L'Union degli Armeni di Polonia con la Santa Sede (1626—1686).— Roma, 1950.

Porządek sądow i spraw prawa Ormiańskiego z r. 1604 / Wyd. O.Balzer.— Lwów, 1912.

Pritsak O. Das Kiptschakische // Philologiae Turcicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1959.— Bd. 1.— Стор. 74—87.

Przedziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina: Obrazy miejsc i czasów.— Wilno, 1841.— T. 1.

Reychman J., Tryjarski E. Z leksykografii Ormian polskich XVII i XVIII w. // Przegląd Orientalistyczny.— 1961.— № 4.— Стор. 473—478.

Schütz E. An Armeno-Kipchak Print from Lvov // Acta Orientalia Hungarica.— 1961.— T. 13, f. 1—2.— Стор. 123—130.

Schütz E. An Armeno-Kipchak Text from Lvov // Acta Orientalia Hungarica.— 1962.— T. 15, f. 1—3.— Стор. 291—309.

Schütz E. An Armeno-Kipchak Chronicle on the Polish-Turkish Wars in 1620—1621.— Budapest, 1968.

Schütz E. Armeno-kiptschakische Ehekontrakte und Testamente // Acta Orientalia Hungarica.— 1971.— T. 24, f. 3.— Стор. 265—300.

Tryjarski E. Zodyak bölge bürçlerinin bir ermeni-kipçak listesi // XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildirilerden Ayrı Basımı.— Ankara, 1968.— Стор. 127—152.

Tryjarski E. Dictionnaire arméno-kiptchak d'après trois manuscrits des collections viennoises.— Warszawa, 1968—1972.— T. 1, f. 1—4.

Tryjarski E. Fragment of an Unknown Armeno-Kipchak Text from Polish Collections // Rocznik Orientalistyczny.— 1976a.— T. 38.— Стор. 291—302.

Tryjarski E. An Armeno-Kipchak Sermon by Anton Vartabed from the 17th Century // Tractata Altaica.— Wiesbaden, 1976b.— Стор. 647—674.

Tryjarski E. Der zweite Brief des Paulus an die Korinther in armeno-kiptschakischer Version und seine Sprache // Altaica Collecta.— Wiesbaden, 1976c.— Стор. 267—344.

Tryjarski E. The Confession of Anton Vartabed // Studia Orientalia.— 1977.— V. 47.— Стор. 271—279.

Tryjarski E. An Armeno-Kipchak Version of the Lord's Prayer // Harvard Ukrainian Studies.— 1979/1980.— V. 3/4.— Стор. 896—901.

Tryjarski E. How to Live to Be (at Least!) a Hundred and Twenty? // Acta Orientalia Hungarica.— 1982.— T. 36, f. 3.— P. 539—544.

Tryjarski E. A Fragment of the Apochryphal Psalm 151 in its Armeno-Kipchak Version // Journal of Semitic Studies.— 1983.— V. 28, f. 2.— Стор. 297—302.

Vásáry S. Armeno-Kipchak Parts from the Kamenets Chronicle // Acta Orientalia Hungarica.— 1969.— T. 22, fasc. 2.— Стор. 139—189.

Зміст

Передмова 5

Українські вірмени та їхня писемна спадщина 7

Каталог

Центральний державний історичний архів України, м.Київ 23

Центральний державний історичний архів України, м.Львів 203

Львівська наукова бібліотека ім.В.Стефаника Академії наук України 249

Наукова бібліотека Львівського державного університету 255

Львівський державний історичний музей 259

Матенадаран — Інститут стародавніх рукописів ім.Месропа Маштоца, Єреван 263

Державна публічна бібліотека ім.М.Є.Салтикова-Щедріна, Санкт-Петербург 287

Іменний покажчик 297

Топонімічний покажчик 312

Скорочений опис вірмено-кипчацьких пам'яток 314

Література 318

Миропівка, МПП "Офорт" з. 1236- 400 93 р.